

ప్రాణదానం

3368
598

డా. పి. రామమూర్తి

గంగా ప్రచురణలు, గుంటూరు.

సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్ :

దర్శగ్రంథమండలి, విజయవాడ.

2

తొలికూర్పు

నవంబరు 1961 .

వెల : రు 4-00

విక్టరీ ప్రెస్,
విజయవాడ-1.

3

57

సమర్పణ

స్వార్థాలతోను, కక్షలతోను, కార్పణ్యాలతోను
 యీర్ష్యాద్వేషాలతోను, మతం పేరిట జరిగే బూటకనాటకాల
 తోను, దేవుని పేర చేస్తున్న ఘోరమోసాలతోను కలుషితమై
 సర్వనాశనంవైపు పరువులెడుతున్న మానవాళికి, 2500
 సంవత్సరాలక్రితమే త్యాగస్వభావాన్ని అలవర్చి వ్యక్తిగత
 స్వార్థపూరితకోర్కెలను నిర్మూలించి, సమష్టిస్వభావాన్ని,
 సేవాభావాన్ని, ప్రేమాదరాన్ని, అహింసాభావాన్ని అనుభ
 వంలో అలవర్చి, కుల మత కలిమిలేములులేని సమాజాన్ని
 సృష్టించి, సమానత్వాన్ని సాభాతృత్వాన్ని మానవజాతికి
 చవిజూపిన శాంతిదాత అహింసామూర్తి, దళితజాతిపుద్గార
 కుడునైన బుద్ధదేవునికి—

పి. రామమూర్తి

నా మాట

నా మిత్రులు నలుగురు కలిసి, ఒక ఫిల్మునిర్మాణానికి రెండులక్షలపెట్టుబడి సరిజేసుకుని, అందుకువకరించు కథను వ్రాయమని కోరాడు, ప్రోత్సహించారు. కథ చరిత్రాత్మకమైందిగాను, సాంఘికమైందిగాను, లైలా మజ్నూనవలెను, దేవదాసువలెను, వుండాలని వారి ఆదేశము.

వారిఆశయానికి సరితూగు కథను చరిత్రాత్మకమైంది యెన్నుకున్నాను. కాని, వారికోర్కెనే గీటుగా చేసుకోనొల్లక పుత్సాహవంతమైన నవలగా చిత్రించ ప్రయత్నించాను. మిత్రులు కేలంగిపాత్రకూడా వుండాలన్నారు. ఆ ఫలితంగానే యీ చరిత్రాత్మకనవలలో “నందా, మిశ్రా నంద్” పాత్రలను కల్పించాను. వారి ఆదుర్దాకొంది యీ నవలను ఒక నెలలోనే పూర్తిచేశాను.

పదేపదే కోరి, వత్తిడిపెట్టినవారిలో ఒకమిత్రుని నాడి జాతకంలో, సినిమాలవైపు వెళ్ళితే సర్వనాశనం సంభవిస్తుందని వున్నదట. ఆ భయంతో ఆయన విరమించుకున్నారు. మిగిలినవారు వారిననుసరించారు.

ఈ రూపంగా యీ పుస్తకప్రాతప్రతి ఒకసంవత్సరం వారివద్ద బందీగావున్న తదుపరి విముక్తిపొంది, నేడుప్రచురితమై మీముందు కొస్తున్నది.

27-10-61 }
గుంటూరు }

పి. రామమూర్తి

పరిచయము

శ్రీరామమూర్తి నవలలు చక్కని రచనలు. ఆయన అనుభవాలు అనేకం, చూచినదేశాలు వివిధం - గ్రహించుకొన్నాడు యెన్నో నైతికరీతులు, వర్తనలు, అవసరాలు కూడ !

అందరం యెందరెందరినో అనుదినం చూస్తున్నాము. ఎన్నెన్నో అనుభవాలను పొందుచున్నాము. కాని, భావప్రపంచమందు కొంగ్రొత్త సృష్టికారకమగు జీవనరీతుల నూహించుకొగల్గినవారే నూతనరచనల నల్లగలరు; మనకు అందించగలరు. అట్టివారిలో ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన రచయిత మన రామమూర్తి.

ఆయన వ్రాసిన నవలలను చదివితిమి; ఆనందించితిమి ! వాటిలో ప్రతిబింబించుచున్న ప్రపంచవీధులలో వినరించుచుంటిమి. ఎంతటి ఆనందం పొందగలుగుచున్నాము. గొప్ప తలపులెన్నో పెల్లుబుకుచున్నవి. అభిమానపూరితమైన మాటలు, సంభాషణలు, వుత్సాహంకలిగించు చర్చలు, వుత్తేజితమగు తత్పరతలు వుత్తమరచనలలోనే కన్పడును. అవి రామమూర్తియొక్క సొత్తులు. కథలు చక్కగా అల్లుతారు. నాయికా నాయకులకు వుదాత్తమగు సాంఘిక వాతావరణం కల్పించుతారు. వారిజీవితాలను అల్లిబిల్లిగా రూపొందించుతూనే మన కెందరికో నూతనోత్సాహాన్ని, సాధారణంగా అందజాలని సొంపు ఇంపులను అనుభవము

లోకి తేగల్లుతారు. ఈ సలక్షణాలే మంచి రచయితల సాక్షు. ఆ భాగాన్ని తాను సంపాదించుకొని, తనరచనలద్వారా మన కర్పణచేస్తున్నాడు రామమూర్తి.

ఈ నవల అడవి బాపిరాజుగారి “హిమబిందు” అంత స్తుల్యమున్నది. వీరిరచనలు కవిసామ్రాట్టు నోరివారి ధోరణిని జ్ఞప్తికితెస్తున్నది. ఆంధ్రులకు తమవారి, భారతీయులందరి చారిత్రక, నైతికజీవిత చర్చల నందజేయాలనే తాపత్రయం రామమూర్తినవలలో కన్పించును. భాష, భావం - వాండొంటితో పూపుగా పోటీలలోనున్నవి.

కొన్నికొన్ని ఘట్టాలలో ఆయనరచన, అందరిజీవితానుభవములలోవలెనే, “ప్లాటు” లేకుండా, స్థానులకు మించి, హఠాత్తుగా జరుగు సంఘటనలకు తావిస్తూయుండును. ఒకవిధంగా అనేకుల జీవితసరళి అలాగే వుండునేమో? మనంచేస్తున్న పనులు, అనుకుంటున్న ధోరణులకు విపరీతంగా, వేర్వేరుగా ఎన్నెన్నో మారులు జరుగుచుండును గదా! అట్టి జీవితవైపరీత్యాలను ఆయనకథలు ప్రతిబింబించుచున్నవా ?

వివిధ సాంఘిక, రాజకీయ సమస్యలపై, కథలద్వారా, ఇంత చక్కగా, చురుకుగా, చర్చలు సాగించగల్గు నవలలు మన తెలుగులో యీనాడు అంతగా అందడంలేదు. ఇట్టి చర్చలతోకూడిన కథ ప్రపంచము రామమూర్తియొక్క ప్రత్యేకశక్తి.

కథ ప్రారంభించుటతోడనే, మనలను తన రచనలలో నిమగ్నుల చేసుకోగల్గుశక్తి రామమూర్తికి గొప్పగా కలదు.

ప్రభ, అశ్వఘోషుల యీతపందెముతో ప్రారంభమగుచున్న
 యీ కథ, ఆ పందెపు పరవడులలో మనహృదయాల కెంత
 ప్రాణంపోస్తున్నది ! అటులే గ్రంథాంతరమువరకు, కథపై
 కథ, భారతదేశాన్నుండి ఈజిప్టువరకు, ఆంధ్రదేశమందే
 పురాతన, అధునాతన నాగరికరీతులవరకు, మన మనస్సుల
 నడుపుచున్నాడు.

ఆ 1936-40 యుగాన, రై తాంగ విద్యాలయమందు
 మావద్ద వుండి రీ రామమూర్తి. ఆ బిడ్డలో ఏదో శక్తియున్న
 దని మా దంపతులం గ్రహించితిమి. కాని యింత సుందర
 మైన రచనాశక్తి, పుత్రేజితమైన భావుకా బోధనాశక్తి
 యిలాంటి గ్రామీణ స్వరూపియందుండునని తలంచలేదు.
 గ్రామీణులగు ఆ దువ్వూరి రామరెడ్డి, శెట్టిపల్లి, మన
 శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి యెన్నో తియ్యని తేజస్సు
 గల రచనల ఆంధ్రుల కర్పించిరి. అటులే యీ యువరచ
 యిత మన రామమూర్తి ! వీరినవలలు అభివృద్ధిదాయకమై
 నవి; పుల్లాసపూరితమైనవి. చదివి, మేము చాలా ఆహ్లాదాన్ని
 పొందితిమి. చదువరులందరూ మావలెనే, రామమూర్తి
 స్వజనాత్మక ప్రపంచమందు తగినంత తృప్తి, స్వధర్మ నిర్వ
 హణోత్సాహము పొందగల్గుదురని ఆశిస్తున్నాము. శ్రీ రామ
 మూర్తి కీవే మా దంపతుల ఆశీర్వాదములు—

నిడుబ్రోలు }
 23-10-61 }

గోగినేని భారతీదేవి

M. L. C.

అధ్యాయసూచిక

సాకేత సన్మానము	పేజీ 9
సరయూ విజయము	23
విజయోత్సవము	34
అలనందాయాత్ర	51
తిరుగు ప్రయాణం	67
కఠోరదీక్ష	77
దొంగల పశ్చాత్తాపం	87
స్మృతివిహారం	97
పునరావేశం	108
భారతీయ ప్రథమనాటకం	114
ఉర్వశీ వియోగనాటకప్రదర్శన	126
వజ్రచ్ఛేదికోపనిషత్తు	135
క్షీర నీర సమ్మేళనం	139
మనస్సు చెదరిన భిక్షువు	144
ప్రేమ చికిత్స	174
అహుతి	181
దుస్స్వప్నం	205
విషమ ఘడియలు	212
ప్రేమలో ద్వేషం	217
పునర్జీవితం	223
అనాత్మవాదం	238
ఆమూల్య విధి	245
ఆంక్ష	255
వరదానం	273
చిత్రలేఖనము	275
పరిరాపం	279
ప్రాణదానము	286

ప్రాణదానము.

సాకేతసన్మానము

13వ శతాబ్దమునాటి విషయ మిది. ఆసియాఖండము లోని అనేక భూభాగాలందు బౌద్ధమతము విలసిల్లిన రోజు లవి. మతముద్వారాను, విజ్ఞానసంపత్తిద్వారాను, వాణిజ్యాల ద్వారాను భారతప్రభావము అలరాకుచున్న కాల మిది. పుష్యమిత్రుని పరిపాలనాకాలములో బౌద్ధమతవైభవం భారతదేశంలో సన్నగిలుట ప్రారంభించింది. ఆరోజుల్లో గ్రీకులతో మనకున్న వాణిజ్యసంబంధం అతి ఘనమైనది. అనేకమంది గ్రీకులు భారతవ్యాపారకేంద్రాలలో శాశ్వతంగా స్థిరపడిపోయారు. నేటి అయోధ్య నాడు సాకేతముగా ప్రసిద్ధపట్టణం. అప్పటి ఆ సాకేతములోని ఒక పేటంతా గ్రీకులతో నిండివుంది.

ఆరోజు పౌర్ణమి. చలిబాధ సన్నగిలి, పొలాల్లోని పంటల్లు యింటికిచేరి, అత్యంత ఆనందాన్నిచ్చు హోరీపండుగ రోజు అది. వినీలకాంతులను వెదజల్లుతూ, తరంగాలతో తప కరతాళనృత్యంసలుపుతూ, ఆత్మానందకోలాహలంతో పుకుతూ పరవళ్ళుతోక్కుతూ ప్రవహిస్తున్నది సరయూనది. ముఖాస్కరుని లేతకిరణాలు నదినీటిమీద కనకాంబర పులను ప్రతిబింబిస్తూ, జలివిలిసృత్యం సలుపుతున్నవి.

నదికి దక్షిణదిశగానున్న శ్రీరామచంద్రులవారిమందిర ప్రహరీగోడలకు నదీతీరంగాలు తపతపకొట్టి క్రీడావిహారం చేస్తున్నవి. ఆలయాన్నంటివున్న సాకేతమహానగరం ఆకాశానికంటిన భవనధవళకాంతులతో శోభిస్తున్నది. పట్టణ పూర్వదిశను గొండుమైశ్య వైశాల్యంగలిగిన విశాల బౌద్ధ విహారవన మున్నది. అది బుద్ధభగవానుడు విహరించిన వనం గనుక, బౌద్ధవిహార్ అనేపేరు సిరపడిపోయింది. ఆ వనం మధ్య శిథిలావస్థలోనున్న తిన్నె ఒకటున్నది. బుద్ధభగవానుడు చటికి నెచ్చినపుడు, ఆ అనుగుమీద అధిష్టించే తన ప్రవచనాలు బోధించినట్లు జనశ్రుతి గలదు. విహారవనం ఫలపుష్ప వృక్షాలతో నిండివున్నది. కొంతభాగం దట్టమైన మహానృక్షాలతోను పర్ణశాలలతోను అరణ్యమువలె ద్యోతకమవుచున్నది. తిన్నెకు ఫర్లాంగుదూరంలో ఒక హాలుగానున్న నుట్టిమిద్దె పై భాగమంతా లతలు పాకించబడి, పొదరిల్లు రూపాన్నివ్వబడివున్నది. అది పుత్సాహనంతులైన శ్రీకు కళాకారులు నిర్మించుకున్న నాట్యప్రదర్శనశాల. మౌఢవీ, మాలతీలతలు వృక్షాలకు అల్లుకొని అందాన్ని శృంగారించినవి. దేవదారు, శాల్మలీ, గుల్బర్గావృక్షాలు గగనానికంటి పున్నవి. మందగమనపు పవనతెమ్మెరలు గుల్బర్గాపుష్పాల నుంచి కమనీయమైన సుగంధాన్ని మోసుకొస్తున్నవి. మయూరకూతలు గాబోలు విసిపిస్తున్నవి. బుద్ధవిహార్ లో దుప్పిపిల్లలు నిర్భీతిగా ఆడుకుంటున్నవి.

బుద్ధవిహార్ వెడల్పునా నదిఅంచుఅంతా హార్బరు సమూహంగా నిర్మించబడిన గొప్ప వార్డు. అది ప్రసిద్ధ

అంతరాత్మను వ్యాపార కేంద్రము. ఆ వాక్కుయెగుట కనక
రంగిత అమూల్య అంభాశీతో అలంకరించబడి, పుష్పగుచ్ఛ
తోరణాలతో శరీరమంతా అల్ల బడిన గజరాజమొకటి ఘోర
రిస్తూ నిలిచివుంది. పట్టణంలోని స్త్రీ పురుషులంతా వాళ్ళు
అంతటా నిలిచి పట్టరానివుత్సాహంతో పురకలు వేస్తున్న మన
స్సులతో కోలాహలంచేస్తున్నాడు. వాళ్ళు రెండో ప్రక్క
కూడా జనం కిటకిటలాడిపోతున్నది. ఏదృశ్యంకొరకో ప్రజలు
ఆత్రతతో ముందుకు పడడోసుకుంటున్నాడు. వాళ్ళు
మధ్యలో గజరాజము విరాజమానమైయున్నచోట పుర
పాలకాధ్యక్షులు, నణికో ప్రముఖులు ఎత్తుగా నిర్మింపబడిన
వేదికమీద ఆసీనులై, ప్రేక్షకులకోలాహలాన్ని తిలకిస్తు
న్నాడు. వాళ్ళలోని నావలన్ని దూరంగా వుంచబడినవి. ఉత్త
రపువడ్డున వాళ్ళు రెండుచిరల రెండునావలపై ప్రభాతభాస్క
రుని ప్రతిమాంకితమైన జండాలు రెపరెపలాడుతున్నవి.
శ్రోవ్యమైన కంఠధ్వనితో ప్రభాతగానము వినిపిస్తున్నది.

ఆకస్మికంగా కోలాహలం పెద్దపెట్టున విజృంభించింది.
“రాజన రేఖో జిందాబాద్, ఆనందముపల్ జిందాబాద్,
జశో నందన్ జిందాబాద్, రంజిత్ లాల్ జిందాబాద్” అనే
నినాదాలు మిన్నుముట్టినవి. వీరంతా ఒకనాడు విజయం
పొందిన వీరనరులు; తిరిగి పోటీలో పాల్గొంటున్నాడు. ఆ
విజయలక్ష్మి ఎవరిని వరిస్తుందో తెలియక, యెనరికినారే
కలుగుగంటున్నాడు. రాజన రేఖో మూడుసంవత్సరాలు నరు
సగా విజయంపొంది అందరనూ ఆకర్షించిన విజేత. ఈ విజే
తలు, నూతన ఆకాంక్షితులు వాళ్ళు రెండో ప్రక్క (నదిపుత్ర

రపుగట్టు)న వచ్చి వరుసగా నిలిచి గాహువులను కుదించు కుంటున్నారు. కాళ్ళను జాడించుకుంటున్నారు. అందు కొందరు స్త్రీలుకూడా వున్నారు. ఆ వరుసమధ్యలో కొద్దిపాటి స్థూలకాయుడూ తనంతటతానే శిరస్సుపై డ్రామాలో కృష్ణ పాత్ర ధరించు నెమలిపింఛమున్న కేరీటము ధరించి, అందరి కంటే వుత్సాహితుడై భూమిమీద నిలువ నిష్టములేనివానినలె పాదాలను ఆడించుకుంటూ శరీరాన్ని వ్రాపుకుంటూ తన వక్షస్థలాన్ని తానే చూసి మురుసుకుంటూ తన్మయత్వంలోని దరహాసాన్ని ప్రకటించుకుంటూ మృదువుగా అధరాలతో వ్రాదుతూ, హస్తాలతో తొడలమీద దరువులేసుకుంటున్న నందలాలు అందరినీ ఆకర్షిస్తున్నాడు. పసివాడు ఆయన్ను చూసి మరింత ఆనందంలో మునకలు వేస్తున్నారు. వేదికమీద నున్న వేడుకప్రబంధకర్తలు సయితం నందలాల్ని చూసి ఆనందపడుతూ “ఈ పోటీలలో నందలాల్ లేకపోతే, ప్రేక్షకులలో యింత మనోరంజనే వుండదేమో! వుప్పులేనోపప్పు వలె అయిపోకుండేమో!” అనుకుంటున్నారు. కానీ, అతను యెన్నడూ విజయాన్ని పొందనందుకు అందరకూ విచారమే. పోటీలలో ఆఖరుననచ్చుటకు అత సలవాటుపడిపోయాడు. పది సంవత్సరాలనుంచి నందా పోటీలో విసుగులేకుండా పాల్గొంటున్నాడు.

నందా వైశ్యుడు. అతనితండ్రి పేరుగొందిన వ్యాపారి. మొసపటోమియా, మిశ్ర మొదలగుదేశాలలో తన వ్యాపారంలో లభించిన మిత్రవ్యాపారస్తుల ననేకులను ప్రోత్సహించి స్వయంగా సాకేతకు తీసుకొచ్చాడు. వారు శాశ్వత

నివాసాలేర్పరచుకుని ఆయనసహకారంతో వ్యాపారం చేసుకుంటున్నాను. వారందరికీ నందాయడల అత్యధిక ఆదరముంది. నందాకు వ్యాపారంతో సంబంధంలేదు. ఆటపాటలతో ఆనందంగా కాలక్షేపంచేస్తుంటాడు. అందుకనే గ్రీకు యువకబృందంతో ఘనిష్టసంపర్కముంది. నాటికాప్రదర్శన కళను మనదేశంలో సాకేతలో గ్రీకులద్వారానే ప్రప్రథమంగా కార్యరంగంలో ప్రారంభించబడింది. బుద్ధవిహారలోని నాట్యశాలలో యే చిన్ని హడావుడి జరిగినా అందుముందు నందలాల్ కూడా గ్రీకులలో కలిసిపోయి హడావుడిగా కనిపిస్తాడు. వారిలోవారికి అభిప్రాయభేదాలు పొడసూపినపుడు బుద్ధభగవానునిసూక్తులను నేత్రాలుముూసి వల్లిస్తుంటాడు నందా. వారంతా నిస్మితులై మందహాసాలొలికిస్తూ ఆయన్ను 'అపర సోక్రటీస్' అంటారు. నందాకు ప్రాకృతభాషలో ప్రావీణ్యముందిగాని, సంస్కృతంలో వుత్సాహముండదు. అది ఆయన కంత తేలిగ్గా అర్థంగాదు. అయినా, అపేక్ష వుంది. అందుకే అశ్వఘోష్ను అపుడపుడు అంటకాగివుంటాడు. అశ్వఘోష్ వ్రాసిన శ్లోకాలు ఆయన్ను పరివశంచేస్తుంటవి. ఆ అభిమానంతోనే అశ్వఘోష్ను యూవిజయోత్సవాలలో పాల్గొని, పరాజయనందాన్ని తనలో పంచుకొనుటకు పట్టుబట్టి వప్పించాడు.

అశ్వఘోష్ దేహము స్థూలమూగాదు, పొట్టిగాను. పలుచటిశరీరమైనందున యెత్తరగా కనిపిస్తాడు. మొహంలోలగా అంతంతేనిఆలోచనలతో నిండివుంటుంది. నేత్రాలు భయపడుతున్నట్లుంటవి. నుదురు విశాలమైంది. తండ్రి

పోకోహితుడు. తాను యేకైకపుత్రుడయినందున పొందిన అమితగారాబంతో కార్యరంగంతేని దిమ్మరిగా వుండి, “సోమరిశుంఠ” అనిపించుకున్నాడు. పగలంతా పట్టణంలోను, బుద్ధవిహార్ లోను తిరిగితిరిగి వచ్చి రాత్రిపూటప్రమిదముందు కూర్చుని తండ్రిగారు తయారుచేసి పదిలంచేసుకున్న తాళ పత్రాలమీద గరగరమనిపిస్తూ గంటంతో జెల్ల వాగ్లూ వ్రాస్తుంటాడు.

నిద్రమెలకువబొంది ఆ వ్రాస్తున్నది చూసినపుడు “ఒరే నాయనా, వయస్సొచ్చినా ఒక్కదమ్మిడి సంపాదించ లేనివాడివైనావు. నీ వ్రాసుబోని వ్రాతలకు ఆ చక్కటి పత్రాలను, నూనెను ఖర్చుబెట్టుటెందుకు చెప్పి?” అనుట తండ్రి గంగాప్రసాద్ కి మామూలయిపోయింది. “జెల్ల వాగ్లూ మేలుకుని తరువాత తలనొప్పని మూలుగుతూ ముసుగుబెట్టి పడుకోవటమెందుకు చెప్పి అశ్వం!” అంటుంది తల్లి.

అశ్వఘోషాన్ని అధికంగా మాట్లాడే స్వభావంకాదు. పురాతనరచనలకొరకు కాలుగాలినపిల్లినలె తిరుగుతూ, ఏదోఒకటి లభ్యమైనపుడు బుద్ధవిహార్ లోని ఏ పొదరింటి లోనో దూరి, ఆ రచనాధ్యయనంలో లీనమైపోతుంటాడు. ఏపనీలేని అపరాహ్నసమయాలందు నిర్జనము నిర్మలము అయినచోట జమునానదిలో దుమికి బాగా అలసటచెందే వరకు యెదురీది, ఆతరువాత వాయుస్థంభనచేసి, శనా కారంలో నీటిమీద తేలి మెలువరకు వాలున కొట్టుకుపోయి, తిరిగి యెదురీతతో దిగినచోటికి చేరుతుంటాడు.

పట్టణంప్రక్కనున్న రామఘాటువద్ద అనేక నాగరిక స్త్రీ పురుషులు గ్రీకునారీచుణులు పోటీలుపడి యీదు తుంటారు. కాని అశ్వఘోష్ వీరిలో యెన్నడూ కలియ లేదు. అందుకే ఆయనయీత అజాతమైనది. అయినా ఎదు రీతలో అలవాటుగనుక తన యీతనడితన మెలాంటిదో ఆయనకూ తెలియదు.

గ్రీకుకళాకారులు సంస్కృతశ్లోకాలకు గొప్ప ఆధి క్యతనిస్తుంటారు. నారిమెప్పులకొరకు సంస్కృతజ్ఞానాన్ని సంపాదించే ఆసక్తితో ప్రయాసపడి, అశ్వఘోష్ స్నేహాన్ని సంపాదించాడు నందనుడు. నందనునికి బౌద్ధ వాఙ్మయమంటే గొప్ప అభిరుచి. అందుకే బుద్ధభగవానునిప్రవచనాలుగల ప్రాకృతరచనలను కొన్నిటిని సేకరించాడు. వాటిని అశ్వ ఘోష్కి సమర్పించాడు. ఈ రూపంలో వీరిద్దరి ఆత్మీయత పెల్లుబికింది. ఇరువురికి పట్టణంలో ప్రత్యక్షమైన అభిమానం గాని, ఆదరింగాని లేదు. నందనునికి గ్రీకునాట్యప్రదర్శనా సమితివారిలోమాత్రం విశిష్టమైన విలువున్నది. గ్రీకుయువ కులుకూడా వ్యాపారాలకు పోతుండుటవలన, స్త్రీలే యెక్కు వగా యింటిపట్టునుండుట జరుగుతుంటుంది. నాట్యప్రదర్శనా ప్రయత్నాలన్నీ విశేషించి గ్రీకుయువతులవే. అది మరింత అవకాశాన్నిచ్చింది నందలాలుకు. నందలాలు ఆకాయి పోకాయి కబుర్లకు, విచిత్రఅభిప్రాయాలకు, అర్థంలేనిఆలో చనలకు, పురుషత్వాన్ని మర్చిపోయి తానూ స్త్రీవలె తమతో కలిసిమెలగుటకు వాడు మనోరంజనతో పొంగి పోయి, ఆయనపేరును స్త్రీలింగంలోకి మార్చి హాస్యాలు

పట్టిస్తూ “ఈ నందిని లేకపోతే మాకు సందడేలేదు” అంటుండేవారు.

పర్వతాలలో కెలాసపర్వతంవలె, కట్టడాలలో తాజ్ మహలువలె, నదులలో గంగానదీవలె, సామ్రాజ్యాలలో అశోకసామ్రాజ్యవలె, ప్రపంచంలో బౌద్ధప్రపంచవలె గ్రీకుయునతులలో ప్రభ విశిష్టస్థానాన్ని కలిగివుంది. అందాల పోటీలో ఆమె లోకవిజేతకాగలదా. ఆమెపలుకులలో మధురాలాలుకు కమనీయతవుంటుంది. ఆమె పాడితే పాపాణాలు మంచుకొండలు సూర్యరస్మికి కరిగి కారినట్లు ద్రవ్వాలై తోణికిసలాడుతవి. ఆమెనవ్వు కామమేఘాలలోని మెరుపును మరపిస్తుంది. ఆమెఅధరాలు రెండుకావడలను నరుసజేసి నాల్చినట్లుండి గులాబీరేకులవలె అరుణసర్జంలో నిగనిగలాడుతుంటవి. ఆమెలలాటము విశాలస్ఫటికఫలకమువలె నునుపులుదేలి శోభిస్తుంటుంది. విశాలమైన మీననయనాలమీది ఫలకాల కాటుకరంగు అద్వితీయఅందాన్ని గల్పిస్తుంటుంది. ఆమెముఖమండలము కోలగాను లేదు, గుండ్రమూ గాదు; సోగఆకారములో వుబ్బివుంటుంది. ఆమెకపోలాలు ఫాలభాగానికంటె విశాలమై మధ్య వుబ్బుదేలి ముఖమంతటికీ నిండుతనాన్నిస్తూ ఆకర్షిస్తుంటవి. ఆమె నవ్వి నపుడు ఆ కపోలాలమీద లీలగా గనిపించు నక్రాలు మరింత మెరుగులు దిద్దుతుంటవి. చురుకము తీర్చిదిద్దినట్లు పంచమినాటి చంద్రబింబమువలె వుంటుంది. ఆమెనాసికానిర్మాణంలో బ్రహ్మతననైపుణ్యాన్నంతా చూపాడు. తీర్చి అమర్చినట్లుంటుంది.

తరతరాలుగా వారికుటుంబం వ్యాపారస్తులు. తండ్రి దత్తమిత్రుడు బౌద్ధమతస్తుడు. ఆయనతండ్రికాలంలో వ్యాపారసంబంధంగా సా కేతమునకు వచ్చి స్థిరపడిపోయాడు. బౌద్ధమత ఆచారవ్యవహారాలు విశ్వాసాలు జీర్ణించుకుపోయిన కుటుంబ మది. బుద్ధభగవానుని ప్రసచనాలు, కార్యరంగం లోని యదార్థస్వీకారము అహింస, సంఘసేవ వారిని నిత్య నూతనత్వంతో ఆకర్షిస్తుంటవి. తనసతీమణి బౌద్ధమతాచారాలను, హిందూమతాచారాలను మిళితంచేసి వాటిస్తున్నపుడు అంతర్గతంగా విస్మయపూర్వక పట్టనట్లు పూరుకునేవాడు. అయిష్టకార్యాలు సలిపినా తన సతియెడల కనుణాభరితుడై వుండేవాడు. ఆమె తనపుత్రక పేరు భారతీయసాంప్రదాయం లోని 'ప్రభ' అని పెట్టినపుడు ఆయన మందహాసంచేసి పూరుకున్నాడు. ప్రభ జన్మించినపుడు పేరుబొందిన పండ్రి తోత్తముడయిన గంగాప్రసాద్‌ను పిలిపించి పూజలుసలిపించి, జాతకచక్రం న్రాయించి, నామకరణభారం పండ్రి తునికే వదిలింది. ప్రభసంవత్సరంలో జన్మించింది గనుక 'ప్రభ' నామధేయమే పెట్టమని చెప్పాడు పండ్రితుడు. అందుకామె పరమానందభరితురాలైంది.

“మా నవ ప్రతిభ యెంత శక్తివంతమైనదయినా, స్వయంప్రకాశం పొందజాలక అజ్ఞాతశక్తికొరకు వెదుకుతుంటుంది.” అని పరిహాసంచేశాడు దత్తమిత్రుడు. ఆమె క్రోధాన్నభినయిస్తూ “ఎదుటివారి త్రుటుల వెదకుటకూడా మానవస్వభావమని గుర్తుంచుకోండి మహాశయా” అన్నది. ఆయన మళ్ళీ అనునయకంఠంతో “ఉన్నమాటంటే ఉలు

కెందుకు చెప్ప? నీవు అటు బౌద్ధమతాన్ని స్వీకరిస్తేవి, యిటు హిందూపండితుని పిలిచి పూజలూ పునస్కారాలు చేయించి, ఆయనచేతనే నామకరణంచేయి స్తేవి పాపాయికీ.” అన్నాడు. ఆమె అధరాలు బిగబట్టి జాలిగాజూస్తూ “నామీద మీకు పరిహాసం పరిపాటయిపోయి అంటున్నారు గాని, చాలామంది బౌద్ధమతస్తులయితే యిలానే జరుగుతున్నది.” అన్నది. ఆయన సవ్యముఖంతో “అందుకే మాసపునికి విశ్వాసము తృప్తి లోపించినవంటున్నాను. బుద్ధభగవానుని సూక్తులు విన్నపుడు యదార్థసత్యాలు ప్రత్యక్షప్రమాణికాలుగా గోచరించి మనస్సు అటు మొగ్గుతుంది. కొంతదూరం పోయాక పిరికితనం వెంటాడుతుంది. వెంటనే యిటు మంత్రతంత్రాలవైపు మొగ్గుతుంది. వాటిని వీటిని మిళితంచేసి ద్వంద్వపయనంలో ఆత్మాసందాన్ని సమకూర్చుకుంటారు. ఇది వుభయభ్రష్టత్వం కాదా చెప్ప?” అన్నాడు.

ఆమె చేతులుజోడించి నమస్కరిస్తూ “మీ పాదాలకు మ్రొక్కుతాను, ఈ సమయంలో అశుభవాక్కులు పలకకండి. నా బిడ్డ బాగుండాలని అన్ని దేవుళ్ళకూ మ్రొక్కుతాను. పుణ్యభూమిగా పేరుబొందిన యీ దేశంలో వున్నాము; యిక్కడే నా బిడ్డ జన్మించింది. ఇక్కడిపేరే పెడతాను, ఇక్కడి దేవుళ్ళకే మ్రొక్కుతాను. నన్ను పిచ్చిదో వెర్రిదో అనుకోండి; నాకు చింతలేదు.” అన్నది భయకంపితకంఠంతో.

ఆయన దంతాలుబిగబట్టి నేత్రాలు పెద్దవిచేసి, హస్తంచాచి పరిహాసాన్ని కోపాన్ని మిళితంజేసినకంఠంతో “ఓ మహాదేవీ, నిన్నుగాదు నేను అంటున్నది, నీలాంటి వారందరినీ. ఇది పుణ్యభూమి గనుకనే, దేవుళ్ళసంఖ్య అసంఖ్యాకమయింది. ధర్మభూమి గనుకనే న్యాయం ఎల్లప్పుడూ మైంది. అందుకే బుద్ధుడు వాటన్నిటిని తుడిచి, సంఘాన్ని చూపి సంఘక్షేమము, సంఘాభివృద్ధికొరకు సంఘసేవలో ఆత్మార్పితంచేయుటలోనే మానవలోకపు వున్న తిగలదని సంఘాన్ని చూపాడు. ఇప్పుడు మీరంతా చేరి ఆయన్నూ దేవుళ్ళ సంఖ్యలిట్టుగో కలిపి మిశ్రమపూజలు సలుపు తున్నారు. ఇది బౌద్ధమతంయెడ ద్రోహంగాదా చెప్పి?” అన్నాడు.

ఆమె అనభిజ్ఞురాలినలె వెలవెలబోతూ “ఇది బుద్ధ భగవానునియెడల ద్రోహమవుతుందంటారా? అయితే మరి యిక్కడ బౌద్ధమతస్తులంతా యిలాగే చేస్తున్నారండి!” అన్నది.

ఆయన వికటంగానవ్వుతూ “ఈ పుణ్యభూమిపై జరిగే ఘోర అఘాయిత్యాలకుకూడా ఏదో ఒక దేవుణ్ణి. అవసరాన్ని అవకాశాన్ని కల్పించి పుణ్యంగా సృష్టిస్తాడు. అందుకే యిక్కడ అంత మానవకల్యాణకరమైన బౌద్ధధర్మం అడుగంటిపోతున్నది. అవిచ్ఛిన్నమైన విశ్వాసంలేనిచోట యిలానే జరుగుతుంటుంది. ఒక దేవునిమీద, ఒక విషయం మీద విశ్వాసంలేకపోతే జరిగేది అనర్థకమే” అన్నాడు.

మానత చెందినముఖంతో విమూఢురాలివలె రుద్ధ కంఠంతో “ఇలాచేస్తే బుద్ధభగవానునికి అపచారంచేసినట్లువు తుందంటారా?” అని ప్రశ్నించింది.

విజయంపొందిన వీరునివలె పోజుబెట్టి, ఆయన “అవును” అన్నాడు. ఆమె గొప్ప అపచారంజేసినదానివలె కన్నీరుకారుస్తూ, స్వహస్తాలతో తంపలు వేసుకుంటూ “బుద్ధదేవా! బిడ్డమీది మమకారంకొద్దీ యీ అపరాధం చేశాను. వ్యక్తిగతస్వార్థంతో యీ దేశంలోనివారంతా యిలాంటి అపచారాలను నిత్యమూ చేస్తున్నారు. అవిచ్ఛిన్నమైన విశ్వాసంతో మీరు చూపిన వెలుగులోనే నడువగల శక్తిని నాకు ప్రసాదించు భగవాన్!” అని ప్రార్థించింది.

ఆయన కిలకిలనవ్వుతూ “నీవు నట్టి పిచ్చిదానివి. స్త్రీ స్వభావమే అంత విచిత్రమైంది గౌతముడు మానవునికి సంఘబుద్ధిద్వారా సమష్టిసుఖంతో మానవతరణోపాయ విధానాన్ని చూపాడు. అలా నడుచుకోమన్నాడుగాని, ఆయనకుగాని మరొకరికిగాని పూజలు పునస్కారాలు చేయమనలేదు. పాపపుణ్యాలు నరక స్వర్గాలే ఆయన నట్టి బూటకమన్నాడు. ఇక మీబోటి ఆయన వెర్రిభక్తులు ఆయన్నే దేవునిజేసి పూజిస్తున్నారు.” అని హేళనగా అన్నాడు.

ఆమె క్రోధాన్ని ప్రస్ఫుటంజేస్తూ “మీరు అప్రస్తుతమైనవి చెప్పకండి. ప్రతిదీ విమర్శిస్తూ కూర్చోవటం వృద్ధలక్షణాన్ని ప్రకటించుకోవటమవుతుంది. ఎవరిమీదనైనా భక్తివిశ్వాసాలు లేనిదే లక్ష్యమెలావస్తుంది? పెద్దవారికి

నమస్కరిస్తాము. అందరికంటె పెద్దవారిని పూజిస్తాము, విశ్వ
సిస్తాము. అది అపరాధమా యేమిటి? ఆయన్నా
మామూలువ్యక్తిగా భావిస్తే భక్తివిశ్వాసాలు యెక్కువ
కాలం నిలువకపోవచ్చు; మీరు యేమయినా అనుకోండి,
నేను పూజిస్తాను." అంటూ ఆమె విసుగుగా నెళ్ళిపోయింది.
ఆయన జాలిగొల్పు ప్రేమదృక్కులతో ఆమె నెళ్ళినవైపే
చూస్తూ వుండిపోయాడు.

ప్రభ అల్లాగుముద్దుగా ఒకప్రక్క శాస్త్రోక్త బౌద్ధ
మతావలంబియైన తండ్రివడిలోను, మరోప్రక్క బుద్ధ
భగవానునియెడల అపారభక్తితోవుంటూ, హిందూసాంప్ర
దాయాలయెడ ప్రభావితురాలవుతూవున్న ప్రియమాతవడి
లోను పెరిగి పెద్దదయింది.

బుద్ధవిహార్ నాటికాప్రదర్శనశాల ప్రబంధకర్త నేడు
ప్రభే. ప్రభకు ప్రథమశిష్యుడుగా తయారయినాడు నంద
లాల్. నంద్లాల్ అమాయకుడు, స్నేహశీలి అని ఆమె
మరింత ఆదరంగా చూస్తుంటుంది. నందలాల్ ప్రోత్సా
హంతో తప్పక ఆమెకూడా యీతలపోటీలో పాల్గొనుటకు
సన్నుతించింది.

ఒకమాటు గెలుపుపొందినవారు తిరిగి పాల్గొంటే
ఆ కీర్తి పోతుందేమోనని భయంతో తిరిగి యెక్కువమంది
పాల్గొనరు. వోడినవారు తిరిగి పాల్గొనుట హాస్యాస్పదమని
విరమించుకుంటారు. కాని, నందలాల్ అందుకు భిన్నుడు.
వోటమినిగురించి అతనికి లక్ష్యంలేదు. పోటీలో పాల్గొని
పొందే ఆనందమే అతనికి సంతృప్తినికలిగిస్తుంది. పదిసంవత్స

రాలనుంచి వరుసగా నోడిన అనుభవశాలి. తన దీర్ఘానుభవంతోనే తనకుతోడుగానుండను నోప్రక్క ప్రభను ప్రోత్సహించాడు, మరోప్రక్క అశ్వఘోషాను ప్రోత్సహించాడు. అతని అమాయకత్వము నిస్వార్థత్వము, అల్పసంతోషము వివేకులను మరింత ఆకరిసుంటవి. అందువలన నందలాలు ప్రోత్సాహాన్ని అశ్వఘోషాకూడా అంగీకరించక తప్పలేదు. ప్రభకుగాని అశ్వఘోషాకుగాని గెలువగలమని, గెలవాలనే ఆశగాని తేజమాత్రమూ లేదు. నందలాల్తోపాలు మనోరంజననిమిత్తం పాల్గొనుటే వారిఆశయం. నందలాల్ కోరేదీ అదే.

ఈ పర్వదినంలాంటి క్రీడాపండుగ సాకేతలో యెంత కాలంనుంచి జరుగుతున్నదో యెవరికీ తెలియదు. వృద్ధులు కూడా తమబాల్యంనుంచీ యిదేరీతిలో హోలీపండుగరోజు వస్త్రవిహీనంగా స్త్రీ పురుషులు ఈతలోపాల్గొని ఆ ప్రక్కనుంచి యీ ప్రక్కకు ముందుజేగినవారి నా సంవత్సరపు విజేతగా పరిగణించి, వారిని యేనుగఅంబారీమీద వూరేగించి, జేజేనినాదాలతో సత్కరించుట జరుగుచున్నట్లు చెబుతుంటారు. ఇందు రాకుమారులు రాకుమార్తెలు అంతఃపుర స్త్రీలుకూడా పాల్గొన్నట్లు చరిత్రవుంది. రామ ఘాటుప్రక్కనున్న శిలాశాసనంమీద వరుసగా యీ ఈతపోటీలలో గెలిచినవారిపేర్లు వరుసగా సంవత్సరవారీగా చెక్కివున్నవి.

సరయూ విజయము

వేదికమీదనున్న అధిష్టానవర్గంవారి సౌంజ్ఞతో పుర
పాలకసంఘంజవాను మొదటి హెచ్చరికగా శంఖాన్ని
పూరించాడు. మరికొందరుకూడా సిద్ధమైయున్నలెనులో
చేరిపోయారు. హంగామాచేస్తూ నిలిచివున్న నందలాల్
లెను నొకమాటు పరికించి, ఆదుర్దాచిహ్నాలతో వెనుక
నున్న ప్రేక్షకబృందాన్ని తిలకించాడు. అందు వెనుక
ముందులాడుతూ నిలిచివున్న అశ్వఘోష్ కనిపించాడు.
నందలాల్ రివ్వున వెళ్ళి అశ్వఘోష్హస్తంబట్టి లాగి
లెనులో నిలిపాడు. పాపం! అశ్వం వివశుడై నిలిచి
పోయాడు. ఇంకా యెవరికొరకో నందా వెడుకుతున్నాడు.
జనంమధ్యలో చాగి, మందహాసంచేస్తూ చూస్తున్న ప్రభ
కనిపించింది. జనంలో జొరబడి నందా ఆమెనుకూడా
లాక్కొచ్చి తన ప్రక్కన నిలిపి, తానే విజయంబొందినట్లు
మురిసిపోతూ దుస్తులనువిప్పి వెనుకప్రక్క నదిలాడు. అందరి
కంటె ముందే తయారయి అందరివెనుక వడ్డుకుచేరటం
ఆయనకలవాటు.

ద్వితీయశంఖారావంకూడా వినిపించింది. అందరూ
పస్త్రాలను విసర్జించారు. నందాకు ఒకప్రక్క అశ్వం, మరో
ప్రక్క ప్రభ వున్నాడు. కాని, వారిలో ఒకరికొకరితో పరిచ
యంలేదు. తృతీయశంఖారావంతో అందరూ ఒక్క
మాటుగా కదనరంగములో కురుకు సైనికులవలె నదిలో

దుమికాను. రాజనరేశ్ హస్తాలు బారలుచాచుకుంటూ
 ఒంటెనడకనుబోలినట్లు అందరికీముందు అందకుండా పోతు
 న్నాడు. నందాను చలిబాధ పీడిస్తున్నదో, పుల్లూస మెక్కు
 వైందో సుడులుదిరుగుతూ అందరికంటె నాలుగుబారలు
 అధికంగా సర్కస్ లోని ఒప్పునేవలె వేసి, యీలలు వేసు
 కుంటూ తనను అందరూ గమనించునట్లు ఛాతీవరకు పైకి
 లేస్తూ ఫీల్సు ప్రదర్శిస్తున్నాడు. రెండుప్రక్కలా రెండు
 నావలు వారికి సమానాంతరంగా పరువులెడుతున్నవి.
 అందున్న అభిష్టాసన్యాయాధీశులు దుర్భిణుల సహాయంతో
 యేకాగ్రంగా చూస్తున్నారు. వందగజాలు వాటారు. రాజ
 నరేశ్ అందరికీముందు జేజోవంతంగా పోతున్నాడు. అందరి
 దృష్టికీ రాజనరేశ్ విజేతగా తోచింది. 'రాజనరేశ్ జిందా
 బాద్' అనే నినాదాలు మిన్నముట్టుతున్నవి. ప్రభ చేతు
 లను నీటిలోపలే పుంచి కప్పయీతతో ఒక్కొక్క కుదు
 పుతో రెండుగజాలు దూకుతూ నరేశ్ కు కొద్ది వెనుకసరకు
 చేరింది. ప్రజలలో కలవరం బయలుదేరింది. ప్రభ విజయం
 బొందే సూచనలు గనిపిస్తున్నవి, స్త్రీలలో పుత్సాహం పర
 పట్టుతొక్కుతున్నది. ప్రభ జిందాబాద్ అనే నినాదాలతో
 పాటు ప్రభ నరేశ్ నుదాటి పదిగజాలు ముందుకుపోయింది.
 నరేశ్ నిరుత్సాహితుడైనాడు. ప్రేక్షకులందరి దృక్కులూ
 ప్రభమీద కేంద్రీకృతమై యున్నవి. స్త్రీలనుంచి గొప్ప
 ప్రోత్సాహానినాదా లందుతున్నవి ప్రభకు. పురుష
 ప్రేక్షకులంతా నివ్వెరపోతూ ఆశ్చర్యాన్వితులై వింతగా
 చూస్తున్నారు. ప్రభ నరేశ్ నుదాటి యిరవైగజాలు ముందు

కొచ్చింది. నదిమధ్యభాగానికి చేరాడు. నదిరెండువైపుల నుంచి కరతాళధ్వనులు జేజేనినాదాలు వినవస్తున్నవి. ప్రభ యీతదూకుడు యింకా పెరుగుతున్నది. ఉత్సాహబలం ఆమెకు మరింత జోరునిస్తున్నది. పాపం నిరుత్సాహం రాజ నరేశ్వ శక్తిని కుంగదీసివేస్తున్నది. నందనుడు అందరివెనుకా అలుపుసలుపు లేకుండా ఆదుర్దా ఆవేశాలు లేకుండా ఆనందోత్సాహాలతో ఫీట్సుసలుపుతూ ప్రేక్షకుల కరతాళధ్వనులు తనకే జరుగుతున్నట్లు పరవశుడవుతూ, తానూ మధ్యమధ్య కరతాళధ్వనులుచేస్తూ, మునిగిపోయి, తిరిగి పైకిలేచి పోకుషంకలిగినట్లు పదిగజాలు ఆవేశంతో యాది, ఘనకార్యసాధించినవానివలె ప్రేక్షకులవైపు అటూయిటూ వీరదృక్కులను బరపుతూ పసివారలకునూత్రం మరింత ఆనందాన్నిగల్పిస్తూ అందరివెనుక పోతున్నాడు. నందలాల్ పోటీలో లేకపోతే ప్రేక్షకులలోని పిల్లలకు ఆ పుత్సాహమూ, ఆనందమూ, కేరింతలూ వుండవసపిస్తున్నది. ఆ పిల్లలకు విజేతతో సంబంధంలేదు. కేవలం వారివేడుక ప్రారంభంనుంచి ఆఖరివరకు నందాతోనే ముడిపడిఉంది.

ప్రేక్షకులలోను ప్రముఖులలోను ప్రభ... విజేతగా స్థిరపడిపోయింది. స్త్రీ విజేతగావటం ముదాపహామని పుర ప్రముఖులనుకుంటున్నారు. బౌద్ధబిక్షువులకు, స్త్రీలకు ఇది మరింత ఆహ్లాదాన్ని గలిగిస్తున్నది. నాగసర్పము నీటిలోపడి బెదిరి, భీతితో తనవడగ పూర్ణంగా విప్పి, మంచుకొండనుంచి బరబర జారుతున్నదానివలె వరువులెత్తునట్లు యెవరో ఒక

బక్కపలుచటివ్యక్తి నీటిమీద బారలుచాచకుండా, కప్ప
 యీతవలె దూకుటకాకుండా, స్టీమ్ యింజన్ బోటువలె అతి
 వేగంగా సరసర వస్తుండుట జూచి అందరూ నిన్వేరపోయి
 చూస్తున్నారు. రెండునిమిషాలలో ఆ వ్యక్తి ప్రభప్రకృకు
 సమానాంతరంగా చేరాడు. ప్రేక్షకస్త్రీబృందాలు హతా
 శులై నిట్టూర్పువిడుస్తూ “ప్రభా, ముందుకు పద, ఆ సర్ప
 యీతగానిని మిగులనీయకు” అని నినాదాలుచేస్తున్నారు.
 పురుషులలో యెవరోఒకరు పట్టజాలక చప్పట్లుచరుస్తూ
 “ఓసర్పయీతగాడా! ఆ కప్పయీతను మింగివెయ్యి” అని
 కేకలుపెట్టాడు. పైనుంచి తనకు జోరుగా వస్తున్న ప్రోత్స
 హాన్ని పట్టజాలక తనప్రకృగా ముందుకుపోబోతున్న ఆ
 వ్యక్తిమొఖాన నీరు బాగా పడునట్లు బారలుచాచి యీత
 వేస్తున్నది ప్రభ. పాపం ఆ పాముయీతతో పోతున్న వ్యక్తి
 ముఖంపై ఊణఊణమూ తుపల్లు జోరుగా పడుతున్నందున
 వివశుడై జోరును తగ్గించవలసివచ్చింది. ప్రభ మరింత
 ప్రోత్సాహప్రేరితురాలై బారలను యింకా జోరుగావేస్తూ
 ప్రకృవ్యక్తిమొఖానికి నీరు తపాతపా తగులునట్లు చేస్తున్నది.
 గాలిలో తేలియాడు విహంగమువలె నీటిలో నిపుణుడైన
 ఆ వ్యక్తి ఆమెచిలిపిచర్యలనుంచి తప్పుకొనుటకు గాని, అరి
 కట్టుటకుగాని శక్తిహీనుడుగాదు. ఆయనస్వభావం విజయానికి
 అర్రులుచాచునదిగానట్లు తోస్తున్నది. మధ్యలో స్వాభావికం
 గాకలిగిన పుత్సాహంతో అందరిముందుకూ రాగలిగాడు.
 ప్రభ చిలిపిగా యీర్ష్యాద్వేషిగా, స్వార్థిగా చేస్తున్నచర్యలు

ఆయన్ను పులకరింపజేస్తున్ననో యేమో సహిస్తూ ఆమెకు అతిసన్నిహితంగానే సమానంగానే పోతున్నాడు. ఆయన మొండితనానికి విసిగి గాబోలు ప్రభ ఇంకా పుష్కలతరూపంలో ఆయనముఖానికి నీటినికొడుతున్నది. ప్రత్యామ్నాయంగా తిరిగి చిందించుట కాయన కిష్టంలేక, నీటిలోపలగా ఆమెకుడి చేతిమణికట్టును గట్టిగా పట్టి లోపలకు నొక్కి, పైకిలేననీయ కుండా వుంచాడు. ఆమె వెలవెలబోతూ, నిస్సహాయతలో నిట్టూర్పువిడుస్తూ ఆ ద్విధీయహస్తాన్ని కూడా పైకి బారచాచ కుండా లోపలేవుంచి, యీదుతూ ఆయాసపడుతున్నది. న్యాయప్రముఖులు దుర్భిణిలలో అతిశ్రద్ధగా పరికిస్తున్నారు. ఈ నీటిలోపలి వీరికుపురి చర్య వారికి గోచరించుటలేదు. వారి కీ విషయం తెలిస్తే దోషం యెవరికంటగడతారో తెలియదు.

ఆమెహస్తాన్ని గట్టిగా నీటిలోపలే పట్టివుంచినవ్యక్తి వంటిచేత్తోనే అవలీలగా యీదగలుగుతున్నాడు. కాని, ప్రభ శక్తి క్షీణించి, తనహస్తాన్ని గుంజుకో ప్రయత్నించి విఫలురాలవుతున్నది. ఇప్పుడు యిద్దరూ ఒకేసమానాంత రంలో పోతున్నారు. ఇది ప్రేక్షకులకు విచిత్రంగా తోస్తున్నది. వారికుపురు రాజీపడి సమబాలెన్సులో యీదుతున్నట్లు తోస్తున్నది. యదార్థాని కిప్పు డామె యీదుటలేదు. మునగ కుండా తేలియాడుటకుమాత్రమే ప్రయత్నిస్తున్నది. ఆమె ఆశలు క్షీణించినవి. కాని ఆ వ్యక్తి ఆమెను తనతోపాటే కక్షబూనినవానివలె, ఖైదీని తీసుకెళ్ళు పోలీసువలె గుంజు కెళుతున్నాడు. అప్పుడప్పుడు ఆమెను ముందుకు నెడుతున్నాడు. ఆమె అగాధజలరాశిమీద పయనిస్తున్నది. అలసటతో క్షీణిం

చినశక్తితో నున్నది. కానిపక్షంలో కసిదీర ఆ వ్యక్తికి లెంప
కాయలు ముట్టజెప్పేది. ఆమెదృష్టి యిపుడు ప్రేక్షకులమీద
లేదు; విజయంమీద లేదు; విమూఢురాలివలె అతనిముఖ
మండలాన్ని తదేకంగా చూస్తూ, పాదాలను వంటిచేతిని
ఆడిస్తున్నది. అతనినేత్రాలు జ్యోతులవలె రక్తాన్ని చిందిస్తు
న్నవి. తను చిందించిన నీరు పడినా, ఆ ముఖంలో క్రోధం
గాని, యీర్ష్యాగాని కనిపించుటలేదు. నిర్మలప్రశాంతత
పుట్టిపడుతున్నది. ఆమె బాగా పరికించినపుడు ఆ వ్యక్తి నంద
లాల్ చే బలవంతంగాలాగి నెట్టుకుంటూ లైనులో నిలుపబడిన
వాడే. ఆ పలుచటివ్యక్తిలో యింతశక్తి యెక్కడ నిండి నిబిడి
కృతమైయున్నదా అని ఆలోచిస్తున్నది. ఆ వినీలకాంతుల
నీటిలో ఆయనశరీరం సుస్పష్టంగా తామ్రవర్ణంలో నరాలు
పుబికి కండరాలుతేలి కనిపిస్తున్నవి. అతను పట్టినచోట తన
చేయి వత్తుకొని నొప్పికలుగుతున్నందున కిందకు గుంజి
వదిలించుకున్నది. తిరిగి పట్టుకుంటాడనే భయంతో అతని
ముఖాన్ని ఒకమాటు పరికించి, ముందుకు చొరుచుకుపోతు
న్నది. ఆయనఅధరాలపై చిలికిస్తున్న చిరునగవు కనిపించింది.
అప్రమత్తుడై అద్దంలోవలె కదులుతున్ననీటిలోని ఆమెశరీ
రాన్ని చూస్తూ పులకితుడవుతున్నాడు. కనకాంబరకాంతు
లను వెదజల్లుతున్న ఆమెసుకుమారశరీరం నీటిలో అద్వితీయ
మైశోభిస్తున్నది. ఆమెశరీరంలో యెక్కడా నరాలు కనిపించుట
లేదు. వెన్నముద్దవలెనున్న ఆ సుకోమల సుందరశరీరానికి
నీటిలో యింత కష్టపడుతూ, యింతసునాయాసంగా యీద
గలశక్తి యెలా అలవడిందా అనే ఆలోచనలు ఆయనమన

స్సులో చిత్రవిచిత్రంగా దొడ్లు తున్నవి. గ్రీకుశిల్పకారులు చెక్కిన 'వీనస్' విగ్రహాన్ని తిలకిస్తూ సర్వాన్ని మరచి పోతున్నవానివలె ఆయన నీటిలో కదులుతూ జిలిబిలిన్మత్స్యం సలుపుతున్న ఆమెనక్కోజాలను చూస్తూ పోటీవిషయం మర్చి పోయాడు. జన్మలో యెన్నడూ యెరుగని కుశూహలమేదో ఆయనహృదయంతరాళంలో జనించి, అజ్ఞాతఆనందానుభూతి నిస్తున్నది. ఈ విచిత్ర ఆనందానుభూతిలో కలుగుతున్న జీుగుజీలుగుమత్తు ఆయన్ను పరనశంచేస్తున్నది.

ఆమె యీతలో నడుపు జోకుజేసింది. తను యెక్కడ తన స్నిగ్ధదృష్టిని కేంద్రీకరించి పరవశంపొందే ఆనందాన్నందుకుంటున్నాడో అది దూరమవుట చూసి సహింపలేక అనాలోచితంగా నీటిలోపల ఆడుతున్న ఆమెపాదంపట్టి వెనక్కు గుంజాడు. బారెడు వెనక్కు వచ్చేసింది. ముందుకు పోతున్న ప్రభ హఠాత్తుగా వెనక్కువచ్చుట యెందుకు జరిగిందా యని న్యాయమూర్తులు దుర్భిణీలో వెదుకుతున్నారు. ఆమె పుడికిపోతున్న పుత్రోషంలో ఆయన్ను కొరకొరచూస్తూ, అధరాలుబిగబట్టి ప్రక్కకుతిరిగి లోతు నుంచి పాదంతో ఒక్కతన్ను తన్నింది. ఆయనమనస్సులోని అజ్ఞాత ఆలోచనలతోపాటు ఆమెయెడల తనకు శైలియకుండా తనహృదయంలో జనించిన ఆదరం అదృశ్యమైనది. ఆమెకుదూరంగా వెళ్ళి రెండునిమిషాలలో చాలా ముందు కెళ్ళిపోయాడు. తిరిగి ఆయనమనస్సులో ఆ స్మృతులు మెదిలినట్లయి వెనుదిరిగి చూశాడు. ఆమెముఖంలో నిరాశ ప్రక

టితమైంది. ఆయనకు తెలియకుండానే వడి తగ్గిపోయింది. తిరిగి ఆమెకుసమానాంతరమయ్యాడు. ఆమె యెవరిమీదో అలిగినదానివలె మూనతచెందినముఖంతో ప్రక్కలకు తన దృష్టినిపడనీయకుండా ముందుకు యేకాగ్రంచేసి అధీరతతో యీదుతున్నది. ఆయనలోని వుద్రేకాలు పొంగి గాబోలు, వివశుడై ఆమెచేతిని మొదటివలెనే పట్టి మహావేగంగా ముందుకు లాక్కుపోతున్నాడు. వీరివైమనస్యంలో వెనుక వారు వీరిదాపుకు చేరినవాడు హతాశులై నిస్పృహపొంది నడినితగ్గించుకున్నారు. డింగీనిలాక్కెళ్ళు యాంత్రికనావవలె ఆయన లోతున ఆమెచేతిని అదిమివుంచి, తాను బరబర పోతుంటే ఆమె నీటినికోసుకుంటూ సరసర వెళ్ళిపోతున్నది. అది ఆమెకే ఆశ్చర్యాన్ని గొలుపుతున్నది. ఆ బక్కపలుచటి వ్యక్తిలో యింతశక్తి యెలా నిబిడికృతమైయున్నదా అనే ఆలోచనలో ఆమె స్వరమూ మర్చిపోయింది. ఆయనకు నీటిలోయీత నేలమీది పగుగులాంటిదని, నివ్వెరపోతూ కోరదృక్కులతో ఆయన్ను తడేకంగా చూస్తున్నది. వీరికు వురూ వకుసగా యీదుతుండటానికి కారణాలు ప్రేక్షకులకు తెలియుటలేదు. ఇరువురిలోను సమశక్తి, సమనేర్పు వున్నందున ఒకరికి మరొకరు యెంత పెనుగులాడినా యెవరూ నెగ్గలేకపోతున్నట్లు ప్రేక్షకులూ అధిష్టానన్యాయమూర్తులు అనుకుంటున్నారు. ఒడ్డు సమీపిస్తోంది. ప్రేక్షకబృందాల హడావుడులు యెక్కువయినవి. మేళతాళాల వాయిద్యగాంధ్రు సన్నద్ధులవుతున్నారు. ఆ వ్యక్తి మృదువుగా ఆమెవంక

చూస్తూ, తనవడిని తగ్గించి, ఆమెను ముందుకు గుంజి చేయి విడిచాడు. ఏదో కొండశిఖరంమీద విహరిస్తుండగా కాలు జారితే మృదువైన పూలపాన్నుమీద మెత్తగా పడినట్లయి, ప్రక్కగా ఆయన్ను కరుణాభరితదృక్కులతో పరికించింది. ఆయనలో ఆవేగంగాని, ఆదుర్దాగాని లేక నిర్మలవదనంతో ప్రశాంతంగా నెమ్మదిగా యీదుతున్నాడు. అయోచితంగా లభ్యంగానున్నట్లున్న యీ విజయాన్ని చేపట్టను ఆమెమనస్సు కళవళంతో ఖంగారుచెందుతున్నది. అతనిలో పంతంలేని త్యాగం ఆమెహృదయాన్ని వంచించింది గాబోలు, నెమ్మదిగానే యీదుతున్నది. ఆ శీతలసీటిలో ఆమెమనస్సు ఆలోచనలతో వేడెక్కిపోతున్నది. ఆమె విజయంమూల, సదివడ్డుసంగతి మర్చిపోయి, అతనివై పే దృష్టివుంచి పోతున్నది. ఆయన ఆమెదృష్టికి సన్నిహితుడై నిశ్చలంగా నిరుద్వేగంగా, శశిరసుతువులో మంచుబిందువులతో శోభించే కమలమువలె ద్యోతకమవుచున్న ఆమెముఖమండలాన్ని చూస్తూ ఆమె కదములో కదముకలిపినట్లు సమానాంతరంలో పోతూ “ఈ పాడువిజయములో యేమి ఆనందముంటుంది? ఆమెహృదయముపై విజయములో యీ సర్వజగత్తును మత్తులోముంచగలశక్తి వుంటుంది. ఆమెహృదయవిజయము స్వర్గవిజయమవుతుంది. దేవతలలో యీ సౌష్ఠవ మెందుకుంటుంది? ఇంతఅందమై యీ శృంగార సుకుమార వదనానికి యింత శ్రమనిస్తున్న యీ పాడువిజయములో అంతకుమించిన మాధుర్య మేముంటుంది” అనుకుంటూ ఆమెనైపు రెప్ప

లార్పకుండా చూస్తున్నాడు. అనాలోచితంగా అప్రమత్త తతో యీదుతున్న వారిరువురిహస్తాలు ఒక్కమాటుగా ఒడుకు తగిలినవి.

ముందే వడ్డున నిలిచి, సంభ్రమాశ్చర్యాలతో తిలకిస్తున్న పురప్రముఖులు ఆ యిరువురను పైకిలాగి నెలవెలబోయి చూస్తున్నారు. ప్రభ బిడియంతో శిరస్సువంచి కోణదృక్కులతో ఆయన్ను చూస్తున్నది. శంఖారావం విజయనాదాన్ని ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. వాయిద్యాలు విజయరాగాలాపనలు సలుపుతున్నవి. “ప్రభాశ్వఘోషులు జిందాబాద్” అనే నినాదాలు ప్రజలనుంచి పిక్కటిల్లుతున్నవి. జనము కోలాహలంతో పడద్రోసుకొస్తున్నారు. గజరాజము ఘీంకారముతో స్వాగతపలుకులు చెబుతూ జరీపోగులతో అల్లబడిన అమూల్యసుగంధపుష్పమాలను తొండముతోబట్టి ముందుకు వస్తున్నది. కాని, పురప్రముఖులు విచిత్రసంకటంలోపడి దారి తెన్నులు తోచక తమలోతాము తమదైన్యతకు నొచ్చుకుంటున్నారు. ఈ వేడుకలచరిత్రలో ఒక్కమాటుగా యిరువురు విజయంపొందుట తాము యింతవరకు కనివినియెరుగనివిషయము. అందు మరింత విస్మయాన్నికలిగిస్తున్నది ఒక స్త్రీ ఒక పురుషుడు! విజయంబొందిన వీరునికి తుడుచుకొనుటకు పీతాంబరశాలువాను బహూకరించుట, జరీతో చిత్రింపబడిన రాజదుస్తులను, మయూరపింఛముతో అమర్చబడిన పీతాంబరకీరీటము బహూకరించి ధరింపజేయుట, ఆ వెంటనే ఆ విజేతను గజరాజము పూలమాలాలంకృతునిచేయుట, ఆ

తరువాత విజేత పురప్రముఖులకు పాదాభివందనంజేసి, వారి ఆశీస్సులను పొంది, గజరాజమునెక్కి పుత్తనంలో పాల్గొనుట ఆచారము. యథావిధిగానే వారు అన్నియేర్పాట్లు చేశారుగాని, వ్రాహ్మకు తెలియనివిధంగా ఒకేమాట యిరువురు విజేతలుగా తమముందుకు వచ్చుట వారిని విభ్రాంతులనుజేసింది.

వారిసంకోచాల సర్థంజేసుకున్న అశ్వఘోష్ వెంటనే ముందడుగువేసి వారి వద్దనున్న పీతాంబరశాలువాను అమాంతంగా తాను లాక్కుని ప్రక్కను సిగ్గుబిడియాలతో కుంచిండుకుపోతున్న ప్రభమీద కప్పివేశాడు. మరొకరి చేతిలోనున్న రాజదుస్తులను తీసుకుని, అందు జరీధోవతిసి తానుంచుకుని అతివిలువైన కోటును ఆమెకు బహూకరిస్తూ, “ఆ శాలువా కట్టుకుని యీ కోటు తొడుక్కోండి” అని అతిసామాన్యధోరణిలో అన్నాడు. తాను వెంటనే ఆ జరీధోవతితోనే తుడుచుకుని, దాన్నే నోప్రక్క ధోవతిగాను, మరోవైపును పుత్తరీయంగాను పైనవేసుకున్నాడు. ప్రభ అనవసరతలోచనలను కట్టిపెట్టి పీతాంబరశాలువాను చీరగా ధరించి, ఆపైన కోటును తొడిగింది. మరొకరివద్దనున్న విజయకిరీటాన్ని తీసుకుని అశ్వఘోష్ ఆమెకుధరింపజేశాడు. గజరాజము వీరందరికంటె తెల్లవైందిగనుక, శిరస్సున విజయకిరీటమున్నవారికే విజయమాలను ధరింపజేసింది. సమస్యలు యెంతగడ్డువైనా సమయంవచ్చినపుడు వాటంతటవే విడిలిపోతవి. ఇప్పుడు ప్రబంధకర్తల హృదయభారం సడలిపోయి, సుసన్నముఖులయినారు. వెంటనే అశ్వఘోష్ ఆమెవైపు

ఒకమాటు ప్రేమలొలుకుదృక్కులను బరపి, పురప్రముఖుల
చెంత కేగి ఒక్కొక్కరికి పాదాభివందనంచేస్తున్నాడు.
అనుకరణలో స్త్రీలు గొప్పనిపుణులు. ప్రభ యెవరిఅనుమతి
ఆజ్ఞలు సలహాలు లేకుండానే సరసర అశ్వఘోషాను అను
కరించి పెద్దలఆశీర్వాదాలను పొందింది. ఆమె ఒక్కమాటు
జనసమూహాన్ని పరికించి, వారు తను పేరుతో చేస్తున్న విజయ
నినాదాలు విని, విమూఢురాలివలె మూనముఖంబెట్టి “ఇది
యెలాంటివిజయము! ఏమివిజయము!” అని కించపడు
తుండగా, గజరాజము ఘంటారావాలతో దగ్గరగావచ్చి
తన తొండాన్ని చాచి ఆమెపాదాలకు మోటించింది. ఆమె
వివశురాలై గజముచేవి చేతబట్టి పాదాలు తొండంమీద
పుంచింది.

విజయోత్సవము

విజయాన్ని పంచుకున్న విజేతలిరువురు అంగారీమీద
ఆసీనులయినారు. “ప్రభ అశ్వఘోషాలు జందాబాద్”నినా
దాలు తెరపిలేకుండా వినిపిస్తున్నవి. సగారావాయిద్యాలు
అతిశ్రావ్యంగా వినిపిస్తున్నవి. శంఖారావాలు వుండివుండి
మ్రోగుతున్నవి.

ఈ విజయపోటీలందు పాల్గొనుటలో పదినంపత్స
రాల అనుభవమున్న నందా పెద్దమజ్జేయనప్పటికి లాంఛన
ప్రాయ కార్యక్రమాలన్నీ జరిగినవి. విజేతలు విజయ
పీఠాన్నలంకరించుటకూడా జరిగిపోయింది. చలికి గడగడ

నగుకుతూ నినాదాలు వినిపించినపుడల్లా తానూ చిన్నగా
 'జే'అని తనలోతానే తనకేఅయినట్లు మురుసుకుంటు
 న్నాడు. తన అనుభవంద్వారా తనవిజయదుస్తులను తానే
 జాగ్రత్తపడి తెచ్చుకొనుట నేర్చుకున్నాడు. ముందే తన
 స్వంత విజేతదుస్తులు తననొకరుద్వారా యీవడ్డున రెడీలో
 పెట్టించుకున్నాడు. ఆ నొకరే తనకు పురప్రముఖబృందముయి
 నట్లు, తాను విజేతఅయినట్లు, తన కా బృందం లాంఛనా
 లన్నీ జరుపుతున్నట్లు, ఆ నొకరునుంచి స్టయిలిష్గా ముందు
 పీతాంబరాన్ని పొంది, శరీరంతుడుచుకుని, తరువాత రాజ
 దుస్తులను గ్రహించి ధరించి, నకిలీకిరీటాన్ని శిరస్సుపై
 నుంచి ఒక్కమాటు అసంతాకాశములో ప్రకాశిస్తున్న
 భాస్కరునివైపు చూసి, వినమ్రతతో నమస్కరించి సమూహం
 నుంచి వినిపిస్తున్న జేజేలకు తానూ శ్రుతిగలిపి వయ్యారంగా
 శరీరాన్ని పూపుకుంటూ పుత్రాహితుడై తనలోతానే "నంద
 లాల్ కీ జే"అని బిగ్గరగా అంటూ, తన చుట్టూజేరిన అసం
 ఖ్యాకపిల్లలకు మనోరంజనను గలిపిస్తూ, తనకు జేజేలు
 కొట్టించుకుంటూ ఆనందసాగరంలో మునక్కలువేస్తూ పట్టణ
 రాజవీధులలో పూరేగుతున్నాడు. షావం! నందాకు విజయం
 బొందినవారెవరో వారికి యేమేమి ఆదరసత్కారాలు
 జరుగుతున్ననో తెలుసుకునేంత వ్యవధిలేదు, ఆలోచనా
 లేదు. తానే విజయంబొందినట్లు తన వెంటవున్న వందలచుంది
 జనసమూహాన్ని చూసి పొంగిపోయి రాచపోజులు వేస్తు
 న్నాడు. విజేతలమీద పూలనర్మంకురిపించుటకని డాబాల
 మీద పుష్పాలతో ఆయ తమెయున్న వనితలు కొందరు

మనోరంజనకు, వూడిన పువ్వురేకులను ప్రోగుచేసి నందా మీదకు వినరుతున్నాడు. అదిచూసి వెంటనున్న బాల సమూహం మిన్ను గూట్టునట్లు దిక్కులుపిక్కటిల్లునట్లు జేజేలు కొడుతున్నాడు. మహావిజయంబొందినవానివలె నందా పరమానందభరితుడవుతున్నాడు.

ప్రభ అశ్వఘోషాలు గజరాజముమీద అధిష్టించిన నెంటనే ప్రజలకోలాహలం హద్దులను అధిగమించింది. పుర రక్షకభటులు దారినుంచి ప్రజలను ప్రక్కలకు సర్దుబాటు జేస్తున్నాడు. వివిధవాయిద్యగాండ్రు ముందుకొచ్చి నిలిచి తమ విశేషప్రజ్ఞను ప్రదర్శించుకుంటున్నాడు. ముందునడచుటకు శంఖారావంతో తెలియజేశాడు. ముందు వాయిద్యాలు, తరువాత స్త్రీపురుషవివక్షతలేని సమూహము, ఆ తరువాత గజారోహులైయున్న విజేతలు, వారివెనుక పుర ప్రముఖులు రోడ్డుమీద వరుసగా వచ్చునుంచి కదిలారు.

అంబారీమీద ఆసీనులైయున్న విజేతలిరువురిముఖాలు జేనరించివున్నవి. ఎవరిపేరులతో నినాదాలు ప్రతిధ్వనిస్తున్నవో, ఎవరినిచూడను సౌధాలనుంచికూడా తహతహలాడుతూ చూస్తున్నారో, ఎవరినిగురించి పట్టణంలోని ప్రతి ఒక్కరు గొప్పగా చిత్రించుకుంటున్నారో, ఎవరిఅదృష్టాన్ని గూర్చి వింతవింతగా చెప్పుకుంటున్నారో వారిముఖాలు వడబడినపుష్పాలవలె, మసిబూసుకున్న మాణిక్యాలవలె, కావర్గతోకప్పబడిన కాంతిపుంజమువలె తేజోవిహీనమై విచారరేఖలతో గనిపిస్తున్నవి.

శిశిరకుతువులోని ప్రభాతభాస్కరుని అరుణబింబము వలె బింగాఫలసమానమై అత్యధికఆకర్షణతో శోభిస్తున్న ఆమెముఖమండలానికి ఆమెశిరస్సున ధరించిన విజయకిరీటము, దర్బారుకోటు, సీతాంబరశాలువా అద్వితీయమైన రాజసాన్ని గల్పిస్తూ ముగ్ధులనుజేస్తున్నది. ఆ ధరించిననన్నీ ఆమెకు అతికినట్లుండి, లోకలోకాలను పరిపాలించు యువచక్రవర్తినివలె ద్యోతకమవుచున్నది. ఆమెప్రక్కగా కూర్చున్న అశ్వఘోష్ విభ్రాంతిలో కలనరంచెందుతూ, అంతంలేని పూహవిహారంలో మునకలువేస్తూ స్వర్గలోకంలోని ఒక్కొక్క దేవకన్యను తనప్రక్క విరాజమానమైయున్న ప్రభతో పోల్చి సరితూగక, నాగలోకపరిశోధనలో గూడా విఫలుడై వివశతలో లక్ష్మీసరస్వతులనే సాపేక్షికంచేసి, రాపిడిచేసినకొద్దీ రవ్వలోనిమెనుపు అద్వితీయమవుతున్నట్లు ఆమెకు ఆమెయే సాటిదప్ప మరెవ్వరూ పోలక, నభోమండలంలోని యావత్తునక్షత్రకోటిలో చంద్రబింబమే యేకచ్ఛత్రాధిపత్యంవహించినట్లు ఆమె యీ మానవకోటికేగాను, సర్వలోకాలకు అందాలలో అద్వితీయమై శోభిస్తున్నట్లు ఆమెను తదేకంగా చూస్తూ నివ్వెరపోతూ, అందాల విజేతగా జన్మించిన ఆమెముందు తన ఈ తుచ్ఛవిజయానికి చిన్నబుచ్చుకుని తనపేరుతో వస్తున్న నివాదాలకు తనకు తానే సిగ్గిలి వెలచెలబోతూ విమూఢునివలె ఆమెను కోరగా చూస్తున్నాడు.

అశ్వఘోష్ప్రక్కన కూర్చుని స్త్రీలనుంచి తనకు వస్తున్న ప్రోత్సాహము, 'ప్రభ - జిందాబాద్' అనే నినా

దాలువింటూ తన్మయురాలవుతున్న ప్రభకు అపుడపుడు “కవి అశ్వఘోష్ - జిందాబాద్, మహాకవి అశ్వఘోష్ - జిందాబాద్” అనే నినాదాలు వినిపించి చకితురాలవుతున్నది. కొద్దిరోజులక్రితమే భరుకచ్చ (భరౌంచ) పట్టణం నుంచి వచ్చిన తన బంధువు, యవనదేశంలో అశ్వఘోష్ కవిరచనలకు, అత్యధిక ప్రాముఖ్యమున్నదని, యవనదేశ గొప్పరచయితలుకూడా ప్రశంసిస్తున్నారని, తాను యే పట్టణానికివెళ్ళినా గొప్పపండితులు అశ్వఘోష్ రచనా ప్రతులు అడుగుతున్నారని, తా నొకటి యెత్తివ్రాసుకున్నానని, దాన్ని యవనభాషలోకి అనువదించి మిశ్రదేశరాజు తురమాయ (తాలమీ)కు బహుకరించదలచానని, యవనదేశ గొప్పరచయితలయిన ఎంపిడోకల్, యురోపిల్ ను ముందుముందు అశ్వఘోష్ కవి మించగలడని, ఈ సాకేతలో వుంటూకూడా, అతనిపరిచయం పొందకపోవుట దురదృష్టమని, చెప్పినపుడు మామూలుధోరణిలో విన్నది. తనకు యిన్నివివరాలు తెలియజేసిన ఆ బంధువు సామాన్యుడు గాదు, వ్యాపారదక్షుడు, గొప్ప భాషాజ్ఞాని. దేశదేశాలు తిరిగి యెన్నోభాషల అనుభవంపొందినవాడు. ఇపు డా బంధువు చెప్పినవిషయాలు ఆమెకర్ణరంధ్రాలలో ప్రతిధ్వనిస్తున్నవి. ఆ ప్రతిధ్వనులు, సమూహంలోని నాదాలు, వాయిద్యాలు శంఖారావాలు కలిసి కలవరపెట్టి కంపింపజేస్తున్నవి. ఆవలిగట్టున నందలాల్ లాగి లైనుమీద నిలిపినపుడు, యెనరో ‘ఆయన అశ్వఘోష్’ అంటుండగా విన్నది. సోమరిగా నిరర్థకుడుగా బుద్ధవిహాక్ లో తిరుగుతుండు అశ్వఘోష్

పేరుకూడా వినివున్నది. ఆ అప్రయోజకుడు అయోగ్యుడు అయిన అతనిని గురించిన నిర్లక్ష్యభావనలు ఆమెలో గూడు కట్టుకుని వున్నవి. ఆయనచూపు రేఖలుకూడా అందుకుతగినట్లే వుండి ఆమెమనస్సులో ఆవిధమైన ఆలోచనలే మెదిలి, మనస్సులో యేవగించుకున్నది. కాని, యీతలో అతని ప్రభావాన్ని, శరీరశక్తిని, సునిశితమైనస్వభావాన్ని, విజయానికి అగురులుచాచని, వినోదంలో మైమరచుతత్వాన్ని గ్రహించినపుడు తనకు తెలియకుండానే తనమనస్సు ఆయన్ను ఆకర్షించింది. ఆయనయడల వుత్పన్నమయిన నిర్లక్ష్యము, చిన్నచూపు మాయమయి, విచిత్రమైన ఆయన స్వభావంయెడల ఆమెమనస్సు ప్రభావితమవుతున్నది. ఆయన తనవిజయంలో ఆమెకు సమభాగాన్ని సంక్రమింపజేశాడు. విజయముకు టాన్ని, విజయాలను తనకే అందజేశాడు. ఈ నిరర్థకుడు నిష్ప్రయోజకుడు సోమరిఅయిన యీ అర్థికునిలో యింత శక్తిసామర్థ్యము, విశాలబుద్ధి, ఉదారత యెలా దాగి వున్నవా అనే విరుద్ధధ్వనులలో తికమకపడుతున్న సమయంలో నాగరిక తుణువయస్కులవైపునుంచి “మహాకవి అశ్వఘోష్ - జిందాబాద్” అన్న నినాదాలు విని, ఆమె వెలవెలబోయింది. ఏ అశ్వఘోష్కవినిగురించి తనబంధువు ద్వారా ఒకనాడు విశేషరూపంలో విన్నదో, యెవరిఖ్యాతి, ప్రశస్తి తమ యననకవులలో సంచలనంకలిగిస్తున్నట్లు విన్నదో, యెవరిరచనను విజ్ఞాననిధియైన తనబంధువు యవన భాషలోకి అనువదించి మిశ్రప్రభువుకు సమర్పించనున్నట్లు విన్నదో ఆ మహావిజ్ఞాననిధి తనప్రక్కన విజయభాగ

స్వామియైవున్నట్లు గాంచి, అది, స్వప్నావస్థమోనని విభ్రాంతినొందుతూ విహ్వలురాలవుతున్నది ప్రభ. ఆయన్ను తాను సరయూలో నిర్లక్ష్యంగా చూసినందుకు, ఈర్ష్యతో పుడికిపోయినందుకు, తన పాదంతో తన్నినందుకు పరితాపంతో కుంచించుకుపోతున్నది. ఈతలో ఆయనశక్తి అజేయమైనదయినా, విజయం కేవలం ఆయనపిడికిటిలోదే అయినా, తా నాయన్ను అలక్ష్యమూ, అనుర్యాదా చేసినా అన్నిటిని ఆయన చిరునగవుతో యెరుగనట్లే సహించి, ఆర్భాటపడకుండా, తనకుతానే ప్రదర్శించుకోకుండా సహనంతో సాధుభావంతో త్యాగంతో విజయంలోని అర్థభాగాన్ని అతిసునాయాసంగా అప్పగించాడు. అంతేగాదు, ఆధిక్యతలోని ప్రాధాన్యతను తనకే సంక్రమింపజేసి, తను నిమిత్తమాత్రునివలె ప్రక్కన ఆసీనుడయినాడు. నిర్మలమైన ఆయన ముఖమండలం చూస్తున్న కొద్దీ నత్తైన త్యాగపంక్తులేనో సుస్పష్టరూపంలో ద్యోతకమవుచున్నవి. ఆయన ముఖంలో గుప్తముద్రితములను చదువకలిగిన కొద్దీ ఆమె శరీరం కంపిస్తున్నది, ముఖము వెల వెలబోతున్నది. గొప్ప అపరాధనివలె రాతిముక్కయని భ్రమతో రత్నాన్ని కాలదన్నినట్లు, పరితాపంతో ఆమెముఖం తుణమొకరీతిగా గ్రహణదోషానికి గురియవుతున్న చంద్రబింబంవలె మ్లాసితమై చెందుతున్నది.

ఊరేగింపు రామఘాటుప్రక్కగా రాజవీధిని పోతున్నది. సాధాగ్రములనుంచి తరుణులు విజేతలమీద చల్లుతున్న పుష్పాలు కుంభవర్షమువలె ముంచెత్తుతున్నవి.

యువతులుకొందరు మాలలను అతినైపుణ్యంతో రింగు బాలును వినరెనట్లు పోయి, వారికంతాలలో పడునట్లు వినరు తున్నారు. గ్రీకునాగరికయువతులలో ప్రభవతె ప్రతిభా వంతురాలై ఆభిక్యతగలిగిన ప్రభముఖ్యస్నేహితురాలైన సౌమ్య పుత్సాహితురాలై ముందున్న భనసంమిది స్త్రీల కడకు సరసర వెళ్ళి వారినద్ద రెండుదండలు తీసి, రెంటినీ మధ్యకు త్రైంచి, ఒకే పెద్దదండగా చేసి, అంబారీమీదనున్న విజేతలిరువురిమీదకు అతిచాకచక్యంతో విసిరింది. అది గిరి గిర భూచక్రంవలె తిరుగుతూ వెళ్ళి ఘటబంధనివలె వారిరువురిని బంధించింది. సమూహంలోనుంచి కలకలారావం ఒక్కమాటుగా జయసినాదాలతో ఆకాశానికంటింది. కరతాళధ్వనులు మూడుమోగినవి. భననాగ్రాలనుంచి పసితలు పుష్పగుచ్ఛాలను గుప్పించిదిలారు. బౌద్ధమతస్తులైన గ్రీకులు మరింత పుత్సాహాన్ని పొందుతున్నారు. ఈ విజయమంతా తమదేఅయినట్లు పొంగిపోతున్నారు.

ఇప్పుడు ప్రభ, అశ్వఘోషులు పుష్పగుచ్ఛాలలో ముసిగివున్నారు. వారిరువురికంతాలవరకు అంబారీలో పుష్పాలు కుప్పగాపడినవి. సౌమ్యచే వినరబడి తమను బంధించివున్న మాలను నెమ్మదిగా తొలగించుకోవాలని ప్రభతలంపు. కాని తెలియని సంకోచమేదో అడ్డగిస్తున్నది. ఆతరువాత వర్షించిన పుష్పాలు తమను బంధించివున్న ఆదండను ముంచివేసినవి. వేలమందిదృష్టికి గురియవుతున్న తాము యేసమయంలో యేమిచేస్తే మరేమిగా భావించి, గల్లంతుగా వేళాకోళంగా నినాదాలుచేస్తారోననేధయంతో

ప్రభ శిరస్సును అధోముఖంచేసి కోరచూపులతో అంతా వరికిస్తూ కదలిక మెదలికలులేకుండా ఊపిరిసలుపుకోనుకూడా బెదురుతున్నది. తమను బంధించివున్న సౌమ్యమాల తన స్వేచ్ఛను మరింత అరికడుతున్నట్లు మానసికవ్యధతో ఆ మాలముడిని యెవరికీ కనిపించకుండా విడదీస్తే బాగుండునని తోచి, పుష్పాలలోమునిగివున్న తనచేతులను నీటిలోవలె బయటకు తెలియనీయకుండా కదల్చి ఆ మాలముడికొరకు రెండువైపులా హస్తద్వయంతో తడవుతున్నది. ఆమెకుడి చేయి అశ్వఘోషాంతరచేతికి తగిలింది. అది ఆమె యెందు నిమిత్తమో యిస్తున్న సంకేతమయినట్లు ఆయన అనభిజ్ఞుని వలె ఆమెచేతిని వెంటనే గట్టిగా పట్టుకుని అదురుతున్న శ్వాసతో ప్రేక్షకులవైపు దోపిడిగానినలె తదేకంగా చూస్తున్నాడు. దొంగలభయంతో తత్తరపడి పారిపోతూ దొంగ యింట్లోనే రక్షణకు దూరినట్లు ఆయనచేతిలో తనంతటతానే యిరికింపజేసుకున్న హస్తాన్ని విడదీసుకోను అసమర్థురాలై వెలవెలబోశూ దీనవదనంతో ఆయనవైపు ఆత్మార్పణ దృక్కులను బరపింది. ఆమెచూపులతో విమూఢత్వంలో మునిగిపోయి, నీటిలోవలెనే అనాలోచితంగా ఆమెచేతిని తనవైపు గుంజాడు. ఆమెశిరస్సు ఆయన భుజస్కంధానికి ఢీకొన్నది. ఆమె ఖంగాడుతో శుష్కించిన కంఠంతో “ఏమి టీ అఘాయిత్యం!” అంటూ ఆయనచేతిని బాగా గిల్లింది. అపార్థంతో పొరపాటుచేసినవానివలె ఆమె చేయి విడచి, బిత్తరపోయి చూస్తున్నాడు. తిరిగి ఆమె ముఖంలోని ప్రసన్నరేఖలనుజూచి సాంత్యనపొంది, అనభి

జునివలె చూస్తున్నాడు. ఈ కదలికలలో ఆయనమోకాలు
 ఆమెమోకాలుమీద పడి భారంగాతోచి పూపిరి బిగబట్టి
 ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతున్నది. ఆయన స్థిమితపడ్డాడుగాని,
 ఆమె చీకాకుతో ఆలోచనలుచేస్తూ వివశురాలై ఆ పుష్పాల
 లోపలగా తనచేతో ఆయనతోడను పట్టి తొలగించప్రయ
 త్నిస్తున్నది. అది మరేదో సంకేతమయినట్లు, ఆమె
 హస్తముద్వారా తనశరీరం పొందుతున్న వేడితో పరవశ
 మవుతూ, నేత్రాలు అర్థనిమిలితంజేసి ఆనందా న్ననుభవిస్తు
 న్నాడు. ఆమె సుకుమార హస్తమొక్క శక్తి ఆమోకాలిని
 తొలగించలేక ఆయనమోకాలిమీద అటూయిటూ చేతి
 పట్టుకొరకు తడవుతున్నది. అంతట ఆయనకు మరింత మహ
 దానందంగలిగి నేత్రాలు పూర్తిగా మూసి స్వర్గసుఖం
 గ్రోలుతూ, ఆమెను స్మరిస్తూ మనోఫలకంలో ఆమెమూర్తిని
 ప్రతిష్ఠింపజేసుకుంటున్నాడు. ఆమె విసిగి తిరిగి మోకాలి
 మీద తనసఖముద్రలను కసిదీరవేసింది. ఆయన నేత్రాలు
 పూర్ణంగా తెరిచాడు. పూర్ణచంద్రబింబానికి సునర్ణ కిరీటా
 న్ని ధరింపజేసినట్లు దేదీప్యమానంగావున్న ఆమెముఖంలో
 మురళీధరుని సత్య తన అమంతితమైనప్రేమను తన దగరు
 తనంలో ప్రతిబింబింపజేస్తున్నట్లు గోచరించింది. గిలిగింతలు
 కలిగి తనతోడమీదనున్న ఆమె సుకోమలకరంమీద చేయి
 నేసి అనిమివుంచి అటూయిటూ యేమీ యెరుగనివానివలె
 చూస్తున్నాడు. తుదకు ఆమె ఆగజాలక ముఖాన్ని క్రోధ
 కవళికలతోముంచి ప్రహసితకంఠంతో “ఇస్...నా కాలు
 నొక్కుకుపోతున్నది కవీ!” అని బిగబట్టిన అధరాలతో

అన్నది. ఆయన జేవురించినముఖంతో దీనస్వరంలో “పొర పాటును క్షమించండి, నాకు తెలియలేదు.” అంటూ తన మోకాలును తొలగించి, ఆమెమోకాలుక్రిందకు చేర్చు కున్నాడు.

ఉత్సాహంలో వూగిపోతూ నినాదాలకు ప్రేరణ నిస్తూ అటూయిటూ అంగలుపంగలు వేసి హడావుడిసలు పుతూ స్త్రీలలో మేటిగా ద్యోతకమవుతూవున్న సౌమ్య యీ అంబారీలో ఆసీనులైయున్న విజేతలిరువురిలోని దాగుడుమూతలాటను గమనిస్తూనేవున్నది. తన పుత్సా హాన్ని ద్విగుణీకరించి “కాలరామ (బౌద్ధభిక్షువు) సంఘం జిందాబాద్” అనే నూతననినాదాన్ని సృష్టిస్తున్నది. సాకేత పట్టణంలోని బౌద్ధసంఘాలన్నింటిలోను ‘కాలరామసంఘం’ అగ్రస్థానంవహిస్తుంది. అందు యవనులస్థానం ప్రముఖమైంది. అందుకే వారు తమవిజయం బౌద్ధవిజయంగాను బౌద్ధ విజయం తమవిజయంగాను పాటిస్తారు. యననయువతులలో ప్రభ, సౌమ్యలు భిక్షువు సంఘాలతో ఘనిష్టసంబంధంకలిగి వున్నారు. సౌమ్యకు ఉల్లాసాలు పరిహాసాలు యెక్కువ యిష్టం. ఆమె రెండు పెద్ద పూలహారాలను సంపాదించి మొదటివలెనే రెంటిని ఒకటే పెద్దదిగా చేసి సరసర ముందుకు వెళ్ళి గజరాజమున కందించింది. మానవులకంటె జంతువు లకు సంకేతపరిజ్ఞానంయెక్కువ. వెంటనే మి త్తేభ మాదండతో విజేతలిరువురి కంఠాలను యేకంచేసి కేసింది. సౌమ్య వెంటనే పెద్దపెట్టున కరతాశధ్వనులు చేసింది. తిరిగి జయకారాలు మిన్నుముట్టినవి. అందరూ అద్భుతమైనదృశ్యాన్నినలె తిల

కిస్తున్నాడు. పుట్టలోమునిగిన వాల్మీకినలె పూలలోమునిగి
పున్న యిరువురి కంఠాలపైన మాల యేకంచేస్తూ నిలిచి
పోయింది.

మొదటిఘట్టంలో పురుషునికున్న ధైర్యసాహసాలు,
సంఘముయెడల నిర్భీతి స్త్రీ కుండజాలవు. ఆతరువాతి
ఘట్టంలో పురుషునికి అడుగడుగున అనుమానాలు, కర్త
వ్యాలు, భయభీతులు వెంటాడుతవి. స్త్రీ దెబ్బతిన్న నాగము
వడగవిప్పి పరివర్చుతొక్కునట్లు నిర్భీతితో నిర్లక్ష్యంగా ఉండే
కములో అన్నిటికీ సంసిద్ధురాలవుతుంది.

సరసరూపంలో సౌమ్య యిరువురికంటాలకు చుట్టిం
చిన మాలతో, వినూత్నరూపంలోవచ్చిన నినాదాలతో,
నినాదప్రేరణలో ప్రత్యేకంగా వినిపిస్తున్న సౌమ్యకంఠ
స్వరంలో ప్రభ మనస్సులోని ఆవేదన అణగిపోయి స్థిమిత
పడి కూర్చున్నది. ఆమెలో నూత్నంగా పుత్పన్నమవుతున్న
సిగ్గుదొంతరులను పూలమాల నాడుజేసి దాచుకుంటున్నది.
విచ్చారిన ఆమెముఖమండలంలో సిగ్గుదొంతరలు అద్వితీయ
శోభను ఆవాదిస్తున్నవి. పుష్పరేకుల సంకులగుండా ప్రేక్షకు
లను, ఆతరువాత సౌమ్యను, తిరిగి తన సాటి విజేతను చూస్తు
న్నది. నలుగురు నవ్వి పరిహాసాలుపట్టించినపుడు వెలవెల
బోవు పసిబాలకునివలె ఆయనముఖం జేవురించి దీనిత నుటి
పడుస్తున్నది. నీటిమడుగులో అడుగు కనిపించినట్లు మూసమైన
ఆయనముఖమండలంలో అమాయకత్వము, సాధుత్వము,
సజ్జనత్వము సుస్పష్టంగా ప్రస్ఫుటమవుతున్నవి. ఖరగాడు
పడుతున్న ఆయనముఖంచూస్తున్నకొద్దీ ఆమెహృదయంలో

ఆనందం పెల్లుబుకుతున్నది. ఆమె పట్టరాని పరవశంలో కొంటెగా తనకంతాన్ని కొంచెం రెండోప్రక్కకు వంచింది. లంకె వేసియున్న పూలమాల ఆయనకంతాన్ని కూడా ప్రత్యాశితంగా ప్రక్కకు నమాజుచేయించునట్లు లాగింది. తన మనోరంజనకు అలభ్యమైంది లభ్యమైనట్లు చిందులతో కేరింతలుగొడుతూ అందరూ వుత్సాహపరుస్తున్నది సౌమ్య. ఆమెపరిహాసాన్ని పరికించిన కవి తనస్థితికి అధీరుడై ఆకరణీయమైనదేదో తనకు జరుగుతున్నట్లు తేలదృక్కులతో పరాజితసేనాధిపతివలె నిక్కించి చూస్తున్నాడు. ఇప్పుడు ప్రథ ధైర్యం ద్విగుణీకృతమైంది. పూలలోపల తన కాలు క్రేందనున్న ఆయనకాలును అదిమి వూపుతున్నది. అది అందరూ గమనించి యింకా తనను చిన్నబుచ్చే నినాదాలు చేస్తారేమోననే భీతితో విహ్వలుడైపోతున్నాడు. ఓటమిని అంగీకరించి తనను అర్థించినపుడు రక్షణగోరినపుడు మానవ స్వభావము కరుగుతుంది. ఆయన అధీరతకు ఆమె మనస్సు నొచ్చుకున్నది. అధికంగా నవ్వినపుడు అశ్రువులు వలికినట్లు ఆయన అమాయకబాధకు ఆమె జాలిపడి ఆయనకు వూరటను, సాంత్యనను ధైర్యాన్ని కల్పించ ఆలోచనలు చేస్తున్నది.

పట్టణంలోని బాలబాలికలంతా నందావెంటే వున్నారు. నందావూరేగింపు ముందువరుసలో సాగిపోతున్నది. పావం నందావెంట బాబాభజంత్రీలు మొడలగు వాయిద్యాలుగాని, పెద్దలుగాని పటాటోపాలుగాని లేవు. పిల్లలు చేయగల నినాదప్రతిధ్వనులు పెద్దలు చేయజాలరు.

పసివారి లేతకంఠాల నినాదాలతో అసలు విజేతల వూరే గింపువారి నినాదాలకంటే ప్రతిధ్వనిస్తున్నవి. ఆ తెరపిలేని నినాదాలు అన్నిటిని కప్పిపుచ్చుతున్నవి. ఎవరో తనుయింటి పూజాగదిలో దేవునిసాన్నిధ్యంలో వుంచిన శంఖాన్ని తస్కరించుకొచ్చి సందాప్రక్కన తెరపిలేని శంఖారావాన్ని కల్పిస్తున్నాడు. విజేతలకని ఆడవాడు పదిలపరచుకుని యెదురు చూస్తున్న తల్లుల కనుగప్పించి వుటాయించుకొచ్చిన బాలుకు, బాలికలు వేసిన దండలతో సందాశరీరం పూల కుప్పవలె వుండి, ఆయనరాజసాన్ని ప్రదర్శిస్తూ అడుగులు వేస్తూపోతుంటే, పూలరాశి నొద్దుతున్నట్లున్నది. పసివారు తమ కందినపూలను సందామీద విసిరి కేరింతలుకొడుతూ నినాదాలు మిన్నముట్టిస్తున్నారు. వెనుకవస్తున్న వూరేగింపునుగురించిగాని, అసలువిజేతలగురించిగాని వారి కాలోచనేలేదు. సరయూగట్టులకు చేరినప్పటినుంచి వారిదృష్టిని ఆకర్షించేది సందాయే. వారి శాశ్వతవిజేత సందాయే. వారి మనస్సులను ఆనందంతో ఆకర్షించి వుగ్రూతలూపునది సందాయే. వారి వేడుకంతా సందాతోనే ముడిబడి పోయింది. “విజేత సందలాల్ కీ జై” అని పసివారు పుగ్గబట్టి నినాదాలుచేస్తుంటే సందలాల్ పరవశుడై తానూ “జే” అని చుట్టూ కలియజూసి నభోమండలాన్ని తిలకించి నోరగా సౌధాలమీదనున్న పురస్త్రీలవైపు తన విజయవీరత్వాన్ని ప్రసరింపజేస్తూ, అధినాయకుని పోజులో ముందు కడుగు వేస్తున్నాడు. ఈ మానసిక విజేతను యదార్థవిజేతకాదని యెవరనగలరు?

ఊరేగింపు రాజవీధిని తిరిగి, మధ్యనున్న మార్గ గమ్యంతో బుద్ధవిహార్ లోని తిన్నెకడకు చేరింది. ఒకప్పుడు బుద్ధభగవానుడు అధిష్టించిన ఆ తిన్నె అంతా తివాచీలతో కప్పబడి, పుష్పోచ్ఛాదితమై యున్నది. పుష్పలతలతో ఆర్చిలు, కైవారాలు విశేషమైనపుణ్యంతో అమర్చబడినవి. ఒక యవనయువతి విజయరంగుండిన పుత్సాహంతో పట్టణం లోని యవన యువతీయువకు లంతా హడావుడులు చేస్తున్నారు. వేదికాలంకారాలన్నీ వారే యెన్నమా యిక్కడ జరుగనంత శోభాయమానంగా చేశారు. బౌద్ధమతశరణ్యం లోనే వుంటూ, భిక్షువుసంఘాల నియమాలను పాటిస్తూ, బుద్ధభగవానుని సూక్తులను వల్లించుటేగాక, నిత్యజీవితంలో అనుకరిస్తూ బౌద్ధమతాన్ని పుజ్వలంచేస్తున్న యవనుల విన తిని నిరాదరం చేయజాలక, సాకేత భిక్షువుసంఘం లన్నిటికీ అధిపతి అయిన మహాస్తవీరధర్మసేన్, యవనబౌద్ధులగురువు ధర్మరక్షితలు కూడా యీ పుత్సివంలో పాల్గొన్నారు. పుర ప్రముఖులు వారికి ప్రత్యేక ఆదరమిస్తూ వారి ఆధ్వర్యం లోనే వేడుకను జరుపుతున్నారు. తిన్నెమీద పరచిన పాన్పుమీద విజేతలిరువురు ఆసీనులైనారు. వారి కిరు ప్రక్కల మహాస్తవీరధర్మసేన్, ధర్మరక్షితలు కూర్చున్నారు. వారివెనుక తిన్నెనంతా పురప్రముఖులు పూర్తి చేశారు.

అప్పటికి భారతభూమిలో నాట్యప్రదర్శనలుగాని, నాటకప్రదర్శనలుగాని లేవు. యవనదేశం అందు గొప్ప ప్రావీణ్యం కలిగివున్నది. ఆ అభ్యాసంతోనే సాకేతలోని

యననులు బుద్ధవిహార్ లో నాట్యప్రదర్శనశాలను నిర్మించు
కున్నారు. ఆ నాట్యశాలలో యవన యువనీయువకులు
నిత్యమూ యేదో సందడి చేస్తూనేవుంటారు. అందు సభ్యు
లయినవారంతా నటకులే, నాట్య విశారదులే. నటన,
నృత్యాల ప్రదర్శన వారినుంచే భారతీయులు నేర్చారు.

రాజసభనలె తీర్చి సద్దునుణిగివుంది. వేసకు వేలు
ప్రేక్షకులయిన సాకేతప్రజ పసికిరి వృద్ధిమీద ఆసీనులై
పుత్సుకతతో నేచియున్నారు. సౌమ్య తన యవనచేలి
కత్తెతో నృత్యం ప్రారంభించింది.

నీవేలే విజయముబొందిన బౌద్ధ వీరవనితవు
లోకలోకముల చాటి చెప్పటకు గర్వింతుములే
యవన బౌద్ధుల మేకమై;
నీవేలే చాటిన ధీరవి పురుషులసరసన వనితలు
సరిసమానముగ వుంటే మానవశ్రేయంబని
నీవేలే నిజమని చాటిన నీటు వనితవు; బౌద్ధవిజ
యమే శాంతివిజయము, శాంతివిజయమే మానవ
విజయం !

నృత్యము ముగిసింది. ధర్మసేన్ విజేతల నాశీర్వా
దించి “విజేతలారా, ప్రకృతిధర్మాన్ని పాటించినట్లు మీ
యిరువురు విజయాన్ని సరసత్వంతో పంచుకున్నందుకు నా
మనస్సుకు మహదానందం కలుగుతున్నది. సుఖసౌఖ్యాలకు
వలెనే, ఆటపాటలలోనై నా వినోదాలలోనై నా పోటీలుపడి
నపుడు, ఫలితంగా ఈర్ష్య, ఈర్ష్యలో ద్వేషము, ద్వేష

ములో రాక్షసత్వము సంభవిస్తవనే భీతి నా కుండేది. కాని నేడు యిక్కడ బుద్ధభగవానుడు చూపిన శాంతియుత త్యాగమే కనిపిస్తున్నది. అందరూ పుల్లాసభరితులై సంఖ్యోపాన్ని సమంగా పంచుకున్నట్లున్న యీ దృశ్యం నాకు చిరస్మరణీయమైంది. సౌమ్య యింత అద్భుతంగా నటిస్తుందని నాకు తెలియదు. యవనులకు భారతదేశం బుద్ధభగవానుని శాంతిసందేశాన్ని సమర్పించుకున్నది. వారు స్వీకరించి లక్షలాదిగా బౌద్ధమతస్తులై హృదయోన్నతిని పొందుతున్నారు. వారు అందుకు ప్రతిగా భారతప్రజలకు నేడు సౌమ్యద్వారా ప్రదర్శింపబడిన నృత్యము, నాటకరంగము సమర్పిస్తున్నారు. ఇవి మనోరంజనకేగాదు, బుద్ధివికాసానికి తోడ్పడుతువి. విజేతలైన మీ యిరువురిలో ఒకరు పురుషులు, మరొకరు స్త్రీ- ఒకరు భారతీయులు, మరొకరు గ్రీకులు- ఒకరు హిందువులు, మరొకరు బౌద్ధులు - ఒకరు రంగస్థలములో అద్భుత నటకులు, మరొకరు మహానవులు. ఈ ద్వంద్వకలయిక మానవజాతికి మహోన్నతి నివ్వగలదు. వీరికలయికే యవన నాటకరంగ ప్రభాతంగా భారతావనిలో ప్రకృతిరూపాంతరం యొక్క నాటికారంగం రూపొందగలదని ఆశిస్తున్నాను...” అంటూ ముగించాడు.

అలసందాయాత్ర

అలసందాలో (అలెగ్జాండ్రీయాలో) దత్తమిత్రుని సోదరి ప్రమాదభరిత రోగగ్రస్తురాలై యున్నట్లు, ఆమె ఆఖరుసారిగా తనను జూడగోరి, వాపోతున్నట్లు, గ్రీకువ్యాపారులు మోసుకొచ్చిన వార్తతో దత్తమిత్రుడు ఆకస్మికంగా ప్రయాణంకట్టవలసివచ్చింది. ఆమె తన 20 సంవత్సరాల జీవితాన్ని సాకేతలోనే గడిపి, వివాహానంతరం భర్తగొప్ప అనివార్యపరిస్థితులవలన అలసందాలో స్థిరపడిపోయింది. బౌద్ధసంస్కారంలో పుట్టి పెరిగిన ఆమెను నమ్మకు సాకేతయే తన మాతృస్థానమైనట్లు సాకేతయెడల, తన సోదర కుటుంబముయెడల ఆమెకున్న అత్యధికానురాగాన్ని పదేపదే మదురస్మృతులలో నెమరు వేసుకుంటూ భర్త క్రోధానికి గురియైకూడా రెండుమూడు సాకేతకువచ్చి, విధిక్రమంగా తిరిగిపోవలసివచ్చినపుడు హృదయవిదారకంగా వాపోయింది. బౌద్ధభిక్షువులలో ఆమెకు అత్యధిక ఆదరముండేది. వారు ఆమెను “బుద్ధ.పియ” అంటుండేవారు. ఆమెయెడలగల విశిష్ట శ్రద్ధ దత్తమిత్రుని వివశునిజేసి ఆమె అంజినదర్శనంకొరకు అలసందాకు ప్రయాణసన్నాహం చేయించింది.

ప్రభ దత్తమిత్రుని గోకయిక సంతానమయినందున, అల్లారుముద్దుగా పెరిగింది. సాకేతసరిహద్దులు దాటియెరుగదు. దూరప్రాంతాల వింతలు, విశేషాలు వింటున్నపుడు ఆమె ప్రశ్నాహంజో వూగిపోతుం

టుంది. వ్యాపారంలో దేశదేశాలు తిరిగి అమిత అనుభవం పొంది, సాకేతజేరిన తన బంధువులమాటలు విని, వేలసంవత్సరాలనాడు నిర్మింపబడిన ఆ అసామాన్య పిరమిడ్లను, ఆ పిరమిడ్లలో భద్రపరచబడిన రాజుల రాణుల మృతకళేబరాలను, ఆకాశాన్ని భూమాతను యేకంచేసే జలపాతాలను, రజితశిఖికాంతులతో ప్రజ్వరిల్లు హిమపర్వతాలను, మానవులను మార్కెట్టులో విక్రయించు కేంద్రాలను సందర్శించాలని వాంఛించింది. పూహావిహారాలలో తేలియాడింది. కాని అప్పటికే దత్తమిత్రుడు వున్న సంపత్తితో సంతృప్తిపడి, ప్రయాణాలు ముగించి ప్రశాంత జీవితానికి అలవడినందున ప్రభ కా అనకాశంకలుగలేదు.

ఆకస్మికంగా దత్తమిత్రునికి సంభవించిన యీ ప్రయాణంలో వెంబడించుటకు పట్టుబట్టి ప్రభ తల్లిని సమ్మతింపజేసింది.

విధి యెప్పుడూ మానవవ్రాహులకు విఘాతాలను గల్పిస్తుంటుంది. సంకల్పాలమీద సైతాను పాదాలతో 'తొక్కివేస్తుంది. ఎవరి అంతిమసందర్శనంకొరకు దత్తమిత్రుడు, ప్రభ అంత ప్రమాదానో భయంకరారణ్యాలను పర్వతాలను యెడారులను దాటి, అలెగ్జాండ్రీయా చేరాలో, ఆ బుద్ధప్రియ తన అంతిమకోర్కె తనలోనే పెట్టుకుని, చాలా రోజులక్రితమే పరలోకానికి పయనమైపోయింది. ఈ విషాద ఘట్టంతో విమూఢుడైన తండ్రిని ప్రభే ఓదార్చునలసి వచ్చింది. బుద్ధప్రియనిర్యాణవ్యధకంటె, తండ్రినైరాశ్యము

ప్రథను క్రుంగదీస్తున్నది. ఆమె కీ దేశమే ముఖమయంగా తోస్తున్నది.

గ్రీకుభాష ఆమెకు క్రొత్తదయింది. తాను గ్రీకు బాలికే కాని, తన కీ భాష అర్థంగాదు. గ్రీకుసంభాషణ తనకు పరాయిదిగా తోస్తున్నది. ఇక్కడి బౌద్ధులు, వారి ప్రాకృతసంభాషణలు తన హృదయాన్ని చూరగొంటున్నవి. బౌద్ధులే తనవారుగా తనకు తోస్తున్నది.

అలెగ్జాండ్రీయా కేంద్రభిక్షుసంఘ అనునయప్రార్థనలకు వివశుడై దత్తమిత్రుడు వారి ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించాడు. ప్రభ సారనాథ్ గాని, భారతదేశంలోని ప్రభవంతమైన సంఘాలనుగాని చూచియెరుగదు. అయినా, వారి వృత్సాహానికి ప్రోత్సాహాన్ని గల్పిస్తూ సవివరంగా చిత్రిస్తున్నది. భిక్షువులు, భిక్షుసంఘాధిపతులు వారికిస్తున్న ఆదరంతో ప్రభ పులకితురాలై తననుతాను మరచి, వారిలో లీనమైపోయినది.

సులోగన్ ప్రభబంధుకోటిలోనివాడు సరళ హృదయుడు. అల్పసంతోషి. నిరాడంబరి. దృఢకాయుడు. ముఖమండలంలో సదా ఆనందం విలసిల్లుతుంటుంది. భిక్షువుసంఘానికి తనజీవితాన్ని, సంపత్తిని సమర్పించుకున్నవాడు. దత్తమిత్రుని సేవాచికిత్సలభారాన్ని తనపై మోపుకున్నాడు. సంఘాచారానుసారం తను నిత్యము భిక్షుకు పాతున్నాడు, కాని ప్రశాంతమైన ఆయనహృదయంలో అంతంతేని ఆలోచనలు ఆవరించినవి. దత్తమిత్రునికి చేయసలసిన చికిత్సల చింతలో మునిగివుంటున్నాడు. అక్షయపాత్ర అంజలియం

మంచి, అడుగులు వేసుకుంటూ వీధుల్లో తిరుగాడుతున్నాడు. కాని ఆయన అంతరాళం అరణ్యాలలోని వనమూలికలను వెదుకుతున్నది. బుద్ధభగవానుని ప్రకృతిచికిత్సావిధానాన్ని ఒక్కొక్కటిగా ప్రయోగించేసి విఫలుడవుచున్నాడు. ఆయన వైద్యుడుగాను, ప్రభ కాంపౌండరుగాను చేస్తున్న ప్రయోగాలతో విసిగిపోయిన దత్తమిత్రుడు, తానిక సహించలేనని నిరోధించాడు. అంతరతంగా అయిష్టంతోసిండిపోయిన ప్రభ ఈ అవకాశాన్ని కోల్పోజాలక, ఇక యీ ప్రయోగాలనలనగాని, సులోగన్ వనమూలికలనలనగాని ప్రయోజనంలేదని మంచి అనుభవంగల యూనానీవైద్యునిచికిత్స అనసరమని తన అభిప్రాయం వెల్లడించింది.

శుష్కించిన హీనస్వరంతో “అదేమిటమ్మా, అలా అంటావు! సులోగన్ తక్కువవాడుగాదు; మీరు చేస్తున్న చికిత్స లోపమూగాదు. నా రోగ మలాంటిది. ఆయుర్దాయాన్ని న్వగల శక్తి మానవుడిలో లేదు. యూనానీవైద్యులు నాకు లేని ఆయుర్దాయాన్ని న్వగలరా చెప్పా?” అన్నాడు దత్తమిత్రుడు.

ప్రభ పులికిపాటుచెందుతూ, ఆదుర్దాతో ఆయన చెంతకెళ్ళి కూర్చుని, తండ్రి అధరాలమీద తన మృదువైన అంగుళీయములతో పుణుకుతూ బరువైనకంఠంతో “అదేమిటి నాన్నా, అలాఅంటారు! ఎవరిని చూడాలని యిన్ని దేశాలు దాటి, యింతప్రయాసతో యిక్కడికి చేరామో, వారిని చూడలేకపోయాము. నీ స్థితి చూస్తుంటే నాకు నిజం

గానే భయమేస్తున్నది నాన్నా! నీ కిక్కడ యేమయినా జరిగితే, నేనూ నీతోనే..." అంటూండగా గాద్దదికంతో గూడిన ఆమెకంఠం పెగలలేదు. ముత్యాలదొంతకులనలె ఆమె కన్నీటిబిందువులు టపటప ఆయన వక్షస్థలంమీద పడినవి.

దత్తమిత్రుడు వణుకుతున్న తన హస్తాలతో ఆమెను పసిబాలికనువలె తనవైపుకు లాక్కుంటూ ఆర్ద్రకంఠంతో "ఎవరి ఆయుర్దాయం ముగిసినపుడు వాడు వెళ్ళిక తప్పుతుందా పిచ్చితల్లీ! బుద్ధప్రియని చూడలేకపోయినా, నీవు చెంతనున్నావు గనుకనే, ఇంత అనారోగ్యంలోకూడా నిశ్చింతగా వున్నాను. సులోగర్ సాధారణ భిక్షువుగాదు. గొప్ప తపస్సంపన్నుడు. యోగిపుంగవుడు. గ్రీకు జాద్గులలో అతనిస్థాన మత్యున్నతమైనది. అమాయకునివలె గనిపిస్తున్నందున నీవు నిర్లక్ష్యంచేస్తున్నావు ప్రభా!" అన్నాడు.

ప్రభ తన అంగుళీయములతో తండ్రి ఫాలభాగం మీది వెండ్రుకలను వెనక్కు నెడుతూ "సత్ప్రవర్తన, సేవాతత్పరత, త్యాగస్వభావాలతో ఆయన భిక్షువులలో గణుతి కెక్కవచ్చు; అందుకని ఆయన చికిత్సపై ఆశతో నీ ఆరోగ్యాన్ని క్షీణింపజేసుకొనుట న్యాయమా నాన్నా? మంచి వైద్యశ్రేష్ఠునివద్ద మందుదీసుకొని ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకొనుటలో ఆయన్ను అగౌరవించినట్లుకాదుగదా!" అన్నది.

ఆమెచుబుకాన్ని బట్టి మృదువుగా పూపుతూ, మందహాసాన్ని ప్రదర్శిస్తూ "ఆకాశవీధిలో విహరించే సత్కత్రాలు మనకు కనిపించునంత చిన్నవిగాదు. చిన్నవిగా కనిపించేవే

మరింత పెద్దవి. సక్షతకోటికంతటికి మా తృకయైన 'నెబ్బులా' మరింత చిన్నదిగా కనిపిస్తుంది. కాని అది అనంత పరిమాణంకలది. పై మెరమెరలలోనే అన్నివిలువలూ వుండవచ్చు! సులోగన్ ను నీవు యేమీ అర్థం చేసుకోలేదు. అతని గొప్పతనాన్ని, జీవితాన్ని సంఘానికర్పించినదే నీకు తెలుసు. అతని చికిత్సానిధానం పట్టణంలో ప్రశస్తమైనది. నిరాశతో అంతిమఘడియలు లెక్కించుకుంటున్న అనేకమంది దీర్ఘరోగులకు ప్రకృతిచికిత్సద్వారా సులోగన్ నూతనజీవితాన్ని కల్పించినట్లు పట్టణంలో ప్రతీతి. బుద్ధధగవానుని ప్రవచనాలను కలలోకూడా అతిక్రమించడు. అందుకే ఆయన్ను అపర బుద్ధుడేవు డగటారు. ఇంతకంటే మంచివైద్యునికోరకు వెనుకుతున్నట్లు యెవరికయినా తెలిస్తే విస్తుపోతారు ప్రభా" అన్నాడు.

ప్రహసితనదనంతో "యదార్థసత్యాలకు జనశ్రుతులు గీటురాళ్ళు కాదు నాన్నా! సులోగన్ చికిత్సాప్రయోగాలతో విసిగిపోయాను. నానాటికి నీ ఆరోగ్యము క్షీణిస్తుండగా, నే నెలా సహించను? వారు చికిత్సాప్రవీణులు కావచ్చు కాని ఫలితము అన్ని వేళలా అనుకూలం కాకపోవచ్చును. వారిద్వారా కాగల యోగం కనిపించనపుడు మరో మార్గాన్ననుసరించుట వారికి న్యూనత కలిగించుటకాజాలదు." అని ప్రభ అంటుండగా కాషాయవస్త్రధారి సులోగన్ ప్రవేశించి, దత్తమిత్రుని రెండవప్రక్కగా నిలిచి ప్రసన్నదృక్కులతో ప్రభ నవలోకిస్తున్నాడు.

సాధుప్రవృత్తులుగల సజ్జనులయెడ యెంత క్రోధం జనించిరా, వారిసమక్షంలో సడలిపోవుట మానవస్వభావము. తండ్రియెడల తనకున్న అనురాగము, ఆయనఅనారోగ్యముతో తనకు కలుగుతున్న ఆదుర్దా, విసగడలతో అప్రత్యక్షంలో సులోగన్ నుగురించి తిరస్కారంగా అసగలిగింది ప్రభ. ఏవ్యక్తిని నిర్లక్ష్యంచేస్తూ పలుకుతున్నదో ఆవ్యక్తి శాంతిస్వరూపమూర్తిగా తనయెదుట నిలిచి, మంచి హాసంచేస్తున్నపుడు, ఆమె వెలవెలబోతున్నది. చేయరాని అపరాధంచేసికూర్చున్న దానివలె కుంచించుకుపోతున్నది.

తన పక్కమీద రెండవపక్క చూపుతూ “రానాయనా, కూర్చో మిశ్రానంద్! (సులోగన్ సంఘస్థీకార సందర్భంలో “మిశ్రానంద్” అను నూతననామధేయం పొందాడు.) అమ్మాయిపిచ్చిమాటలు నిన్నావా? నా ఆరోగ్యం నానాటికి చెడిపోతున్నదట ...” అంటూండగా దత్తమిత్రునికంతం బువెక్కింది. ప్రభముఖమండలం మరింత చిన్నబోతున్నది.

మిశ్రానంద్ ఆసీనుడై దత్తమిత్రునిహస్తాన్ని తన చేతులలోకి తీసుకుని మృదువుగా స్పృశిస్తూ అనురాగంతో ఆర్ద్రమైన కంఠంతో “ప్రభమాటలు పిచ్చివిగాదు, యదార్థమైనవి. మీ అనారోగ్యాన్నిగురించిన విషయాలే నా మనస్సులో అనుక్షణమూ ఆదుర్దాను కలిగిస్తున్నవి. మీకు నేనుచేయగల చికిత్సావిధానాలన్నీ నిష్ప్రయోజనాలయినవి. చాలారోజులనుంచి నా నిష్ప్రయోజకత్వం మీముందు చెప్పాలనుకుంటూకూడా ఆఖరిఅవకాశాలనుకూడా పిసి

యోగించుకుంటున్నాను. ప్రభ పిచ్చిదిగాదు, యోగ్యురాలు, సమర్థురాలు. ఆమెలోనిసమర్థతే న నీనాడు యీ విషయాలను మీకు చెప్పగలసాహసాన్నిస్తున్నది.” అంటూ ప్రభ నైపు చూస్తున్నాడు. గ్రహణదోషానికి గురియవుతున్న పూర్ణ చంద్రబింబమువలె ఆమెముఖమండలము జేవురింతలతో ముకుళించుకుంటున్నది. తిరిగి ధైర్యాన్నిచ్చుకంతంతో “ఇది మానసిక కృశింపు. మనోరంజనతోగూడిన వుత్సాహము, వుల్లాసము, ఆనందము ఇందుకు మూలికలు. ఇవి నాద్వారా సాధ్యంగానందుకు చింతిస్తున్నాను.” అన్నాడు మిశ్రానంద్.

దత్తమిత్రునికంతం మద్దమైపోయి మాటపెగలక అధరాలు అమరుతున్నవి. కనుకొలుకులగుండా అశ్రుబిందువులు జారుతున్నవి. ఏదో చెప్పాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడుగాని, కంతము అడ్డగిస్తున్నది.

సహనము నోర్పు మొదటిహృదయాలను కరిగించి బరువెక్కిస్తవి. అధోముఖమైన ప్రభ పెద్దప్రయత్నంతో శిరస్సు పైకెత్తి నోరగా మిశ్రానందముఖమండలాన్ని పరికించింది. నిర్మలమై శాంతితో మూర్తీభవించిన ఆయన దృక్కులు ఆమెహృదయాన్ని వూరించి తరంగాలతో తపతపలాడించినవి. ఆయనలోని సామాన్యతం తేజోవంతమై ఇప్పుడా మెనుందు ప్రభవిస్తున్నది. అనాలోచితంగా ఆమెహృదయంలో కృతజ్ఞత బీటలుపాడుతున్నది.

మిశ్రానందుని అప్రత్యక్షకృషితో దత్తమిత్రునికి గొప్పగొప్ప యునానీవైద్యులద్వారా చికిత్సజరిగింది.

సంవత్సరము జరిగిపోయింది. వైద్యుల విశ్వప్రయత్నాలు విఫలమయినవి. ఆయనలోని నీరసత, గుండెదడకుతోడు రక్తపోటుకూడా సంభవించింది. దత్తమిత్రుని కిప్పుడు తన ఆరోగ్యాన్ని గురించిన చింతలేదు. తన ముద్దులబిడ్డను సాకే తలో తల్లి చెంతకు జేర్చుటను గురించే విచారిస్తున్నాడు.

“ఇక నా కీ మందు అనవసరమమ్మా, ఈ మందులతోనే జరుపుతుంటే, నిన్ను నీ తల్లివద్దకు జేర్చకుండా నేను నిర్యాణంపొందవచ్చు” అని దత్తమిత్రుడు డంటుండగా ప్రభ చేతిలోని వీవనను విడచి, ఆయన అధరాలమీద మృదువుగా అదుముతూ “అదేమిటి నాన్నా, అలాంటిమాటలంటారు! మీకు నయంగాకుండా మనం ప్రయాణంచేసేదిమాత్రమేలా? మీకు యేచింతాలేకుండా ప్రశాంతంగావుంటే జబ్బు వెనుదిరుగుతుందని సులోగన్దేమామ అంటున్నాడు. కాని, మీకు యెప్పుడూ అనవసరమైన ఆలోచనలతో అలసట చెందుతుంటారు.” అన్నది ప్రభ.

ఆయన ఆమె శిరస్సుమీద చేయి వేసి నిమురుతూ అధరాలమీద ఆనంద రేఖను ప్రస్ఫుటపరుస్తూ “పిచ్చితల్లీ, ప్రయత్నంతో వుల్లాసాన్ని సృష్టించుకుంటే, మానసికానందము కలుగదు. ప్రశాంతవాతానగణాన్ని పరిస్థితులు కల్పించాలి.” అన్నాడు.

“అనవసరమైన పరిస్థితులకొరకు మనము ప్రయత్నించాలిగదా, నాన్నా!” అన్నది.

“ప్రయత్నాలవలన ప్రయోజనం కూర్చున్నప్పుడు

వర్యవసానపరిష్కృతిని పొందజూచుటే అంతిమవిధాన మమ్మా” అన్నాడు.

“నన్ను యింటికిచేర్చుటే మీకు ముఖ్యమైనా మీ అనారోగ్యంతో ప్రయాణంచేస్తే ప్రయోజనముండదుగదా! ఇంత దీర్ఘప్రయాణము భయానకమార్గాలగుండా యెలా చేయగలము నాన్నా!” అన్నది.

“అలాఅని రోజులు గుణిస్తూ కూర్చుంటే, ఇక్కడే నా అంతిమశ్వాస ఆగిపోవచ్చు. చెడు వెంటాడుతున్నప్పుడు పారిపోయి తప్పించుకోజాలము. అంతకుమించిన చెడును వెతికి కొగిలించుకుంటే, సమస్య అంతముగాక తప్పదు. ఏదియేమయినా యిక ప్రయాణంసాగించవలసిందేనమ్మా. ఇద్దరునొకర్లను కోడుయివ్వనలసిందిగా సులోగన్లను కోర తాను.” అన్నాడు.

ప్రభ తండ్రివైపు తడేకంగాచూస్తూ, దీర్ఘశ్వాసను విడచింది.

భిక్షువననుంచి వచ్చిన మిశ్రానండ్ వారిసుపురిమధ్య ఆవరించిన గంభీరముద్రను గమనించి, చిరునగవును అధరాల మీద ఆడిస్తూ “మీయిరువురూ ఆలోచనలతో అలిసిపోయి న్లున్నాము. ఆలోచనలద్వారా నిజమైన ఆనందము లభించదు. ఆత్మసంతృప్తితోనే ఆనందముంటుంది.” అంటుండగా దత్తమిత్రుడు అందుకుని, “మిశ్రానండ్, ఇంకా యిక్కడుండి నీకు బాధకలిగించదలచలేదు. ప్రయాణానికే నా

మనస్సు పరువులెడుతున్నది. ఎంతయివ్వవలసివచ్చినా భరిస్తానుగాని, విశ్వాసపాత్రులైన యిరువురునొకరినొకరు నాకు తోడుయివ్వు నాయనా” అన్నాడు. మందహాసాలొలికిస్తూ “తప్పక అలానే జరుగుతుంది” అంటూ పెరటివైపు వెళ్లాడు మిశ్రానంద్.

ప్రభ వెల వెలబోతూ శిలాప్రతిమవలె నిలిచిపోయింది. మిశ్రానందునివ్వారా మే మందలింపులు నస్తననుకున్నదో అవి రాలేదు. ఆయనద్వారాగూడా తండ్రికి ప్రోత్సాహమే కలిగింది. ఆమెమనస్సు క్రోధావేశాలతో కొరకొరలాడు తున్నది. ఈ భిక్షువుస్వభావము అన్నిటికీ ఆనందపడేదేమో, అన్నిటిని ప్రోత్సహించేదేమోనని అనుకుంటూ ఆయన వెళ్ళినవైపే నడిచింది.

మిశ్రానంద్ తనభిక్షాపాత్రనుంచి యేరిన ఖర్జూర పళ్ళను తనసహచరులకు వరుసగా పంచుతున్నాడు. ఫలాలను పొందినవారు ఆవలకు వెళ్ళిపోతున్నారు. ఆఖరుకు ఆయన ఆనందమీద కూర్చుని, భిక్షాపాత్రలో మిగిలినపళ్ళను భుజిస్తున్నాడు. ఆ పుచ్చిపోయిన ఖర్జూరపళ్ళను ఆనందంతో భుజిస్తున్న ఆ దృశ్యం జూచి, ప్రభ చకితురాలయింది. ఆయన యీమెరాకను గమనించలేదు. ఆమె భరింపరాని మనోవేదనతో నిశ్శబ్దాన్ని భగ్గుపరుస్తూ “అదేమిటి మిశ్రానంద్! ఆ పుచ్చిపోయినపళ్ళు తింటావేమిటి?” అంటూ అక్షయపాత్రను పట్టుకోబోయింది.

మిశ్రానంద్ ప్రఫుల్లితనదనంతో కిలకిలారావంచేస్తూ చేతిపైగతో ప్రభను వారిస్తూ, “పుచ్చినంతమాత్రాన పీడి

లోనిరుచి పోలేదు. ” అన్నాడు. “అంతపుచ్చిపోయినవాటిని తింటూ సమర్థించుకుంటారెందుకు? ఒకవేళ నుచివున్నా జబ్బుచేస్తుందిగదా! ” అన్నది. “దానంపొందినదాన్ని నిరాదరముచేయరాదు. అది బుద్ధదేవుని ఆజ్ఞ,” అన్నాడు. “అనారోగ్యమనైనా భయపడాలిగదా! ” అన్నది.

“పూర్తిసంతృప్తితోను విశ్వాసంతోను భుజించు పదార్థం అనారోగ్యాన్ని సృష్టింపజాలదు.” అంటూ ఆ ఫలలాలోని పుచ్చును గాలగొట్టుకుంటూ వ్రాదుకుని భుజిస్తున్నాడు మిశ్రానండ్. ఆత్మతృప్తితోనిండిన ఆనందరేఖలు నిర్మలమైన ఆయనముఖమండలంమీద ప్రసరిస్తూ స్నిగ్ధరూపంలోని శాంతిసందేశాన్ని విసరుతున్నవి. ఆమె హృదయం ముగ్ధతతో వ్రాగిపోయి కరిగింది గాబోలు, కనుకొలకులప్రక్క బాష్పబిందువులు కనిపిస్తున్నవి. ఏదో మాట్లాడాలని ప్రయత్నించిందిగాని, గొంతు పెగలలేదు. ఆయన ఆ పుచ్చుఖిర్జూరాలను తింటుంటే తనశరీరం గగుర్పాటు చెందుచున్నది. వాటిని దానంజేసిన దాతనుగురించి చిత్రవిచిత్రంగా మదిలో ఆలోచించుకుంటున్నది. బుద్ధభగవానుడు కల్పించిన త్యాగములోను, సహనములోను, సేవా తత్పరతలోను యింత శాంతితోగూడిన దీక్షను తాను ప్రత్యక్షంగా చూస్తున్నట్లు, ఈ దీక్షలోని స్నిగ్ధత్వానికి కారణం భగవానునిప్రవచనాలందున్న పరిపూర్ణప్రభావమయినట్లు, జౌద్ధభిక్షువులలో కలిసిపోయిన యశోపాల్ కొన్నిసంవత్సరాల తదనంతరం భిక్షువుగా భిక్షుటనకు తనపట్టణానికే, తన యింటికే, వెళ్ళి నిలిచినపుడు, తనతల్లియే, భిక్షువులయెడ

నున్న క్రోధంతో దోసెడు పుచ్చినకందులు పోయగా, ఆ భిక్షువు అక్కడే బయట కూలబడి, మహదానందంతో, ఆ పుచ్చకందులను భుజిస్తుండగా, తల్లి బిడ్డగా గుర్తించి, వాపో యిన దృశ్యం, తనముందే జరుగుతున్నట్లు ఆమె మనోఫల కంలో దొంతరులవలె ఆలోచనలు దొర్లుతున్నవి.

మిశ్రానంద్ తనభోజనం ముగించి, “అలా చూస్తున్నా వేమిటి ప్రభా! కూర్చో!” అన్నాడు. ఆ మాటలతో ఆమె ఆలోచనాలోకంనుంచి ఒక్కమాటుగా దూకినట్లయి, మతి బోయినదానివలె తడుపుకుంటూ నతనతలాడుతూ “ఏమీ లేదు. నాన్నగారు తలపెడుతున్న ప్రయాణాన్ని మీరు కూడా సమర్థిస్తున్నారా?” అన్నది.

“అవును, అదే వృత్తమమని నాకూ తోచింది”

“వారి ఆరోగ్యాన్ని బాగా గుర్తించండి. ఇన్ని వేల మైళ్ళప్రయాణం యెలా చేయగలరు?”

“ఆవిషయాలన్నిటినీ ఆలోచించే నేనూ ఆ నిర్ణయాని కూర్చాను.”

“మితో వారు ప్రయాణంవిషయ మిదివరకే ప్రస్తావించారా?”

“లేదు, నేనే అలా ఆలోచించాను. వారి ఆరోగ్యం యిక యిక్కడ మందులవలన కుదురదు. మానసికతృప్తి ఆనందము కలిగినపుడు కుదుటపడనచ్చు. అది ఒక్క ప్రయాణంతోనే సాధ్యము.”

మిశ్రానంద్ మాటలతో ఆమె మనస్సు రసాతలానికి

బోయి దీర్ఘ వేడినిట్టూర్పును విడిచింది. శీతలబాధతో నణుకు తున్నవానిబాధను జూచి, జాలితో అతనిని అగ్నిగుండం లోకి నెట్టిన ఆపద్యాంద్రునిబోలినట్లు తోచింది. తన సంఘా రామంనుంచి యెలానయినా తమను బయటకుపంపనున్నట్లు పూహించినంత నే, ఆయనయెడల తనహృదయం ఘృణీ కృతమైకూర్చున్నది. ఆత్మాభిమానం వుబికి శిరస్సున సవారీచేయసాగింది. ఆ మనఃకంపనలో యమబిలానికి పోవుటకయినా సంసిద్ధురాలయి స్థిరీకరించుకుని తుస్కార గూపంలో చివ్వున లేచి తిరిగి తండ్రిచేంతకు చేరి కూర్చున్నది. తనముఖమండలంలోని మ్లానతను, క్రోధావేశాలను తండ్రి యెక్కడ పసిగడతాడోననేభయంతో ప్రక్కలకు చూస్తూ దీర్ఘ వేడినిట్టూర్పులద్వారా హృదయాన్ని శాంతింప జేసుకుంటున్నది. బుద్ధభగవానుని అడుగుజాడలలో నడిచే త్యాగనిధులు సేవాకంకణబద్ధులు శాంతిదూతలుఅయిన యీ భిక్షువులలోకూడా యింత స్వార్థము మర్మము నిండి వుండగా, మానవసమాజాని కెలా ముక్తికలుగుతుందా అని ఆలోచిస్తున్నది.

ప్రభ యెంత భయకంపితురాలైనా, సందిగ్ధురాలైనా, దత్తమిత్రుడు ప్రయాణసంసిద్ధుడయినాడు. తనకు కావలసిన వాహనాలను, సామగ్రినికూడా మిత్రశానందద్వారా పొందాడు. విశ్వాసపాత్రులైననౌకర్లనుకుదుర్చుభారంకూడా మిత్రశానందదే. కాని, ఆవిషయంలో ఆయన ప్రయత్నించి నట్లుకూడా కనిపించలేదు. ఇంకొకరోజుమాత్రమే ప్రయాణ

వ్యవధి. నౌకర్ల కొరకు దత్తమిత్రుడు ఆమర్తాచేందు
 తున్నాడు. మిత్రశాసన్ద్ నిర్లక్ష్యాన్ని కనపరుస్తున్నాడు.
 ప్రభహృదయం క్రోధావేశాలతో పొంగి పొగలుగ్రక్కు-
 తున్నది. ఈ శాంతిస్వరూపవేషధారియైన భిక్షువుయొక్క
 నిరాదరాన్ని నిర్లక్ష్యాన్ని సహింపజాలక, తనతండ్రినిర్ణయం
 లోనే విజ్ఞతున్నదని, భిక్షువునిజస్వరూపాన్ని అర్థంచేసు
 కున్నందున ఇక్కడ ఊణంకూడా వుండనొల్లక, వీరిని
 చూచుటకూడా హేయమని భావించి, బాగోగులను ప్రారబ్ధా
 నికి వదలి, యింత ఆత్రతతో ప్రయాణమవుతున్నాడని
 వ్రాహించి, తను యింతయు ప్రయాణాన్ని నిరోధించి
 నందుకు సిగ్గులుతున్నది. ఇప్పుడు యదార్థస్థితిగతులను
 అర్థంచేసుకున్నదానివలె తండ్రికంటె తానూ ప్రయాణానికి
 ఊణాలనులెక్కిస్తున్నది. మిత్రశాసన్ద్ సహాయాన్ని పొందుట
 కంటె, తన స్వయంకృషే మంచిదని నౌకర్ల కొర కిప్పుడు
 తానే తండ్రికితెలియకుండా ప్రయత్నిస్తున్నది. ఆరోజంతా
 విరామంలేనికృషిలో ఊణంగా గడిచిపోయింది. కాని,
 ప్రయత్నం సఫలంకాలేదు. ఇంత దూరప్రయాణానికి తోడు
 గావచ్చుటకు నౌకర్లు దొరుకుట కష్టమని, దొరికినా విశ్వసిం-
 చుట తగదనే విషయాలనుకూడా ప్రభ తెలుసుకున్నది.
 మిత్రశాసన్దమీద కలిగిన హేయతతో యెంత తొందరిగా
 పరువులెత్తాలని వ్రాగిందో, నౌకర్ల మోసాలు, దారిభయాన
 కత విన్నప్పుడు అంత విమూఢురాలయి విహ్వలతతో మునిగి
 పోయింది.

ఆత్మాభిమానాలకు పోరుచాలకు అన్ని వేళలా అనుకూలవాతావరణం సంభవించదు. నౌకర్ల యేర్పాటుకయి మిశ్రానంద్ ప్రయత్నమే చేయకుండుట, తాను చేసి, నిష్ఫలమందుటతో ఆమె ప్రయాణాన్ని గురించి హతాశురాలైంది. ఆమెమనస్సు ఆద్యంతాలు ఆలోచనలతో వేడెక్కి, చీకాకుతో శీవమెక్కిస్తున్నది. ఈ భిక్షురామము నుంచి మిశ్రానంద్ శ్రద్ధాశ్రయాలనుంచి దూరంగావాలనుకుంటున్నది.

దీర్ఘవ్యాధితో చిక్కి శల్యమై అర్భకావస్థలోనున్న దత్తమిత్రునికి స్వయంగా ఒకకావ్యాన్ని సాధించుకోగలశక్తిగాని, ప్రయాణంచేయగలశక్తిగాని లేదు. తిరిగి యింటికిచేరాలని మనస్సు వాపోతున్నది. తన అవస్థను గమనించి ప్రభునిరోధించినా, తాను పోవాలని పట్టుబట్టి మిశ్రానంద్ సహాయాన్ని కోరాడు. విశ్వాసపాత్రులైన నౌకర్లు దొరికితే చేరగలిగినంతవరకు తననూ సురక్షితంగా చేరుస్తారు. మూర్తిమధ్యంలో తన అంతిమశ్వాస ముగిసినా, తనబిడ్డనూ యింటికి చేరుస్తారని ఆయన ఆత్మవిశ్వాసం. పయనసమయం సమీపిస్తున్నకొద్దీ ప్రభు తండ్రియెదుట పుదాసీనతను ప్రకటిస్తున్నది. ఆయన ఆమె పూనముద్రను భగ్నంచేయ సాహసించలేకపోయాడు. తాను నిర్ణయించుకున్న రోజున బయలుదేరితే, యేయే ప్రాంతాలలో యెన్ని నెలలు గడచునది, యెక్కడెక్కడ చోరభయముండునది, యెంతకాలానికి తాము యింటికి చేరిగలుగునది, ఇంటికి చేరునపుడు పట్టణవాసులంతా చేరి, వేసే ప్రశ్నలగురించి, వాసుపాండే ఆనందాన్ని

గురించి తెరపితేని ఆలోచనలలో మునిగి, ఆలోచించిన వాటినే తిరిగి చర్చితచర్చణంగా ఆలోచిస్తూ నిన్నటివరకు గడిపాడు.

నేడు తాను ప్రయాణానికి నిర్ణయించుకున్న రోజు. ప్రభ అటూయిటూ నస్తూ పోతున్నది. జిజ్ఞాసాభరితదృక్కులతోనున్న ఆమెముఖంలో నేదనచ్చాయలు గనిపిస్తున్నవి. అందుకే ఆమెను పలుకరించ లేకపోతున్నాడు. నిన్నటిఉదయం నుంచీ మిశ్రానంద్ తనకు కనిపించలేదు. పరీక్షాఫలితాల కొరకు యెదురుజూచిన విద్యార్థి తననెಂಬరు పేపరులో లేన పుడు నిశ్చేష్టుడై వికలంచెందినట్లు దత్తమిత్రునిహృదయం అస్తవ్యస్తమైపోయింది.

తిరుగు ప్రయాణం

అది పగలు రెండుగంటలసనుయము. ఒక వెక్కిరిస్తూ హృదయంతో నకుసక్రమములేని దుఃఖపూరిత ఆలోచనలతో వూపిరిసలుపక దత్తమిత్రుడు పుదాసీనచదనంతో పెద్ద ప్రయత్నంతో తప్పటడుగులు వేసుకుంటూ ఆరుబయటకు చేరి అరుగుమీద కూర్చుని, యెడారిలో దప్పికగొన్నవాడు యెండమావులను జూచి చప్పించునట్లు భారతదేశమువైపు కాంతూభరితదృక్కులతో చూస్తున్నాడు. వృక్షాల్తులేని అరణ్యమువలె, జలశూన్యమైన సాగరమువలె అసంతాపకాశము శూన్యముతో బిక్ బిక్ మంటున్నది. ఈశాన్యదిశన ఆకాశము పృథ్వితో కలియునట్లుండు చోట చిన్నారిమబ్బులు

యెండినతటాకంలోని మట్టి నెర్రెలుబారి ముక్క-లుముక్క-లుగా గనిపించునట్లు గోచరిస్తున్నవి. ఆకాశంమధ్యలోనున్న ప్రచండరూపధారి భాస్కరుడు ఆగిపోయినట్లున్నాడు అలసట చెంది గాబోలు. ప్రక్కనున్న వటవృక్షంమీది పక్షిజాలం మానప్రతాన్ని పాటిస్తున్నవి. నిర్మలతను భగ్నముచేయగూడదనో లేక జీవితంలో యింతకుమించి పొందేది లేనపుడూ యీ బండిచక్రములాంటి జీవితాల సార్థకమేమిటనే అంతర్గతంలోచనలతోనున్ననో, బాటప్రక్కన దుమ్ములో కట్టు గొయ్యలకు బంధించబడిన గాడిదలు మేకులచుట్టూ తిరుగుతూ, మధ్యమధ్య ఆగి లాక్కుంటూ మిరిమిరి దిక్కులు జూస్తున్నవి. తమచేత అంత చాకిరీచేయించుకునే యీ మానవులకు న్యాయము, ధర్మము, జాలి అనేవి యెందుకు లేవా అనే ఆలోచనలతో గాబోలు, కోడ్డుప్రక్కన ఒక కోడిపుంజు పెట్టచుట్టూ కుక్కు-కుక్కు-మంటూ నృత్యంసలుపుతూ, ముక్కుతో పృథ్వినిపొడిచి గింజనుచూపుతూ లాలిస్తున్నది. కాని, పెట్ట పారిపోవటానికి ప్రయత్నిస్తున్నది. ఈ లాలింపులన్నీ ఆనసరానికి చేసే మోసాలని గాబోలు, ఎదురుగా దూరంగావున్న శిథిలాలయంతాలూకు దేవవిగ్రహం గాబోలు నొక్కులుబోయి ముక్కు చావులూ వూడిపోయి యెండతీవ్రతకు మెరుస్తున్నది. కుక్క వెతుక్కుంటూ వెళ్ళి ఆ దేవవిగ్రహంమీదనే మూత్రవిసర్జనచేసి వెళ్ళిపోతున్నది. ఈ మానవులూ మోసగాళ్ళు, వీరికల్పిత దేవుళ్ళు శుద్ధఅబద్ధాలు అనే పంతముతో గాబోలు, పట్టణం మధ్యనుంచి తెల్లటిపొగ స్తంభమువలె పైకిలేచి, వక్రాలు

నక్రాలుగా తిరిగి పక్కలకుపోయి గాలిలోకలిసి అదృశ్యమవుచున్నది. ఆ పొగనే పరికిస్తున్నాడు మన దత్తమిత్రుడు. అటువైపునుంచే ఒక పశువులనుండ వస్తున్నట్లు గనిపించింది. ఆ మంద తానున్నవైపుకే వస్తున్నది. మూడుగుర్రాలు, రెండుకంచరగాడిదలు వస్తున్నవి. వాటివెనుక రెండుకుక్కలు అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ వస్తున్నవి. వాటివెనుక ఒక వ్యక్తి గనిపిస్తున్నాడు. దగ్గరకువచ్చినకొద్ది వాటిమీద సంచులుకూడా గనిపిస్తున్నవి. వాటినడకచే దువ్వరేగుతున్నందున వెనుకనున్నవ్యక్తి స్పష్టంగా కనిపించుటలేదు. భిక్షురామంముందు కొచ్చి అన్నీ ఆగిపోయినవి. ఆ వెనుకనున్నది మిశ్రానందుడే! జేబులోని నందనూపాయలపప్పును పోగొట్టుకుని, వెతికివెతికి విసిగి నిచ్చుహాతో యింటిముఖం పట్టుతున్న పథికునకు దారిలో వెయ్యిరూపాయలపప్పు దొరికినపుడు అపారఆనందంతో బిత్తరపోయినట్లు దత్తమిత్రుడు అవధులకుమించిన ఆనందంతో పరనశమై నెత్తి వానివలె మిశ్రానందునివైపు చూస్తున్నాడు.

“మీ రింకా సద్దుకోలేదా మామా?” అని చురు స్వగంతో ప్రశ్నించాడు మిశ్రానంద్.

జిజ్ఞాసాభరితదృక్కులతో “నొక ట్లు దొరికారా నాయనా?” అని ప్రశ్నించాడు దత్తమిత్రుడు.

మందహాసాలొలికిస్తూ “అన్ని యేర్పాట్లతో నేనచ్చాను.” అన్నాడు మిశ్రానంద్.

అనుమానాస్పదమైన ముఖకవళికలతో “నమ్మదగిన వాళ్ళేనా?” అన్నాడు దత్తమిత్రుడు.

“మీరు నిశ్చింతగా పయనించవచ్చు” అన్నాడు.

వ్యధాభరితహృదయంతో పాలుబోక అటూయిటూ పచార్లు జేసి, విసిగి పక్కమీద పడి దొడ్లుతూ ఆలోచనా దొంతరులలో మునిగివున్న ప్రభ యీమాటలు విని, వ్రాబిలో పడినవానికి మెట్లుదొరికినట్లు పుతాహాన్నిపొంది చివ్వున లేచి బయటకొచ్చింది.

“నీవుకూడా అలావున్నా వేమిటి ప్రభా! తొందరగా నర్దుకోండి.” అన్నాడు మిశ్రానంద్.

“మీరు తీసుకొచ్చిన నౌకరేరి?” అని ప్రశ్నించింది ప్రభ.

“ఆవిషయాలు నావి. మీకు ఆదుర్దా యెందుకు చెప్పి? మీరు పయనంగండి” అన్నాడు మిశ్రానంద్.

దత్తమిత్రుడు, ప్రభ ప్రయాణసన్నాహులయినారు. వారిసామాను తినుబండారాలసంచులు నీటినినింపు చర్మపు సంచులు వగైరా కంచరగాడిదలమీద బిగించారు. దత్తమిత్రునికి గుర్రంమీద కూర్చోను విశేషగీతులలో మెత్త అమర్చారు. భిక్షురామభిక్షువులందరూ యానత్తు సర్దుబాటు జేస్తున్నారు. మిశ్రానంద్ దత్తమిత్రుని గుర్రంమీదకు యెక్కించను సౌంజ్ చేశాడు.

“నేను నెమ్మదిగా యెక్కికూర్చుంటాను, పరవా లేదు. ముందు ఆ నౌకరైక్కో చూపు బాబూ” అని దీనంగా అడిగాడు. ప్రభకూడా తండ్రిచెంతకు జేరి, మిశ్రానంద్ జవాబుకొరకు క్రీగంట చూస్తున్నది. నౌకర్లు దొరక్క

పోయినా, తమను నెట్టి నేయజూస్తున్నాడని ఆమెమనస్సులోని వో ప్రవృత్తి కొరకొరలాడుతున్నది.

మిశ్రానంద్ దగ్గరగా వచ్చి, మృదుమధురాలోలుకు మందహాసంతో స్నిగ్ధకంఠంతో “మీను దీర్ఘరోగులు; శారీరకంగా అతి దుర్బలులు. ప్రభ యుక్తవయస్సులోవున్న అబల; మార్గము అతి భయానకమైనది; వేలమైళ్ళు నెలల తరబడి పోవాలి. యీస్థితిలో మిమ్ము నొకర్ల వెంట యెలా పంపగలను చెప్పండి! మీతో నేనే వస్తున్నాను. మిమ్ము పంపివచ్చుటకు యెన్ని సంవత్సరాలుపట్టినా, గురుదేవులవద్ద నేను సెలవుదీసుకున్నాను.” అంటూ మిశ్రానంద్ శిరస్సును అధోముఖంచేశాడు.

దత్తమిత్రునిహృదయం వాత్సల్యంతో కరుణతో కరిగిపోయి, కంటిగుండా కాదుతున్నది. అదురుతున్న అధరాలతో అస్పష్టమైనమాటలతో “మిశ్రానంద్!” అంటూ బాహువులమధ్యకు దీసుకుని బంధించాడు. ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తున్న ప్రభ కనుకొలకులలోకూడా బాష్పబిందువులు వుబుకుతున్నవి. వాటిని యెక్కడ యెవరు చూసిపోతారోనని శిరస్సు అధోముఖంచేసింది. ప్రకృతి యెంత విచిత్రమైందో మానవస్వభావముకూడా అంత విచిత్రమైంది. ఏక్షణము యెటు మొగుతుందో, యే ఆలోచనలలో మునుగుతుందో, యెటు క్రోధజ్వాలలను బరిపుతుందో యెటు ప్రేమలోలి కిస్తుందో, యేక్షణము ఆనందోత్సాహాల హాయిలో వూగి పోతుందో యేక్షణము దుఃఖావేశాలలో కుమిలి కృశించి పోతుందో యెవరూ చెప్పజాలరు. ఘోరీకరించుకున్నదాన్ని

మరోక్షణంలో హృదయానికి హత్తుకుని ముద్దులతో ముంచి వేయుట, ఆ మరుక్షణంలోనే నెట్టివేసి హేయంగా చుత్కరించుట, పొంది పోగొట్టుకునో, పొందలేనిదాన్ని పొందుట కొరకో విలపించుట మానవునికి సనాతనంగా అలవాటయి పోయింది.

ప్రభ యింతకుముందు యెవరిని గురించి వికృతాలోచనలతో ఘృణీకరించుకుంటున్నదో, యెవరికి దూరంగా వాలని చిందులు ద్రోక్కిందో యిప్పుడు ఆయన యెడల ఆ మెశరీరం యావత్తు కృతజ్ఞతతో పులకితమవుతున్నది. దత్తమిత్రునికి మిత్రశానందుని యెడల ప్రారంభము నుంచి యున్న సద్భావాలు వున్నతాలై శిఖరాగ్రాన్నందుకొన్నవి. ఇప్పుడాయనకు మిత్రశానందుని చూచుటలోను మాటలు పినుటలోను హృదయతంత్రువులలో యెక్కడో మృదువుగా మీటినట్లయి, బాపిలోని పూటవలె ఆనందోత్సాహపు సురకలు పరుపులెడుతూ ప్రపుల్లితకాంతులతో ప్రకాశింపజేస్తున్నవి.

మిత్రశానంద్ నిర్ణయించుకున్న దానికంటే నిత్యము ప్రయాణదూరం యెక్కువచేస్తున్నాడు. ప్రయాణం ప్రారంభించి ఒక గుఱువు గడిచిపోయింది. మిత్రశానంద్ పూహించినట్లే దత్తమిత్రుని ఆరోగ్యము వృద్ధిబొందుతున్నది. ఇప్పుడు ప్రయాణం కోలాహలంగా నాగిపోతున్నది. మిత్రశానంద్ సంధ్యవేళ ప్రయాణాలప్పుడు ప్రాకృతికగీతాలు పాడుతుంటాడు. ప్రభ తన గుర్రాన్ని ఆయన గుర్రానికి ప్రక్కగా పోనిచ్చి, మధుభరితకంఠంతో “ఆనంద్, పాపం! చాలా

* పాటలు పాడావు. నీ గొంతు యెండిపోతుందేమో, ఈ ఖిన్నూరపండును నోట్లోవేసుకో” అని యిస్తుంది. ఆయన ఆనందముతో ఆ పండును అందుకుంటూ “మరి పాడగలిగిన వాని పాడనపుడు చేతగానివారు ఆత్మోత్సాహంకొరకు పాడుకోవాలిగదా ? ” అంటాడు.

“పాడగలిగినవారెవరున్నారు ! నీపాటకు చూడు, ఆ పారిపోతున్న లేడిపిల్లలు వెనుదిరిగి నిలిచి నీ పాటను ఆలకిస్తున్నవి.”

“వాటికి ఆపదకలిగించేవాళ్ళమో కాదో, అవి స్థిమిత పడి వెనుదిరిగి ఆలోచిస్తున్నవి, అంతే ! ”

“లేదు లేదు. నీ పాట వాటిహృదయాలను కరిగించి, ఆపివేసింది.”

“అబ్బ! ప్రభా, యిలా నేళ్ళాకోళ్ళంజేస్తే, నోరుమెదపకుండా పోతుంటే ప్రయాణంలో సర్దాకలిగే దెలా చెప్పి?”

వీరి సరసాలతోగూడిన సంభాషణ వింటున్న దత్తమిత్రుడు ముగ్ధుడవుతూ “మిత్రశాసంద్ ను చిన్నబుచ్చకపోతే నీవు పాడరాదా అమ్మా ! ” అన్నాడు.

“అదేమిటి నాన్నా, మీరుకూడా అలాఅంటారు! నేను పరిహాసంగా అనలేదు. నిజంగానే పాట బాగుందన్నాను!”

* అన్నది ప్రభ తెచ్చిపెట్టుకున్న క్రోధాన్నభినయిస్తూ.

“ఎలా అన్నా నాకు బాధవుండదని నీకు తెలుసు. నిన్ను పాడమని కోరుతున్నాము” అన్నాడు మిత్రశాసంద్.

“కోరితేనూ ప్రయత్నిస్తేనూ పాట వచ్చేదిగాదు మహాశయా ! దానంతటదే పుల్లాసంకొద్దీ హృదయాంత

రాశంనుంచి పొక్కుకురావాలి.” అన్నది వస్తున్న సగవును బిగబట్టి.

“ఆ సుముహూర్తము యెన్నటికయినా వస్తుందంటావా ? ” అన్నాడు పరిహాసరూపంలో.

“అది అదృష్టాన్ని బట్టి వుంటుంది” అన్నది కొంటే చూపులు విసరుతూ.

“అంతగా కోరినపుడు పాడగూడదా అమ్మా!” అన్నాడు దత్తమిత్రుడు. ప్రభ మానంవహించింది. ఆమె గుర్రం ముందు నడుస్తున్నది. మిత్రశానండ్ గుర్రం ప్రక్కగా వెనుకవరుసలో వున్నది. మిత్రశానండ్ తనగుర్రాన్ని కాలుతో మోది, ఆమెప్రక్కకు జేరి “పాటపాడమన్నామని కష్టంగా వుంది కాబోలు. ఇక నిన్ను యెన్నడూ పాడమని బాధించను” అన్నాడు. ఇద్దరిగుర్రాలూ అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ ఒకేవరుసలో నడుస్తున్నవి.

ఆమెస్మృతిపథంలో మృదుమధురమైన స్మృతులేనో మెదిలినవి గాబోలు; గంభీరతలో చనలలో మునిగిపోయింది. తాను సరయూనదిలో యీదుతున్నట్లే వున్నది. తన ప్రక్కన వస్తున్న మిత్రశానండ్ అశ్వఘోష్ అయినట్లు, ఆయన తనకంటే మిగులకుండా నెమ్మదిగా యీదుతున్నట్లు అనిపిస్తున్నది. పడ్డనవున్న జనము కేకలు పెడుతున్నట్లు విని, ఆలాపనలోని రోషంతో అశ్వఘోష్ ను వెనక్కు నెట్టాలని మిత్రశానండ్ ను పట్టుకోబోయి గుర్రమునుంచి జారి పరిగి పోయింది. ఆమెహస్తాలు మిత్రశానండ్ కు చిక్కినవి. పడ

కుండా తనగుర్రంమీదికి లాక్కుని, గుర్రాన్ని ఆపుజేసి నిరాంతపోతూ “ఏమిటి ప్రభా, ఏమిజరిగింది?” అన్నాడు. దత్తమిత్రుడు భయకంపితుడై తను దిగి ముందుకు వచ్చాడు. ఆమె నవ్వుటానికి ప్రయత్నిస్తూ “ఏమీలేదు, యేమీలేదు.” అన్నది. కాని ఆమెనవ్వులో శుష్కత ప్రకటితమవుతున్నది.

ఇప్పుడు మెసపటోమియాలో పయనిస్తున్నారు. కాని వర్షుతువు ప్రారంభమైనందున ఆగిపోవలసివచ్చింది. ఒక వ్యాపార కేంద్రములో ఆగిపోయారు. దత్తమిత్రు డిప్పుడు బాగా పచార్లు చేయగలుగుతున్నాడు. మిశ్రానంద్ గుర్రాలను మేపుకురావటానికి వెళ్ళినపుడు, ఆయన రాకకొరకు యెదురుచూస్తుంటాడు. మిశ్రానంద్ తనయెదుట లేనపుడు క్షణంకూడా తోచదు దత్తమిత్రునికి. ప్రభ యెప్పుడూ ఆయన్ను అంటిపెట్టుకునివుండి వితండవాదనలుచేస్తూ వుంటుంది.

ఆ కేంద్రములోవున్న బౌద్ధభిక్షువులతో మిశ్రానంద్ కు పరిచయమయింది. వారిపు డాయనకు గొప్ప ఆధిక్యతనిస్తున్నారు. వారికి తరచుగా జాతకకథలను వినుపించుట నియమమయిపోయింది. ఇది ప్రభకు కొంత బాధను కలిగిస్తున్నది. ఎప్పుడూ భిక్షువులు మిశ్రానందను చుట్టి వుండుట ఆమెకు చీకాకును కలిగిస్తున్నది. దత్తమిత్రుని కది ఆనందాన్నిస్తున్నది. ఆయన కిప్పుడు మిశ్రానంద్ మరింత గొప్పగా కనిపిస్తున్నాడు.

క తో ర దీ క్త

అశ్వాలను తోలుకెళుతున్న మిశ్రానంద్ వెంట ప్రభ
కూడా వచ్చింది. హరితవర్ణశోభిత ప్రకృతిసౌందర్యంతో
శోభిస్తున్న గిరిప్రక్కగా రజితకాంతులనాగినివలె సెలయేరు
సరసర ప్రవహిస్తున్నది. అం దుత్పన్నమవుతున్న మర్మర
ధ్వని సనాతన శాస్త్రీయసంగీతమువలె కర్ణానందభరితము
చేస్తున్నది. చిత్రపటములోని బొమ్మలవలె గగనానికంటు
తున్న నృత్యతతులు హోరుగాలికి కోలాహలంచేస్తున్నవి.
తోడేళ్లు సరససల్లాపాలాడుకుంటున్నవి. దిగంతములో
శ్యామలమేఘగుచ్ఛాలు తూర్పుదిశకు వేగంగా పయనిస్తు
న్నవి దప్పికగొని గాబోలు. సెలయేటిప్రక్కల వివిధ
మొక్కలు పుష్పగుచ్ఛాలతో విరాజిల్లుతూ పవనహోరుకు
తాండవనృత్యము సలుపుతున్నవి. మధూకములకు పుష్పా
లకు మధ్య యీర్ష్యతో వీచు పవనాలవలన గాబోలు ఆలింగ
నాల సందుకోజాలక గాలిలో తేలియాడుతూ, సెలయేటి
సంగీతానికి శ్రుతిగలుపుతున్నవి.

ప్రభ నీటిఅంచుకు చేరి, చిన్ని రాతిలిన్నెపై ఆసీను
రాలై తన కోమలమైన కుడిహస్తముతో ఆ శీతలజలాన్ని
అటూయిటూ కోస్తూ క్రేడలుసలుపుతున్నది. నీటిఅంచు
లందు మెరుస్తున్న స్ఫటికపువలుకులు ఆ మెను ఆకర్షించినవి.
వాటిని యేరి జలములో పరిశుభ్రపరచి పరిశీలనజరుపుతూ
“ఆనంద్,” అని కేక వేసింది. కోమలంగా పెరిగి పవనాలకు
అటూయిటూ వూగుతున్న ఆ పచ్చికను గుర్రాలు

మేస్తుంటే, వాటిహృదయములోని వుత్సాహాలను వ్రాహిస్తూ చూస్తున్న ఆనంద్ ఆమెపిలుపుతో అంగలుపంగలువేసుకుంటూ ఆమెచెంతకు చేరి “ఏమిటి ప్రభా?” అని ప్రశ్నించాడు.

“ఈ రాతిపలుకులు యెంత అందముగా మెగుస్తున్నవో చూడు!” అంటూ తనచేతిలోనివాటిని చూపింది. సంభ్రమాశ్చర్యాలతో వాటిని తనచేతిలోకి నీసుకుని చూచి “ఇవి వైఘాత్యజాతికి చెందినవి. మూగవైఘాత్యాలు” అన్నాడు.

“అయితే, నీటికి విలువలేదా?” అని ప్రశ్నించింది. ఆయన మందహాసాలొలికిస్తూ “విలువ తప్పకుండా వుంటుంది కాని స్వల్పము.” అన్నాడు. ఆమె తిరిగి మాటాడకుండా ఆ పలుకులను యేసుకుంటున్నది. ఆనంద్ అకారణంగా కిలకిలా నవ్వాడు. ఆమె చిన్నబుచ్చుకున్నముఖముతో అలకను ప్రదర్శిస్తూ తన చేతిలోనివాటిని బలంకొద్దీ నీటిలో పారవైచింది.

ఆదూర్దాతో “అదేమిటి ప్రభా! అలా పారబోస్తావెందుకు?” అన్నాడు. “నాటికి విలువుంటుందని చెప్పి నేను యేసుతుంటే, నీవు పరిహాసంచేయుటెందుకు?” అన్నది. “నేనునవ్వింది నాటికి విలువలేదని కాదు, నీవు వెర్రిదానిననిగాదు. స్త్రీతో యింత కాంక్ష యెందుకున్నదా అని, అంతే,” అంటూ తిరిగి ఆయనకూడా ఆ పలుకులను ఆమెకు యేరిపెట్టాడు.

యేరిన వైఘాత్యాలను ఆమె కొంగునకట్టుకుని పూలమొక్కలమీద పడి పాన్పుమీద దొర్లి నల్లు దొర్లుతూ,

సప్తరంగులలో వికసించి ప్రకాశిస్తూ సుగంధాన్ని వెదజల్లుతున్న పుష్పగుచ్ఛాలను త్రుంచి, తనముఖమండలానికి అదుముకుంటూ వాటిని అస్తవ్యస్తంగా నలిపి పారవేస్తూ తిరిగి కోస్తున్నది. ప్రక్కగా తిన్నెపై కూర్చుని, సాక్షీభూతుని నలె తిలకిస్తున్న ఆనంద్ “అబ్బ! అదేమిటి ప్రభా, ప్రకృతి ప్రఫుల్లితమై ఆత్మానందముతో చిత్రవిచిత్రరూపంలో తన పరిపూర్ణత్వాన్ని చాటుకొనుటలోని మర్మమే యీ కనులకు కనిపించు సౌందర్యము. ఆ పుష్పాల నలా త్రుంచి ప్రకృతి కన్యాయముసలుపరాదు. నేత్రతానందముతోనే ఆత్మత్వప్రిని ఆనందాన్ని పొందాలి” అన్నాడు.

ఆమె కొంటెనవ్వును ప్రదర్శిస్తూ “ఇలాంటి ప్రకృతి సౌందర్యవిలసితమైన పూలవనములో చూస్తుంటే నేత్రతానందము కలుగుతుంది. కాని, స్వభావములోని కాంక్ష యింకా ప్రేరితమై వివశతను కల్పించి కోయిస్తుంది, ఆఘాణింపజేస్తుంది, ఆతరువాత తన్ని తానంచేసే నరాలతో నలిపి వేయిస్తుంది. అప్పటికీ ఆత్మలోని ఆరాటము చల్లారదు. మానవునిలోని ఆ ప్రవృత్తికూడా ప్రకృతిలోని ఒక అంశమే గదా! అందువలన అందులో ఏమయినా చేరమో దోషమో వుంటే, అదికూడా ప్రకృతిలోని ఒక అంశమే ఆనంద్!” అన్నది. ఆయన చిన్ని మందస్మితచేఖను ప్రదర్శిస్తూ “మానవులు తమదోషాలను దేవునికో ప్రకృతికో అంటగట్టే నైపుణ్యంలో అలవడ్డారు. బుద్ధికుశలతద్వారా యదార్థసత్యం యెగిరిపోజాలదు.” అన్నాడు.

“ఇందులో నైపుణ్యమూ లేదు, బుద్ధికుశలతా లేదు

ఆనంద్. ముగ్ధతను కలిపించే పుష్పాన్ని గాంచినపుడు దాన్ని తుంచి ఆఘ్రాణించి నలిపివేస్తేగాని, పుపశమనం గలుగదు. ఆ తత్వంకూడా ప్రకృతిలోని అంశమే గనుక, అక్కడ దోషము నేరము అనే సమస్యలేదు.” అన్నది.

ఆయన కొంచెము విసగడతో “ఒకరి ఆనందము కొరకు మరొకరిని అంతముచేయుట దోషమా కాదా చెప్పు!” అని సగర్వంగా అన్నాడు. “అది యీ సమస్యకు సూటి యైన పుపమానం కాజాలదు. ముద్దులొలికినపుడు పసిపాప బుగ్గ గిల్లుట దోష మెలా అవుతుంది చెప్పు? పుష్పాన్ని తుంచుట నలుపుట దోషమని, నేత్రానందాన్ని పొందుట వరికే సమంజసమనుట కాషాయవస్త్రధారణచేసి ప్రకృతి సిద్ధస్వభావాలను నిరసిస్తూ ఆజన్మాంతం బ్రహ్మచర్యంతో వుండాలనుటలాంటిది ఆనంద్.” అంటూ ఆయన దృష్టిలో దృష్టిబరపి మరింత తీక్షణంచేస్తూ, లాలింపుగా “కోపమొస్తున్నదా! నిన్ను కించపరచాలనిగాదు ఆనంద్! నీ హృదయము మహా కోమలమైనది, విశిష్టమైనది. అయినా, నీయెడలగల భక్తిప్రపత్తులలోని సన్నిహితత్వమువలన నిస్సంకోచంగా చెప్పగలుగుతున్నాను. గృహస్థజీవితంలో వుంటూకూడా బుద్ధభగవానుని ప్రవచనాలను ప్రచారముచేయవచ్చుగదా, నీవు యీ కాషాయవస్త్రాలు తీసివేసి, మామూలువస్త్రాలలో వుంటే యెలావుంటుందో చూడాలనివుంది ఆనంద్!” అన్నది.

మిత్రానంద్ ముఖము వెలవెలబోతున్నది. జీవితములో యెన్నిమా పొందని అనమానము పొందినవానివలె,

గొప్ప అపరాధముచేసినవానివలె కుంచించుకుపోతున్నాడు. ఆయనశరీరములోని రక్తము యిరిగిపోతున్నట్లున్నది.

ప్రభ ఖిన్నుగాలై తన తప్పిదానికి భీతిలుతూ అనునయంగా ప్రక్కకు జేరి, ఆయనహస్తాలను తనచేతులలోకి దీసుకుని సవరిస్తూ, బరువైనకంఠంతో “కోపమువచ్చిందా? ఊమించు మిశ్రానండ్! నీవు యింత బాధచెందుతావనుకోలేదు. పోనీ నా అపరాధానికి నన్ను శిక్షించు; నీ యిచ్చవచ్చినట్లు నన్ను కొట్టు; నీ కోపముపోయేంతగా కొట్టు” అంటూ ఆయనచేతితో తన సుకుమారకపోలాలమీద కొట్టుకుంటున్నది. అప్పటికి ఆయనముఖములోని కవళికలు సూర్యకిరణముసోకిన మంచువలె మారుతున్నది. ప్రభమనస్సు రవంతస్థిమితపడింది. ఆమె తనశిరస్సును ఆయనపాదపద్మాలమీద మోపి, దుద్ధకంఠముతో “నన్ను ఊమించు ఆనండ్” అన్నది. ఆయనహస్తానము భగ్నముకాలేదు. తనహస్తాలతో ఆమె శిరస్సును బట్టి నెమ్మదిగా పైకియెత్తి ముఖాన్ని పరీక్షగా చూశాడు. అశ్రుముద్రితమైన ఆ ముఖమండలములో అనిర్వచనీయమైన ఆవేదన ప్రస్ఫుటమవుచున్నది. ఆకస్మికముగా ఆమెనేత్రాలనుంచి బాష్పబిందువులు ముత్యాలదొంతకులవలె కపోలాలమీదుగా దొర్లుతున్నవి. ఆయన మనస్సు ద్రవించింది గాబోలు, తనవేళ్ళతో తుడుసూ సానుభూతితో విస్ఫారితమైన కంఠముతో “జలమువలె స్త్రీహృదయము చంచలత్వముతో తొణికిసలాడుతుంటుంది. కఠినత్వము, మృదుత్వము పెనవేసి బాణసంచావలె తిరుగు

తుంటవి. చేయరానిది చేసి, పాదాలుపట్టి కన్నీరుకాచుట స్త్రీకి సహజము, అవునా?" అంటూ దరహాసరూపంలో వాత్సల్యప్రేరితుడై తన అంగుళీయములతో ఆమెచురుకాన్ని పుణికాడు.

ఆమెహృదయానికి పూరటకలిగింది గాబోలు, నెమ్మదిగా లేచి అశ్రుముద్రితముఖాన్ని తుడుచుకుని క్రేడాకాతుక చాంచల్యముతో మందస్మిత రేఖలమెరుపులతో హస్తద్వయాన్ని జోడించి “మీరు యేమన్నా నేను వప్పుకుంటాను. మీ గంభీరత నన్ను క్షణములో విమూఢురాలను చేసింది. మీరు అకుంతితమైన కతోరదీక్షాపరులు; గడ్డకట్టిన మంచులోని నిశ్చలతవలె మీ హృదయము అభేద్యమయినది. మీరు ఒకప్రక్క నిర్మలప్రకాశముతోను మరోప్రక్క చిరఅంధకారముతోను ద్యోతకమవుచున్నారు. మీయెడల నాకున్న అసామాన్యభక్తి చెరగనిది. కనుక, యిక యెన్నటికీ మీ మనస్సు కింత బాధను కలిగించనని అభయమిస్తున్నాను—” అంటూ దీర్ఘోపన్యాసముచేస్తున్నది.

ఆనంద్ మధ్యలోనే కల్పించుకుని “చాలుచాలు! తిరిగి యీ అనవసర అభయాలెందుకు చెప్పి? మనస్సును అనవసరమైన ఆలోచనలవైపుకు అకరణీయమైన కార్యాల వైపుకు తిప్పి, అలసటచెందించుట, తరువాత పరితాపాలలో మునిగిపోవుట వివేకముగాదు. అప్రస్తుత ఆలోచనలు నీటి మీదగీసే గీతలలాంటివి. పశ్చాత్తాపముతో హద్దులను అధిగమించినపుడు ప్రక్కవారికికూడా దౌర్బల్యము ఆవేశిస్తుంది” అంటూ లేచి ఆమెవీపుమీద చేయివేసి సము

రుతూ, రెండునూస్తాలతోను ఆమె రెండుభుజస్కందాలను బట్టి, బలంకొద్దీ పూపుతూ “ఒక్కమాటు నవ్వు ప్రభా!” అన్నాడు. ఆమె యింకా గంభీరముద్రను ఆశ్రయించింది. మిశ్రానంద్ ఆమెచుబుకాన్ని పుణుకుతూ అనునయంగా “నేను వినమ్రతతో కోరుతున్నాను, ఒక్కమాటు నవ్వి ఆనందాన్ని కలిగించు ప్రభా!” అన్నాడు. ఆమె సిగ్గుదొంత రులమధ్యగా చిరునగవును చిలికించింది. మధుభరితమైన చంద్రప్రకాశసమాసమైన, పుజ్వలము స్నిగ్ధము అయిన ప్రకాశము ఆమెముఖమండలములో సృత్యముసలిపింది. చిందులాడుతున్న ఆ చిరునగవు ఆయనహృదయాంత రాశంలో తరంగితమై సర్తించి పరవశునిచేసింది.

అప్పటికి యిరువురిహృదయాలూ తేలికపడినవి. ఆమె పొందిన ఆనందంతో ఆ పూలమొక్కలమీద పడి, తన్ను యత్వంతో దొర్లి గింతలుపెట్టింది. తిరిగి ఆమెచేయి ఆ పూలగుచ్ఛాలను కోయబోయింది. మనస్సులో నో ప్రవృత్తి వెంటనే నివారించింది. హృదయములో పొంగుతున్న ఆనందాన్ని ఆపజాలక యింకా యింకా దొర్లుకుంటూ నీటివైపుకు పోయింది. పరివ్యాప్తమైన ఆ హరిత, వివిధపుష్పకాంతుల మధ్య ఆమె దొర్లుతుంటే, పార్ణమినాటి శశిధరుడు నిర్మల మయిన గగనమండలములో పయనిస్తున్నట్లున్నది. ఆ పుష్పాలుసక్షత్రాలవలెను, ఆమె శశిధరునివలెను సుస్పష్టంగా ద్యోతకమవుచున్నది. ఆయన అక్కడే నిలిచి ప్రేక్షకునివలె ఆనందోజ్వలదృష్టితో చూస్తూ పులకితుడవుతున్నాడు.

ఆమె ఆ పుష్పాలను కోసి, ఆఘ్రాణించాలని, నలిపి

వేస్తే బావుండునని, శిరస్సుకింద తలగడగా పేరిస్తే
 బావుండునని, శయ్యగా పేర్చితే బావుండునని కాంక్షిస్తున్నది. కాని ఆనందునిభయము అడ్డగిస్తున్నది. అందుకని పుష్పగుచ్ఛాన్ని త్రుంచకుండానే పట్టి అటూయిటూ పూపుతూ, చిన్ని కూసరాగముతో పాట ప్రారంభించింది.

ఆనందాలలో హాయిని గూర్చునదే ప్రకృతీ
 అనభిజ్ఞుని జేయుచు ఆడించుచు
 తరతరాలుగా యుగయుగాలుగా
 జగమును డగమగలాడించుచు

॥ఆనందాల॥

మానవవికృతాలకు ప్రహసితమై
 తామూమాలతో తలక్రిందులుజేసి
 నిస్పృహలో స్పృహనుపోసి

॥ఆనందాల॥

తపోనెపంతో నీమనిష్టలనీడలొ
 లోకాతీతులమన్నవారిని
 మోహజాలంలో ముంచివైచి

॥ఆనందాల॥

రాగము తానము లయతో మేళవించి, ప్రత్యక్ష సరస్వతీదేవి వీణామృతమువలె ప్రకృతిని మత్తులోముంచి పూపుతున్నది ఆమెపాట. ఆ పాటలోని శబ్దభావాన్ని గ్రహించగలస్థితిలో లేడు మిశ్రానంద్. రాగములో రాశ్మను కరిగించి ప్రవహింపజేయగల యింత విశిష్టశక్తి గలదని ఆయన కిదివరకు తెలియదు. తుణపాటు ఆయనఆలోచన లన్నీ అంతరించి, ఆశయాలు లక్ష్యాలు ఆదర్శాలు మరుగున పడి తననుతాను మరిచి, ఆనందసరవశుడై రాగలయచోలి

కలో వూగిపోతున్నాడు. ఈ జగత్తులోని రాగద్వేషాలను కృత్రిమాలను కాంక్షలను శాస్త్రవ్యమైన ఆ రాగము కడిగి వేస్తున్నట్లున్నది. అమృతకలశము వలికి ఆ రాగరూపములో ప్రవహిస్తున్నట్లున్నది.

ఆమె పాట ఆపివేసింది. మిశ్రానంద్ నిద్రనుంచి మేల్కొన్నవానివలె, ఒక సుఖప్రదస్వప్నావస్థనుంచి బయట పడినవానివలె నేత్రాలునులుముకుంటూ తనలోతానేవెలవెల బోతున్నాడు. ఆయన మామూలుస్థితికి వచ్చుటకు కొంత వ్యవధిపట్టింది.. దీర్ఘశీతలశ్వాస విడుస్తూ “అబ్బ! సంగీతములో యింత మత్తును కల్పించి పరవశునిచేసే మాంత్రిక శక్తి వుంటుందనుకోలేదు.” అన్నాడు.

ఆమె లేచి గడ్డిపరకను కొరుకుతూ దగ్గరగా వచ్చి “సన్యాసులకు హృదయాలుంటేగా కరగటానికి?” అని చలోక్తిగా అన్నది. సిగ్గురేఖలమధ్యగా “ఇలాంటిపాటలు పాషాణాలనే కరిగించగలవు. నీ కంఠములోని అనిర్వచనీయమైన కమనీయత రాగము తానములోని లయ అత్యద్భుతంగా మేళవించి అద్వితీయమైన పరిపూర్ణ త్యాన్ని సౌంధుతున్నవి. నీ కంఠములోని మాధుర్యము అమోఘమైంది ప్రభా!” అంటూ ఆమెసమీపంగా వెళ్ళి, ఆమెహస్తాన్ని తనచేతిలోకి తీసుకుని, మృదువుగా వత్తుతూ తన రెండవ హస్తాన్ని ఆమెశిరస్సుమీద వుంచి “ప్రభా, సంగీతము గొప్ప శక్తివంతమైన అస్త్రము. ఆ అస్త్రాన్ని సౌందర్య సుఖోపాసనలకుగాకుండా, సమాజములోని యీర్ష్యాద్వేషాలను పునీతంచేయుటకు, మానవులను శాంతిసందేశాలవైపు

మరల్చుటకు వినియోగిస్తే గొప్ప ప్రభావాన్నిస్తుంది. కనుక, నీవు యీ విద్యలో పూర్ణ త్యాన్ని పొంది చిరంజీవివై మార్గగామినివై సఫలతబొందాలని హృదయపూర్వకంగా ఆశీర్వాదిస్తున్నాను.” అన్నాడు.

కళవళంతో ఖంగారుపడుతూ తరళము ఆరిపోయిన కంఠముతో “సులోగన్, నన్ను త్షమించు, అలా ఆశీర్వాదించకు. నన్ను కూడా నీ మాదిరి బ్రహ్మచారిణిగా వుండేట్లు దీవించకండి. బుద్ధభగవానునియడల నాకు అపారమైన భక్తి విశ్వాసాలున్నవి. ఆయనప్రసాదచనాలను శిరోధార్యములుగా భావిస్తాను. శాంతి, త్యాగము సేవ అనే అస్త్రావలంబనము ద్వారానే మానవకళ్యాణము ప్రాప్తిస్తుందన్న వారి సూత్రాలు మానవసమాజమున్నంతవరకు సంశయములేని రక్షకకవచాలు. కాని, నేను సుఖసౌఖ్యాలను విసర్జించకుండానే, భిక్షువురూపము దాల్చుకుండానే, గృహస్థజీవితములో వుంటూ, బుద్ధుని సేవ (మానవసేవ) జేయాలనుకుంటున్నాను. ప్రజలనుంచి వేరైపోయి చేసే ప్రబోధాలకంటే ప్రజలతో కలిసివుండి చేసే ప్రబోధాలకు వాస్తవికబలము దొరుకుతుంది.” అంటూ పుచాసీనదృక్కులతో ఆయన వైపు తడేకంగా చూస్తున్నది.

“మంచిది, నీ వాంఛితమార్గంలోనే సుఖవై సఫలం బొందాలని ఆశీర్వాదిస్తున్నాను. ఇప్పుడు సంతోషమేనా ప్రభా!” అని మృదువుగా ప్రశ్నిస్తూ చుబుకాన్ని బట్టి పూపాడు. ఆమెనేత్రాలెందుకో జలభరితమై తొణికిసలాడు చున్నవి. జేవురించిన ఆ ముఖమండలము అనురాగముతో

ఆర్ద్రమై, సానుభూతితో విస్ఫూరితమై, వాత్సల్యముతో
పుద్వేలమై అద్వితీయ రూపములో అనిర్వచనీయమైన
శోభతో, పుజ్యలము స్నిగ్ధము అయిన ప్రకాశముతో ముగ్ధత
నుత్పన్నముచేయుచున్నది. ఆ ముఖప్రకాశముద్వారా
ఆయనకు ఆత్మగ్లాని పుత్పన్నమవుచున్నట్లున్నది. ఆమె
నేత్రాలగుండా జారుతున్న అశ్రుబిందువును తన అంగుళీయ
ముతో అద్దుతూ “నీవు పలికింది పరమసత్యము ప్రభా!
అపురూపమైన నీలో ముల్లోకాలను చలింపజేయగల
మాంత్రికశక్తిగలదు. నీ శరీరములోని ప్రతిఅణువు సుఖము
కొరకే సృష్టింపబడినట్లు కాంక్షలతో వాంఛిస్తున్నది. ఆ
మార్గమే నీకు యోగ్యమైంది. అందే నీవు పూర్ణరూపములో
ప్రభవిస్తూ సంఘసేవచేయాలని మరోమాటు దీవిస్తున్నాను.”
అన్నాడు. ఆమె వెంటనే ఆయన పాదపద్మాలమీద వాలి
పోయింది.

వర్షాలు తగ్గినవి. తిరిగి దత్తమిత్రునిపయనము సాగు
తున్నది. చోరభయంతో వ్యాపారస్తులు భీతిలుతున్నారు.
దానకల్లుముతాబకటి విరివిగా దోపిడిలుసాగిస్తున్నందున
యెక్కడిప్రయాణా లక్కడ అంతటితోనే ఆగిపోయినవి.
కాని, మిత్రశానంద్ ముందుకుపోవుటకే నిశ్చయంచేశాడు.
గజదొంగలెవరూ జౌద్ధభిక్షువులజోలికిరారని, భక్తితో
పూజిస్తారని కట్టుకథల నెన్నిటినో వినివున్న ధైర్యము
ఆయన్ను ముందునడిపింది. దత్తమిత్రుడుగాని, ప్రభగాని
ఆయనవిశ్వాసాన్ని శంకించగలస్థితిలోలేదు.

దొంగల పశ్చాత్తాపం

కృష్ణపక్షపురోజు లవి. 5 గంటలకే పయనాన్ని ముగించుకుని ఒక చిన్న గ్రామములో భోజనసదుపాయాలు చూస్తున్నాడు మిత్రశాసంద్. ప్రయాణబడలికతో దత్త మిత్రుడు కంబళిమీద నోరగిలాడు. ప్రభ మిత్రశాసందకు సహాయపడుతున్నది. అది చిన్ని కొండగ్రామము. పది మట్టి మిద్దెలుమాత్రమే వున్నవి. అంధకారము ఆవరించింది. ఆకస్మికంగా ఒక్కమాటుగా పదిమంది ఆజానుబాహులు ముట్టడించి, నోరుమెదవనివ్వకుండా ఖైదీలనువలె ప్రక్క అరణ్యమువైపు తీసుకెళ్ళి, ఒకకొండమలుపులోని గుహలో నిర్బంధించి, హుటాహుటి మరెక్కడికో వెళ్ళిపోయారు. దత్తమిత్రుడు మాటాడగలస్థితిలో లేడు. భయవిహ్వలతలో రక్తపోటు ప్రారంభమై, మనఃకంపనలతో బాధపడుతూ దీర్ఘ వేడినిట్టూర్పులు విడుస్తున్నాడు. ప్రభ తన చిన్నారిజీవితములో యిలాంటి భయానకదృశ్యాన్నిగాని, సంఘటననుగాని చూచియెరుగదు. ఆ గజదొంగలు హుంకరించినపుడే ఆమెహృదయము ఆగిపోవలసింది. కాని మతిబోయి నిర్జీవలె వారివెంట వచ్చింది. భరింపరాని భయానకమైన దుస్సంఘటన జరిగినపుడు మొదటిక్షణములోనే మతిచలించుట గద్దు. ఆతరువాత జరిగేవి ఆ చలించినమనస్సుమీద యేమీ చేయజాలవు. ప్రభవిషయంలోకూడా అంతే జరిగింది. ఆమె అచేతనావస్థలో వుండిపోయింది. వారు లాక్కొస్తున్నపుడు ఒకచోట కూలబడిపోయింది. ఆమె

అవస్థను ఆలకించువారు లేరు. వారు దూకుడుతోనే లాక్కుపోతున్నారు. కాశ్యమీద అనేక చోట్ల చోక్కుపోయి రక్తస్రావముతో చీరె తడిసిపోయింది. శరీరమంతా గాయాలమూటవలె తయారయింది. నిమలోనివానివలె వున్నది ఆమెస్థితి. మిశ్రానంద్ హద్దులనధిగమించిన హృదయభారంతో సిగ్గుబిడియాలతో వణికిపోతున్నాడు. అనభిజ్ఞతతో తను చేసినసాహసానికి నొచ్చుకుంటున్నాడు. పారిపోవటానికి ఆలోచనలు కలుగుతున్నవి. కాని, ప్రభ, దత్తమిత్రులు కదలలేనిస్థితిలో నున్నారు. అలాంటి నిస్సాహాయస్థితిలో పారిపోవుట అసంభవము. వాను స్మృతిహీనులుగ్గాను, తాను భయభీతులతోను ఆ రాత్రి అలానే గడిపివేశారు.

గజదొంగలముఠా ద్వితీయకార్యక్రమములో విఫలముబొంది, తప్పించుకున్న పటాలములోని సిపాయిలవలె యావన్నంది దత్తమిత్ర, మిశ్రానందులయెదుట కొచ్చారు. మిశ్రానందుని జూచినపుడు వారిమొఖాలు వెలవెలబోయినవి. అంధకారములో అనభిజ్ఞతతో అపరాధముచేసినందుకు చిన్నబోతూ, ఒక్కమాటుగా దోపిడిదొరలంతా మిశ్రానందయెదుట పృథ్విమీద శిరస్సులనుమోపి, “మమ్ముక్షమించండి భిక్షుకమహాశయా! మమ్ము గుర్తించక మేము పొరపాటుచేశాము. జాద్ధమతస్థులు త్యాగనిధులని, ఆత్మోన్నతిపొందినవారని, యితరుల సేవాభారంతో ఆత్మానందాన్ని పొందుతారని, నిస్వార్థనిధులని, లోకమంతా సమానఫాయాలో ఆనందాన్ననుభవించాలంటారని ఆస్తిపాస్తులలోను కాంక్షలలోను యితరులకు దుఃఖాన్నిగలిగించరని

మా పెద్దలు అంటుంటారు. అంతేగాదు, బుద్ధభగవానుని శిష్యుల నెవరినీ హింసించరాదని మా పెద్దల ఆజ్ఞ" అని బరు వైన కంఠములతో పశ్చాత్తప్తహృదయాలతో అన్నారు.

అకస్మాత్తుగా అగాధసాగరములో మునిగిన వానికి పాతాళలోక ప్రభువు ఆతిథ్యము లభ్యమయినట్లు మిశ్రానంద్ ముఖం విప్పిరింది. రక్తనాళాలలో యిగిరిపోయిన బలము తిరిగి పూరుకొస్తున్నట్లున్నది. దొంగలముఠా తమనుంచి అపహరించిన సామాను గుర్రాలు వగైరాలను తిరిగి సమర్పించుటేగాక, తమకానుకలుగా అమూల్యవస్తువులననేక మొసంగారు. తినుబండారాలనుకూడా సమర్పించారు. కాని ప్రభ, దత్తమిత్రులు దీర్ఘరోగులవలె శక్తిహీనులుగా వుండిపోయారు. దొంగలముఠా ఆతిథ్యములోనే వుండి, మిశ్రానంద్ వారికి చికిత్సాసేవలు జేస్తున్నాడు.

నాలుగురోజులలో దత్తమిత్రుడు కొంత తేరుకుని; మామూలుస్థితిలో మాట్లాడగలుగుతున్నాడు గాని, నడువగలస్థితిలో లేడు. ప్రభ యింకా కోలుకోలేదు. దిమ్మరపోయిన మనస్సు స్థిమితపడలేదు. ఆమెకాళ్ళగాయాలు మానుపట్టలేదు. అర్థరహితమైన చూపులతో మెరమెరచూస్తుంది. అనాలోచితమైన ధోరణిలో ప్రలాపిస్తుంటుంది. పసిబాలికనువలె ఆమెను పండబెట్టి, మృదువైన అనుసయాలతో ఆమెప్రలాపాలను ఆపించి, కాళ్ళగాయాలకు ఆకుపసరులతో బ్యాండ్జీలుకట్టి, కుడిపాదంగిలకవద్దనున్న వాపు మీద తైలముతో మృదువుగా మర్దనచేస్తుంటాడు. ఆయన మర్దనచేస్తుంటే, ఆమె బాధనుభవించలేక "అబ్బ! ఆనంద్,

నీ పాదాలుపట్టుకుంటాను, యిక విడిచిపెట్టు!” అంటూ పిచ్చి కేకలు పెడుతుంటుంది. ఆయన బుజ్జగిస్తూ, యింకాయింకా అదిమి తోముతూనే వుంటాడు. ఆమెకు మరెంత బాధకలిగి, భరించలేక యెన్నోమారులు తనకాలు గుంజుట, జాడించుట జరుగుచుండేది. ఆరూపములో ఆమెతన్నులను అనేక మారులు పొందాడు. ఆయనహృదయముమీద భుజస్కంధాలమీద, చేతులమీద ఆమెపాదపద్మాలముద్రలు పడుతూనేవుండేవి. బలమైన తన్ను ఆయనముఖమండలము మీద పడినపుడు, దూరంగా పోయి చట్టుమీదపడి ఆయన శిరస్సు ‘టప్’మని చిట్లినపుడు ప్రవహించిన రక్తస్రవంతితో దుస్తులన్నీ రక్తరంజితమైపోయినవి. ఆ దృశ్యము ప్రభు హృదయములో గుచ్చుకున్నది. విచలితురాలై విహ్వల తతో ఖింగారుచెందింది. ఆ ఖింగారులో అజ్ఞాతశక్తి ఆమెను ఆవేశించింది. చివ్వున లేచి తప్పటడుగులతో ఆయనచెంత చేరి, తచ్చట్లాడుతూ ఆయనశిరస్సుమీద చేతులువేసి స్పృశిస్తూ సానుభూతితో విషాదమిళితమైన వెర్రిచూపులతో పరికిస్తున్నది. ఆమెహస్తాలు రక్తపుజిడ్డుతో పులుముకుని పులిసిన యేదువాసనలను విరజిమ్ముతున్నవి. జలజలలాడుతున్న నేత్రాలతో, అదురుతున్న అధరాలతో రుద్ధకంఠంతో “ఆనంద్, నే నెంత హీనురాలను!” అంటూ కుడిహస్తముతో అశ్రుపులను అద్దుకోబోయింది. కాని చేతినున్న రక్తం ఆమెముఖానికి గాఢంగా ముద్రితమైంది. ఆ రక్తము నేత్ర ఫలకాలద్వారా కనులకంటింది గాబోలు, మంటలకు బిత్తరిలి హస్తద్వయముతో ముఖాన్ని రుద్దుకున్నది. కిశోరావస్థ

లోని శిశువువలె ఆమె అజాతరూపములో వరుసగా అనభిజ్ఞ
కార్యాలు సలిపి, దుష్ఫలితాలతో దుఃఖిస్తూ ఆనందశీర
స్సును బాహువులమధ్యకు దీసి హృదయానికి హత్తుకుంటూ
వాపోతున్నది. అప్పటికి తేకుకుని ఆనంద్ దీర్ఘశ్వాసను
విడుస్తూ నేత్రాలుతెరచి చూశాడు. తను ప్రభవడిలో
వున్నట్లు తెలిసి యెందుకో అధరాలు ఆడిస్తున్నాడు. రక్త
రంజితమైన ప్రభాతభాస్కరునివలె ప్రభముఖమండలము
రక్తముతో పులుముకుని విషాదచ్ఛాయ లలముకొని
యున్నది. ఆమెలోని విషాదచ్ఛాయలుకూడా సుకోమల
కుసుమములాంటి ముఖానికి అద్వితీయలావణ్యాన్ని గల్పిస్తు
న్నవి. నేత్రాలునులుముకుని విస్తృతరూపములో పరికించి
నపుడు శరీరంయూవత్తూ యౌవనజ్వాలలతో పొంగి అర్ధం
గాని తృప్తయేదో ఆమెముఖముద్వారా ప్రకటితమవు
తున్నట్లు అనుభూతమయింది మిశ్రానంద్ కు.

కడుగాభరితకంఠముతో “ముఖమంతటా రక్తము
పులుముకున్నావెందుకు ప్రభా?” అన్నాడు. ఆమె ప్రతిగా,
ఆదరాన్ని ప్రకటించురూపంలో ఆయనముఖాన్ని తన చీరె
చెంగుతో తుడుస్తున్నది. ఆయన వెంటనే ఆమెచేతిలోని
చెంగును అందుకుని ఆమెముఖాన్ని తుడుస్తున్నాడు. మాతృ
సేవలనందుకుంటున్న శిశువువలె, ఆమె తనముఖాన్ని ఆయన
కప్పగించి వూరుకున్నది.

చిన్నారిచిరునగవుతో “నీవు యిక్కడి కెలా వచ్చావు
ప్రభా?” అన్నాడు. ఆమె ముకుళించుకుపోతున్న వదనముతో
“నేను మహాదుష్టురాలను ఆనంద్ ! సిగ్గుదొంతరులమధ్య

కుమిలిపోతున్నాను. నిన్ను పాదముతో తన్నినదోషము
యెన్నిసత్కార్యాలుసలిపినా పోదు. ఇక నన్ను ప్రశ్నించి
బాధించకు" అన్నది.

ఆనంద్:- తెలియకచేసిన అపరాధానికి దోషముం
డదు.

ప్రభ:- తెలిసిచేసినా తెలియకచేసినా అపరాధఫలిత
మొకటేఅయినపుడు దోష మెందుకుండదు?

ఆనంద్:- ఫలితము దోషము ప్రధానాలుగాదు
ప్రభా, తద్ హేతువులు విచారించదగినవిగదా!

ప్రభ:- అపరాధిని అనుతాపము వెంటాడి బాధించు
నపుడు తమలేనిదే నిష్కృతి లభించదు ఆనంద్!

ఆనంద్:- అనుతాపమే పరమోత్కృష్టమైన నిష్కృతి
ప్రభా; కొన్ని వేళలందు నికృష్టకార్యాలద్వారాగూడా
పుతృష్టఫలితా లుద్భవించుట గద్దు. ఇంతకుముందు నీవు
మతిభ్రమణములో వున్నావు, నేను యెంత వేదనపొందానో
చెప్పలేను. ఇంతత్వరలో నీవు సుధిపొందుతావనుకోలేదు.
మనము అదృష్టవంతులము ప్రభా, యిక నాకు చింతలేదు.

ప్రభ:- ఒక నికృష్టకార్యముద్వారా పొందే ఫలితము
యెంతపుతృష్టమయినదయినా, కడు సేయనుయింది. నీ
రక్తబలిద్వారా నాకుకలిగే మేలుకంటె, నా నిర్యాణమే
వాంఛనీయమైనది ఆనంద్. (అంటూ కనుఫలకాలలో
క్రమ్ముతున్న కన్నీటిబిందువులను చెంగుతో అద్దుకుని, ఆ
చెంగుతోనే తనవడిలోవున్న ఆయనశిరస్సును తుడుస్తూ,

చుద్ధతతో) నిన్ను తన్నిన నా పాపిష్టిపాదాన్ని సరికివేయి మిశ్రానంద్.

ఆనంద్:- (ఆమెచుబుకాన్ని పుణకుతూ, అనురాగముతో ఆర్ద్రమైనకంఠంతో) నీ హృదయము వికసిస్తున్న సుకోమలకుసుమములాంటిది. అజ్ఞాతములో జరిగిన అసరాధానికి న్యూనత చెందవలసిన అవసరములేదు. ఈ లోకములో నీద్వారా ఏదో ఒక ఉత్కృష్టమైనకార్యము జరుగగలదని నా అంతర్వాణి ప్రబోధిస్తున్నది. నీవు మహోన్నతమైన ఖ్యాతి శిఖరాగ్రానికి చేరినపుడు, నీద్వారా యీనాడు నేనుపొందిన నీ పాదముతో నాకు శాశ్వతకీర్తి లభిస్తుందేమో!

ప్రభ:- నన్ను సంతృప్తిపరచను మిమ్ముమీరు న్యూనతపచ్చుకొని నన్ను అవహేళనపాలుచేయకు ఆనంద్. నన్ను మయిదుపుచ్చను పొగడుతూ, మిమ్ము కించపరుచుకొనుట నేను సహించరానిది.

ఆనంద్:- నీవు అమాయకురాలవు, ఎవరిమనస్సు బాధ నారికే తెలుస్తుంది. కేవలము సానుభూతి ప్రేమతోనే రెండోవారిహృదయాన్ని అర్థముచేసుకోగలుగుతాము. ఎవరిని యెంత సన్నిహితంగా చూస్తుంటామో వారిమనస్సంతగా వ్యక్తమవుతుంటుంది. ఇంతకుముందు నిన్ను గురించి నేను చెందిన ఆదుర్దా వివరింపజాలనిది. ఇంతత్వరలో సరియైన స్పృహకొస్తావనుకోలేదు. వెర్రిచూపులుచూస్తూ చేతన్యహీనవై నన్ను ఖంగారుపెట్టావు. పసిబాలికను కాపాడినట్లు నిన్ను అనుక్షణమూ చూస్తూండవలసినచ్చింది.

పోనీ, జరిగినదేదో జరిగిపోయింది. ఇప్పుడు నీ కాళ్ళనొప్పు
తెల్లవున్ననో చూడు.

“ఈ పాపిష్టిపాదాలనుగురించి చింతించవలసిన అవ
సరములేదు” అని శుష్కకంఠముతో అంటూ, ఆయన
శిరస్సునున్న రక్తపుజిడ్డును తుడుస్తున్నది. మిశ్రానండ్ లేచి
వ్రాతముతో ఆమెనుకూడా లేపి, దరహాసముతో “అడుగులు
వేయగలవా?” అంటూ, ఆమె భుజస్కంధాలుపట్టి, మధు
భరితదృక్కులతో ఆమెను పునీతముచేస్తూ నడిపిస్తున్నాడు.
రణరంగమునుంచి వచ్చు విశేతవలె దత్తమిత్రునిశయ్యవద్ద
కొచ్చి నిలిచాడు. ఆయన నిద్రలో కలలుగాంచుతున్నాడు
గాబోలు, ముఖమంతా భీతావహూపములో సుడులనలె
మారిపోతున్నది.

దూరంగా తమసామానులకడ కేగి, ఆనండ్ తిను
బండారాలకొరకు వెనుకులున్నాడు. ఆదుర్దాలోను భయ
భీతులలోను మానవుని ఆకలి నశిస్తుంది. మనస్సు కుదుట
పడినపుడు ఆ ఆకలి ద్విగుణీకృతమవుతుంది.

కాల్చిన శనగలు గిన్నెనిండాపోసి, ఆనండ్ కిచ్చి,
ఆయన తింటూవుంటే, ప్రథ ఆయనశిరస్సును తడిగుడ్డతో
తుడిచి, గాయానికి దూదిపెట్టి పట్టికట్టి మెడమీద, వీపుమీద
వున్న రక్తపుమరకలను తన కోమలహస్తముతో గీకి, చెంగుతో
తుడుస్తున్నది. మృదుస్పర్శలద్వారా తన సర్వాంగములు పుల
కితమై అర్థంగాని అనుభూతిలో మైమరచి నేత్రాలు అర్థ
నిమిలితముజేసి, శనగలు భుజిస్తూనేవున్నాడు. ఆ దృశ్య
మామెకు అనిర్వచనీయమైనఆనందాన్ని కలిగించి, శిలా

ప్రతిమవలె చూస్తూ వుండిపోయింది. ఆమెస్మృతిపథంలో
 యేమి దొర్లిననోయేమో, ఆయనకుప్రక్కగా కూర్చుని
 ఆయనశిరస్సును మృదువుగా తనవొడిలోకి వాల్చి ప్రయ
 త్నిస్తుండగా ఆనంద్ నేత్రాలుతెరచి “ఏమిటి ప్రభా?” అని
 ప్రశ్నించాడు. ఆమె ప్రేమలొలుకు చిరునగవుతో “ఏమీ
 లేదు, మీరు అలసటచెందివున్నారు. కొంచెముసేపు
 విశ్రాంతి తీసుకోండి.” అంటూ బలంగా లాగి ఆయనశిర
 స్సును తనవొడిలోకి చేర్చుకుని, ఆయనవీపుమీద భుజస్కం
 ధముమీద చేయివేసి నిమురుతున్నది. ఆయన గాఢనిద్రలో
 మునిగిపోయి స్వప్నలోకములోని యే భిక్షారామములోనో
 సేవలో మునిగిపోయాడు గాబోలు, అధరాలమీద ఆనంద
 రేఖలు జలిబిలిగా ప్రదర్శితమవుతున్నవి.

నిష్ఠనియమాలతోను ఆదర్శ ఆశయ లక్ష్యాలతోను
 కట్టుబడిన సమాజసేవాకంకణబద్ధుడు, నిస్వార్థనిధి, త్యాగ
 మూర్తి, శాంతిస్వరూపి అయిన జౌద్ధభిక్షువు తనవొడిలో
 నిర్విరామంగా నిద్రిస్తున్న దృశ్యం ఆమెప్రవృత్తులలోని వివిధ
 కోణాలమీద గోటితో మీటినట్లయి విరుద్ధద్వనులతో ఆ
 చిన్నారిహృదయములో అంతద్యుద్ధము జరుపుచున్నది.

సుకుమార లావణ్యాలొలుకుతున్న యీ యువకుడు
 తన సుఖసౌఖ్యాలను త్యజించి, సమాజోద్ధారణదీక్షలో
 యిరుక్కొనుట యెంత పొరపాటు! అని నో ప్రవృత్తిద్వారా
 వినిపించింది. సృష్టించుకునే సుఖాలకంటె త్యాగాలలో
 లభించే ఆనందము చెరగనిదని, మనోప్రవృత్తి వినిపించింది.
 ఏది ప్రకృతిసిద్ధధర్మమో, యే సుఖసౌఖ్యాలను అందరూ

సమంగా పంచుకోవాలంటున్నారో వాటిని స్వయంగా కూల
దోసుకుని ప్రకృతివిరుద్ధమైన బ్రహ్మచర్యవేషాన్ని స్వీక
రించి, కఠినము, దుర్గమము, భయానకము అయిన మార్గావ
లంబియై ఆత్మనిరసనతో జీవితాన్ని వ్యర్థముచేసుకొనుట
యెంత వెర్రితనము! అని వేరొకప్రవృత్తి ప్రలాపించింది.
ఆత్మోన్నతిలోని వివేకమనే పేరుతోనో, పేరుప్రతిష్ఠల
వ్యామోహముతో, ఆదర్శాలు ఆశయాలు లక్ష్యాలు అనే
వెర్రిలోనో కొందరైనా యీరూపములో కార్యరంగములో
లేనిదే, సమాజవికాసము కలుగజాలదని యింకొకప్రవృత్తి
ప్రతిధ్వనించింది. ఏది కావాలని ప్రచారముచేస్తున్నామో,
ఏ సుఖసౌఖ్యాలు అందరూ అనుభవించాలనుకుంటు
న్నామో వాటిని స్వయంగా అనుభవిస్తూ చేసే ప్రచారాలే
రమ్యమైనవిగావుంటవని మరొకప్రవృత్తి వినిపించింది. కన
కాంబరకాంతులతో వ్రకాశిస్తున్న ఆయనశరీరశోభ, ముఖము
లోనిలావణ్యము అర్థంగాని అనుభూతితో విచిత్రరూపములో
ప్రేరేపిస్తున్నవి. ఆ మెడతక్కువరితదృక్కులు సూదులవలె
ఆయనశరీరముమీద చొరుచుకుపోతున్నవి. కలలోనికలవర
ముతో పులికిపాటుచేంది మిశ్రానండ్ చివ్వునలేచి ఖంగారు
పడుతున్నాడు.

“ఖంగారుపడుతూ లేచావేమిటి మిశ్రానండ్!” అని
ప్రశ్నించింది. ఆయన గుండెలమీద చేయివేసి, నిమిరు
కుంటూ “ఏమీలేదు, దప్పికగొని కలలో దేశమంతా తిరి
గినా పానీయము లభించలేదు.” అని నవ్యప్రయత్నించాడు,
కాని శుష్కంగా తేలిపోయింది. ఆమె ఆత్రతతో లేచివెళ్ళి

మంచి తీర్థపు చర్మసంచిని తెచ్చియిచ్చింది. ఆయన్ను తదేకం
గా చూడను తెలియనిబిడియమేదో అడ్డగిస్తున్నది. కోరగా
చూస్తున్నపుడు ఆయననూపు రేఖలలోను వేషధారణలోను
ఉన్నతశిఖరాగ్రముమీద రెపరెపలాడునూ తన ఆధిక్యతను
చాటు పతాకమువలె అందరినీ ఆకర్షించునట్లు, ఆదేశాల
నిచ్చునట్లు ధర్మాన్ని స్థిరముచేయునట్లు ఆభాసగా ద్యోతక
మవుచున్నది. ఊణంముందు తనహృదయములో బయల్పడ
లిన విరుద్ధధర్మములు అదృశ్యమయినవి.

స్మృతి విహారం

సాకేతపట్టణమంతా ప్రతిధ్వనించే వుత్సాహాలు, వేడు
కలమధ్య విజేతగా ప్రభప్రక్కన గజారోహుడై వూరేగిన
అశ్వఘోషకు సవగ్గులలో ఆ విజయమువలన ఆధిక్యతలభించ
లేదు. ఒక అబలతో సమానంగా యీదుట పురుషదర్పా
నికే తీరని అవమానమని, ఆ అబల సరసను గూర్చుని సహ
విజేతగా వూరేగుట ఆత్మాభిమానహీనమని, ఇంత అస
మద్ధుడైన విజేత సాకేతచరిత్రలో యిదివరకెన్నడూ లేడని,
సాకేతబ్రాహ్మణులు అశ్వఘోషను అవమానరూపములో
చిత్రించుకుంటున్నారు. తనను హీనంగాతలంచుచున్నవిష
యాలు తెలిసి అశ్వఘోష నిర్జనదారులు వెతకి వెళు
తున్నాడు. పండితపేటలో పగలు కనిపించనే భీతిలుతు
న్నాడు. పదిమంది బ్రాహ్మణయువకులు పోగయివున్న చోట
పోరపాటుగా అశ్వఘోష తటస్థపడుట జరిగినపుడు ఆ పేట

వారందరికి రెండురోజుల మనోరంజనగ్రాసం సంప్రాప్తమయినట్లు భావిస్తున్నారు. ఆయన దారిలో కనిపించినపుడు యువకులు సరసర ముందుకువెళ్ళి బారలుచాచి మిలిటరీ శాల్యూటుతో తలలువంచి వచ్చేసగవును బిగబట్టి యేక కంఠముతో అవహేళనధ్వనితో “స్వాగతము! సుస్వాగతము! అర్థవిజేతా! అభినవనారీసమవిజేతా!” అని పెద్దపెట్టున గల గల హాస్యధ్వనులనుచేయుట అలవాటయిపోయింది. ఈకారణాలతోనే అశ్వఘోష్ బజార్లలో కనిపించుట మానుకున్నాడు.

మిత్రులతోను మిత్రబృందాలతోను కాలయాపన చేసే అలవాటు అసలాయనకు లేదు. ఏకాంతముగా నది వడ్డునో, బుద్ధవిహార్ లోనో కూర్చుని అంతర్గత ఆలోచనలలోను, ప్రకృతిసౌందర్యాన్ని తిలకించుటలోను, దొరికిన గ్రంథాలను పరిశీలించుటలోను లీనమయి, యీ నాస్తవిక జగత్తునే మర్చిపోతుంటాడు. ఇపు డాయన్ను తన సవర్ణుల పేటలో అవహేళనచేసేవాడుదప్ప పలుకరించువారే లేనందున, గ్రంథపరిశీలనకు, ప్రకృతిపరిశీలనకు యేకాంతవ్యవధి గొప్పగా కుదిరింది. బంధువర్గంలోనివారి నిందలద్వారా తండ్రీకూడా క్రుద్ధుడైనందున ఇంటిప్రీతికిబదులు భీతి వుత్పన్నమయింది. భర్తలేనిసమయాలందు సువర్ణాక్షి పుత్రునికొరకు బయటపడి నదివడ్డులు, బుద్ధవిహార్ లోను వెతకుతూ తిరుగుట కద్దు. అశ్వఘోష్ కు తల్లి సువర్ణాక్షి యెడలగల అవ్యాజమైన అనురాగమే ఆయన్ను సాకేతవిడచిపోనివ్వకుండా లాగివుంచగలుగుతున్నది.

సరయూవిజయోత్సవాల అనంతరము అశ్వఘోషకు
 సవర్ణులద్వారా హేళనరూపములోని పురస్కారము లభించి
 నట్లే, యితరులద్వారా నిజమైన ఆదరము, అధిక్యతలభించింది.
 కాని ఆయనమనస్సు యీ అవహేళనలనలన బాధగాని, ఆద
 రాభిమానములనలన వుత్సాహముగాని చెందలేదు. ఆయన
 ఆలోచనలు అజ్ఞాతరూపములో అలవాటుగా ఆ విజయము
 నాటి దృశ్యములవైపు కే వెళుతుంటవి. తలవనితలంపు గాతనను
 నంద్ లాల్ పోటీలోకి లాగుట, అందరికీముందు యీదు
 తున్న ప్రభకు ప్రక్క-ప్రక్కలగా వెళ్ళి, ఆమెకంటే ముందు
 వెళ్ళి, తిరిగి సమానాంతరమై, వెనుకబడి, తిరిగి ముందుకు
 వూగుతూ ఆమెకు చిరాకునుగలిగిస్తూ, ఆమెవిషణ్ణదృక్కు
 లను చూసి మనోరంజనచెందుతూ, తిరిగి ముందుకుపోగల
 అవకాశాన్ని కల్పించి, సరసర వెనక్కునెట్టి పరిహాసదృక్కు
 లతో ఆమెను కవ్వించినపుడు, రవంత ముందుకెళ్ళి తనను
 నీటిలోభాగమునుంచి ఒక్కతన్నుతన్ని పంతావేశముతో
 ముందుకుబో నుద్యుక్తురాలయినపుడు ఆమెకాలును నీటి
 అడుగుభాగాన పట్టి వెనక్కుగుంజి, చిరచిరలాడుతున్న ఆమె
 ముఖములోని అనిర్వచనీయమైన లావణ్యాన్ని జూచి,
 ముగ్ధుడై అనునయముతో ఆమెహస్తాన్ని బట్టి క్రిందికి అదిమి,
 ముందుకు గుంజుకుంటూ వెళుతుంటే ఆమె విడుస్తున్న పేడి
 నిట్టూర్పులు తనశరీరానికి తగిలి జాలిగలిగి, వెంటనే ఆమెను
 ఒక్కపూపుతో ముందుకునెట్టి, తాను వెనుక వెనుకగా వెళు
 తున్నపుడు, ఆమె ఆదుర్దాతో అలుపుసలుపులను లెక్క
 చేయకుండా ముందుకుపోతుంటే, ఆమెసర్వ్యాంగకదలికలలోని

సొంపులో ముగ్ధతనుపొందుతూ, ఆమెపాదాలను తాకుతూ నెట్టుతూ ఆ స్వర్గానుభూతిలోని మత్తుతో పరవశమవుతూ తిరిగి జోడుజేసి, ఆమెకుసమానంతరమై కొంటెచూపులతో కవ్వించి ముందుకుపోయి నైరాశ్యతలోముంచి, మరోమాటు వెనక్కుతగ్గి, ఆమె చిరాకుతో నీటినిచిందిస్తూ కొరకొరలాడు క్రోధదృక్కులను బరపుతుంటే లాలింపుచూపులతో కటిక్కిన ఆమెకయ్యిబట్టి క్రిందికివంచి బరబర స్తీముబోలువలె నీటినికోసుకుంటూ ముందుకులాక్కెళ్ళి, ముందు కొక్కతోపుత్రోసి తాను వెనుక చిన్నగా యీదుతుంటే ఆమె బారయీతితో ముందుకు బరబరపోతుంటే, తాను మునిగి ఆకస్మికంగా ఆమెముందు తేలితే, ఆమెజోడు తగ్గిపోయి విసగటతోను ద్వేషముతోను వుడికిపోతున్న రక్తముతో, మండిపోతున్న హృదయముతో చిరచిరలాడుతూ మందగమనురాలైతే, తాను మరోమాటు సమానాంతరమై ఆమెదృష్టిలో దృష్టిబరపను ప్రయత్నించి విఫలుడై, గాజుబీరువాలో భద్రపరచిన ఫారిన్ సగ్నస్ఫటికప్రతిమలను మరపించురీతిలో ఆమెసుకోమలకుసుమములాంటి సర్వాంగసుందరశరీరము నీటిలో కదలికలను కల్పిస్తూ, మెరుపులను ప్రతిబింబిస్తూ, మిసమిసలాడే ఆ నునుపులమీద తాకితే యెలావుంటుందో, వత్తితే యింకెలావుంటుందో అనే తృష్ణలో దొడ్లుతూ పరవశంలో తననుతాను మైమరచి మదభరితమత్తుతో అధరాలు బిగపడుతూ “ఈ సరయూ విజయములో నడ్డులనున్నవారి కాకిగోలదప్ప మరేమివుంటుంది? నిజమైన అసలువిజయము యీ పుత్తడిప్రతిమలోని మధుసంచిత సునిశిత సురుచిరమైన

హృదయవిజయమే. ఈ విజయముముందు స్వర్గధామవిజయము వెలవెలబోతుంది. దేవేంద్రుని జయించినా, అమృత కలశాన్ని పొందినా నిష్ప్రయోజనా" అనుకుంటూ నీటిలో గుండా సుస్పృష్టరీతిలో కనిపిస్తున్న ఆమె అంగ అంగాన్ని తనివితీరక వెర్రిగాచూస్తూ, పులకితమైనరక్తనాళాలు తన్ని తానముచేస్తుంటే శివమెక్కినవాడై ఆమెపాదాన్నిపట్టి ముందుకు ఒక్కత్రోపుతోసి, ఆమె జలచరమువలె రిప్పున పోతుంటే, వెంటాడుతున్నవానివలె తాను ఆమెవెంటవెంట పోతూ, ఇరువురూ ఒకేమాటుగా వడ్డుకుచేరుట, ఇరువురను విజేతలుగా భావించుట మొదలగు గతించినవిషయాలనే చర్చితచర్చణంగా మనస్సులో దొర్లించుకుంటూ ఆత్మానందాన్ని పొందుతుంటాడు అశ్వఘోష్.

ఆయనకు ఆనాడు యీదుతున్నపుడుగాని, సుతస్వములో వూరేగుతున్నపుడుగాని ఆ యువతినిగురించి యింత నిర్దిష్టమైన ఆదరము, అభిమానము ఆలోచనలు లేవు. ఆనాడు కేవలము మనోరంజనలతోగూడిన ఆలోచనలే మనస్సులో రేగినవి. నేడు అర్థంగాని అనుభూతులతో స్మృతి పథం కావుర్లుకమ్మి కమనీయమైనకలలను కల్పించుకుంటున్నది. మనస్సులో దొర్లిన విషయాలనే దొర్లించుకొనుటలో అలసట కలుగుటలేదు, అత్యధికమైన ఆనంద ముత్పన్నమవుతున్నది. ఆనాటి వూరేగింపులో ప్రక్కన కూర్చుని తాను కొంటెగా ఆమెను యెన్నో మారులు విసిగించినందుకు నేడు పరితాపాన్ని పొందుతున్నాడు. ఆనాడు తనప్రక్కన మహారాజువలె విరాజిల్లిన

ఆమెప్రపుల్లి తముఖమండలము కనులముందు మెదులు
తున్నది. నిర్విచారములోనున్న తనను యీ ఘట్టము అంత
ములేని వ్యధాభరితుని జేసివేసింది.

ఈ విజయోత్సవాలఅనంతరము నందాప్రాముఖ్యము
పట్టణమంతటా ప్రబలమయింది. ఆయన యెటువెళ్ళినా పగా
మర్పించేవారు, ప్రశ్నించేవారు అధికమయ్యారు. తెచ్చిపెట్టు
కున్న రాజదర్బాన్ని ప్రదర్శిస్తుండుట నందాకు అలవాటు.
తాను శాశ్వతవిజేతనని, మామూలువిజేతలు తడవకొకరు
వచ్చి పోతుంటారని, తనముందు యెంతమందో పాల్గొని విర
మించుకున్నారని తానొక్కడే శాశ్వతవిజేతగా నిలిచిపోయి
నట్లు, యీ తభా తనస్నేహితురాలైన ప్రభ, స్నేహితుడైన
అశ్వఘోష్ కూడా తనతోపాటు విజయాన్ని పొందారని అడి
గినవారందరికీ ఆదినుంచి అంతమువరకు వివరిస్తున్నాడు.
అశ్వఘోష్, ప్రభలు తనకు ముఖ్యస్నేహితులని, వారిని
తానే బలవంతంగా లాగి పోటీలోకి నెట్టి, వారిరువురిని గెలి
పించానని, యిరువురూ స్నేహితులుగనుక యిరువురిని గెలి
పించుట భావ్యమని యిరువురికి పంచివేశానని డంబంగా
తీవినిప్రదర్శిస్తూ ప్రచారంచేస్తున్నాడు.

పట్టణములోని పసివారందరికీ నందాయెడల అపార
మైనశ్రద్ధ, ఆనందమూ, పుల్లాసము. వారు ఆయనద్వారా
అమూల్యమైన ఆనందాన్ని మనోరంజనను పొందుతుంటారు.
వారిదృష్టిలో యదార్థవిజేత నందాయే. వాస్తవానికి పసివా
రంతా నందాపూరేగింపులోనే పాల్గొంటుంటారు. నందా
బజారున బయలుదేరితే తటస్థపడిన పసివారంతా పరమా

నందభరితులై పరువులెడుతూ వచ్చి, హస్తద్వయాన్ని జోడించి “నమస్తే విజేతాజీ” అని కొందరు, మరోప్రక్క వారు “నమస్తే విజేతా మహారాజ్” అని కిలకీలారావం చేస్తూ అంటుంటారు. వారందరూ తన పరిపాలితప్రజలైనట్లు పరమోల్లాసితుడై ఒక్కొక్కరినిగా పరామర్శించుట ఆయన కభ్యాసమైపోయింది.

నందాకు గ్రీకుల నృత్యశాలలోకూడా ప్రముఖస్థానముంది. వారంవారము వాని ప్రదర్శించే నాటకప్రచార భారము తనంతటతానే తీసుకుని పట్టణమంతా చాటివస్తుంటాడు. నాట్యశాలలో రిహార్సల్స్ గాదు, చీమచిటుక్కు మన్నా నందాద్వారా పట్టణమంతా ప్రచారమయి పూరు కుంటుంది. ప్రతిడామాలోనూ యేదో ఒక పోర్షన్ ను నందా నడుస్తూకూడా కంఠస్థముచేసుకుంటూనేవుంటాడు. ఆయన వానరదండు - పిల్లలదండు - ఆయన కార్యక్రమాలకు అత్యధిక సహకారముచేస్తుంటుంది.

విజయోత్సవాల అసంతరము అశ్వఘోష్ నందాల మైత్రి ఘనిష్టమైనది. నందా ప్రోత్సాహముతోనే తాను పోటీలో పాల్గొనుట, ప్రభయొక్క ప్రభావసాంపర్యాన్ని పొందుట జరిగింది. ఏ ఆకర్షణాదేవత తనహృదయాన్ని చలింపజేసిందో, ఎవరి మధుసంచిత సురుచిరమైన శశిప్రభా సమానమైన, పుజ్యలము స్నిగ్ధములయిన ప్రకాశముతో పొందిన రసానుభూతిలో తనహృదయపీఠాన్ని శాశ్వతంగా అర్పించుకున్నావో, ఎవరిస్మృతులలో పున్నట్లుడే వేదన, నిరాశాదౌర్బల్యంలో వివశుడై తననుతాను కోల్పో

నున్నాడో, ఆ రాజ్యపరిచయము సందాద్వారానే జరిగింది. ఆ కారణంతోనే సందా యెడల శ్రద్ధాభిమానాలుంటున్నవి.

అశ్వఘోష్ హృదయములోని విషయాలు తెలుసు కున్నవానివలె ప్రశ్నలు లేకయే సందా యెప్పటికప్పుడు కీయిన్వబడిన ఘోనునలె పట్టణములోని విషయాలన్నీ యేకరువు పెడుతుంటాడు. - ప్రభ దేశాంతరము వెళ్ళిన సంగతి ప్రప్రథమంగా తెలిసినపుడు అశ్వఘోష్ అగాధసాగరం మధ్య మునిగినవానివలె పూపిరిసలుపక పుక్కిరిబిక్కిరియై వ్యధ చెందాడు. భగవంతుడు యీ అమూల్య సంపదతో పరిచయము కల్పించి అందరానిదిగా యెందుకు చేస్తున్నాడా అని వాపోయాడు. సందాతో యెప్పుడూ ఆమెను గురించే సంభాషించుట అలవాటయిపోయింది. ఇప్పుడు అశ్వఘోష్ కవన రచన మూలబడిపోయింది. చరిత్రపరిశోధన, శాస్త్రపరిశోధన కుంటుపడింది. పరధ్యాస, నిర్లక్ష్యము ఆవేశించినవి. ఇప్పుడాయన మనస్సు హృదయము పరాధీనాలయినవి. ఆయన హృదయాధిదేవత అనుక్షణము ఆయన ముందు ప్రత్యక్షమై సరససల్లాపాలాడుతుంటుంది. పట్టుకోబోతే పారిపోతుంది. పరువెత్తితే అదృశ్యమవుతుంటుంది. తిరిగి నిస్పృహలో కూలబడితే, యెట్టయెదుట నిలిచి పరిహసిస్తుంటుంది. ఆయన కృద్ధుడై కూలబడి చేతిమీద శిరస్సును వాబ్బుకుని వేడినిట్టూర్పులను విడుస్తూంటే, ఆమె దగ్గరగా వచ్చి సానుభూతితో వాత్సల్యోద్వేలమై “నీవు మహాకవివి, కావ్యాలు రచిస్తావు కాని, స్త్రీమూల్యాన్ని అర్థంచేసుకోలేకపోతున్నావు. స్త్రీహృదయాన్ని చూరగొనందే స్త్రీ

ప్రేమలో మునిగి అందున్న విచిత్రప్రవృత్తులను సంయమముచేసుకోందే నీ రచనలలో నవరసములు ఉద్భవించవు. స్త్రీని తుస్కారముచేయవచ్చు చెప్పా ? ఆ పుత్సవమురోజు నన్ను యెంతబాధించావు?" అని కొంటెగా మందహాసము చేస్తుంటుంది. పాస్తవంలో తా నేదో అపరాధముచేసినట్లు, ఆమెను చిలిపిగా బాధించి వినగటకలిగించి కృద్ధురాలను చేసినట్లు, శుష్కించినకంఠముతో ఆమెకు వినతిపూర్వకమైన ఊమావణ చెప్పకోవాలని ప్రయత్నిస్తాడు కాని, గొంతొక పెగలదు. నెంటనే ఆమె కిలకిలనవ్వుతూ అనురాగముతో ఆర్ద్రమైన కంఠముతో "బేలపోకు మహాకివీ, నీవుచేసినవన్నీ స్త్రీస్వభావాన్ని ఆకర్షించునవే! లక్ష్యముచేస్తూ నిర్లక్ష్యాన్ని ప్రకటించుట, అంతర్గతతహతహాలు, తపనలలో వుడికిపోతూ కూడా నిర్మలత్వాన్ని ప్రదర్శింప ప్రయత్నించుట, కవ్వించినవ్వించి వుడికించుట; తిరిగి ప్రేమలో మునకలువేయించి, పూపిరిసలుపని వుక్కిరిబిక్కిరిస్థితిలో విడచుట స్త్రీకి అత్యధికయిష్టమైనవి. స్త్రీహృదయతంత్రులమీద గోటితోమీద రాగతానమేళనంతో నృత్యముసలిపించగల యోధుడవు." అంటూ ఆమె నెమ్మదిగా, సరాలనుచిక్కబట్టి పింఛాన్ని విప్పి ఝళిపించి వీణాతంత్రులను అంగుళీయములతో అంటుతూ వెళ్ళునట్లు మృదువైన అదుగులతో చేయు మయూరనృత్యము వలె చిన్నగా తన సుకోమలకరాలను చాచి, ఆయనముఖ సమీపానికి వచ్చి అతిశయమైన ఆలాపనతో నటిస్తున్నది. మలయమాడుతనవ్వడి లయను కలుపుతున్నది. పవనశైష్ట్యరలు ఆమెశిరోజాలను, చీరెచేంగును రెపరెపలాడిస్తూ

దృశ్యానికి పూర్ణ త్యాన్నిస్తున్నవి. ఆయనహృది పులకితమై మత్తురంగులో రంగితమై పూగిపోతున్నాడు.

తన్మయత్వతరంగాలలో తేలియాడుతున్న అశ్వ ఘోష్ ప్రక్కగా వచ్చి ఆదుర్దానుప్రకటించు స్వరములో “చూశావా అశ్వఘోష్, పాపము! ప్రభతల్లి నాలుగుగోజుల నుంచి అస్వస్థతగావున్నదట. చూదామని నేను వెళ్ళాను. భోరున విలపించింది. తండ్రి కూతు శ్చేమయిపోయారోననే చింతతో ఆమె చిక్కి శల్యమైపోయింది. ప్రభ విజయోత్స వాలఅసంతరము తరచుగా మనలను ప్రశంసిస్తుండేదట. “నందా అల్పసంతోషి, మహా పుదారి; మహాకవి అశ్వ ఘోష్ అద్వితీయ శక్తిసంపన్నుడు, స్నేహశీలుడు అమ్మా! అని తల్లి యెదుట పొగడుతుండేదట. ఆమాటలనే నాముందు వల్లెనూ భోరున విలపించింది అశ్వమ్” అంటూ ఆయన భుజస్కంధాలమీద చేతులు వేసి కుతూహలంకొద్దీ చెబు తున్నాడు.

తనముందున్న సుఖస్వప్నము చెదరిపోయి విభ్రాంతి మిగిలింది. కళవళిపాటుతో ఖంగారుచెందుతూ “ప్రభ తన తల్లి ముందు నన్ను ప్రశంసించిందా? ఇది నిజమేనా నందా!” అని ప్రశ్నించాడు. నందా పుత్సాహితుడై “ముమ్మాటికీ నిజము. నేనంటే ప్రభకు ప్రత్యేకాభిమానముంది. నేను కఠిన్తము చేసిన డ్రామాపార్షన్సు ఆమెకే అప్పగిస్తుండే పాడిని.” అని అప్రస్తుతసమాధానాన్ని సగర్వంగా యేక రుపుపెట్టాడు నందా. ప్రహసితవదనంతో “ప్రభతల్లికి జబ్బుగానున్నదన్నావు, ఆవిషయమై బాగా విచారించిరాక

పోయావా నందా?" అన్నాడు అశ్వం. నందా సర్వము తెలిసినవానివలె నిర్లక్ష్యంగా "వేరే జబ్బేముంటుంది! గ్రీకు దేశము వెళ్ళిన పుత్రిక, భర్త యేమయిపోయా రోననేచింతతో కృశిస్తున్నది" అన్నాడు. కొన్ని కొన్ని సమయాలందు నందా యెడల విసగటకలుగుతుంటుంది అశ్వానికి. తన హృదయ వేదనకు సాంత్యన కనిపించినచోట, విషాదములో ఓదార్పు లభించిన చోట నిజమైన ప్రేమ వుత్పన్నమవుతుంది. అదే మానసస్వభావము. కొన్ని సమయాలందు నందా ప్రభ గుణగణాలను పొగడుతూ ఆమెను గురించిన విశేషాలనే గంటలతరబడి వివరిస్తుంటాడు. ఆ సమయాలందు నందాను తనకవుగిటిలో కూర్చోబెట్టుకోవాలనిపిస్తుంటుంది. ప్రభే యీకూపములో తనముందు హాజరయినట్లు భావనగలుగు తుంటుంది. నందా ప్రతిమాట ప్రయంగా తోస్తుంటుంది. మంత్రముగ్ధునివలె అతిశ్రద్ధగా వింటుంటాడు. మరికొన్ని సమయాలందు నందా ప్రతివిషయంలోను స్వప్రగల్భాలను మిశ్రతంచేసి తన ప్రభావాన్నే పెంచుకోజూస్తాడు. ఎదుటివాడు యేభావముతో అడిగినా, యే ఆశలతో ప్రశ్నించినా త్రిప్పి త్రిప్పి తన ప్రభావప్రగల్భాలనే ప్రలాపిస్తుంటాడు. అలాంటి సమయాలందు అశ్వ ఘోష విసిగి ధూత్కారముతో సరసర నదిఅంచున దూరంగా వెళ్ళి యేకాంతములో ఆలోచనా లోకములో చేసిన విహారయాత్రలనే చేస్తూ చూసినదృశ్యా లనే చూస్తూ మనస్సుకు శాంతిని కల్పించుకుంటుంటాడు. కొన్ని సమయాలందు మనస్సులోని ఆ వేదకాతవనలో రెప రెపలాడుచూ శివమెక్కినవానివలె అమాంతము సర

యూలో దూకి తలక్రిందులుగా తేలియాడుతూ నేత్రాలు మూసి, తనహృదయాధిదేవతను ధ్యానిస్తూ, ఆమెస్తోత్రంలోని రసానుభూతిలో పరమత్మప్రిని పొందుతూ, ఆమె తనలో విశ్వమయిపోయినట్లు, తన శరీరఅణువుఅణువులోను ఆమె తత్వము మిళితమయినట్లు, తనరక్తములో ఆమె రంగరింపబడినట్లు, ఆమెలేకుండా తాను లేనట్లు, తమయిరువురను దేవకముచేసిన యీ పరమ పవిత్ర సరయూలో యిలానే తాను కొట్టుకెళ్ళి అనంతసాగరగర్భములో గలిస్తే, ఆమె యింతకంటె యింకా సన్నిహితమవుతుందేమోనని అంతము లేని ఆలోచనలుచేస్తూ యెంతోదూరము కొట్టుకెళ్ళి రెండో రోజున తిరిగినచ్చిన సమయాలున్నవి.

పునరావేశం

దత్తమిత్రుడు, ప్రభ మిత్రశానంద్‌తో సాకేతలో తమ యింటికి చేరినవిషయం తక్షణములో పట్టణమంతటా ప్రచారమయిపోయింది. రసాతలానికిబోయినవారు అదృష్టంకొద్దీ తిరిగి యూలోకానికి వచ్చినట్లు ప్రభ తిరిగిరాగలిగినందుకు సంభ్రమాశ్చర్యాలతో పట్టణప్రజ వరుసగా గుంపులుగావచ్చి తిలకించిపోతున్నారు. రాజహీనప్రజలవలె శశిధరుడులేని నక్షత్రకోటివలె దీనత్వంలో మగ్గిన యవననాట్యసమితివారు ప్రభరాకతో అంతములేనిఆనందముతో కోలాహలముచేస్తున్నారు. తిరిగి తమతమ డ్రామాపోర్షన్సును మననంచేసుకుంటున్నారు.

నిరాశలలో నిస్పృహలో మునకలు వేసుకుంటూ భయ భీతావహమైన పయనమునుంచి వనవాసవిపత్తునుంచి బయట పడి ఆదరాభిమానాలతో ప్రేమలతో ముంచివేసే ఆత్మీయుల మధ్య చేరిన ప్రభ హృదయము పున్నమినాటి శశినిగాంచిన సాగరమువలె ప్రఫుల్లితమై పులకిస్తున్నది. ఆమె కిప్పుడు పూర్ణరూపములో అభిమానాలను చూరగొన్న అత్యధిక ఆకర్షణీయమైన ఆటవస్తువువలె గనిపిస్తున్నాడు మిశ్రానంద్. ఆయనయెడల కృతజ్ఞతతో సర్వాంగీణము నర్తిస్తున్నది. ఆయనకు అందరను పరిచయముచేయుటలోను, వివరించుట లోను, ఆయన ప్రసన్నతను పరికించుటలోను స్నిగ్ధమైన ముగ్ధతను పొందుతున్నది.

ప్రభ మిశ్రానందను వెంటనిడుకొని యవనయువతీ బృందముతో జాద్ధభిక్షాకారామమునకు బయలుదేరింది. కాల కారామసంఘములోని మహాస్తవీరధర్మసేనాభిక్షువుకు, ధర్మ రక్షితాభిక్షువుకు ప్రభ మోకరిల్లి హస్తద్వయాన్ని జోడించి లలాటాన్ని వృద్ధిమీదమోపి ప్రణమిల్లింది. మిశ్రానంద్ ఆమెననుకరించాడు. పరస్పరపరిచయానంతరము మిశ్రానంద్ హృదయములో బుద్ధదేవుని శాంతిస్వరూప ముద్రలేవో అంకితమైనవి.

ఇప్పుడు మిశ్రానందను కాలకారామభిక్షునాయకులు వోప్రక్క ప్రభ మరోప్రక్క ఆకర్షిస్తున్నందున అర్థంగాని అనుభూతితో లీనమైనందున తిరిగి తన దేశానికి పోవువిషయము మరుగునపడిపోయింది. కాలకారామములో నున్నపుడు యెవరినో కనునీయమైనమాటలు కర్ణరంధ్రాలలో నృదు

వుగా మీటుతుంటవి. గగనములోని మెరుపులనలె కనుల
ముందు జలిబిలి చిలిపినగవులు కనిపిస్తుంటవి. ఎవరిసేవాద
రాలో తనహృదయాన్ని శీతలస్పర్శలతో నిమురుతుంటవి.
అర్ధంగాని అయోమయంలో వేడెక్కిన శిరస్సును తనహస్తా
లతో కుద్దుకుని మనస్సును కుదుటపర్చుకోను ప్రయత్నించి
విఫలుడై విసగటతో పరాధీనములో అడుగులు వేసుకుంటూ
ప్రభయింటిముందుకు చేరి, అనంత అపరాధముచేసినవాని
వలె అధీరతావిహ్వలుడై తిరుగుముఖమవుతుంటాడు.
వెంటనే ప్రభ పరువులెడుతూవచ్చి యెదుటనిలిచి చిరాకును
అభినయిస్తూ, “ఇదేమిటి ఆనంద్! ఇంతదూరము వచ్చి తిరిగి
పోతున్నావేమిటి!” అంటూ చేయిబట్టి అబోధబాలునివలె
లాక్కెళ్ళుతుంటే, నిద్రనుంచి మేల్కొన్నవానివలె ద్వితీయ
హస్తముతో ఫాలభాగాన్ని నేత్రాలను నులుముకుంటూ
ఆమెను అనుసరిస్తుంటాడు. ఆమెసత్కారాలను స్వీకరిస్తూ
మధుసంచితపలుకులను వింటూ, సరససల్లాపాలలో ముంచు
తుంటే ముగ్ధతలో మునకలువేస్తున్నపుడు ఆయనలోని ఆశ
యాలు లక్ష్యాలు ధర్మాలు దీక్ష ఒక్కమాటుగా విజృం
భించి తిరుగుబాటు చేస్తుంటవి. శ్రీరామచంద్రమూర్తి పర
ధ్యాసలో యేదో ఒకకుటీరములో ప్రవేశించి పరికించినపుడు
అది వేశ్యాగృహముగా గమనించి గాబరాపడినట్లు వ్యాకుల
చిత్తుడై ఖంగారుతో కళవళపాటుచెందుతుంటాడు. చెదరిన
ఆయనదృష్టికి శాంతస్వరూప అవతారమూర్తియైన బుద్ధుడు
కనిపిస్తుంటాడు. కనిపిస్తున్న ఆ తేజోవంతమైన మూర్తినుంచి
శాంతిసందేశాలు, ఆదేశాలు సుస్పష్టరూపంలో వినిపిస్తుం

టవి. నేత్రాలునులుముకుని చూస్తే, మహస్తవీర ధర్మసేన్ ఒకప్రక్క, ధర్మరక్షిత్ మరోప్రక్క కనిపిస్తుంటాడు. తన ప్రమత్తకు ఆత్మతో భ్రాపివేస్తుంటుంది. తిరిగి ప్రభకు తెలియకుండా తప్పించుకుని కాలకారానుసంఘము జేరుతుంటాడు.

జాద్ధవిహార్ లోని గ్రీకునాట్యశాల అలంకృతమైన భ్యులహడావుడితో శోభిస్తున్నది. యురోపిద్ రచించిన గ్రీకుడామా రిహార్సల్సు జరుగుచున్నవి. నందలాల్ గ్రీకు భాషలో ప్రాకృతభాషను మిళితంచేసి, తనపాత్రను సొంత పోకడలో తయారుచేస్తున్నాడు. తనపాత్రలో చిన్ని దుఃఖ సన్నివేశముంది. ఆసమయానికి దుఃఖము పొద్దుతుందో లేదో, కన్నీరుకారుతుందో లేదోనని యేడ్పును చీత్కారాలతో ప్రాక్టీస్ చేస్తున్నాడు. దుఃఖమూడ్ లోమునిగి లీనమయి, అభినయనైపుణ్యాన్ని పొందాలని యేడ్పు ప్రారంభించాడు. ఏర్పాట్లలో సౌమ్యకు పుత్సాహాన్నిగల్పించి దిద్దుబాట్లనుమాపి, నాట్యశాల బాహ్యృశ్య మేలావుందో చూడాలని బయటకొచ్చినప్రభ ప్రక్కను పొదచాటునుంచి వస్తున్న దుఃఖరోదనలు విని, విస్మితురాలై వెదుకుతున్నది. నందలాల్ తీవలచాటున భూర్జరపత్రముంచి, ఆ పత్రమే తీరిన కొలువులోని ప్రభువైనట్లు, తాను అపరాధములేకయే, శిక్షబొందిన భృత్యుడైనట్లు, మోకరిల్లి హస్తద్వయాన్ని జోడించి, అశ్రువులొలికిస్తూ మద్ధకంఠముతో తన నిర్దోషిత్వాన్ని మజువుచేసుకో నశక్తుడైనట్లు తన నిస్పృహచే, బాధచే పొద్దుకొస్తున్న దుఃఖముతో చిన్నగా రోదనలుసలు

పుతూ హృదయవిదారకరూపములో అస్పష్టకంఠముతో విన్నవించుకుంటున్నాడు.

ఉలికిపాటుతో నృత్సాహభరితపూహలతో ప్రభ పిల్లి అడుగులు వేసుకుంటూ వచ్చి నందావెనుక నిలిచి పరిశీలిస్తున్నది. ఆయనముందున్న భూర్జరపత్రముపై డ్రామాడైలాగు స్పష్టరూపములో వినిపించుటలేదు. పొద్దుకొస్తున్న దుఃఖము మాత్రము ప్రస్ఫుటమవుచున్నది. ఎవరివల్లనో యెందుకో గొప్ప విషాదఘట్టం జరిగివుంటుంది; తత్ఫలితంగా యేకాంతములో విలపిస్తున్నాడేమోనని, సానుభూతిని ప్రకటించు కంఠధ్వనితో “విలపిస్తున్నావేమిటి, యేమిజరిగింది నందా?” అని ప్రశ్నించింది. నందా అభినయం చెదరిపోయింది. సిగ్గుబిడి యాలతో వెలవెలబోతూ లేచి, మఫ్లర్ తో అశ్రుధారలను అడ్డుకుంటూ, శుష్కహాసమును ప్రదర్శిస్తూ “ఏమీలేదు ప్రభా, రేపు నాటకప్రదర్శనలో యేడ్పువస్తుందో రాదోనని అభినయాన్ని అభ్యాసంచేసుకుంటున్నాను.” అన్నాడు. ఆమె నోటికి చేతులడ్డముంచి అదుముకుంటూ, పొట్టచెక్కలయ్యేట్లు నవ్వుతూ “నీవు అందులో అందెవేసినవాడివనే గదా నీ కా పార్షన్ యిచ్చింది. ఇంకా అభ్యాసంచేసి ప్రేక్షకులను చకితులనుచేసి పారితోషికము పొందాలని వాంచిస్తున్నావా?” అన్నది. నందా సతనతలాడుతూ “లేదు లేదు, మీరు దేశాంతరం వెళ్ళినందున యింత దీర్ఘ కాలము నాటకాలులేక గొంతుకలు పూడిపోయినవి. చాలాకాలానికి తిరిగి ప్రదర్శనజరుగుచున్నందున ప్రేక్షకులు విపరీతంగా వస్తారు. అందుకని జాగ్రత్తపడుతున్నాను.” అన్నాడు. కాని

ప్రభ యీమాటలు ఆలకించినట్లులేదు. ఆమెమనస్సు మరేదో భ్యాసలోనున్నట్లు గోచరిస్తున్నది. పుష్పవిరాజిత గుల్బర్గా వృక్షమువై పు తదేకంగా చూస్తున్నది. తన మాటలు విన కుండావున్న ఆమెవైఖరిని జూచి విస్మితుడై నిరుత్సాహంతో “ఏమిటి ప్రభా, నేనేమైనా అపరాధంచేశానా?” అని ఆమెకు మరింత సన్నిహితంగా వెళ్ళి అన్నాడు.

ఆమె లలాటాన్ని నత్తుకుంటూ అధీరతాస్వరంతో “ఏమీలేదు నందా, గడచినఘడియలు ఆకస్మికంగామదిలో రేగినవి. అంతే!” అని తిరిగి ఆకాశమువై పు చూస్తున్నది. ఆయన ప్రేక్షకునివలె మౌనంగా నిలిచిపోయాడు. ప్రభ అయిదునిమిషాలనంతరం అశ్రుభరితనయనాలతో నందాను చూస్తూ, పుత్సాహపూరితకంఠంతో “నందా, మీ కవిగా కిలావున్నావు?” అని ప్రశ్నించింది. ఆయన నిర్లక్ష్యవంతో “ఆయన ఇప్పుడు బొత్తిగా చెడిపోయాడు. ఈ నాలుగైదురోజులనుంచి నేను చూడలేదు” అన్నాడు. ఒక్కమాటుగా ఆమెముఖమండలము వెలవెలబోతూ జేవురించింది. కంపిస్తున్న అధరాలతో తొట్రుపాటును దిద్దుకుని, అణచుకున్న ఆదుర్దాతో “ఏమిజరిగింది నందలాల్?” అని ప్రశ్నించింది. నందలాల్ లోతులు తెలియనివాడు. నిగూఢాలు, మర్మాలు, హాకికాలు అతని కర్థంగావు. తెల్లనివి పాలు, నల్లనివి నీరు అనే సామాన్యబుద్ధి అతనిది. స్పష్టంగా చెప్పినపుడే అర్థంచేసుకోగల అతనిబుద్ధికి ముఖకవళికలలోని పరిభాష అసలే తెలియదు. సామాన్యధోరణిలోనే “ఏమీలేదు ప్రభా! యెంత పుత్సాహాన్నికల్పించినా, యెన్ని

నవ్వించే కబుర్లుచెప్పినా, యెప్పుడూ మానంగావుంటూ తనలోతానే యేదో అనుకుంటుంటాడు. ఎక్కువగా సరయూవొడ్డున యిసుకలోబడి దొడ్లుతుంటాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు రాత్రులుకూడా అక్కడే పడివుంటాడు. ఆకలి దప్పులుకూడా అతనికి తెలియవు. కేశరాశి జరలుగట్టినవి. దుస్తులు యెప్పుడూ ధూళిధూసరితమైవుంటవి. మతిబోయిన వానినలె కనిపిస్తుంటాడు.” అన్నాడు. ఆమెమనస్సు మరింత వికలంజెంది, ఆత్రతతో యింకేమో తెలుసుకోవాలని వాంఛిస్తున్నది. “ఆయన అలా యెందుకయిపోయాడో నీవు అడుగనేలేదా?” అని ప్రశ్నించింది. “మతిబోయినవానిని నీకు మతి యెందుకుబోయిందని అడిగితే చెప్పగలడా? చెప్పగలిగితే మతివున్నట్లేగదా!” అని నవ్వుముఖంతో అంటూ “ఆనాటి సరయూవిజయంనాటిమాటలే వినిపిస్తుంటాడు నిన్నుకూడా యెప్పుడూ తలుస్తుంటాడు. ఆ వుత్సవంలో యెవరిదృష్టిదోషమో తగిలి, అతనిమతి పోయివుంటుంది.” అన్నాడు. ఆమె కొన్నిక్షణాలు తటపటాయించి, “వాని రేపు మన నాటికాప్రదర్శనకు తీసుకురాగలవా నందా?” అని ప్రశ్నించింది. నందా సరిశఢోరణిలో “ఆ కవి యిప్పుడు మనుష్యులమధ్యకు వచ్చుటకు సుతరాము యిష్టపడడు. ఎవరి యెదుటపడుటకు యిచ్చగించుటలేదు.” అన్నాడు. వినయ పూర్వక ప్రార్థనారూపంలో “నీవు యెలానయినాసరే నన్ను గురించి శ్రమపడి, వారిని తప్పక తీసుకురావాలి.” అని కోరింది. నిరాస క్తతతో “సరే, నేను గట్టిగా ప్రయత్నిస్తాను. నీవు చెప్పినట్లుకూడా చెప్పిచూస్తాను.” అన్నాడు నందా.

భారతీయ ప్రథమ నాటకం

నాట్యశాల చూసినయువతీ - యువకులతో నిండిపోయింది. ఆలస్యంగావచ్చినవారు బయటనే ఆసీనులవుతున్నారు. హిందువులు, జౌద్ధభిక్షువులుకూడా ప్రేక్షకులలో అధికసంఖ్యలోనే వున్నారు. నాట్యశాలస్టేజి యెత్తుగావుండి ముందుహాలుకు గోడలులేనందున ప్రేక్షకసంఖ్య యెంత పెరిగినా యిబ్బందిలేదు. సౌమ్య స్టేజిమీద కర్టెను సర్దుబాటు జేస్తున్నది. ప్రభ ప్రేక్షకులను ఆదరాభిమానాలతో ఆహ్వానించి స్థానాలను చూపుతున్నది. ఆమె చూసినవైపుకే చూస్తున్న తృప్తిలోని బిత్తరిదృక్కులు యెవరికొరకో నెదురుతున్నవి. మేకప్ గదిలోనుంచి అంచెలవారీగా ప్రభకు పిలుపులు వస్తున్నవి. కాని, ఆమె చేతితో నివారిస్తూ, ఏదో పోగొట్టుకున్నదానివలె దారులవైపు దూరాలవరకు దృష్టిని బరపుచున్నది. నిరాశానిస్పృహలతో ముకుళించుకుపోయిన ముఖంతో స్టేజిమీదకెళ్ళి సౌమ్య చెవిలో యేదో వూదింది. సౌమ్య గ్రీన్ రూముకు వెళ్ళివచ్చి అందరూ వచ్చారు అనే సౌంజ్ రూపములో గులాబిమొదలును వూపితే, పుష్పము వూగినట్లు ముఖాన్ని త్రిప్పింది. “నందలాల్ వచ్చాడా?” అని తిరిగి ప్రశ్నించింది ప్రభ. సౌమ్య మరోమాటు లోనికి పోయివచ్చి “లేదు” అన్నది. ప్రభముఖంలో ప్రసన్న రేఖలు సన్నగా మెరిసినవి. ఆమె కాలుగాలినపిల్లివలె స్టేజిమీదనే అటూయిటూ అడుగులువేస్తూ బెదరినలేడివలె తెన్నులు చూస్తున్నది. మాతనప్రేక్షకులకు అదికూడా నాటకము

లోని నటనాభాగమేమో ననిపిస్తున్నది. వక్రకాలుతిరిగిన పట్టు
 లాంటి ఆమెకురులు పవనతెమ్మెరలకు ఆడుతున్నవి. ఆమె
 ధరించిన నీలిరంగు పట్టుచీరచేరగు రెపరెపలాడుతున్నది.
 కెంపు కనకాంబరసమ్మేళనంలో చిందిస్తున్న చెమకులలోని
 ఆమె సుకుమారశరీరం ధరించిన నీలివర్ణచీరె, గేవారంగు
 బ్లాజుతో అద్వితీయమై శోభిస్తున్నది. అరుణవర్ణ అధరా
 లతో కిరణప్రసారం జరుగుచున్నది. తీర్చిదిద్దిన ఆ లలా
 టము, చుబుకము, కపోలాలు, స్ఫటికములబోలి స్ఫుట
 ముగా ద్యోతకమవుచున్నవి. కస్తూరిలోముంచితీసినట్లున్న
 ఆమె మృదువైనహస్తాలు అతిసునుపుగా ఆకర్షిస్తున్నవి. చీరె
 పొరలలో పొదిగినట్లున్న వక్షోజాలు మతిచాంచల్యాన్ని
 ప్రేరేపిస్తున్నవి. ఆమె మాటాడుతున్నపుడు కపోలాలమధ్య
 కలుగుతున్నవక్రకాలు విజయచక్రాలవలె లావణ్యాన్ని అధిగ
 మింపజేస్తున్నవి. ఆ మీసనయనాలలోని బిత్తరిచూపులు,
 వయ్యారాలొలుకు ఆ మందగమన అడుగులు, ఆమె చీర
 చేరగు రెపరెపలు, కురులమెదలికలు ప్రేక్షకులహృదయ
 మర్మాలందు జలిబిలినృత్యాన్ని సృష్టిస్తున్నవి. అనాలోచి
 తంగా జరుగుతున్న ఈ స్వాభావిక కదలికలే నాటకంలోని
 నిర్ణీతమైన అభినయంకంటె ఆకర్షణీయంగా తోస్తున్నదేమో!
 ప్రేక్షకులందరూ నిశ్శబ్ద నిర్మలవాతావరణంలో ప్రభను
 చూస్తూ ఆత్మానందాన్ని పొందుతున్నట్లు తోస్తున్నది.

పెళ్ళివారంతా సిద్ధమైనా పెళ్ళికుూతురు సిద్ధంగానం
 దుకు క్రుద్ధులై పాలుబోక తహతహలాడినట్లు గ్రీన్ రూము
 నుంచి ఒక్కొక్కరుగా బయటికొచ్చి ప్రభయెదుట నిరు

త్తులై నిలిచిపోతున్నాడు. ఎవరుపిలిచినా, యెన్ని కేకలిడినా మానముద్రలోమునిగిన ఆమె తన హస్తసౌంజ్ఞతో ఆపుతున్నది. మేకపేరూములో కొరకొరలాడుతూ బయటికొచ్చి ప్రభయెదుటపడినవారు నిరుత్తులై నిలిచిపోతున్నాడు. నాట్యమండలివారందరిహృదయాలలోను రైళ్ళు పరువులెడుతున్నవి. మనస్సులు పనిచేయుటలేదు. సన్నిహితురాలైన సౌమ్యకుకూడా ప్రభ అంతర్గతము అర్థంగాక విస్తుపోతున్నది.

సౌమ్య చిరాకుతో చిందులు త్రొక్కుతున్న ముఖంతో దంతాలునూకుతూ “ప్రభా, యీ జాగేమిటి?” అని అణచుకున్న కఠినధ్వనితో అన్నది. ప్రభ ప్రహసితవదనంతో “నీవు పో సౌమ్యా! అందరను తయారుచెయ్యి. “నందలాల్ లేకపోతే నవ్వేరాదు ప్రేక్షకులకు. నవ్వును కల్పించలేని నాటకం రక్తికట్టదు. నందలాల్ కొరకు చూస్తున్నాను.” అన్నది.

నందలాల్ లేనిసమయం యెన్నడూలేదు. అందరికంటె ముందు, అందరికి ఆఖరున ఆయన రాకపోకలు. నేడింత ఆలస్యమైనా నందా రాకపోవుట అందరను ఆశ్చర్యాన్నితులను చేస్తున్నది. నందాపోర్నన్ నాటకంలో అంత ప్రముఖమైందిగాదు, ఆ పాత్ర లేకపోయినా నాటకానికి లోటులేదు. మరి ఆయనకొరకు ప్రభ యెదురుచూచుట వింతగానేవుంది. సౌమ్యకు నందా యెడల ప్రత్యేకశ్రద్ధ వుంది. అందువల్లనే అతనిమాట విన్నప్పుడు ఆమెలోనితొందర అణగిపోయింది.

ఘాటువై పుమార్గమునుంచి యిరువురువ్యక్తులు వస్తున్నాడు. అందులో ఒకరు నందాయని నడకలోని ఆ చేతుల

పూవు, స్థూలము తెలియజేస్తున్నది. రెండోవ్యక్తి జిబ్బిగా విరబోసినజుట్టుతో దుర్బలశరీరంతో గనిపిస్తున్నాడు. ఆవ్యక్తే కవి అశ్వఘోష్. సూర్యకిరణముసోకిన కమలమువలె ప్రభముఖము వికసించింది. అటూయిటూ అడుగులువేస్తూ కోణదృక్కులతో అటేచూస్తూ సౌమ్యచేవిలో యేదో చిన్నగా చెప్పింది. సౌమ్య ప్రక్కగా హుటాహుటి యెదుగు వెళ్ళి వికారరూపంలోనున్న అశ్వఘోష్కవిని, వీరోచితముఖప్రదర్శనలోనున్న సందానుఆహ్వానించి తీసుకొచ్చింది. గ్రీన్ రూములోనివారు ఒక్కొక్కరుగా బయటకొచ్చి కవిని, రెండవవైపు తిరిగి స్టేజిమీద అటూయిటూ అడుగులు వేస్తున్న ప్రభను అవలోకించిపోతున్నారు. ప్రభమన స్సిఫుడు కుదుటపడింది గాబోలు! గ్రీన్ రూములోకి వెళ్ళింది. సౌమ్య, సందాలు ఆమె ననుసరించారు.

నాట్యప్రదర్శనలో ప్రభ, సౌమ్యలు అత్యద్భుతంగా నటించారు. సందా యీరోజు అభినయంలో విఫలం జేందాడు. ఎంతప్రయత్నించినా యేడ్చుకుబడులు నవ్వువచ్చింది. తన దురదృష్టానికి నొచ్చుకుని నొసలుముడివేసి నెత్తిమోదుకుంటూ తిరిగితిరిగి యేడ్వటానికి ప్రయత్నించి అదిమినా ఆగని ఘక్కుమనేనవ్వులతో విఫలంజేందాడు.

నాటకానంతరం సౌమ్య ప్రార్థనాపూర్వకంగా అశ్వఘోష్కవిని మేకప్ గదికి తీసుకెళ్ళింది. ప్రభ నోప్రక్క కవిని తనివిదీర చూడాలని, నమస్కరించి కుశలప్రశ్నలడగాలని, ఆదరసత్కారాలు స్వయంగా చేయాలని, మరోప్రక్క ఆనాటి విజయోత్సవంలోలా అందరూ యెక్కడ హేళ

నలువట్టిస్తారోననే భీతితోను, అంతర్గత ఆదుర్దాలతో సత
మతమవుచూ కోణదృక్కులను విసరుతూ, తనకేమీ పట్టనట్లు
దూరదూరంగావుంటూ తానుకూడా గ్రీన్ రూములో ప్రవేశ
శించింది. నందా వేసుకున్న భృత్యవేష మింకా తీయలేదు.
అతికించినమీసాలు యింకా అలానే వున్నవి. కవి ప్రవేశ
ముతో ఆవిషయమే మర్చిపోయి, పరమానందంతో పొంగి
పోతూ, తన అభినయం కుదరనందుకు విచారాన్ని ప్రక
టిస్తూ, లోగడ తను యెంత అద్భుతంగా నటించినదీ వివ
రిస్తూ, ఆ తరువాత అక్కడివారందరిని కొద్ది గర్వప్రకటిత
పోజులో చూచి, తనకూ కవికీగల సన్నితసంబంధాన్ని యేక
రువు పెట్టాడు. ఆ తదుపరి, కవి కొంతకాలంనుంచి విచార
గ్రస్తంగా వుంటున్నాడని, ఆ వివరాలు తనకు యెంతయో
చించినా, తెలియలేదనీ వివరించాడు. కవి రచనాప్రభావాన్ని
ఆయన విచిత్రస్వభావ ప్రభావాలను వేనోళ్ళ పొగడి, తరు
వాత వారిని కవికి ఒక్కొక్కరినిగా పరిచయంచేశాడు. ఇక
ప్రభ, సౌమ్యులు మిగిలివున్నారు. ప్రభ అఘోనుఖయై ముభా
వంగా వుంది. నందా ప్రభ, సౌమ్యులనుచూపుతూ పరి
చయంచేయబోయాడు. కాని, కవి “నేను సాకేతలోవుంటూ
కూడా యింత అనుపమకళకు అనభిజ్ఞునిగా వున్నాను. నేడు
మీద్వారా అజ్ఞాతప్రభాలోకకళాదర్శనప్రాప్తమయినం
దుకు కృతజ్ఞుణ్ణి.” అన్నాడు.

కవినోటినుంచి ‘ప్రభాలోక’ అన్న శబ్దము వెలువడి
నదే తడవుగా యువతీయువకులు వుత్సుకతతోగూడిననవ్వుతో
ప్రభవంకజూస్తూ యేమో అనబోయారు. కాని వెనువెంటనే

కవి “అభినయంలో వా సవికత స్ఫురించే యింతటికర్తణ
పుంటుందని యింతకుపూర్వం నాకు తెలియదు. అభిన
యంలో గూడిన గానం మానవహృదయాలను ముగ్ధతలో
ముంచగల విశిష్ట శక్తినంతమైందని మీ ప్రదర్శనద్వారా
తెలిసింది. మీరు ప్రదర్శించిన యవసనాటక ప్రాకృతాను
వాదము చూస్తున్నప్పుడు, మనదేశపు కథావస్తువునే తీసు
కుని యిదేరీతిలో రచించితే యెంతో బావుండుననిపిస్తున్నది”
అన్నాడు.

సౌమ్య:- ఇలా వ్రాయాలని నీవు శ్రద్ధతీసుకుంటే
గ్రీకునాటకకర్తలకంటే రసవత్తరంగా వ్రాయగలవు కవీ.

కవి:- నన్ను చిన్నబుచ్చకు సౌమ్యా! గ్రీకునాటక
కర్తల శిష్యాత్వ తమాత్రమే నేను పొందగలను.

అంటూ చొరవతో మందహాసంచేస్తూ ‘ఊర్వశీ
వియోగం’ గూర్చి నాటకం వ్రాయుటను గురించి సంప్రదిం
చాడు. అందు కందరూ సమ్మతించారు. సౌమ్య మరింత
సన్నిహితంగా వచ్చి “‘ఊర్వశీవియోగం’ మీదే నాటకం
వ్రాయి కవిజీ! మేము తప్పక అభినయిస్తాము. కాని, మీ
రందు పురూరవపాత్ర ధరించితీరాలి” అన్నది. సంకోచిస్తున్న
ముఖంతో. “అభినయంలో ఆరితేరిన మీముందు నన్ను
నిలిపి పరిహాసాలపాలుచేయుటకా” అన్నాడు కవి. అనునయ
కంఠధ్వనితో “మీ శక్తి సామర్థ్యమంతా మీకు తెలియదు
కవిగారు. మా కందరికీ మీసత్తా సరయూవిజయంనాడే
తెలిసిపోయింది. మీరు ‘ఊర్వశీ వియోగం’ వ్రాయుట,
మేము అభినయించుట, అందు మీరు పురూరవపాత్ర ధరిం

చుట జరిగితిరవలసిందే. అందుకు కావలసిన చిత్రదృశ్యా
 లనుకూడా తయారుచేస్తాము” అన్నది సౌమ్య. ఆయన
 వెలవెలబోతూ అదురుతున్న అధరాలతో యేమో చెప్ప
 ప్రయత్నిస్తున్నాడు కాని, మాట పెగులుటలేదు. తిరిగి
 వెంటనే “కవీజీ, మా నాట్యమండలిలో యెక్కువమంది
 అభిప్రాయాన్ని మండలిలోని ప్రతిఒక్కరు శాసనరూపంగా
 పాటించవలసిందే.” అని సౌమ్య అసంపూర్తిలోవుండగానే,
 అందరూ కిలకిలారావంచేస్తూ “కవిగారు అభినయించా
 ల్సిందే, పురూరవపాత్ర వాచే ధరించాలి.” అన్నారు ఒక్క
 పెట్టున. చిన్నబోతున్న కవిప్రక్కకు జేరి, మోచేతితో
 పొడుస్తూ కీగంట సైగచేస్తూ “ఫరవాలేదు, సరేనను అశ్వ
 ఘోష్,” అంటున్నాడు నందా. ప్రభ అంతర్గతఆనందంతో
 ప్రసన్నదృక్కులబరపుతూ అటూయిటూ చూస్తున్నది.
 ఎటూ పాలుబోని కవి తటపటాయిస్తున్నాడు. న్యాయస్థానపు
 బోనులో నిలిపి, కృద్ధచూపులతో వప్పకొమ్మని గద్దింపబడు
 తున్నట్లున్న ఆయన “మీ దర్శకత్వములో నేర్పితే, అలానే
 పురూరవపాత్రాభినయంచేస్తాను.” అన్నాడు. అందరూ
 ఒక్కమాటుగా హర్షాతిశయాలతో కరతాశధ్వనులుచేశారు.
 కవిహృదయానికి స్థిమితంకలిగింది. దీర్ఘశ్వాసవిడచి “ఈ
 నాటకంలో యెన్ని పాత్రలవరకు వుండవచ్చునంటారు?”
 అన్నాడు సౌమ్యవైపు తిరిగి. సౌమ్య అందరికేసి చూస్తూ,
 వ్రేళ్ళమీద లెక్కిస్తూ, ఆఖరుకు నందానుకూడా సైగతో
 లెక్కించి “పదిహేను పదహారుపాత్రలవరకు నటకులుం
 టారు.” అన్నది. కవి “నేను పదహారుపాత్రలకు మించకుం

డానే చూస్తాను. చిత్రదృశ్యపటాలవిషయంలోకూడా నేనూ మీకు తోడ్పడతాను.” అన్నాడు. సందాకు తనపాత్రే మిటో తనకు తెలియక, తెచ్చుకున్న పుతాహాన్నభినయిస్తూ, అశ్వఘోషప్రక్కకు చేరి, ఆయనహస్తాన్నిబట్టి అటూ యిటూ చూస్తూ ఆజ్ఞాపూర్వకమైనకంఠధ్వనితో “సౌమ్యా, ఓ సౌమ్యా! కాస్త యిటు దయచేయండి.” అని పిలిచాడు.

ప్రభతో యేవిషయమో సంప్రదిస్తున్న సౌమ్య నవ్వు నాపుకుంటూ, దగ్గరగావచ్చి పరిహాసపూర్వకంగా శిరస్సును కోణంగావంచి చేయిచాపి “ఏమిటో సెలవివ్వండి మహా శయా!” అన్నది. సందా ప్రసన్నాన్నిమిళితంచేసిన గర్విత వదనంతో, కాలిమడమను పూపుకుంటూ “ఏమీలేదు, పురూరవపాత్రవిషయం నిర్ణయంచేశారు బాగానేవుంది. మరి పూర్వశిపాత్ర కెవరో అదికూడా నిర్ణయంచెయ్యండి!” అన్నాడు. నిశ్చేష్టులవలె అందరూ సౌమ్యవైపు చూస్తున్నారు. స్వయంవరహారం చేతబట్టి వెదుకుతున్నదానివలె ఒక్కొక్కరినిగా అందరిని పరికిస్తూ, ప్రభమీద దృష్టినినిలిపి కొన్నిక్షణాలతదుపరి, “ఊర్వశిపాత్ర మా ప్రభ వేస్తుంది” అన్నది. అందరిలోను కోలాహలం వెడలింది. అందరూ ఆమెనే చూస్తున్నారు; కవికూడా పుత్సుకతతో ధైర్యాన్నీ పూరించుకుని తదేకంగా చూస్తున్నాడు. ప్రభ భీతితో మూసతచెందింది. సౌమ్య అశ్వఘోషవైపు చూస్తూ “మా మండలిలో యెవరికి యేపాత్రయిస్తే వా రది తప్పక స్వీకరించవలసిందే. ఇది మా రివాజు. ప్రభే ఊర్వశిపాత్రకు తగి పుంబుందిగనుక వేస్తుంది. ఏం ప్రభా, సమ్మతమేగదూ?”

అని ప్రభనుద్దేశించి అన్నది. ప్రభ మారుపలుక జాలక, శిరస్సునధోముఖంచేసి “సరే” నన్నది. మరోమాటు కోలాహలించెలరేగింది.

వైశాఖ జ్యేష్ఠమాసాల యెండవత్రయకు వడబడిన వృక్షజాలాలు తొలకరివర జలాలతో తెప్పరిలి యేపుకుతిరిగినట్లు, పుష్పగాడ్పులకు తేలికపడిపైకిపోతున్న మేఘాలకు శీతల పవనాలు తగిలినవెంటనే, కారురంగుతో బరువెక్కి క్రిందికి దిగినట్లు, యెండి చిక్కి శల్యావస్త్రలోనున్న నది కుంభ వృష్టితో ఒక్కమాటుగా పొంగి తరంగాలతో తపతవలాడుతున్నట్లు అశ్వఘోష యవననాటకమండలిలోచేరికతో మారిపోయాడు. ఇపుడాయనమనస్సు పుత్సాహంతో పూగిపోతున్నది. వంటరిగావున్నపుడు కూనరాగాలు విని పిస్తున్నవి. ఆయనలో ఆయనే నవ్వుకుంటూ యేదో ఆలాపనచేసుకుంటుంటాడు. మనుష్యులనుచూస్తుంటే యిపుడు భయంకలుగుటలేదు. దారులవెంట పోవుటకు భీతిలేదు. ఇపుడాయనకు సమయం చాలుటలేదు.

యవననాటకమండలివారితో చేరి, ప్రాకృతభాషలో అనునదింపబడిన అనేక యవననాటకాలను పరిశీలించాడు. అందు వర్ణింపబడిన చిత్రపటదృశ్యాలనుకూడా మననంచేసుకున్నాడు. మండలివారిలో ప్రతిఒక్కరి ప్రజ్ఞావిశేషాలకు సరిపోవునట్లు పాత్రలను సృష్టించాడు. ప్రదర్శనాసమయానికి సరిపోవునట్లు సన్నివేశాలను నిర్ణయించాడు. ప్రతిసన్నివేశానికి అతికినట్లుండు చిత్రపట దృశ్యాలను సూచించి, యవన కళాస్మృతిచిహ్నమైనట్లు ‘యవనిక’ నామకరణంచేశాడు.

నాటకము సంస్కృత ప్రాకృతాలమిళితమై అందరకూ అర్థమవురీతిలో గద్యపద్యరూపంలో రచించాడు. ఈ 'ఊర్వశీ వియోగ' మే భారతీయ ప్రథమనాటకము. అశ్వఘోషే భారతీయ ప్రథమనాటకకర్త. ఆయన ఆ తదుపరి 'రాష్ట్రపాల్', సారిపుత్రమొదలగు నాటకాలు వ్రాసినా, పూర్వశీ వియోగములోని విలాపము విశిష్టరూపాన్నిచ్చి ప్రేక్షక హృదయాలను కరిగిస్తుంది.

రచనాకార్యక్రమము ముగిసింది. ఇప్పుడు మండలి వారు యెవరిపోర్నస్లను వారు కంఠ స్తంచేస్తూ అభినయాభ్యాసాన్ని పొందుతున్నారు. పరీక్షాసమయాలందు విద్యార్థులు టయముకుముందు హాలుచుట్టూ బయట, అంతటా యెక్కడికక్కడ జేరి, నోట్సులు తిరుగవేసుకొనునట్లు, చేతిలో పుస్తకంపట్టి, కనులుమూసి కంఠ స్తంచేస్తూ గంటకొరకు యెదురుచూస్తున్నట్లు, సాకేతలోని గ్రీకునాట్యశాల చుట్టూ ప్రక్కలంతటా ఒక్కొక్కరుగాను యిరువురిరువురుగాను నాట్యమండలివారితో నిండివుంది. అందరిలోను శ్రద్ధాదీక్షలు ప్రకటితమవుతున్నవి. నందాకుకూడా అదృష్టవశాత్తు మంచి పాత్రే లభ్యమైంది. కాని అంత పెద్దపోర్నస్ చదువలేక చీకాకు చెందుతూ, అలుయిటూ తిరుగుతూ తను యెవరితో యేమేమి అనాలో ఆ పాత్రధారులు తనముందున్నట్లే వూహించి, అభినయిస్తూ వూహావూహలతో తన స్వంత మాటలను సృష్టించాలని ప్రయత్నించి విఫలమై, కవి కొరకు వెదకిపట్టుకుని, "అబ్బ, అశ్వఘోష్! నా ప్రాణం

తీశావయ్యా ! ఇంత పెద్దపోర్న్ కంఠస్థ మెలాఅవుతుంది చెప్ప ? ఈ కఠినశబ్దాలు నా నోటికి కుదురుటలేదు బాబు. మా నాటకములో ప్రభ నా కిచ్చిన పాత్రలోని యేడుపే బాగుంది.” అంటున్నాడు. అశ్వఘోష్ మందహాసంచేస్తూ “సందర్భము భావార్థము బాగా తెలుసుకున్నపుడు, ఆ మాటలు అతితేలికయిపోతవి.” అన్నాడు.

నందా మొఖాన్ని వికృతంగాబెట్టి “నావల్లగా దీ పని. యెక్కువ మాట్లాడేపనిలేకుండా అభినయంద్వారా నా పని పూర్తయేమార్గం చూడు బాబు ! ” అన్నాడు.

చలోక్తిగా “కేవలం యేడ్పుతో ముగించేపాత్రను సృష్టించమంటావా నందా ? ” అన్నాడు కవి. ఇతరులంతా దూరాలనుంచికూడా తననుచూస్తున్నట్లు గమనించి, కవి ప్రక్కగా చతికిలబడి, యేడ్పుముఖంతో “మా నాటకమే నాకు బాగుంది. నాలుగుమాటలు అని, పావుగంట యేడిస్తే నా పాత్రపని అయిపోయేది. నీవు యిందులో నాలుగుఆకుల మీద వ్రాశావు. ఇది నేను యీజన్మలో కంఠస్థంచేయ లేను.” అన్నాడు నందా. “నీ పాత్రలోని సంభాషణ యెక్కువభాగము సౌమ్యతో జరుగుతుంది. సౌమ్యనద్దకే పోయి అభినయంతో చూచి చదువు. పోనుపోను తేలికగా కంఠస్థమవుతవి.” అన్నాడు కవి.

అశ్వఘోష్ తనువ్రాసిన తనపాత్రలో లీనమయి, అభినయం అభ్యాసపర్చుకుంటున్నాడు. తరచుగా మండలి వారు ఆయనచుట్టూ జేరి, తమతమపాత్రలోనిభావాలను మర్మాలను అడిగి తెలుసుకుంటున్నారు. అభినయంతో ఆ

మాటల నుచ్చరించి, ఆయన ఆమోదముద్రలను పొంది, పోతున్నారు. ఆయన కివి జీవితములో వుత్తమఘడియలుగా తోస్తున్నవి. ఆయనహృదయం ఆనందంతో ఆర్ద్రమవుతున్నది. తనదేశములో తనభాషలో తన నాటకరచన ప్రథమప్రయత్నము. అందలి ప్రధానపాత్రను తానే నటించుట - ఇది సామాన్యసంఘటనగాదు. నాటకమండలివాడు కూడా తమ కిదొక గొప్పఅదృష్టంగా భావిస్తున్నారు. నాటకకర్త తమతో ప్రధానభూమికనుధరించి, పాల్గొనుట సామాన్యవిషయం కాజాలదు. అందరిలోను నూతనోత్సాహం ప్రబలరూపం దాల్చింది. దినమొకక్షణంగా గడిచి పోతున్నది.

ఊర్వశీవియోగ నాటకప్రదర్శన

దృశ్యాలకుసంబంధించిన చిత్రపటాలుకూడా పూర్తయినవి. అందరిపోర్నోలు కంఠస్థమయినవి. తిరిగితిరిగి మననం చేసుకుంటూ తమలోతామే రిహార్సల్ రూపంలో అభినయం చేసుకుంటున్నారు. అశ్వఘోష్ బుద్ధవిహార్ లో తిన్నెమీద కూర్చుని, తనపోర్నోలోని పాట పాడుకుంటున్నాడు. దూరంగాకూర్చుని చదువుకుంటున్న ప్రభకు శ్రావ్యమైన రాగంలోని విషాదదొంతకులు చలింపజేసినవి. నెమ్మదిగా లేచి పిల్లి అడుగులు వేసుకుంటూ అశ్వఘోష్ వెనుకకు వెళ్ళి నిలిచి, యేమో చేయాలనుకుంటున్నది. కాని ఆ పాటలోని దుఃఖభరిత ఆర్తనాదం మధురాతిమధురరూపంలో శ్రావ్య

మైన లయనుబొంది ఆమెహృదయాన్ని కంపింపజేసింది. ఆమెకు తెలియకుండానే ఆమెనయనాలు జలాన్ని నలికిస్తున్నవి. ప్రక్కన అజ్ఞాతరూపంలో కూలబడిపోయింది. ఆయనపాట లోని రాగముతోపాటు ఆమెమనస్సు పూగిపోతున్నది. ఆమె తమ ద్రామాలలో యెన్నోపాటలు విన్నది. కాని, యీ పాటలోని మాధుర్యం తనకు విచిత్రానుభూతిని కలిగిస్తున్నది. ఆ రాగములో లీనమై గొంతెత్తి యేడుస్తూ కడివెడుకన్నీరు కార్చాలనిపిస్తున్నది. ఆమెమనస్సులోని ఆరాటంతో గొంతు శుష్కించి పిడచగడుతున్నట్లున్నది. అధరాలు సుడులుదిరుగుతున్నవి. పాట ఆగిపోయింది. ఆమె చకితురాలై బెదరినదానివలె అటూయిటూ చూస్తున్నది. తా నిక్కడి కెలావచ్చానా అని ఆలోచిస్తున్నది. ఆయన మోచేతి కేదో తగిలి వెనుదిరిగిచూసి విభ్రాంతునివలె తటవటాయిస్తూ “ఏమిటి ప్రభా, యెప్పుడొచ్చావు? యిలా వెనుకకూర్చున్నా వేమిటి?” అని ప్రశ్నించాడు. ఆమె వెర్రిదానివలె ఆయన్ను తదేకంగా చూస్తున్నది. “నీ నేత్రాలలా జ్యోతులవలెనున్న వేమిటి? కన్నీరు కారుస్తున్నావెందుకు?” అని తిరిగి ప్రశ్నించాడు.

ఆమె చెంగుతో ముఖాన్ని తుడుచుకుని, గొంతు సవరించుకొని లోతుకంఠంతో “ఏమీలేదు కవిజీ! నేనిక్కడి కెలావచ్చానో నాకే తెలియదు. నీ పాట అద్భుతమైంది.” అన్నది. ఆయన నవ్వును ప్రదర్శించి పూకుకున్నాడు. ఆమె పూరించుకున్న కంఠముతో కవిజీ, నేను

ఒక్కమాట అడగాలనుకుంటున్నాను, దయతో నిజంచెప్పతారా?" అని అడిగింది.

కవి:- అడుగు యేమిటో ?

ప్రభ:- ఊర్వశీవియోగం వ్రాయునపుడు కథావస్తువుగా యేమితిసుకున్నారు ?

కవి:- ఊర్వశీ పురూరవలకథనే కథావస్తువుగా భావించాను.

ప్రభ:- ఆ కథ నాకూ తెలుసు. కాని మీరు ఊర్వశిని 'అప్పరా' అంటూ వదేపదే సంబోధించారు?

కవి:- ఊర్వశి అప్పరస గనుక.

ప్రభ:- ఊర్వశీవియోగంలో పురూరపుడు విహ్వలచిత్తుడై వనాలు, పర్వతాలు, సరోవరం, సరయూలలో వెదకినట్లు చిత్రించారు ?

కవి:- వియోగావస్థలో అది స్వాభావికంగనుక.

ప్రభ:- వియోగగాయకుడు లతాగృహంలో పాటతో యేకధారగా అశృవులొలికించినట్లు వ్రాశారు.

కవి:- వియోగినికి విషాదగీతిక, అశ్రువులే నిజ సంపత్తిగనుక.

ప్రభ:- కాదు. మీరు నాతో యదార్థం చెప్ప సంకోచిస్తున్నారు.

కవి:- నీవు ఏమి తెలుసుకోవాలనుకుంటున్నావో చెప్పు ప్రభా !

ప్రభ:- నాదృష్టిలో నీవు పాత పూర్వశీవియోగ పాటలు కాదు వ్రాసిందీ, పాడిందీను.

కవి:- అయితే యెవరివంటావు ?

ప్రభ:- మీ హృదయములో నివసించిన పూర్వశి యే ఆ అప్పరస. (అప్-సరయూయొక్క నీటిలో, సరా-యాదు నది) సరయూనదిలో యీదునదే నీ అప్పరస.

కవి:- ఇంకా!

ప్రభ:- ఈ పూర్వశియొక్క పురూరపుడు తన అప్పరస కొరకు హిమాలయపర్వతాలు, అరణ్యాలు, సరోవరాలు, సాగరాలు కాదు వెదికింది; సాక్షిలోని సరయూనది, వౌద్ధ విహార్, క్రీడాపర్వతము, పుష్పద్యాసవసములోని సరోవరము.

కవి:- మిగతాదికూడా పూర్తికానిప్పు!

ప్రభ:- ఆ కార్చినకన్నీరు - పాతపురూరపునియెడల గల సానుభూతితో కార్చినవిగాదు, అవి తన హృదయము లోని న్యధాభరితమైనవి.

కవి:- ఇన్ని నీ నడిగావు. ఒక్కటి నే నడుగుతాను. నీవు యీణముందు కార్చినకన్నీరెందుకు చెప్పా ప్రభా!

ప్రభ:- (ఖింగారుచెందుతూ) నీ పాట విన్నంగువలన వచ్చినవి, అంతే!

కవి:- ఆ పాట నీ వియోగప్రదానమంటే నమ్ముతావా?

ప్రభ:- కాని, నీ పాటలోని పూర్వశి సామాణ మూర్తిగాతోస్తున్నది. అంత హీనంగా ఎందుకు చిత్రించావు?

కవి:- నాలోని వ్యాకులత నైరాశ్యత అలాంటిది గనుక.

ప్రభ:- ఎందు కలా కలిగినవి?

కవి:-నేను ఆ అచిరప్రభా(విద్యుత్)దర్శనసౌభాగ్యము తిరిగి పొందలేననుకున్నాను. ఆమె నన్ను యెన్నడో మరచి పోయివుంటుందనుకున్నాను.

ఆమెనేత్రాలనుంచి తిరిగి అశ్రువులు ఒక్కటొక్కటిగా నలుకుతున్నవి. వ్యాకులచిత్తుడై “ఏమిటి ప్రభా, కన్నీరు కాదుస్తావెందుకు?” అని ప్రశ్నించాడు. ఆమె వణుకుతున్నకంతంలో “కారణాలు చెప్పగల సాహిత్యం నావద్ద లేదు. అవ్యక్తమైనవారికి కన్నీరుకాదుటలోనే సాంత్వన, సాంత్వనలోనే సంతృప్తి, సంతృప్తిలో శాంతిలభిస్తుందేమో!” అన్నది. నొచ్చుకుంటూ “అవ్యక్తతతో అసందర్భాలను సృష్టించుకొనుట అదృష్టముకాజాలదు. కారణమేమిటో నిజంచెప్పు ప్రభా.” అన్నాడు. చిత్తలో కురియు వర్షమునుధ్వజీవ్రయెండ ప్రకాశించినట్లు కన్నీరుకాకుతున్న ఆమెముఖములో నవ్వు ప్రదర్శితమయింది. సాంత్వనతోగూడిన కంతంలో “కవీ, మీకు సరయూవిజయంనాటిదృశ్యాలు గుర్తున్నవా? ఆనాడు మనమిరువురము యిలానే ప్రక్కప్రక్కల యిక్కడే కూర్చున్నాము. సాకేతప్రజలందరూ మనముందు హాజరయారు. సౌమ్య సృత్యంచేసింది. ఆనాడు నాస్మృతిపథంలో మెదిలినవిషయాలు తిరిగి వరుసగా దొర్లుతున్నవి. అసంభవాలు సంభవాలుగా అనుకోనిరీతిలో మారి నపుడు, కన్నీరుకాదుట కద్దు అవి ఆసందభాషాల్గు గావచ్చు, భయభీతులతో హృదయకంపనలతో బయల్పడు బాషాల్గు గావచ్చు,” అన్నది.

కవి:- బాగా అర్థమయ్యేటట్లు స్పష్టగూపంలో చెప్పు ప్రభా.

ప్రభ:- అన్నిటిని సుస్పష్టరీతిలో అర్థంచేసుకోగలశక్తి నాలో లేదని ముందే చెప్పాను. తనహృదయంలో జిలిబిలిగా పరువులెత్తేవి అస్పష్టమైనపుడు, తనకే అర్థంగానపుడు యేమని చెప్పగలం చెప్పండి?

కవి:- భయభీతులన్నా వేమిటి?

ప్రభ:- గర్భదరిద్రునికి విశేషసంపత్తి లభ్యమైనపుడు, దాన్ని కాపాడుకుని అనుభవించవలసిన తనశక్తిపై శంకకలిగినపుడు భయభీతులుకలుగుట పరిపాటి.

కవి:- నీవు పొందిన అలాంటి అనుపచువస్తు వేమిటి?

ప్రభ:- నీ పూర్వశీవియోగంలో అంత వ్యాకులచిత్తుడవెందుకై నానో చెప్పు?

కవి:- నా పూర్వశి నన్ను ఆనాడే మర్చిపోయి వుంటుందనుకున్నాను. ఆమెను పొందగలయోగ్యతలు నాలో లేవనుకున్నాను. నాకు మిగిలింది వ్యధేననుకున్నాను. ఆ రూపప్రదానమే నా పుగూరవగానము.

ప్రభ:- ఇందులోని యెక్కువభాగము మీ భ్రమ మాత్రమే. మీకు హిందూమతములో వున్నతకులానికి చెందిన కులీనులు. ప్రఖ్యాత కవులు, నిష్టనియమాలుగల సద్వంశీకులు, నేను స్లేచ్ఛురాలినిగా పరిగణింపబడు గ్రీకు బాలికను, బౌద్ధమతావలంబినివి. అన్నివిధాలా అనర్హురాలిని. నీవు తరతరాలకు యుగయుగాలకు శాశ్వతకీర్తితో ప్రకా

శించే కవివి. విజ్ఞానానైన ప్రతిస్త్రీ నీకు ఆత్మార్పణంచేసుకో గలుగుతుంది. నీ కంత అధీరత యెందుకేర్పడింది కవీ?

కవి:- ఇతరస్త్రీలవిషయం నా కనవసరం. నా పూర్వ శియే నా సర్వస్వం. నీ అంతర్ధానంవలన నేను పిచ్చివాడినై పోయాను. ఇంకా కొన్నాళ్ళు కనిపించకపోతే యేమైపోయే వాడినో చెప్పలేను.

ప్రభ:- కవీ, చురీ స్వార్థవికాఙ్కు. దేశగాయకుడివి, కవివి. నీద్వారా దేశము యేమేమో ఆశిస్తున్నది. మీరు వ్రాసిన యీ 'ఊర్వశీవియోగం' చూసి ధర్మరక్షిత్ చాలా ప్రశంసించాడు. సాకేతలోని గ్రీకులంతా మీ నాటకాన్ని శ్లాఘిస్తున్నాడు. ఒకస్త్రీపేనులో మీ అమూల్యజీవితాన్ని అంధకారమయంచేయకండి.

కవి:- స్వార్థము మానవునిస్వభావసిద్ధసాత్తు. కృత్రిమ ప్రేరణలతో దాన్నుంచి విముక్తుడవుట అన్ని వేళలా సాధ్యం గాదు. పేకుప్రతిష్టలు దేశోద్ధారణ పొందబోయే సుఖ సౌఖ్యాలను త్యజించుటకు మత్తుమందులాంటివి. ఈలోకము లోని సర్వముకంటె నా పూర్వశియే నాకు విశిష్టమైంది. నా పూర్వశిప్రేమే నాకు సర్వస్వము.

ప్రభ:- (ఆయనహస్తాన్ని తనచేతులలోకి తీసుకుని నిమురుతూ) అబ్బ! కవీ, నిన్ను నీవు మర్చిపోకు. నీకు నాయె డల యింత గాఢప్రేమ వుత్పన్నమవుట నా అదృష్టం. నీవు నాకు అందరానివాడివిగా పూహించి, ఆత్మవ్యధచెందాను. నేడు నీముందు విచిత్రానుభూతి పొందుతున్నాను. ఇది నా అదృష్టము. కాని, నేను దీని యిదేరూపంలో పొందలేను.

నీవు ప్రభయొక్క ప్రేమోపాసక అశ్వఘోషను దేశము
యొక్క మహాకవి అశ్వఘోషనుంచి వేరుచేయాలి. ప్రభ
ప్రియుడు అశ్వఘోషద్వారా నీవు యేమయినా అనిపించి,
చేయించుకాని యుగమహాకవి అశ్వఘోషద్వారా యింతకు
ముందన్నమాటలు అనిపిస్తే నేను సహించలేను.

కవి:- (వినయునివలె) సరే, నీవు చెప్పినట్లే చేస్తాను.

ప్రభ:- (తృప్తితో పులకితురాలై) నా కింత అద్భుతం
కలుగుతుందని యెన్నడూ అనుకోలేదు కవీ.

కవి:- నీద్వారా నా కవిత్వానికి నూతనవరం దొరి
కింది. నా కవిత్వంలోని నూతనప్రేరణ, స్ఫూర్తి నీద్వారానే
సంప్రాప్తమయినవి. ఈ ఊర్వశీవియోగంలోని పాటలు నీ
ప్రేరణప్రదానాతే. నీ వ్యధాప్రతిబింబమే యీ ఊర్వశీ
వియోగము. ఈరూపంలో యిది మనదేశ ప్రథమనాటక
ముగా రూపొందింది ప్రభా. అసభిజ్ఞతతో నీమనస్సుకు
కష్టంకలిగించినందుకు క్షమించు.

ప్రభ వ్యాకులపాటుతో ఆయనచురుకొన్ని పుణు
కుతూ, బరువైనకంఠంతో “అదేమిటి కవీ! నన్ను క్షమాపణ
కోరవచ్చునా? మీరు పుత్రమకులీనులు” అన్నది. ఆమె
హస్తాన్నిబట్టి చుంబిస్తూ మందహాసాలొలికిస్తూ “నీవు పదే
పదే కులంపేరుతో నన్ను చిన్నబుచ్చుకు ప్రభా” అన్నాడు.

సాకేతలో గ్రీకునాట్యశాలలో ‘ఊర్వశీవియోగము
అనేకమానులు ప్రదర్శింపబడింది. అందరి ప్రశంసలనుపొంది,
హృదయాలకు హత్తుకుపోయింది. రచనాశైలి, పాటలకూర్పు
అత్యున్నతంగావుందన్నారు. పాత్రధారులఅభినయం అంత

కంటె బాగా కుదిరిందన్నారు. ఈ ఊర్వశీవియోగం సాకేత ప్రజలలోనేగాక, కోసలహద్దులు దాటి ఉజ్జయిని, దశపురీ, సుప్నారక్ భరుకచ్ఛ, శాకల, తక్షశిల మొదలగు మహానగరాల ప్రజలలోగూడా సంచలనాన్ని కలిగించింది. యవనులు విశేషంగాగల యీ అన్నిపట్టణాలలోను గ్రీకునాట్యశాలలో ప్రదర్శింపబడి రాజా మహారాజాల, వ్యాపారస్తుల మన్ననలను పొందింది.

ఈ ఊర్వశీవియోగనాటకముతోపాటు అశ్వఘోష్కు ప్రత్యేకించి గ్రీకులలో ప్రముఖస్థానం యేర్పడింది. గ్రీకు దేశమునుంచి వచ్చిన నాటకప్రియులయిన గ్రీకులు ప్రత్యేకించి అశ్వఘోష్ను పరామర్శచేసి, సత్కారరూపంలో బహూకరించి, పుత్సాహితునిచేసి వెళుతున్నారు. బౌద్ధ మతంలోను నాటకప్రదర్శనలోను గ్రీకుయువకులకు యువతులకు పున్న శ్రద్ధాభక్తులు పుత్సాహము విశేషమయినవి. అశ్వఘోష్ తన ప్రథమప్రయత్నమయిన ఊర్వశీవియోగ నాటకముతో యవనులప్రశంసాపాత్రుడైనాడు. రానురాను హిందువులకంటె యవనులే సన్నిహితులైనట్లు అనుభూతినొందుతున్నాడు. అశ్వఘోష్ తరచుగా ప్రభయింటికెళ్ళి ఆశిష్యాలునుకూడా పొందుతున్నాడు. ప్రభతలిదండ్రులకు అశ్వఘోష్విషయంలో సదభిప్రాయాలుండుటేగాక, తమ బిడ్డకు తగిన వకుడనే నిర్ణయంతో అడుగడుగున తమఅంత రాత్మలోని సానుభూతిముద్రలను వేస్తూనేవున్నారు. అశ్వఘోష్కు కావలసిన ప్రతిది ప్రభద్వారా సంప్రాప్తమవుతున్నది.

యవన యువతీయువకులతో కలిసి, డ్రామా వేయుట, తానే వ్రాసి, తనుకూడా స్వయంగా అభినయించుట, అందలి ముఖ్యపాత్రధారిణియైన ప్రభను ప్రేమించుట, రేయిబనలు ఆమెనంటి తిరుగుట, ఆమెయింట్లోనే విందార గించుట మొదలగువిషయాలు అశ్వఘోష్ తలిదండ్రులకు దెలిసినపుడు చింతితులైనారు. క్రుద్ధుడైన తండ్రి మందలించు భారాన్ని సువర్ణాక్షి కప్పగించాడు.

వజ్రశ్చేది కోపనిషత్

భోజనానంతరం అశ్వఘోష్ ను అనుసయంగా దగ్గరకు పిలిచి “నాయనా అశ్వం, నీవు నాటకాలలో తిరిగితే తిరిగావుగాని, ఆ యవనముగలులతో స్నేహించేయబోకు. మనము వుచ్చశ్రేణికి చెందిన బ్రాహ్మణులము. అపవాదులకు గురికావట మంత మంచిదిగాదు” అన్నది సువర్ణాక్షి. అశ్వఘోష్ పూరించుకున్న ధైర్యంతో “అమ్మా, నీతో వున్న యదార్థాన్ని చెప్పట మంచిది. సాహిత్యంలో అభినయ రూపంలోని వినోదఘట్టాన్ని సృష్టించినవారు గ్రీకులు. రంగస్థలఅభినయం వారిద్వారానే మనదేశంలో ప్రదిర్భితమవుతున్నది. వారివినయం, కలుపుగోలుతనం, వుత్సాహము మన హిందువులలో అంతగా కనిపించవు. వారితో కలిసి నందువలన నాలోనూతనోత్సాహము, నూతనస్ఫూర్తికలుగుతున్నవి—” అని అస్పష్టరూపంలో సతనతలాడుతూ ఆగి

పోయాడు. సువర్ణాక్షి ఆయనశిరస్సుమీద చేయివేసి నిమి
రుతూ “నీవు నాటకంలో వారితో పాల్గొంటే, అపరాధ
మేమీలేదు. కాని నీవు యెవరో ఒక యచనయువతితో
సాంపర్క్యం పెంచుతున్నట్లు మీ నాన్నగారి కెవరో
చెప్పారు నాయనా” అన్నది. “అవునుమ్మా, నాన్నగారు
విన్నదంతా యదార్థమే. ఆమెపేరు ప్రభ. బౌద్ధభిక్షువు
శుభగుప్తఅన్న దత్తమిత్రుని పుత్రిక. ఆమెను నేను వినాహ
మాడుటకు నిర్ణయించుకున్నానమ్మా” అన్నాడు. ఆమె
ఆత్రతతో అతనిశిరస్సును తననక్షత్రలంఘింపద అనుముకుంటూ
చుబుకాన్ని పుణుకుతూ గాద్దదికంగా “అలాంటిమాట లన
బోకు నాయనా. వాట యవనులు. మనము బ్రాహ్మణు
లము. యేడుతరాల పరిశీలనతోగాని మనము కన్యను స్వీక
రించము. వేదశాస్త్రము మనకు శిరోధార్యము నాయనా.
మనరుషులు నచించిన సీతనియమాలు మనజీవితాలకు నిఘం
టువులు. వాటికి భిన్నమైనవాటిని ఆలోచించిన దోషము
సంభవస్తుంది” అన్నది.

వేదశాస్త్రాలను క్షుణ్ణంగా అధ్యయనంచేసిన అశ్వ
ఘోష్ తల్లిమాటలతో పాలుబోనివాడై నిరుత్తుడై తిరిగి
శాస్త్రపరిశోధనచేశాడు. తత్ఫలితంగా ప్రాచీనరుషులు విన
క్షతారహితంగా ప్రవర్తించిన వందలప్రమాణికాలను తల్లికి
విశదంచేశాడు. ఆ నిర్వచనలోని అనేకభాగాలే నేటి ‘వజ్ర
శ్చేదికోపనిషత్’. కాని తల్లిమాటలన్నిటిని విని విసగడతో
“ఇవన్నీ నిజమే కావచ్చు. కాని నేటి బ్రాహ్మణులు ప్రాచీన
ఆచారాలను విశ్వసించరు, ఆదరించరు. అందువలన విటితో

ప్రయోజనం లేదు” అన్నది. విభ్రాంతమనస్కుడై “ఎవరిని పూజిస్తున్నామో యెవరి అడుగుజాడలే శరణ్యమనుకుంటున్నామో వారిద్వారా ప్రత్యక్షప్రమాణికాలైనవన్నీ నిరర్థకాలేనా అమ్మా?” అన్నాడు. “ఇప్పుడున్న ఆచారాలను అతిక్రమిస్తే సంఘము తమించదు నాయనా” అన్నది. “ఎవరో ఒకరు అవసరాన్నిబట్టి అతిక్రమించుటద్వారానే ఆచారాలతో నూతనత్వం యెప్పటికప్పుడు కలిగివుంటువి గదా!” అన్నాడు. “అది అప్రస్తుతమయినవిషయం అశ్వం. అందరూ అలా అతిక్రమించి సంఘాన్ని సంతృప్తిపరచుట సాధ్యమయేపనిగాదు” అన్నది. వీరోచితమైనకంఠంతో “నీవు అసాధ్యమనుకునేది సాధ్యమని మజావుచేసుకుని ఆచారాలతో మరో నూతనఅంతస్తుని చూపుతా నమ్మా” అంటాడు.

అశ్వఘోష్ తల్లిని సంతృప్తిపరచుటకుచేసిన విశ్వప్రయత్నాలు విఫలమయినవి. కాని ప్రథ లేకుండా తను జీవించుటే దుస్సాధ్యమని విన్నపుడు వివశురాలై పుత్ర వాత్సల్యమోహంతో అశ్వఘోష్ అభిప్రాయాలకు ఆమోదముద్రలను వేసింది. ఉత్సాహితుడైన అశ్వఘోష్ వెను వెంటనే ప్రథను తనతల్లి సువర్ణాక్షిముందుకు తోడుకొచ్చాడు. ప్రథ ఆనందభాష్పభరితనయనాలతో హస్తద్వయ్యాన్ని జోడించి ఆమెపాదపద్మాలమీద నాలిపోయింది. ఆమెసౌందర్యాన్ని, వినయవిధేయతలను గాంచిన సువర్ణాక్షి ముగ్ధురాలై అపోహతో పొరపాటుచేసినట్లు నొచ్చుకుంటూ, ప్రథను లేననెత్తి ఆశీర్వాదించి హృదయానికి హత్తుకున్నది.

అశ్వఘోషతండ్రి మరింత చీకాపతో కుగ్రస్తుడైనాడు. వక్త్రకసంతానమయిన అశ్వఘోషను మందలించలేకపోతున్నాడు. అంతర్గతంగా అణచుకున్న ఆవేశంతో “అశ్వం, నీవుచేస్తున్న కార్యం యెనరూ సహించరానిది. మనవంశం తరతరాలుగా ఖ్యాతితోవస్తున్నది. నీవు ఆలోచనారహితుడవై అంధత్వంలో ఒక స్త్రోచ్ఛకన్య వివాహమాడితే, మన వంశభావిసంతానమంతా సంకరమైకూర్చుంటుంది. నీ వెరిమత్తుతో మనవంశమే సర్వనాశనమైపోవుట యెంత శోచనీయమో స్థిమితహృదయంతో ఆలోచించు” అన్నాడు. ప్రభను పిడనాడుట తన కసంభవమైనవిషయమని అశ్వఘోష నిర్భీతిగా ప్రకటించినపుడు బ్రాహ్మణోత్తముడు చేయునదిలేక, ప్రభతలిదండ్రులముందు ప్రస్తావించాడు. అందు తమప్రేమయమేమీ లేదని, వారినినిరోధించుటకూడా తమకు సాధ్యముగానివిషయమని విన్నవించినపుడు వివశుడై ప్రభనే ప్రత్యేకంగా కలిసి యెన్నోబోధించాడు. నిష్ప్రయోజనమై, అధీనతతో తనపగడిని దీసి ఆమెముందుంచి యాచించినపుడు, తను అశ్వఘోషను మోసగింపజాలనని, ఆయనకోరినరీతిని అశ్వఘోషకు విన్నవిస్తానని ప్రభ చెప్పింది.

క్రీరనీరసమృతనం

క్రీరము నీరము యేకమయినట్లు ప్రభాశ్వఘోషులు
 యేకమయి, యీలోకంలోని విభేదాలను కల్మషాలను
 కారణాలను విస్మరించి, సరయూతీరాల్లో, పుష్పద్వాన
 వనంలోను, గ్రీకునాట్యశాలలోను, నృత్యశాలలోను, జౌద్ధ
 విహార్లోను తిరుగుతూ పరనశులై కాలంగడుపుతున్నారు.
 ఒకరినిచూసి ఒకరు తన్మయులై మత్తుతో ముగ్ధులవుతు
 న్నారు. ప్రభ సూర్యప్రభవలై అశ్వఘోషహృదయపద్మాన్ని
 వికసింపజేస్తున్నది. చంద్రప్రకాశముతో పాలప్రవాహితమై
 ప్రభసిస్తున్నట్లున్న నిర్మల శీతలనదీతీరాన గంటలతరబడి
 వుల్లాసాలతో సరససల్లాపాలతో కాలంగడుపుతున్నారు. నదీ
 ధారప్రక్కగా కూర్చున్న ప్రభ తనమాస్తంతో జలాన్ని
 చిలుకుతున్నది. నీటిమీద పడుతున్న ఆమెఛాయ కంపనలు
 చెందుతూ చిత్రపటంలోని ఛాయవలై శశిధరునికిరణప్రసా
 రంలో మెరుస్తున్న ప్రభ లావణ్యాన్ని అద్వితీయంచేస్తున్నది.
 ప్రక్కగా ఇసుకమీద పవళించి ప్రభచెరగునుబట్టి నిమురు
 తున్న అశ్వఘోషును ఆ దృశ్యం చలింపజేస్తున్నది. రాగ
 రంజితమై హృదయం పొంగింది. పులకితపలుకులతో
 “ప్రభా, నీవు నా కవనానివి. నీద్వారా పొందిన ప్రేరణ
 తోనే ‘ఊర్వశీవియోగం’ వ్రాశాను. నీ, యీ రూపరాశి
 నాచేత యెన్నో సౌందర్యకావ్యాలను వ్రాయిస్తుంది. అంత
 ర్గతప్రభాసితకవనము బాహ్యంగా వుండదనుకున్నాను. కాని
 బాహ్యప్రతిబింబమే అంతర్గతంగా వుంటుందని నేడు

నీద్యాగా తెలుసుకుంటున్నాను.” అన్నాడు. ఆమె తన చెంగును పట్టివున్న హస్తాన్ని బట్టి బలంగా వత్తుతూ, నెమ్మదిగా ఆయనప్రక్క యిసుకమీద వరిగిపోయింది. మృదువైన ఆమెశిరోజాలు యిసుకలో పొర్లటాన్ని సహింపజాలక ఆమెశిరస్సు బలంగా పెకెత్తి తన వక్షస్సుమీద వుంచి, శిరోజాలను ప్రేళ్ళతో దువ్వుతూ అంటిన యిసుకను రాబ్బుతున్నాడు. తనశిరస్సును ఆయనహృదయంమీదనే వుంచి, ఆయనముఖంవైపుకు తిరిగి మధురస్వరంలో నిశ్శబ్ద వాతావరణాన్ని భగ్నంచేస్తూ “ఇంకేమి నూతనవ్రాహాలు వుత్పన్నమవుతున్నవో చెప్పండి! బాహ్యంగాలేనిది అంతర్తంగా ప్రతిబింబించు తెలాజరుగుతుంది, కవిగారు? కావ్యనస్తువు, సాకారసౌందర్యప్రేరణలేకుండా పూర్ణత్వాన్ని పొందజాలదు. నామనస్సులోకూడా నీయుక్క కావ్యమయ చిత్రణ జరుగుతూనేవున్నది గాని, అది వినిపించలేని ఆత్మానందాన్ని పొందు మానచిత్రం. కననంలో వినిపించగల ఆ మహత్తరశక్తి అందరకు లభ్యంగాదు. ఆ శక్తి పొందిన నీవు ధన్యుడవు కపి!” అన్నది. “అందుకుకాదు నేను ధన్యుణ్ణి, నిన్ను పొందినందుకు ప్రభా” అన్నాడు.

ప్రభ :- నన్ను అందరానివానిగా సృష్టిస్తూ మిమ్ముమీరు న్యూనతపరచుకొనుట నాకు సంతోషాన్ని కల్పించదు.

కవి :- న్యూనతాలేదు, సృష్టిలేదు. వున్న యదాధిరాన్ని విన్నవిస్తున్నాను.

ప్రభ :- నేను స్లేచ్చురాలిని, బౌద్ధమతావలంబినిని.
మీరు పుచ్చ శ్రేణికి చెందిన బ్రాహ్మణులు.

కవి :- నీవు యెందుకని స్లేచ్చురాలనో చెప్పు?

ప్రభ :- మీ హిందువులు యవనులందరిని అంటు
న్నారు గనుక.

కవి :- మీరు యవనులయినా, బౌద్ధమతాన్ని స్వీక
రించారుగదా!

ప్రభ :- అయినా, మమ్ము స్లేచ్చులుగానే భావిస్తారు
మీరు.

కవి :- అబ్బ! నన్ను కూడా వారిలో కలిపి బాధిం
చకు. మీ దేశస్తులంతా బౌద్ధమతమే స్వీకరించారెందుకని?

ప్రభ :- ఈ దేశపు మతాలన్నిటిలో బౌద్ధధర్మమే
ఉదారమైంది. మా ప్రవృత్తులకు ప్రకృతిసిద్ధ స్వతంత్రతలకు
అనుకూలమైందిగనుక. అంతేగాక, మా గ్రీకు దేశములో
కూడా పరిచయమైన మత మిది.

కవి :- మా దేశములోని బౌద్ధమతం మీ గ్రీకు దేశ
ములో వున్నదా?

ప్రభ :- అవును. మన విజయోత్సవం వాటిసభలో
వున్న ధర్మరక్షిత భిక్షువు గుర్తున్నాడుగదా. వారు యిక్కడి
కొచ్చి భిక్షువుగా లేదు. అలసందా (అలగ్జాండ్రీయా)లో
భిక్షువిహారంలో భిక్షువులై ఆతరువాతనే యిక్కడి
కొచ్చారు. వారు యవన వేదాంతంలోను బౌద్ధతత్వ శాస్త్రం
లోను అఖండపండితులు. ఆరోజు వారితో పాటు వచ్చిన
మహాస్థ వీరధర్మసేన్ సాక్షాదా రామాలన్నిటికి పెద్ద.

ఆయన జన్మతః చండాలజాతిలోనివాడు. కాని, గొప్ప పుదాగుడు, సశ్శీలసంపన్నుడు, సేవాతత్పరుడు, శాంతనిధి, సదా ప్రసన్నవదనంతో వుంటాడు. నిష్టనీమాలనిధి. ఆయన అందరికంటెముందు లేచి కాలకారామమంతా వూడ్చి, పరిశుభంచేస్తుంటాడు. తన భిక్షాపాత్రనుంచి ముందు అందరకు పెట్టిగాని, తాను భుజించడు. సాకేతభిక్షువులందరూ వారియెదుటపడినపుడు మోకరిల్లి శిరస్సులు ఆయనపాదాల మీద వుంచి, ప్రణామాలుసలుపుతుంటారు. బౌద్ధభిక్షువులందరూ కలిసి సహవంత్రిలో భోజనాదులుచేస్తుంటారు. సంఘములో అందరూ సమానులే. భిక్షువుసంఘము సాగరములాంటిదని బుద్ధభగవానుడు వర్ణించాడు. భిక్షుసంఘములో చేరువారంతా సాగరంలోచేరు నదులవలె నామరూపాలను విడచి—

కవి :- (మధ్యలోనే అందుకుని) నిజంగా బౌద్ధమతమే సాగరంలాంటిది. సర్వమానవ సమానత్వ సాభాత్మత్వ నిలయము. ఈ దేశములో జనించి ప్రచలితమైన సర్వోత్కృష్టమైన యీ బౌద్ధమతాన్ని హిందూపాఖండు లింకా నిరసిస్తున్నారంటే తెలియనిమూర్ఖత్వం. హిందూమతానికి బహుముఖాలుంటవి. ఎక్కడికక్కడ శక్తివంతులైన పండితులు అవుసరానికిఅనుగుణంగా నడిచి, వాటినే పామరులశిరస్సున శిరోధార్యములుగా చిత్రిస్తారు. నేను యెంతో పరిశ్రమచేసి, వేదశాస్త్రాలను అధ్యయనంచేశాను. అందలి ఋషులవచనాలను ప్రమాణికంగా చూపినపుడు, రివాజుగాదన్నారు. అది నుంచి వచ్చిన ఆచారాల నిశేధంచేసి, యెప్పటికప్పుడు

మాకుతుండుటను చూపినపుడు, ప్రస్తుతరివాజులే ప్రమాణికాలన్నాడు. బలహీనులమీద, అమాయకులమీద, దరిద్రులమీదా యీ హిందూమతం పేరుతో భూతం సవారీ చేస్తుంటుంది.

ప్రభ :- నాద్వారా మీకు స్వమతవిద్వేషులవుతున్నారేమోనని భయంగావుంది కవీ !

కవి :- అందుకు గర్వించాలి ప్రభా. నీవు నాకవిత్వానికి నూత్నప్రేరణనిచ్చి జీవాన్ని కల్పించావు. నాహృదయంలోని అంతర్దృష్టికికూడా నూతనప్రేరణను జీవాన్ని కల్పించుట అద్భుతంగా భావిస్తున్నాను ప్రభా. నేను వేదశాస్త్రాలు సంపూర్ణంగా చదువుటతోనే జ్ఞానసంపత్తిసంతాపొందినట్లు భావించాను. కాని, జ్ఞానం హిందూమతశాస్త్రాలలోవున్నదే గాదనీ, అంతకుమించి మహావిశాలమైందనీ నీద్వారా తెలుసుకున్నాను.

ప్రభ :- అన్ని 'సత్ఫలితాలకు సుయోగాలకు సన్నేకర్తగా చిత్రించకు కవిమహాశయా, నేను స్త్రీని.

కవి :- స్త్రీఅయినంతమాత్రాన యెవరినైనా హీనంగాచూస్తే వారిని నేను ఘృణీకరించుకుంటాను. యవనులంతా హిందూమతాన్ని స్వీకరించకుండా బౌద్ధమతాన్ని స్వీకరించినందుకు నా మనస్సిప్పుడెంతో ఆనందపడుతున్నది.

పంచమతీ

నీమన గ్రంథాలయం,
కలహాలు

మృన్మన్మచెదరినబిక్కువు

మిశ్రానంద్ సాకేతలోని భిక్షువుసంఘాలన్నిటితోను పరిచయముపొందాడు. పొందుతున్న ఆదరముతో వుత్సాహితుడై భిక్షువుల కార్యక్రమముతో ముందంజ వేస్తున్నాడు. కాని అలసందాలోని తన భిక్షుసంఘవ్యవహారాలు, అని వార్యరూపంలో అనాశ్రయస్థితిలోని దత్తమిత్రుడు, ప్రభల కొరకు తోడుగా బయలుదేరినవిధము, మార్గమధ్యంలోని ఘటనలు, దొంగలబాధ, ప్రభకు తానుచేసిన సపర్యలు, ఆమె అనేకసందర్భాలలో అన్నమాటలు, లాలింపులు, ఆమెస్వాభావికప్రేమతోగూడిన సరళత, సుస్పష్టమైన ఆమె మధురవాణి ఆయనస్మృతిపథంలో వరుసగా దొర్లుతున్నవి. స్మృతులతో వేడెక్కినమనస్సుతో చీకాకుచెంది, పాలు బోక క్రమములేని ఆవిషయాలనే స్మరిస్తూ, వేడినిట్టూర్పులు విడుస్తుంటాడు. ఆయన మనస్సును యెంత కట్టుదిట్టంచేసు కున్నా, కార్యక్రమాలలో లీనమై, వాటిని మర్చిపోవాలని యెంత ప్రయత్నించినా, తిరిగి అవే మనస్సులో మెదులు తుంటవి, కనులముందు కనిపిస్తుంటవి. నిష్టలో నియమంలో లక్ష్యాలలో దీక్షావ్రతిగా ప్రవీణిజెందిన తాను నేడు అతి స్వల్పవిషయాలలో పట్టుదలలన్నీ పటాపంచలై, పరాజితుడై పోతున్నాడు. ప్రకృతిసిద్ధమైన ప్రవృత్తులముందు పట్టుదల లలో కృత్రిమరూపంలో నిర్మించుకున్న మానవమార్గాలు పటాపంచలయిపోతనన్న ప్రభమాటలు కర్నరంధ్రాలలో గింగుగుపెడుతున్నవి. తనపరాజయము ప్రభవిజయము అని

దీనతచెంది, తిరిగి ఇది నా పరాజయంగాదు, ప్రకృతిసిద్ధ
 మైన ప్రవృత్తులవిజయమనుకుంటూ సందిగ్ధమనస్కుడై
 చంచలత్వంతో, ఆత్మలో జరుగుచున్న ద్వంద్వాత్మకసంఘర్ష
 ణతో వికలంచెందుతున్నాడు. తాను నిర్వహిస్తున్న సంఘ
 కార్యక్రమాలు, నియమాలు అన్నీ యంత్రగూఢంలో అస
 భిజ్ఞునివలె చేస్తున్నాడు. అతనిప్రవృత్తులలోని ద్వంద్వవిరు
 ధ్దాలు గంభీరరూపందాల్చి అనుక్షణము విమూఢతలో
 ముంచివేస్తున్నవి. ఎవరినో చూడాలనిపిస్తుంది. ఏమేమో
 అడగాలని దృఢసంకల్పించేసుకుంటాడు. క్షణంలో సూర్య
 కిరణముసోకిన నుంచు తెరవలె తొలగిపోతుంటవి. భిక్షాపాత్ర
 హాసములందుంచుకుని యెక్కడికో బయలుదేరి నురెక్క
 డికో ఆదమరపుగా జేరి, చూసి, అది ప్రభయిల్లుగా
 గ్రహించి, పొరపాటుకు నొచ్చుకుంటూ అధరాలునొక్కు
 కుంటూ వెనుదిరుగుతాడు. లోపలినుంచి వచ్చిన దత్త
 మిత్రుని పిలుపు విన్నపుడు ఆగిపోయి నిరుత్తుడై వెనుదిరిగి
 ఆయన్ను సమీపిస్తాడు. ఆయనిచ్చు హృదయపూర్వక
 సత్కారాల నందుకొంటాడు. అస్వాధీనంలోని అతని
 దృక్కులు యెవరికొరకో వెదుకుతుంటవి. ఆ దృక్కులు
 అంతములో అధీరతచెందుతుంటవి. “పరధ్యాసలోనున్నావు
 లాగుం దేమిటి మిత్రశానంద్” అని దత్తమిత్రుడు హెచ్చ
 రించినపుడు వెలవెలబోతూ, తేలిపోతున్న శుష్కనివ్వును
 ప్రదర్శిస్తాడు. కొన్నిసమయాలందు వివశుడై ప్రభవిషయం
 తెలుసుకోప్రయత్నిస్తాడు. ఆమె నాట్యశాలకో, సరయూశీరా
 నికో వెళ్ళిందని తెలిసినపుడు, తన కది అప్రస్తుతవిషయ

మని, ఆమెనుగురించి తను ఆదుర్దాచెందుట అనవసరమని, ఆమెఅనసరము తనకేమిటని మనస్సులోనే తలపోస్తుంటాడు. ఆమె అశ్వఘోషతోకలిసి వెళ్ళిందని విన్నపుడు హృదయ మెందుకో దడదడ కొట్టుకుంటుంది. గొంతుకలోని తరళం ఆరిపోయి, పిడచగడుతుంది. ఊపిరిసలుపక వ్రుక్కిరిబిక్కిరి అవుతుంది. నైరాశ్యతతోగూడిన వేడినిట్టూర్పులు బయల్పడతవి. తన కేదో జరుగరాని అపకారంజరిగినట్లు, తానే నిర్లక్ష్యంతో నిధిని కోల్పోయినట్లు, జీవితమే నిరర్థకమైనట్లు భారమైనట్లు అంతరాత్మ వాపోతుంటుంది. నిరాశలలోని ఆఖరినిట్టూర్పుగా దీర్ఘశ్వాసను విడుస్తూ, ఆమెవచ్చువరకు వుండి చూసిపోవాలని మొండికేస్తాడు. అర్భకునివలె ప్రభను చూడాలని బెంగగొన్నట్లు దత్తమిత్రునియెదుట వుండి పోతాడు.

దత్తమిత్రునికి మిత్రశానంద్ యెడల అత్యధిక అనురాగము ఆదరము లున్నవి. అలసందాలో జబ్బునపడి, దారి తెన్నులుగానని నిరాశ్రయస్థితిలోనున్న తనను తనబిడ్డను ఉద్ధరించిన వుదారనిధి, త్యాగమూర్తియైన మిత్రశానంద్ దత్తమిత్రునిదృష్టిలో అపర బుద్ధభగవానుడు. అందుకే మిత్రశానంద్ కనిపించినపుడు దత్తమిత్రునిశరీరమంతా అనురాగంతో ఆర్ద్రమైపోతుంది. కాని మిత్రశానందలో నూతనంగా వుద్భవించిన విరుద్ధధ్వనులు తెలియవు.

సంధ్యాసమయ మది. శ్రావణమాసపు వర్ష పుహోరు ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. కారుమేఘాలు బడబడ గర్జనలుసలుపుతున్నవి. మబ్బులతో అంధకారం ఆవరించినట్లయింది.

దొడ్లోని పుష్పగుచ్ఛాలు జలకమాడుతున్నవి. మట్టిమిదై నుంచి కారుతున్న ధారలు గుడగుడధ్వనులను కల్పిస్తున్నవి. రోడ్డు నీటితోనిండి, తపతప సెలయేరులవలె పగులుతున్నవి. రోడ్డుప్రక్క పవళించిన ఒంటె నేత్రాలుమూసి నెమరువేస్తున్నది. ఎందునిమిత్తమో నాట్యశాలనుంచి వచ్చిన ప్రభ యింటిలోనే చిక్కుకుని, హాలులో అటూ యిటూ తిరుగుతూన్న ఆమెలోని ఆదుర్దా నెమ్మదిగా తేలిక పడిపోతున్నది. జాతకకథను సతీమాణికి వినిపిస్తున్న దత్త మిత్రుడు వర్షపుహోరుకు భూర్జరవత్రములకట్ట కొయ్య పెట్టెలో పెట్టి ప్రభను గాంచి, మందహాసంతో “ఏమి టమ్మా, అలా కాలుగాలినపిల్లివలె తిరుగుతున్నావు?” అంటూ హాలులోకొచ్చి బల్లమీద ఆసీనుడయినాడు. ప్రభ నిరాశతో చల్ల బడినదానివలె “ఏమీలేదు నాన్నా” అంటూ కిటికీగుండా బయటివైపు చూస్తున్నది. “ఈరోజుకు మీ నాటకప్రదర్శన బందయినట్లేలే ప్రభా, యిలా వచ్చి కూర్చో” అన్నాడు దత్తమిత్రుడు. ఆమె తెచ్చిపెట్టుకున్న నవ్వును ప్రదర్శిస్తూ, వెళ్ళి తండ్రిప్రక్కన కూర్చున్నది.

దత్తమిత్రుడు :- ఇంటినద్ద యీనంకూడా వుండవెందు కమ్మా?

ప్రభ :- ఎందుకుండటంలేదు నాన్నా, క్రొత్తనాట కంలో నేను ప్రధానపాత్రవేయక తప్పలేదు. ఆ అభినయ అభ్యాసంకొరకు నాట్యశాలలోనే యెక్కువగా వుండల్సి వస్తున్నది.

దత్తమిత్రుడు :- మిత్రశాసన్ద్ యెన్నోమాకులు

వచ్చిపోయాడు. పాపం! నిన్ను చూడాలని తహతహలాడుతున్నాడు.

ప్రభ :- (బిత్తరపోతున్న దృక్కులతో వెలవెలబోతూ) అవును నాన్నా, వారిని చూచి చాలా రోజులయింది.

దత్తమిత్రుడు :- చాలా చిక్కిపోయాడు. పూర్తిగా మారిపోయాడు. సదా ఆనందంగా వుండే మిత్రశానంద్ యిప్పుడు వుదాసీనతతో జాలిగొల్పుతున్నాడు. నిన్ను చూడాలని పడేపడే వాంఛిస్తున్నాడు. మనవల్లనే యీ దేశానికి వచ్చాడు. అతన్ని చూస్తుంటే నా మనస్సెందుకో నొచ్చుకుంటున్నది ప్రభా. తల్లినుంచి బిడ్డను వేరుచేసినట్లు, ఆనంద్ ను తన ఆధిపత్యంలోనున్న భిక్షురంభానుంచి స్వదేశమునుంచి వేరుచేశాము. అతను మనకు చేసిన ఉపకారం ఏమిచేసినా తీరనిది. ఒకనాడు ఆయన్ను, ఆయనవైద్యవిధానాన్ని తుస్కారంచేశావు. కాని, ఆయనవిధానంతోను, ఆయనసహాయంతోనే మనము వుద్ధరింపబడ్డాము. (అంటుండగా ఆయనకంఠం బరువెక్కింది.)

ప్రభ :- (మతిచెదరి, జరిగినదంతా మర్చిపోయి, నూతనజీవిగా సంచరిస్తూ నూతనాధ్యాయంలోనో నూతనలోకంలోనో సంచరిస్తూ, నూతనానుభూతినొందుతున్న వ్యక్తికి ఆకస్మికంగా ఒక్కమాటుగా మతికుదిరి, జరిగినవన్నీ స్మృతిలోమెదిలి భయభీతులు, ఆశ్చర్యంలో మునిగినదానిరీతి ప్రభ గాభరాను అణచుకుంటూ) అవును నాన్నా, ఆసమయంలో వాగుచేసింది అసామాన్యమైంది. వారి దేశ

ములో యిష్టంతోనే వుండిపోయాడుగదా. మిత్రశానంద్ యెక్కడిభిక్షువుసంఘములోనైనా ప్రముఖస్థానాన్ని పొందుతాడు. చింతితనదనంతో యెందుకుంటున్నాడు నాన్నా ?

దత్తమిత్రుడు:- వచ్చినకొత్తలోనే వుల్లాసంగా వున్నాడు. ఇప్పుడు అకారణంగా ఆయనముఖంలో వుదాసీనత కనిపిస్తున్నది ప్రభా, దొంగలు ముట్టడించినరోజు కూడా ఆయనముఖంలో యింత అధీరత చూడలేదు.

తండ్రినోట దొంగలముట్టడివిషయం విన్నప్పుడు ఆమె హృదయం కంపించింది. శరీరమంతా గగుర్పాటుచేందింది. ఆనాటి ఆ దారుణదృశ్యమంతా కనులముందు నృత్యంసలుపసాగింది. వారి భీకరరూపములు, దౌర్జన్యాలు, తనకు స్పృహ దప్పుట, యీడ్చుకెళ్ళినప్పుడు తనకాశ్చక్రతగిలిన గాయాలు, రక్తస్రావము, దేవతావ్రతినిధిలాంటి భిక్షువు తనకు సపర్యలు చేయుట, తనద్వారా ఆయనశిరస్సు చిట్టి కుధిరస్రవంతులు కాదుతున్నప్పుడు ఆయనముఖంలో గనిపించిన స్నిగ్ధరూపంలోని సహనశాంతులప్రకాశము మొదలగునవన్నీ ఒక్కటొక్కటిగా ఆమెమనస్సులో దొర్లుతున్నవి. ఆవాలలో జోవాలు గలిసినట్లు ఆ దొర్లుతున్న దొంతరులలో మరెవరి రూపమో మిళిమిలతమై, వలికిన సిరామరకలలోనున్న చిత్రపటమువలె ప్రకటితమవుచున్నది. ఆ దొర్లిపోతున్న చిత్రాలను చూస్తున్నకొద్దీ ప్రభహృదయం అవ్యక్తమైనఆవేదనలో మునకలు వేస్తున్నది. ఆనందుని చూడాలని మనస్సు ఆందోళనపడుతున్నది.

ప్రాతఃసమయ మది. రెండురోజుల అనంతరం ప్రభా

కరుని వెలుగు కోమలరూపంలో ప్రసారితమవుతున్నది. తెరపి లేని వర్ష బాధతో ముకుళించుకుపోయిన జీవరాసులు విప్పారు తున్నవి. వర్ష మురిగిపోవుట నిర్బంధవిముక్తిప్రసాదములభ్య మైనట్లున్న ప్రభమనస్సు అశ్వఘోషవైపు పరువులెడు తున్నది. మరోవైపు నిస్వార్థత్యాగనిధి తమ కాపుడుయైన మిశ్రానంద్, దీనవదనంతో జాలిగా తనవైపు చూస్తున్న ట్లున్నదృశ్యం ఆకర్షిస్తున్నది. నీటితో చెరిగి అలుక్కుపోయిన అక్షరాలను చదునలేక, అజ్ఞానివలె అటూయిటూ త్రిప్పి తిలకించురీతి ఆమె అనాలోచితంగా అడుగులు వేసుకుంటూ అనుకోనివిధంగా కాలకారామం చేరింది.

వర్షానికి పడిపోయిన పతనశాల పునర్నిర్మాణంలో నున్న మిశ్రానంద్ హుటాహుటి ప్రభసమ్ముఖానికొచ్చి తెలియనిరీతిలో తడబడుతున్నాడు. ఆమెసమ్ముఖంలో కలుగు చున్న అసందిగ్ధ ఆదుర్దాలు నతనత న ర్తింపజేస్తున్నవి. అనాలోచితంగా చేరవలసినచోటికే చేరిన ఆమె యేమిప్రశ్నించాలో తెలియక, తొట్రుపాటుచెందుతూ చేతులుజోడించి అడుగుతున్న అధరాలతో ప్రణామాలర్పించింది. హృదయాంతరాళంనుంచి వుబుకుకొస్తున్న వుత్సాహాన్ని చిరునగవుద్వారా ప్రదర్శిస్తూ “కులాసాగా వున్నావా? చాలా మాదులు మీ యింటికొచ్చాను. కాని నీవు కనిపించలేదు.” అన్నాడు. ఏమిచెప్పాలో తెలియక దిక్కుదోచనిదానివలె ఆయన్ను తదేకంగా చూస్తున్నది. ఆయనహస్తాలు మోచేతులవరకు బురదతో పులుముకునివున్నవి. శరీరమంతా బురదమరకలతో నిండివున్నది. ఆ లేతయెండమెరుపులో

ఆయనముఖమండలంలోని అస్పష్టరూపంలోని దుఃఖికిరణాలు జిగిజిగిగా కనిపిస్తున్నవి. ఇరువురిచూపులు కలసి, పాత పాఠాలను పల్లె వేసుకుంటున్నట్లు గతించిన ఘడియలలోని మంచుముత్యాలను ప్రోగు చేసుకుంటున్నవి.

తీగెపాదలచాటునున్న యిసుకతిన్నెను చూపుతూ “అటు వెళ్ళి కూర్చుందామా?” అంటూ దారితీశాడు మిశ్రానంద్. కలుగుతున్న తొట్రుపాటును సంబాళించుకుంటూ, తప్పటడుగులతో అనుసరించింది. ఆయన యిసుకతిన్నెమీద ఆసీనుడై “కూర్చో ప్రభా, కూర్చో” అన్నాడు. మర్మరహితమై అనురాగంతో ఆర్ద్రమైన ఆ శబ్దాలు వెనుకటిమాధుర్యాన్ని స్ఫురింపజేస్తున్నవి, మంత్రించినదానివలె చేరువనే కూర్చుని పాతనేరాలకు శిక్షాస్మృతిముందు నిలిచినదానివలె వెలవెలబోతున్నది. “నేను యెన్నిమాడులు వచ్చినా, కనిపించలేదెందుకని?” అని తదేకంగా ఆమెను చూస్తున్నాడు మిశ్రానంద్. నిరుత్తురురాలై అధోముఖంజేసింది ప్రభ. ఆయన తిరిగి పరిహాసరూపంలో “ఎవరివడిలో వారు యితరులను సునాయాసంగా మర్చిపోతారు. నీయింటికి చేరాక నన్ను పూర్తిగా మర్చిపోయావు. దేశాంతకుడనైనందున నా మనస్సు కలతచెందుతున్నది.” అన్నాడు. ఛేళ్ళునవేసిన చెంపదెబ్బతగిలినట్లు ఖంగారుపడుతూ, “క్షమించు మిశ్రానంద్. నే నంత విశ్వాసఘాతకురాలినిగాదు...” అన్నది ప్రభ అదురుతున్న అధరాలతో. మిశ్రానంద్ చేతినున్న బురదను యిసుకతో తుడుచుకుంటూ, వూతముపొందినవానివలె వుత్సాహపడుతూ “ఈ దేశము

వచ్చాక నాదీక్ష చేదుగుతున్నది ప్రభా. మనస్సంతా అర్థం గాని ఆలోచనలతో అలసటచెందుతున్నది.” అని ఆమెవైపు ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు. ప్రభ శిరస్సు పైకెత్తిచూసి నవుడు దృష్టిద్వయం తారసిల్లినవి. తిరిగి శిరస్సును మరో వైపుకు మరల్చింది. “రోజురోజుకు అర్ధరహితఅసంతృప్తితో వికలంచెంది, అసమర్థుణ్ణిగా నాకు నేనే గనిపిస్తున్నాను ప్రభా!” అన్నాడు.

ప్రభ:- మీరు వచ్చినకొత్తలో ఇక్కడే బాగున్నదని, ఈదేశంలోనే వుండిపోతానని అంటిరిగదా!

మిశ్రానంద:- అవును, అలానే అన్నాను. ఇక్కడ వుండి, ప్రాకృతభాష బాగా చదివి, జ్ఞానమతగ్రంథాలు క్షుణ్ణంగా అధ్యయనంచేదామనుకున్నాను.

ప్రభ:- ఇప్పుడు అలసందాపై బెంగకలుగుతున్నది గాబోలు!

మిశ్రానంద:- లేదు లేదు.

ప్రభ:- అయితే, యిక్కడివాతావరణం మీకు నచ్చుటలేదేమో.

మిశ్రానంద:- అలాఅంటే యిక్కడిభిక్షువులకు నేను అపచారం జేసినవాడినవుతాను.

ప్రభ:- ఏదో ఒక కారణం ఉండాలిగదా!

మిశ్రానంద:- అలాంటికారణమేమీ లేదు. అదే విచిత్రం. ఏపనిమీదా నిశ్చలంగా వుండలేకపోతున్నాను. ఉన్నతలక్ష్యాలతో నిర్మించుకున్న యీ భిక్షువురూప నిత్య కార్యక్రమంలో శాంతి లభించుటలేదు. అసంతృప్తితో

గూడిన ఆలోచనలతో మనస్సు వేడెక్కిపోతున్నది. ప్రాకృతికప్రవృత్తులకు నిరోధంలో నిర్మించుకునేవాటితో పూర్ణత్వం లభించదని, నీవు మనప్రయాణపురోజులలో అన్నమాటలు పదేపదే మనస్సులో దొర్లి కల్లోలాన్ని కల్పిస్తున్నవి. భిక్షువుసంఘం, బౌద్ధమతానికి సమూహాకేంద్రంగానచ్చు, కాని కేవలం భిక్షువులద్వారా సంఘఆశయాలు సమాజంలో పూర్ణరూపాన్ని పొందజాలవని, కుటుంబంలో వుంటూ, ఆశయసిద్ధికి సాధనచేసినపుడు సఫలత సంప్రాప్తమవుతుందని అనిపిస్తున్నది. ఇవన్నీ ఆనాటి నీ మాటలద్వారా కలిగిన పూహలే. నీవు నాముందు నిస్సంకోచంగా అలాంటిమాట లనకపోతే, నాలో మార్పువుండేదిగాదు. నా వేషధారణను జూచి కూడా నీ నా సమయంలో వ్యంగ్యభాషణలాడావు. వాస్తవాని కనన్నీ నా కపుడు రవంత బాధనే కలిగించినవి. కాని నేడా మాటలే నా కర్ణాలలో ఖింగుఖింగున మ్రోగుతున్నవి.

ప్రభ:- (తడబడుతున్న కంఠంతో) మిశ్రానంద్ గారూ, మీరు సామాన్యభిక్షువులు గాదు. గ్రీకు దేశభిక్షుకోటిలో అగ్రస్థానం పొందినవారు. అందరూ మిమ్ము గురువుగా భావించి, మిమ్ము ఆదర్శంగా భావించి అనుకరిస్తుంటారు. ఈ కొద్దివ్యవధిలోనే సాకేతభిక్షువులుకూడా మిమ్ము గుర్తించారు. అత్యధికసన్మానాలను యిస్తున్నారు. అలాంటి మీరు మాట్లాడేధోరణి అగమ్యంగావున్నది.

మిశ్రానంద:- లేదు ప్రభా, నాలోని ఆపట్టుదలలు, దీక్షలు సడలినవి. ఒకనాటి నీ మాటలప్రేరణాస్మృతితో

నేను పరాజయంపొందానని నీమూండు వప్పుకొనుటే మంచిది. అది నీ విజయంగావచ్చు, ప్రకృతివిజయంగావచ్చు. నా పరాజయమనిమాత్రం గట్టిగా చెప్పగలను.

ప్రభ నిశ్చేష్టురాలయింది. ఆమెహృదయంలో రైళ్లు పరువులెడుతున్నవి. ఆనాడు యెలాంటిసందర్భంలో యేమూహలతో అన్నదో గుర్తుజేసుకోగల స్థిమితం లేదు. అగ్నితో చెలగాటమాడి విపత్తునుసృష్టించుకున్నట్లు కంపిస్తున్నది. సులోగన్ మహాపుచ్చ శ్రేణిలోనివాడు. తనుకుటుంబంపాలిటి రక్షకునిలాంటివాడు. కాని, కలిగిన చనువుతో స్త్రీసహజాలనబడే చంచలత్వంలో ఆనాడు ఆయనలో అప్రస్తుతమైన సంభాషణలు ప్రేరేపించింది. వాగ్వివాదాలు జరిపింది. అవి ఆయనహృదయంలో అశుభమై పెరిగి పెద్దవై హోరుమంటున్నవి. కాని తాను వాటి నానాడే విస్మరించినచ్చిననాన దొరికి, పులకితురాలై యెక్కి పయనిస్తున్నది. కాని యిప్పు డీ డగమగస్థితి విన్నపుడు విమూఢతలో మునిగిపోయింది. నేత్రాలు అదురుతున్నవి. మనస్సు చెదురుతున్నది. ఒకటితరువాత ఒకటిగా రెండుప్రతిమలు ముందు జలిబిలినృత్యం నలుపుతున్నవి. ఒకరు మహాకవి, సాటివిజేత, అసామాన్యశక్తిగలవాడు, తనకొరకు కులగోత్రాలను ఆచారవ్యవహారాలను విచర్చించినవాడు, తలిదండ్రులనుసహితం నిర్లక్ష్యంచేసినవాడు. ఈ జగత్తులోని సర్వముకంటె తనను మిన్నగా ప్రేమిస్తున్నాడు. రెండవవారు: తనను, తనతండ్రిని రక్షించిన రక్షకస్వరూపులు, త్యాగమూర్తి, శాంతస్వరూపులు. తనజీవితాన్నే సమాజసేవ కంకితమొనర్చినవారు.

సశ్చీలసంపన్నులు. కల్ల కపటము జిత్తులు టక్కులు వెలి
యని నిర్మలహృదయులు. తన అసభిజ్ఞతలోని మాటలను
ముడివేసుకుని, మనస్సును చెదరగొట్టుకుని దీక్షనుంచి జారి
పోయి. తనకొరకని సామాన్యులలో కలియనుద్యుక్తుడై
తనను అపేక్షిస్తున్న సాధుపుంగవుడు.

ఆమెలలాటనుంచి స్వేదబిందువులు కాదుతున్నవి.
దీర్ఘమైన శ్వాస వేడిగా వస్తున్నది. అశ్రుభరితనయనాలు
కుధిరరంగుతో మెరుస్తున్నవి. అధరాలు వక్రకాలుతిగుగుతూ
వణుకుతున్నవి. వివేకశూన్యమైన ఆమెదృక్కులలో బెదు
రుతోగూడిన భీతి ప్రస్ఫుటమవుచున్నది.

మిశ్రానంద్చేతులనున్న హట్టి యెండిపోయినందున
బెట్టగాదోచి రుద్ది పూదుకుంటూ ప్రభ యేమిచెబుతుందా
యని యెదురుచూస్తున్నాడు. ఇంతలో సంచారంనుంచివచ్చిన
కొందరుభిక్షువులు మిశ్రానంద్ను వెదుక్కుంటూ వచ్చి,
పంచప్రతిష్ఠితరూపనందన మాచరించి, యెదుట నిలచు
టతో మిశ్రానంద్ సంకటంలోపడి నిరుపాయుడై ప్రభ నవ
లోకించి “నేను తరువాత వస్తాను.” అని ఆగంతుకులను అను
సరించాడు. ఊబిలోపడి కూరుకుపోయి పూపిరిసలుపక
అంతిమగుటకలు వేస్తున్నదానివలెనున్న ప్రభ దీర్ఘశ్వాసను
విడచింది. హృదయములోని దడ యింకా ఆగలేదు. నిర్జీవ
త్వాన్ని పొందిన నరా లింకా స్వాధీనంలోకిరా లేదు. చెదిరిన
మనస్సు యింకా పాటుకురానందున అంధకారం అలానే
వున్నది. సుఖసౌఖ్యాలతో ఆనందోత్సాహంలో మునకలు
వేస్తూ, పక్షులకూజితాలతోకలిపి ఠాగాలాపనసలుపుతున్న

తాను దైవశాపంతో క్షణంలో మత్తెభమణంలోపడి మునిగి పోతున్నట్లున్నది.

తడబడుతూ తప్పటడుగులు వేసుకుంటూ, యింటికి జేరిన ప్రభనుజూచి తలదండ్రులు విహ్వలులైనారు. యెండలో త్రుంచి వేయబడిన పద్మమువలె ఆమెముఖము నడబడి మ్లానతలో ముకుళించుకున్నది. నేత్రాలు రుధిరవర్ణంలో జ్యోతులవలె భీతిని గలిగిస్తున్నవి. జ్వరతాపం మండిపోతున్నది. హృదయంలోనిరక్తము పరువులెడుతున్నది. తల్లి ఆదుర్దానుగాని, తండ్రి ప్రశ్నలనుగాని ఆలకించుస్థితిలో లేదు. తేలిపోతున్న అడుగులతో రివ్వునవెళ్ళి శయ్యమీదపడి అలూయిలూ పొద్దుతూ దొర్లి గింతలుపెట్టిహస్తద్వయంతో కుదులను నూడబెరుక్కుని, పేలబాధతో విసుగె తినదానివలె రుద్దుకుని, అరచేతులతో మాడును బలంకొద్దీ అదిమిబిగబట్టి ప్రసవవేదనపడుతున్నదానివలె దీర్ఘశ్వాసవిడచింది. ఆ శ్వాసతోపాటు అశ్రుస్రవంతులు బయల్పడినవి. శయ్య ప్రక్కన జేరి తలదండ్రులు ఖంగాకుతో యేమేమోఅంటూ మరేమేమో చేయబోతూ, వాగూ కన్నీరుకారుస్తూ భయ భీతులతో మిళితమైన గాద్గదికకంఠంతో “ఏమిటమ్మా? ఏమిజరిగింది? కన్నీరుకారుస్తావెందుకు? జ్వరం మండిపోతున్నది తల్లీ” అన్నారు. వారిమాటలతో ఆమెమనస్సు మనస్సులో చేరింది. పెద్దప్రయత్నంతో హృదయాన్ని అదుపు జేసుకుని, కంఠాన్ని సవరించుకుని, శుష్కధ్వనితో “ఏమీ లేదు. చలిలో యెండ బాగున్నదని వసుసగా నాలుగుగంటలు యెండలోనేవున్నందున జ్వరంతగిలింది. జ్వరతాపంవలన

కన్నీరు కాగుతున్నది. అంతే.” అన్నది. వెంటనే ధైర్యం బొందినధ్వనితో “అయితే నేను వెళ్ళి మిశ్రానంద్ ను తీసుకొస్తానమ్మా, ఆయన యిలాంటిజ్వరాలకు మంచి చిట్కా మందులిస్తాడు. వెంటనే తగ్గిపోతవి” అని దత్తమిత్రుడు పోనుద్యుక్తుడయినాడు. గాయంమీద కారంచల్లినట్లున్న యీ మాటతో కలిగిన అంతర్గతపులికిపాటును అణచుకుని ప్రసన్న వదనాన్ని ప్రదర్శింపప్రయత్నిస్తూ “అక్క-రలేదు నాన్నా, రెండుగంటలు కదలకుండా పడుకుంటే, జ్వర మదే తగ్గిపోతుంది. ఈజ్వరానికి మందులెందుకు?” అని ధీమా ప్రకటించింది. కాని, ప్రదర్శించినధీమాలో వణుకున్నది, నవ్వులో శుష్కత గనిపిస్తున్నది. ప్రభ గట్టిగా చెప్పినమాటలను కాదనలేక, పువచర్యలలో లీనమయ్యాడు. వెంటనే ఆమె ఫాలభాగం మీద కరక్కాయపూటలో ముంచిన తడిగుడ్డ వేసి ఆరకుండా చూస్తున్నాడు.

మనఃకంపనలతో వచ్చే జ్వరానికి మందులు పువచర్యలు పనిచేయజాలవు. అయినా, తన అంతర్బాధ యొక్కడ బయల్పడుతుందో, యేనైద్యులు వచ్చి వాడరాని మందులు వాడతారో, తీరా మిశ్రానందే నైద్యుడుగావచ్చి కూర్చుంటాడేమో, అశ్వఘోషకు యదార్థాలు తెలిస్తే, యెంత హాస్యాస్పదంగా తలుస్తాడోననే భీతితో యెప్పటి కప్పుడు లోనిబాధను అణచుకుంటూ, ఉత్సాహాన్ని కల్పించుకుంటూ తన కేబాధా లేనట్లు, జ్వరంకూడా పైకి కనిపించునంత శరీరంలోలేనట్లు, ప్రదర్శిస్తూ తలదండ్రులను మభ్యంలో బెట్టి సమయాన్ని శాంతంగా దొర్లించగలుగుతున్నది ప్రభ.

శరీరంలోని కొన్ని జబ్బులు చికిత్సలేనపుడు, కాలం గడిచినకొద్దీ వృద్ధతంబొందుట స్వాభావికం, ప్రమాదానికి దారితీయుటకూడా తథ్యం. కాని, మానసిక ఆందోళనలు బాధలు తిరుగుముఖమగుటకు కాలమొక్కటే సరియైన అవుషధం. సమస్యలను సరిదిద్దగలది సమయమొక్కటే. రెండు రోజులు గడిచినతదుపరి ప్రభ ఒక నిశ్చితాభిప్రాయానికి రాగలిగింది. మనస్సుకు పూరటను కలిగించుకున్నది. బావల ముఖపొంగులు పోవుటతోనే, పొద్దులు, పొగలు ధ్వనులు సద్దుమణిగినట్లు శరీరంలోనితాపం తగ్గింది. కంపనలు అణగినవి. ప్రశాంతంగా పడుకుని ఆలోచించినవిషయాలనే ఆలోచిస్తూ అలసటచెంది కనులుమూసి మర్చిపోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నది. మరువాలన్నదే మనస్సులో మరీమరీ చెలరేగుట మామూలువిషయం. అందుకే ఆమె నేత్రాలు మూసినా తెరిచినా ఆవిషయాలే, ఆదృశ్యాలే చాగుడుమూతలాడుతున్నవి. అశ్వఘోషాన్ని విడనాడుట ఆమె కసంభవము. మిశ్రానంద్ ను నిరాదరించుట ద్రోహంగా మనస్సు వాపోతున్నది. తన అనభిజ్ఞతలోని ఆనాటి ప్రేరణ నేడు తనను గేలిచేస్తున్నది. ఆవిషయాన్ని తలంచి నేడు కన్నీరు కారుస్తున్నది ప్రభ.

ప్రభకు జ్వరం వెనుకాడినందున తలదండ్రులకు శాంతితోగూడిన స్థిమితం లభించింది. ఇప్పుడు వారు వైద్యుల గురించిన ఆలోచనలుచేయనవసరంలేకపోయింది. అందువలన ప్రసన్నరూపంలో యేకోన్ముఖులై బిడ్డకు వృషచర్యలు సలుపుతూ ఆమె ఆనందవాణికొరకు ప్రక్కన కాపెట్టుకుంటు

న్నాను. నాలుగురోజులు గడిచిపోయినవి. జ్వరం పూర్తిగా తగ్గిపోయింది. కాని ఆమెకు లేచి తిరుగాలనిపించుటలేదు. ఎవరికీ తనముఖం చూపించాలనిపించుటలేదు తలదండ్రులను చూచుటకుకూడా కించగలుగుతున్నది. తనదగ్గరకు వస్తున్న అలికిడి విన్నప్పుడు తనముఖాన్ని గోడవైపుకుత్రొక్కి గోడయిటుకలను లెక్కిస్తుంటుంది. పెసరపప్పు వుడికించినతేట తేచ్చి ప్రభతల్లి మంచంప్రక్కగా నిలిచి “అమ్మా! నీకు ఆకలి బొత్తిగా చచ్చిపోయింది. యీ పెసరపప్పుతేట త్రాగు, ఆకలిపుట్టుకొస్తుంది.” అన్నది. ప్రభ రనంత విసగటను ప్రదర్శిస్తూ “ఏమీతినకపోతే ఆకలి అదే పుట్టుకొస్తుందమ్మా. ఈ పెసరతేట నా కిష్టంలేదు” అన్నది. అనునయంతో “జ్వరపడిలేచినవాళ్ళకిది అమృతమువంటి దమ్మా, వేడిని తగ్గిస్తుంది, ఆకలిని సృష్టిస్తుంది, స్వాదిష్టాన్ని కల్పిస్తుంది. హటంవేయక కాస్త త్రాగు తల్లీ” అన్నది తల్లి.

“మిశ్రానండ్ నీవు వచ్చావా నాయనా, నీకొరకు మొన్న నేనే రావాలనుకున్నాను. కాని అమ్మాయి వారిం చింది. మొన్న అమ్మాయికి యెంత జబ్బుచేసిందనుకున్నావు!” అని బయట అంటున్న దత్తమిత్రునిమాటలు విని ప్రభ వెల వెలబోతూ, తల్లి చేతిలోని చామగిన్నె తీసుకుని గటగట త్రాగివేసి తిరిగి పడుకున్నది. తల్లి ఆమర్దంతో బయటివైపు కెళ్ళింది. తనముఖంలో ప్రసన్నరేఖలను కనిపింపజేయాలని యెంతప్రయత్నిస్తున్నా ఆ వేదనలోని వుదాసీనరేఖలే బయల్పడుతున్నవి. “ఏమిజబ్బుచేసింది? నాకు కబురై నాచేయకపోయారా?” అన్న మిశ్రానండ్ మాటలు

వినిపించినవి. నేరస్తుని పట్టుకోను న్యాయాధీశుడే వస్తున్నట్లు ఆమె భయకంపితురాలై తా నెవరికీ కనిపించకుండా మాయమైపోతే బావుండునని, తలగడక్రిందదూరి దాక్కోగలిగితే యెంతబావుండునని తలపోస్తున్నది.

దత్తమిత్రుని వినయపూర్వక వేడుక నంగీకరించి, మిత్రశానంద్ ఆరోజు అతిథిగా వుండిపోయాడు. ప్రభ ఆరోగ్యము కుదుటపడిందనే ఆనందంతో తలదండ్రులిరువురికి అత్యధిక వేడుకగావుంది. అంత సరళహృదయుడైన మిత్రశానందమనస్సులో తెగనిఆలోచన లుత్పన్నమవుతున్నవి. నాల్గరోజులక్రితం ప్రభ తనవద్ద కొచ్చినపుడు బాగావున్నది. ఈలోపలే ఆదుర్దాపడేంత జ్వరమువచ్చుట, తనకు కబురై నాలేకుండా నయమవుట ఆయనమనస్సు కేదో కొరతను ఆపాదిస్తున్నది. తా నామెతో సంభాషించాలనిచేసిన ఆలోచనలకుప్పలు, తనమనస్సులో కదులుతున్నవి. చిక్కబట్టుకున్న హృదయంతో ప్రభశయ్యప్రక్క కుర్చీలో ఆసీనుడైన మిత్రశానంద్ ఆమె కోమలకరాన్ని నాడిని పరీక్షిస్తున్నాడు. నాడితరంగాలు ఆయనఅంగుళియాలకు తగులుట లేదు. ఆయనచేతిలో ఆమెహస్తం నొక్కుకుపోతున్నది. ఆయన దీక్షలో అకుంతితమైనవాడు. ఆశయలక్ష్యపోరాటాలలో ఆయన అఖండవీరుడు. సహనము, త్యాగములో అపారనిధి; కాని ప్రేమఆటలో అవివేకి, అమాయకుడు. నేడు ప్రేమా వేశములోని నూతన అబోధనటుడు. అజ్ఞారూపంలోని ప్రేమా వేశంద్వారా ఆయననరాలు వుబికి, వివశతతో గూడిన కాంక్షతో ఆమె నాడినేగాదు, చేతినే నలిపి వేస్తున్నాడు.

న్నపుడు నాడి యెలాదొరుకుతుంది! ప్రభ శ్వాసబిగబట్టి
చైతన్యహీనురాలివలె గ్రుడ్లుతేలవేసి వూరుకున్నది. ఆయన
హస్తం సడలినపుడు ప్రవేశ్యసందులుగా ఆమె సుకుమార
హస్తంమీద పడిన ప్రవేశ్యముద్రలు రుధిరాన్నిచిందిస్తూ కని
పిస్తున్నవి. వాటినిచూసి క్షణపాటు విచలితుడై సంభాళించు
కుని, వెనుకనున్న దత్తమిత్రదంపతులవైపు శీరస్సుదిప్పి
“ఇపు డేదోషమూ గనిపించుటలేదు. విశ్రాంతి అవసరం,
అంతే” అన్నాడు. దత్తమిత్రుడు గొప్పఆపదనుంచి బయట
పడినవానివలె, దీర్ఘమైన శీతలశ్వాసను విడుస్తూ “మొదటి
రోజున్న భయభీతులు యింతవరకుంటే, ముందు మే మిరు
వురము ప్రాణాలువిడిచివుండేవారము.” అంటూ బయటకు
వెళ్ళిపోయాడు. ఆయన్ను సరించింది సతీమణి.

ప్రభహృదయంలో యేమిజరుగుచున్నదో యేమో
ముఖాన్ని మరోవైపు తిప్పింది. పొరపాటుగాచేసిన ఖాసీని
మాపు జేసుకోజూస్తున్నవానివలె బిత్తరిదృక్కులతో అటూ
యిటూ చూస్తూ వారు పోయినందుకు సంతసిస్తూ, ఆమె
హస్తాన్ని చేతిలోవుంచుకుని కంది తేలిన అరవళ్ళమీద
మృదువుగా నిమురుతూ, తనమూర్ఖత్వాన్ని దూకుకుంటూ
“చేతిని యిలా నలిపివేశానేమిటి? చాలా పొరపాటు
జేశాను, క్షమించు ప్రభా” అన్నాడు. ఆమెనుంచి జవాబు
లేదు. “ఈపని నేను అనుకునిచేసిందిమాత్రం గాదు.” అని
విచారసూచకధ్వనిలో అన్నాడు. ఆమె మానాన్ని విడువ
లేదు. మిశ్రానండ్ వ్యాకులపాటుతో “కోప మొచ్చిందా
ప్రభా,” అంటూ ఆమెచురుకాన్ని బట్టి, తనవైపుకు

మరల్చాడు. నయనాలలో తొణుకుతూ మెగుస్తున్న అశ్రువులు ముత్యాలనలె ఒక్కటొక్కటిగా కపోలాలమీద దొర్లుతున్నవి. “అదేమిటి, కన్నీరు కామస్తున్నావెందుకు?” అన్నాడు. తెచ్చిపెట్టుకున్న నవ్వును ప్రదర్శిస్తూ, అశ్రువులను అద్దుకుంటూ “ఏమీలేదు ఆనంద్, వేడివలన గాబోలు పూరికే కామతున్నవి” అన్నది. ఆయన కరుణార్ద్రభరిత కంఠంతో “కాదుకాదు, నీచేయి వొరుసుకుని నొప్పికలిగింది గాబోలు. నేను మూర్ఖపుపని చేశాను.” అన్నాడు. ప్రభుషానంపహించింది. మిశ్రానంద్ పశ్చాత్తాపహృదయంతో “నేను యెంత హీనుణ్ణు యిపోయానో చూడు ప్రభా! నాడి చూడబోయి, నీ హస్తాన్ని యెలా నలిపివేశానో, అదేరీతి అడుగడుగునా జీవితాన్ని నేను పతనంచేసుకుంటూపోతున్నాను. ఆశయాలు లక్ష్యాలు మొదలగు హృదయనిర్మిత శాశ్వతభావసంపదంతా మంచుతెరనలె తొలగిపోయింది. ఇప్పుడు నూతనభావా వేశంహృదయంమీద సవారీచేస్తున్నది. ఈ నూతనభావాలముందు వెనుకటి నేను పూర్ణపరాజయం పొంది అశాంతితో తపిస్తున్నాను. ఈ భావాలుకూడా అడుగడుగున అవసరమైనతర్కాన్ని నిర్మించుకుని, బలపడుతున్నవి. వెనుకటిభావసంపదలో ఆత్మతృప్తితోగూడిన శాంతి ఆనందాన్ని కల్పిస్తుండేది. ఆశయలక్ష్యాలవైపు వుత్సాహంతో పరువుతెత్తించేది. కాని నేటిభావసంపద ఆత్మఅసంతృప్తితో తపనలో దహింపజేస్తున్నవి. ఇది భరింపరానిది. దీనిబారినిపడినవాను యెన్నటికీ విముక్తిపొందలేరేమో ననిపిస్తున్నది. ఈ అంతటికీ కారణం నీవే ప్రభా.” అన్నాడు. ఆమె

గోడమీద పైకిప్రాకుతూ పడిపోతూ తిరిగి ప్రాకుతూన్న కీటకంవైపు చూస్తున్నది. మిశ్రానంద్ సడలిపోతున్న పుతాన హాన్ని తిరిగి పూరించుకుని, “ప్రభా, నీవు నాల్గురోజులక్రితం కాలకారామం వచ్చినపుడు బాగావున్నావుగదా! అంత ఆకస్మికంగా ఆనాడే నీకు జ్వరమెలావచ్చింది?” అని ప్రశ్నించాడు. ఆయనప్రతివాక్యాన్ని విన్నదోలేదో! విన్నామనస్సు కెక్కిందోలేదోకాని, యేదో గుర్తువచ్చినదానివలె “వ్యక్తిగత సుఖసౌఖ్యాలు బుద్బుదాలని సమాజకళ్యాణంకొరకు, సమష్టి సంఘ ఆదర్శస్థాయికొరకు, మానవకోటి యావన్మంది సమాన సుఖాన్ని పొందురీతిని స్థిరంచేయుటకు వ్యక్తిగతంగాచేసే త్యాగం పుత్రప్రాప్తిమొందని, పరమపున్నతమొందని, స్థిరమైనదని, మిరన్నమాటలు గుర్తున్నవా, మిశ్రానంద్!” అన్నదిప్రభ. “అది యెప్పటికీ నగ్న సత్యమే. నిస్వార్థత్యాగంతో ఆశయలక్ష్యసిద్ధికొరకు దీక్షతోసలుపు కార్యక్రమంలో, ఆహుతిఅయిన అసంఖ్యాకుల ఆత్మలమీదనే పుత్రప్రాప్తినిర్మాణాలు జరుగుతుంటవి. అయితే, అన్ని ఆత్మలు యీ పుత్రప్రాప్తినిర్మాణాని కుపకరించవు. కొన్ని తైలాలే కొన్ని కార్యక్రమాలకు ప్రత్యేకించి వుపకరించునట్లు అకుంతితదీక్షతో తననుతాను మరచి, అందు ఐక్యమై అంగమై లీనమై నిలువగలఆత్మలే అందు కుపకరిస్తవి. నాహృదయం అందుకు భిన్నమై చంచలత్వాన్ని పొందింది.” అని మిశ్రానంద్ అంటుండగా, అసంపూర్ణిలోనే ప్రభ అందుకుని “అప్రస్తుతమైన ఆలోచనలతో మిమ్ముమీరు న్యూనతపశ్చుకోకండి. మీ ఆధిక్యతను ప్రముఖ స్థానాన్ని విస్మరించకండి. అలసందాలో యెందరోయువకులకు

బౌద్ధమంత్రాన్ని ఉపదేశించారు. మీద్యారా కుటుంబాలను త్యజించి, సాధువులైనవారు నేటి మీమాటలు వింటే, విస్తుపోతారు, పరిహసిస్తారు. ధర్మరక్షకుడే దుర్మార్గానికి వడిగట్టి నట్లవుతుంది." అన్నది. శుష్కతబొందినకంతంతో "అబ్బ! నన్ను అన్నివైపులా వ్యర్థునిచేయకు ప్రభా. స్త్రీస్వభావం నిజంగా విచిత్రమైంది. అసందర్భాలను సందర్భంచేసికూర్చుంటుంది. కొన్ని నేళలందు సవ్యమైనవాటిని అపసవ్యమైనవాటిగా చేసి కూర్చుంటుంది. నిర్మలవాతావరణంలో నిప్పును సృష్టిస్తుంది. మన ప్రయాణంలో నీ వన్నమాటలన్నిటిని ఒక్కమాట గుర్తుజేసుకో. బౌద్ధభిక్షువుగా బిక్షుసంఘంలో వుంటూ, బౌద్ధమతానికి చేసేసేవ ప్రదర్శనానికి వనికివస్తుందే గాని, సమాజానికి పూర్ణత్వాన్నివ్వజాలదని, బౌద్ధమతావలంబిగా కుటుంబములోవుంటూ, బుద్ధభగవానుని సూకులను ప్రతిఒక్కరికి ఆచరణయుక్తంగా అనుభవరూపంతో ప్రచారంచేసినపుడే బౌద్ధమతంద్వారా సమాజానికి పూర్ణత్వం సంభవిస్తుందన్నావు. ఇతరమతాలలో పరలోక చింతతోను, పుణ్యంపేరిట దేవునిపేరిట జరుగుచున్న మూఢత్వాలులేని యీ బౌద్ధమతం, మానవులంతా సుఖంగా వుండుటే ప్రధానఆశయంగాగల యీ మతంపేరిట ప్రచారకులుగా, అగ్రగాములుగా, సంచాలకులుగావుండువారు అందు కఠీతులుగా కేవలం కర్మిష్టులవలె యోగులవలె వ్యక్తిగతశుష్కజీవితంలో యాంత్రికజీవితంలో వుండుట దోషభూయిష్టమైందని ఆనాడు నీవుఅన్నమాటలు నాకు బాగా జ్ఞాపకమున్నవి. ఆనాటి నీమాటలు నన్నాసమ

యంలో చలింప జేయలేదు. కాని రానురాను హృదయంలో అశాంతిని రేపినవి. నీమాటలలో యదార్థసత్యాలున్నవేమో ననుకున్నాను. ఇప్పుడు నేను సంపూర్ణంగా మారిపోయాను. అడుగడుగున నీ మాటలే ఖంగుఖంగున వినిపిస్తున్నవి. ఎటుజూచినా నీ దివ్యసుందరరూపమే ప్రత్యక్షమవుతున్నది. ఏవస్తువునుజూచినా అందు నీరూపమే ప్రతిబింబితమవుతున్నది. నన్ను ఇంత అసమర్థుణ్ణి జేసింది నీవే ప్రభా. ఇప్పుడు సాంత్యనపలుకులతో నోదార్చాలని చూస్తున్నావు. ఇది న్యాయమా చెప్పి?" అన్నాడు మిశ్రానంద్.

ఆమె గ్రుడ్లప్పగించి వెర్రిదానివలె చూస్తున్నది. "ఇది న్యాయమా" అన్నమాట, థోలక్ మీద కొట్టినట్లు ఆమెముందు ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. ఏది న్యాయమో, యేది అన్యాయమో స్థిరీకరించగలస్థిమితం ఆమెలోలేదు. ఈ సంసారసుఖసౌఖ్యాల దాగుడుమూతలకు అతీతుడై అతిపవిత్రుడై, త్యాగమూర్తిగా, అరమరలు ఆటంకాలు, సంకుచితాలు, స్వార్థాలులేకుండా నిరంతరము కిలకిలారావాలతో, ఆనందతరంగాలతపతపలతో పాటలుపాడుకుంటూ, పరుగులెత్తి అగాధసాగరంలో లీనమవుతున్నట్లు, భిక్షువుసంఘంలో లీనమైన మిశ్రానంద్ నిశ్చలరూపంలో నోప్రక్క- గనిపిస్తున్నాడు. తన అజ్ఞాతప్రేరణతో చవలచితుడై చిందులు ద్రొక్కుతున్న ఆనంద్ మరోప్రక్క గనిపిస్తున్నాడు. స్ఫుటమైన స్ఫటికములాంటి పాలరాతివిగ్రహరూపంలో మిశ్రానంద్ ప్రతిమ గనిపిస్తున్నది. ఈర్ష్యతోనో, అజ్ఞానంతోనో, కేలియనినుత్తుతోనో నోర్చజాలక తానా విగ్రహాన్ని చూసి

బూసి వికృతంజేసినట్లున్న మరోప్రతిమ గనిపిస్తున్నది. స్ఫుటంగా మెరుస్తున్నవిగ్రహం. అతిగంభీరంగా గర్వంతో గూడిన స్థిరత్వాన్ని చాటుతున్నది. సూర్యునిలోవలె నిశ్చలమైన తేజస్సు ప్రకాశిస్తున్నది. తనద్వారా వంచింపబడినట్లున్న రెండోప్రతిమలో దీనత్వము హీనత్వము చంచలతలతో విషాదచ్ఛాయలతో, తీరనివాంఛలతో గనిపిస్తున్నది. కాని ఆ రెండుప్రతిమలయెడల తా నేదో ద్రోహంచేసినట్లు, వినాశంవైపు నెట్టినట్లు, అన్నివైపులా తనకృతఘ్నత ప్రకటితమవుచున్నట్లు గోచరించి, ఆమెహృదయం కంపిస్తున్నది. నేడు మిశ్రానంద్ ద్వారా గుర్తుచేయబడిన ఆనాటి తనమాటలు చిత్రవిచిత్రరూపంలో తనను పరిహసిస్తున్నవి. అలాంటి ప్రోత్సాహపుమాటలతో ఆయన నెందుకు ప్రేరేపించానా అని యెంత ఆలోచించినా ఆమెహృదయంలో దుఃఖంతో దొర్లుతున్న అంధకారమే గనిపిస్తున్నది. సమాజానికి తనజీవితాన్ని అంకితంచేసినవాడు. తమకుటుంబం పాలిటి యావజ్జీవితము పూజించవలసిన ఆపద్బాంధవుడు. ఆయన తనచేవంచితుడై తనముందునిలిచాడు. కలుగుతున్న చీకాకును కప్పిపుచ్చును మొఖంమీద చేతులుంచుకుని, బలంకొద్దీ అదుముకుంటున్నది. మలేరియారోగికి లోనుంచే చలి తెరలుతెరలుగా పొర్లి పూపివేసినట్లు ఆమె దుఃఖంతో వూగిపోతున్నది.

మిశ్రానంద్ ఖంగారుపడుతూ ఆమెముఖానికి కరుచుకుపోయిన హస్తాలను విడదీస్తూ, “ఏమిటి ప్రభా, అలా దుఃఖిస్తున్నావేమిటి? ఇక ఆఖరివినతిగా నీతో చెబుతు

న్నాను. నావల్ల అపరాధం జరిగివుంటే, చెప్ప, తగినశిక్ష ననుభవిస్తాను. ఒక వేళ నామాటలు నీ కంఠ బాధను కలిగించివుంటే, నన్ను ఊమించు ప్రభా. జన్మలో మరెప్పుడూ నీకు కనుపించను.” అని నిస్పృహతో కూడిన నిర్ణయాన్ని తెలియ జేసినపుడు ప్రభ వెలవెలబోతూ లేవబోతున్న ఆయన హస్తాన్ని బట్టి లాగివుంచుతూ, దుఃఖభరితకంఠంతో “అలా అనకు మిత్రానంద్. నేను కృతఘ్నురాలినిగాదు, అసమర్థురాలిని. మా కుటుంబమొనకు నీవు జేసిన మేలుకు నేను ప్రతిగా నీకు జేసినదాన్ని ప్రక్కగా బెట్టి చూస్తున్నాను. నాద్వారా నీ జీవితలక్ష్యం కుంటుపడింది. నీ నిశ్చలహృదయానికి తుచ్ఛమైన చంచలత్వం లభించింది. పరమపవిత్రమైన లక్ష్యాలతో ఆశయాలతో వెలుగుప్రసారిస్తున్న నిస్వార్థ త్యాగమూర్తియైన మీకు స్వార్థం ప్రబోధించి, మీలోని తేజస్సును హ్రస్వంజేసిన నా ఊద్రత్వానికి దుఃఖిస్తున్నాను ఆనంద్.” అన్నది.

ఆయనముఖంలో ఓ దారుర్వేఖలు జలుగుజలుగుగా ప్రదర్శితమైనవి. స్థిమితాన్ని బొందినవానివలె కూర్చుని “అందుకా నీ నీ కన్నీరుకావచ్చునది? నామార్గం నీద్వారా మారినందుకు విచారించాల్సినపనిలేదు ప్రభా. ప్రకృతివిరుద్ధమైన యీ సన్యాసిధోరణెందుకని నీ నన్నపుడు ప్రథమంలో నేనూ అలానే బాధపడ్డాను. కాని నీవు బోధించినమార్గంలోనే మానవపూర్ణ త్వమున్నవని నేడు తెలుసుకుని ఆనందపడుతున్నాను. ఆమార్గావలంబనే ఉత్కృష్టమైనదిగా పూజానందాన్ని పొందగలుగుతున్నాను. నీమాటలను శిర

సావహించ సంసిద్ధుడనై యున్న నన్ను జూచి గర్వించుటకు బదులు దుఃఖించుటెందుకు ప్రభా!" అంటూ ఆ మెకపోలాల మీది అశ్రుబిందువులను అంగుళీయములతో తుడుస్తున్నాడు. ఎవరిహృదయాలలో యేమిజరుగుతుంటుందో యెదుటివారికి తెలియుట సాధ్యమైనపనిగాదు. కాని, తనకు తోచినట్లు యెదుటివారిమూకీభావాన్ని నిర్ణయించుకుని స్థిరీకరించుట పరిపాటి. తాకికానికి స్త్రీలోకానికి అతీతుడైన బౌద్ధభిక్షువు మిశ్రానంద్ కు ప్రభమనోభావం యెలా అర్థమవుతుంది! ఆమె తన అంతర్గత ఆవేదనతో యేప్రలాపం జేసినా, అవన్నీ తనకొరకుగానే గనిసిస్తున్నవి ఆ అమాయకునికి.

అగాధజలరాశిలో మునిగిపోతున్నట్లున్న ఆమెను జలచరాలు వెంటాడి కరుస్తున్నట్లున్నది ఆయనసంభాషణ. ఆమె మారుపలుకజాలక నెమ్మదిగా ముఖాన్ని మరోవైపుకు త్రిప్పి శ్వాసనుబిగబట్టి హృదయకంపనలను అదుపు జేసుకుంటూ నేత్రాలు అర్ధనిమిలితంజేసింది. మిశ్రానంద్ కు ఆమెనుచూస్తున్న కొద్దీ మనస్సులో నూతననృత్యం ప్రారంభమవుతున్నది. తన కభ్యాసములేని పూహలు తప్పన్న మవుతున్నవి. ఆమె శరీరచ్ఛాయలోని మెరుపులు నునుపులు అద్వితీయరూపంలో ఆయన హృదయిస్తున్నట్లున్నవి. ఆమె శరీరంలోని ప్రతిఅణువు అత్యధిక ఆకర్షణీయంగా తోస్తున్నది. ఆమె తనకు అతिसన్నిహితంగావుంటూ, అనేక రోజులు దుతువులు గడిచినవి. ఆరోజుల్లో తాను విముఖుడై, కట్టుబడిన కర్తవ్యాలజపంలో వుదాసీనతలో వుంటున్నపుడు

ఆమె అడుగడుగున తనచెంతజేరి, పరిహాసాలుపట్టిస్తుండేది. సన్యాసివేషాన్ని వివిధవిధాల విమర్శిస్తూ, తనను రెచ్చగొడుతుండేది. ఆమెశరీరస్పర్శలను యెన్నోమారులు అనుభవించాడు. ఆనాడు పసిబాలికవలె తనమీదపడి ఆటలుపట్టిస్తుండేది. కేరింతలుకొడుతుండేది. వెనుకగావచ్చి బూచి ఆటలు ఆడుదానివలె నేత్రాలుమూసేది. తాను యెరుగనట్లు కదలకుండా శిలవలెవున్నపుడు, తనవీపుమీద వాలిపోయి ముందుకూ వెనుకకూ వ్రాపి, తనను ముందుకుపడవేసి ఆమెకూడా పోయి తేలవేసిన మదభరితదృక్కులతో చూస్తూ రొప్పతోగలిపి నవ్వుతుండేది. పయనపురోజుల్లో రాత్రులందు దొంగలభయంతో ఆమె తనకూ, దత్తమిత్రునికిమధ్య పవళించేది. బడలికలేని గాఢనిద్రతో ఆమెపాదాలను పూర్తిగా తనమీద యెన్నోమారులు వేసింది. డొర్లిగింతలతో తనమీద వచ్చిపడినరోజులున్నవి. నిద్రలో చెరగిన ఆమెచీరెను తాను సరిదిద్దినసమయా లెన్నోవున్నవి. దొంగలబారిచిక్కినపుడు ఆమెకాళ్ళకు తగిలిన గాయాలతో చీర రుధిరస్రవంతులతో తడిసిపోయింది. ఆమెకు చేతస్యం అసలేలేదు. ఈ సర్వాంగసుందరశరీరమంతా ఆరోజుల్లో పూర్తిగా తనఅధీనంలోనే వుంది. తాను ఆ పాదాలకు కట్టులుగట్టాడు. ఆమెదుస్తులను తానే మార్చాడు. కాని, ఆమెలోని యీ ఆకర్షణాశక్తి తన కానాడు రవంతకూడా కనిపించలేదు. మనస్సు చలించలేదు. ఆరోజుల్లో తన కర్తవ్యము, లక్ష్యాలు, ఆశయాలు ముందు గనిపిస్తుండేవి. తానొక సైనికునివలె కర్మిష్టిగా కర్తవ్యపరాయణుడవుటే

ధ్యేయంగా వుండేది. అదే ఆనందంగా గనిపించేది. స్త్రీప్రేమ మత్తునంటిదని తుచ్చమైనదని తోచేది. సంఘాశయాలు శాశ్వతమైనవి, యేకైకతరహాపాయమని, స్త్రీసుఖం క్షణికమనీ అనిపించేది. కాని నేడు ఆనాటి తనతలంపులు అంధత్వాన్ని సూచించే వేమోనని, అమాయక ఆలోచనలేమోనని, సేవాభావమత్తులోని నెరితనమేమోనని ప్రభ ఆనాడు చెప్పినట్లే, స్త్రీని వేరుజేసి, పురుషుడు పూర్ణత్వాన్ని పొందజాలడని, పూర్ణత్వాన్ని పొందని మానవుడు సమాజానికి సంపూర్ణతను ఆపాదించలేడని నేడనిపిస్తున్నది. అందుకే నేడామేశరీరము చూచుటకే మధుభరితమై మత్తులో ముంచివేస్తున్నది. ఇపుడామెస్వర్గానుభూతులను తనశరీరంలోని ప్రతిబింబపు వాంఛిస్తున్నది. ఆమె ఆనాడు మాటాడినమాటలనే తిరిగి మాటాడితే, విని పరనశంకావాలని మనస్సులో అనిపిస్తున్నది. ఆకలితో అలమటిస్తున్నవానికి అద్దాలబీరువాలో గనిపిస్తున్న మిఠాయిలు ఆనందోత్సాహాలను కేకెత్తించినమీదట చప్పరింతలతో కనులార్పకుండా చూస్తున్నవానివలె నగ్నంగావున్న ఆమెహస్తాలను పాదాలను వెర్రివానివలె చూస్తున్నాడు. బయటనుంచి వచ్చిన దత్తమిత్రుడు “అమ్మాయికి నిద్రపట్టిందిలాగుంది” అన్న మాటలతో మిశ్రానంద్ పులికిపాటుచెంది, లేచి నిలచాడు. ఆయన ఆలోచనలు తెగిపోయిన సినిమారీలువలె అంతటి తోనే ఆగిపోయినవి.

అశ్వఘోషాన్ని వర్షమేగాదు, తుఫానులు యేకమయినా ప్రభతోకలియకుండా ఆపజాలవు. వర్షముతోపాటు

ఆయన కో నూతనఅభిప్రాయ ముత్పన్నమయింది. నూతన ప్రేరణాఫలితంగా ఒకకావ్యాన్ని, లేక కనీసం కొన్ని పాటలనైనా వ్రాయమని ప్రభ నిత్యము కోరుతున్నది. కాని, ప్రభప్రత్యక్షంతో తా నలా వ్రాయ ప్రయత్నించీ విఫలమైనాడు. ఆమెలేని యీ సమయంలో అద్భుతమైన రచన నొకదానిని వ్రాసి, ఆమెను చకితురాలనుచేయాలనే తలంపుతో తాళపత్రాలను ముందుబెట్టుకుని కూర్చున్నాడు. విశ్వప్రయత్నంతో రచనకు ప్రక్రమించాడు. మూడురోజులు గడిచినవి, మూడు తాళపత్రాలను కుదిరికలులేని కూర్పులతో నింపాడు. కాని, తిరిగి చదివి అసంతృప్తితో చించిపారవేశాడు. పట్టుదలను రెట్టింపుచేసుకుని, మరికొన్ని భూర్జరపత్రాలను విధ్వంసమొనర్చినమీదట నిస్పృహతో నిట్టూర్పులువిడుస్తూ ప్రభకొరకు పయనమయ్యాడు.

ప్రభమనస్సు అస్వస్థతవలన సరిగాలేదని, యెక్కువగా సంభాషించుట అంత మంచిదిగాదని, ఆమె ఆరోగ్యం రెండుమూడురోజుల విశ్రాంతితోనే కుదుటపడుతుందని, ఆమీదట తన స్థిరమైననిర్ణయాలను తెలపాలని, తననిర్ణయాలు తాత్కాలికమోజులతో చేసుకున్నవి కావని తెలిసినపుడు ఆమె ఆహ్లాదంతో స్వీకరిస్తుందని, యీలాంటి ఆలోచనలతో ఆత్మత్వప్రినిపొందుతూ సాధుపుంగవుడైన మిశ్రానంద్ కాలకారామం చేరుకున్నాడు.

మిశ్రానంద్ వెళ్ళిపోవటంతో ప్రభమనస్సు రవంతతేలికపడింది. కాని అమాయకరూపంలో జరిగిన ఆయన హృదయమాపుకు జాలిపడుతూ పశ్చాత్తాపంతో పరితపిస్తు

న్నది. తనసర్వస్వాన్ని అశ్వఘోషకు అర్పించి కూర్చున్నది. నేడు తనవద్ద తనది యేమివున్నా మిత్రశానంద్ కంకితము చేయుటకు వెనుకాడదు. జైలులోని ఖైదీ కిటికీగుండా ఒక గర్భాకలితో అలమటిస్తున్న యాచకుని జూచి, జాలితో సానుభూతితో మరేమీచేయజాలక అశ్రువులతో ఆదరం చూపుతూ ఆశీర్వాదించినట్లు, తనవద్ద తనదిగా యేమీలేని ప్రభ మిత్రశానందునిజూచి జాలితో కరుణతో విప్పారితమై పవిత్రమైన అశ్రువులను అర్పిస్తూ మనస్సా "ఆయనమనస్సు వెనుకటిదీక్షలోనే వుంటే, యెంత బావుండేది!" అంటూ దీవిస్తున్నది.

విధి అతివిచిత్రమైంది. వక్రించినపుడు అన్నివైపుల నుంచి వక్రిస్తుంది. దుఃఖంలోముంచి అదిమి సమాధిచేసి గాని, శాంతించదు. జీవితంలో సుఖఘడియలే యెక్కువ. కాని సుఖఘడియలకంటే దుఃఖఘడియలఅంతరం అత్యధిక మైంది. అందుకే సుఖఘడియలు యిట్టే గతిస్తవి. కాని, దుఃఖఘడియలు యెంత నెట్టినా దూరంకావు.

ప్రభకు పాలుబోని నుయ్యిగొయ్యిలసమస్యలతో మనస్సు వేడెక్కి, తిరిగి టెంపరేచకు హెచ్చింది. ఆమె విసిగిపోయి నుదురుమీద మోదుకుంటుంది. దంతాలను కర కరమనిపిస్తూ, తలగడను మాడుమీదపెట్టి బలమంతటిని ప్రయోగించి నత్తివేస్తుంటుంది. పరమపవిత్రుడయిన మిత్రశానందకు పిచ్చిమార్గాన్నిచూపిన తాను యీలోకంలో జీవించుట న్యాయవిరుద్ధమని, సరయూకి ఆహుతిఅయితే శాంతి, నిష్కృతి లభిస్తుందని మనస్సు వాపోతుంది. ఆత్మహత్య

అసమర్థత్వప్రతిబింబమని, ఆహుతియైనా సమస్యలు అపరిష్కృతంగా వుండిపోవచ్చునని తిరిగి అనుకుంటుంది. విరుద్ధభావాలతో మనస్సు వికలంచెందుతున్నది. తిరిగి జ్వరతీవ్రత హెచ్చుటతో తలదండ్రులు కళవళపడుతూ, కరక్కాయ వూటతో తడిపిన గుడ్డను మాడుమీదవుంచి, సపర్యలు చేస్తూ మిశ్రానందకు కబురుచేయజూస్తున్నారు.

నూతనరచనతో ప్రభను చకితురాలనుచేయాలని చేసిన గుప్తప్రయత్నాలన్నీ విఫలమయిన అశ్వఘోష్ ప్రభయింటిముందు జేరి, ఆహ్వానించువారెవరూ గనిపించక, తటవటాయిస్తూ అటూయిటూ పరికిస్తున్నాడు. ఎవరిపదార్థాన్ని వారే బల్లవద్దజేరి, అందుకొను నూతనవిందురీతివలె తనంతటతానే లోపల ప్రవేశించి, శయ్యమీద పడివున్న ప్రభను చూసి, వెలవెలబోతూ అనభిజ్ఞునివలె ఆమెప్రక్క కూర్చుండి, ఆమెకుడిహస్తాన్ని దీసుకుని నిమురుతూ ఖంగాడుచెందుతున్న కంఠంతో “అబ్బ! యెంత జ్వరంగావుంది?” అన్నాడు. ప్రభశ్వాస తీవ్రంగా ఆడుతున్నది. నేత్రాలు పెద్దవిగా చేసి, అవరాధినిచూస్తున్నట్లు చూస్తున్నది. ఆయన మనస్సులో యేమనుకున్నాడో, నయనాలనుంచి రాలిన అశ్రుబిందువులు ఆమెఅరచేతిలో టపటప పడినవి. వెంటనే ఆమెహస్తం అదిరింది. లాక్కొనప్రయత్నించింది. గాద్దదికకంఠంతో “నేను యెంత వెర్రివాడిని! నీకు తెలియకుండా ఒక మంచికావ్యాన్ని నీవుకోరినట్లు వ్రాసి, నిన్ను చకితురాలనుచేయాలని ప్రయత్నిస్తూ నిన్ను కలుసుకోలేకపోయాను. నీవు యెలావున్నావో ననే ఆలోచనలుకూడా లేక, నీవు వచ్చినా కనిపించగూడ

దని గుప్తస్థానాలలో కూర్చుని, రచనాప్రయత్నంలో మునిగి పోయాను. నా ప్రమత్తతను మన్నించు ప్రభా!" అన్నాడు. నీటిలో మునిగి చావబోతున్నవాడు, నీరు చల్లగావుందా, వెచ్చగావుందా అని అడిగినట్లు, "వ్రాశారా? ఏదీ?" అని లోతుకంఠంతో అడిగింది. "నీవు చూసి పరిహసిస్తావని చించి పారేశాను" అన్నాడు. ఆమెలోనివుత్సాహం అణగి పోయింది గాబోలు, తిరిగి ప్రశ్నించలేదు. ఆమెముఖం మూసతచేంది నిస్త్రాణలో వుండిపోయింది. అశ్వఘోషకు తిరిగి పలుకరించాలనే ధైర్యంలేక ఆమెహస్తాలను నిమిరుతూ విమూఢునివలె వుండిపోయాడు.

ప్రేమచికిత్స

ఆరాత్రికి జ్వరం మరింత వుధ్రుతరూపం దాల్చింది. భరించలేని తపనలో రొప్పుతున్నది. అర్భకునివలె అశ్రుభరిత నయనాలతో, ప్రక్కనకూర్చుని తదేకంగా చూస్తున్న ఆయనకు అంతా అంధకారమే గోచరిస్తున్నది. విపత్తులోని అంతిమఘడియలలోనున్నట్లు ఆయనహృదయం దడదడలాడు తున్నది. అగాధంలో మునిగి బుటకలు వేస్తున్నవానివలె అధరాలు అదురుతూ వక్రాలుతిరుగుతున్నవి. హృదయక్షోభతో ఆక్రందనలరూపంలో ఆగిఆగి అవస్వరధ్వనులు బయల్పడు తున్నవి ఆయనకంఠంనుంచి. తనను నమిలిమింగి వేస్తున్న వ్యధ క్షణంలో దుఃఖరసాలొలికిస్తూ అత్యధిక శ్రావ్యమై

సుకుమారమై మాధుర్యాలతోనిండిన . రాగరూపాన్ని పొందింది. ఆలోచనాస్థాయిలోని రాగరంజితమైన గుఃఖరసం పాపాణాలను సైతం కరిగించురీతిలో వున్నది. ప్రభ కర్ణాలు రిక్కించి వింటున్నవి. ఆ ప్రేతరూపందాల్చినముఖంలో వుత్సుకతాకవళికలు ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తున్నవి. అప్రయత్నంగా మాధుర్యాలొలుకు ఆయనకంఠంనుంచి బయల్పడుతున్న పాట ఊర్వశీవియోగంలోనిదే.

“సరయూనది సంగీ - హృదయార్పణజేసితి పొంగీ,
.....”

ఇపు డాయన మన సిక్కుడలేదు. స్వేదించి గాలి వత్తిడితో నీరు ధారగా చిందుతూ బొట్లుగా ప్రక్కలకు ప్రవహిస్తున్నట్లు ఆయనహృదయంలోని వేదన పాట రూపంలో నోటిగుండాను, కన్నీటిరూపంలో కళ్ళగుండాను బయల్పడుతున్నది. గాఢు పెండలోనున్నదానిమీద పన్నీరుచల్లినపుడు సోమ్మసిల జేయు చల్లదనాన్ని కల్పించునట్లు అశ్వఘోషరాగము ఆమె మనస్సును మంచుతెరతో కప్పినట్లు శీతలంజేసింది. ఆమె లోనిపుష్టతాపం హరించింది. స్పృహకలిగింది. స్థిమితాన్ని పొంది ఆయన్ను చూస్తూ పరవశురాలవుతూ, కదిపితే ఆ దృశ్యం యెక్కడ చెదిరిపోతుందోననేభయంతో శ్వాసను మృదువుగా విడుస్తూ హాయినిగ్రోలుతూ “కవిత్యానికి సంగీతానికి యదార్థమాతృక దుఃఖభరితవ్యధ అన్నది పరమ సత్యం.” అని అనుకుంటున్నది. వ్యధతో, పూగిపోతున్న ఆయనహృదయానికి, అశువులతోనిండిన నేత్రాలకు అంధ

కారందప్ప మరేమీ గనిపించుటలేదు. అందువలన తనమనో నేత్రంలోని దుఃఖాన్ని రాగరూపంలో యింకా వలికిస్తూనే వున్నాడు. అమృతకలశమనే ఆయనకంతం వలికిస్తున్న ధారను హాయిగా గ్రోలుతూ, ఊణ మొకరీతిగా ఆరోగ్యాన్ని పొందు తున్నది ప్రభ. ఆమెమనస్సులోని, మలినాన్ని, అసందర్భాలను, సందిగ్ధాలను ఆ అమృతం కడిగి వేస్తున్నది. తనహృదయాధిదేవతారాధన ఆఖరిస్తోత్రంలో చైతన్యాన్ని సమూలంగా కోల్పోయి వుచ్చస్థాయిలో నామనినాదాన్ని స్తోత్రాస్తూ రోగిమీదకు వాలిపోయాడు. తన అమూల్యసంపదను ఆవల బెట్టి, ఆదమరచిదుష్టస్వప్నాలలో ఒడి దుఃఖిస్తున్న వానిని మేల్కొలిపి మరచిన నిజసంపత్తిని యేదేవతోవడిలో బెట్టి “జాగ్రత్తగా కాపాడుకో” అన్నపుడు, ఆ వ్యక్తిస్థితే ప్రభ కా సమయంలో కలిగింది. ఆత్రత, పుత్సుకత, ధైర్యము ఆత్మానందము ఒక్కమాటుగా ఆమెలో పెల్లుబికినవి. వెంటనే ఆయనశిరస్సును బాహువులలోకి దీసుకుని, మృదువుగా యెత్తి తనహృదయం మీద పెట్టుకుని, ఆయనకురులలో ప్రేభృదూర్చి నిమిరుతున్నది. ఆయనదీర్ఘశ్వాస ఆమెవక్షానికి తాకుతున్నది.

అశ్వఘోష శిరస్సు పైకెత్తి ఆమెనుపరికించి, ఆశ్చర్యాన్వితుడై తదేకంగా చూస్తూవుండిపోయాడు. ఆయన ముఖంమీది అశ్రుముద్రిక లింగా స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నవి. కాని, అదంతా కలలోని కన్నీరువలె గనిపిస్తున్నది. పవళించి దరహాసరూపంలోనున్న ప్రభ సగంలేచి, కుడిచేతిఅంగుళీయములతో కన్నీరు తుడుస్తున్నది. తల్లి వడిలోని పసిబిడ్డవలె “నీ కింతకుముందు జ్వరం ప్రమాదరూపంలో వుండేనే?”

అని ప్రశ్నించాడు. ఆమె జవాబుకు ప్రతిగా గాబోలు, చిరు నగవును చిలికించింది. కాదు మేఘాలక్రింద తడువుకుంటున్న వానికి మెరుపు లభ్యమైనట్లు, ఆయన శరీరంలోని నాడులన్నీ ఒక్కమాటుగా తన్ని తానంచేసినవి. “ఇప్పుడు జ్వరం పూర్తిగా పోయినట్లేనా?” అంటూ ఆమె హస్తాన్ని బట్టి, సరి క్రొత్త చికిత్సకునివలె నాడిని వెదుకుతున్నాడు. ఆమె దర హాసంచేస్తూ “వున్న జ్వరం నాడిలోనే వుండదులెండి. నాడిని పరీక్షించి తెలుసుకోను విశేష నైపుణ్యం కావాలి.” అన్నది. కలిగిన ధైర్యంతో లోతు స్వరంతో వ్యంగ్యంగా “అవసరాలు నైపుణ్యాన్ని సృష్టిస్తవి.” అన్నాడు. ఆమె మరింత ముగ్ధురాలవుతూ “పరిమన త్యాన్ని పలికావు కవీ, వేడిని వేడే హరింపచేయగలదన్నట్లు, దుఃఖాన్ని అంతకు మించిన దుఃఖమే దూరముచేయగలదని నేడు ప్రత్యక్షనిదర్శనతో రుజువుచేశావు.” అన్నది. అర్థంగాని అమాయకునివలె “నే నేమిజేశాను?” అన్నాడు. “నా జ్వరానికి సరిపోయే బౌషధాన్ని వాడావు” అన్నది. తడువుకున్నవానివలె “నే నే మందూ వాడలేదే!” అన్నాడు. “దుఃఖరూపంలో నీవు మహా ఆకర్షిస్తావు కవీ” అన్నది. జ్వరంలో ఆమె మతిబోయి యిలా మాట్లాడుతున్న దేమోనని వుద్విగుడ్డై ఖంగారుతో ఆమె హస్తాలపట్టి, శయ్యమీదికి అదుముతూ “నీవు షానంగా పడుకో ప్రభా. జ్వరం సంధిలోకి దిరిచిందేమోనని నాకు భయంగా వుంది” అన్నాడు. ఆమె కిలకిలనవ్వుతూ, ఆయన హస్తాన్ని తనముఖమండలంమీద వేసి అదుముతూ “భయపడకు కవీ! ఇంతకుముందే నీవు పూర్వశీవియోగపు

పాటను ఆలాపనచేశావు. అబ్బ! అందులో యెంత మాధుర్యంతో గూడిన మత్తు వుంది! ఆ పాటలోని కూర్పు లయ తానం సమ్మేళనమై; అమృతంవలె నీకంఠంనుంచి ప్రవహిస్తున్నపుడు, నీ శరీరంలోని ప్రతిఅణువుయొక్క వేదన సంయుక్తమై, సన్నిబద్ధమై శ్రావ్య సరాగమై, పీతాంబర ఘణిరాజ నాజూకువంపులరీతి ప్రవహిస్తుంటే మృతక శేబరాలు సైతం లేచి నృత్యంసలుపగలవు కవీ!" అన్నది. అనభిజ్ఞుని వలె ఆమెను కనులార్పకుండా చూస్తున్నాడు. తననుదురు మీదున్న ఆయనహస్తాన్ని మృదువుగా నిమురుతూ "మనము నాట్యశాలలో అనేకమాకులు మీరువ్రాసిన 'పూర్వశీవి యోగం' ప్రదర్శించాము. కాని మీ పాటలో యెదుటి పాషాణాలనుకూడా పన్నీరుగా కరిగించు, యింత మాధుర్య మిదివరకెన్నడూ కనిపించలేదు కవీ! జన్మలో మరువరాని మధురఘడియ ఆ పాటను విన్నఘడియే" అన్నది.

"సానుభూతిలోగాని, అభినయంలోగాని సహజత్వం వుట్టిపడదు. వ్యధాభరితహృదయరోదనలు ఆక్రందనలలో నలిగి, కరిగి, మరిగి కావుక్లుక్రమ్మి జ్వాలాముఖవలె వేదన పొంగిపొరలునపుడు సాక్షాత్ దుఃఖదేవత వృద్ధిమీద దొర్లి గింతలుబెడుతూ ప్రళయాన్ని ఆహ్వానించినట్లు ప్రేక్షకులు భీతిలుతూ వేదనాస్తోత్రంలోని కమనీయతకు ముగ్ధతనుబొంది, ఆ లయలో వూగిపోవుట సహజము" అన్నాడు. "అదేమిటి కవీ! ఆ పాటరచన అపుడయినా యిపుడయినా నీదే. ఆ నాట్యశాలలో పాడిందీ నీవే, యిక్కడ పాడిందీ నీవేగదా!" అన్నది. ప్రేమలొలుకు కోణదృక్కుల బరపుతూ, కపో

లాన్నిబట్టి మృదువుగా మెలివేస్తూ “ప్రశ్నలతో వేధించకు ప్రభా. అది అభినయం, యిది యదార్థవిలాపం. వీటిఅంతరం అనంతమైంది” అన్నాడు. “నీ ఆవేదనా ప్రతిఫలమే ఆపాట అయినపుడు ఆపాటపాడుటలో యేనమయంలోనైనా సహజత్వం వుండాలిగదా.” అన్నది. “హృదయందుఃఖావేదనలతో మరిగి, పొంగిపొరలినపుడే ఆపాటకు సహజత్వంవస్తుంది” అని అశ్వఘోష్ అంటుండగా దత్తమిత్రుడు ప్రవేశించి, విచారగ్రస్థకంఠంతో “ఇలాంటి విషజ్వరాన్ని నే నిదివరకెన్నడూ చూడలేదు అశ్వం. పూర్తిగా నయమయినట్లే గనిపిస్తుంది. ఒక్కక్షణంలో తిరిగి వుద్భుతరూపం చాల్చుతుంటుంది. ఇప్పుడెలావుంది ప్రభా?” అన్నాడు. సిగ్గులుతున్నవదనంతో ప్రభ “బాగానేవుంది” అన్నది.

ప్రభ, అశ్వఘోష్లు తిరిగి యధావిధిగా కలిసి మెలిసి నాట్యశాలలోను బౌద్ధవిహార్లోను సరయూతీరాన తిరుగుతున్నారు. దూరదూరపటణాలనుంచి వస్తున్న “పూర్వశీవియోగ” నాటకప్రశంసలతో మరింత వుత్సాహితులై, యురోపిద్ మొదలగు గ్రీకురచయితలనాటకాలను తరచితరచి చూస్తున్నారు.

మిత్రశానంద్ ప్రభయింటినుంచి కాలకారామం వెళ్ళి నప్పటినుంచి, ఆయనమనస్సు వుద్భుతరూపంలో కలవరపెడుతున్నది. అలసందానుంచి పయనమై వస్తున్న దారిలో తనను యేవైపుకు ప్రోత్సహింపరచిందో, యేమార్గంలో మానవ పూర్ణత్వాన్ని పొంది, సమాజాన్ని ఆదర్శప్రాయంచేయవచ్చునని తార్కికంగా తనను నిశ్చయించుకొనిందో, నిశ్చలము నిర్భా

రితముఅయిన తనను యేవైపుకు మరల్చుటకు లాలించిందో, తనవివేకమంతటితోను విన్నవించిందో, నేడందుకు భిన్నంగా మాట్లాడుట, తానా రోజుల్లోవున్న అభిప్రాయాలవైపుకే తిరిగి మరల్చప్రయత్నించుట చీకాకును కల్పిస్తున్నవి.

ఒకనాటి అవాంఛనీయాలు మరోనాడు వాంఛనీయాలుగాను, ఒకనాటివాంఛనీయాలు మరోనాడు అవాంఛనీయాలుగాను పరిణామంపొందుట పరిపాటి. మానవస్వభావ మెప్పుడూ సందర్భపడనివాటివైపు అసంభవాలవైపు పడుపు లెత్తుట, అసంభవాలు సంభవాలయినపుడు వాటిమోజు పోయి, మరోఅందరానిదానికొరకు ఆరాటపడుట, తనయెట్టయెదుట లభ్యమయినదానిని నిర్లక్ష్యంతో దూరంచేసుకుని, ఆతరువాత దానికొరకే విలపించుట సహజమైపోయింది.

ప్రభ తనకు సన్నిహితంగావుండి, తనను లాలింపులతోను, ముద్దులొలుకు మురిపాలతోను, అత్యధిక ఆప్యాయతతోను ప్రోత్సహించినపుడు తాను నిష్టలతో నియమాలతో ఆశయలక్ష్యాలదీక్షలతో మత్తులో విముఖతను ప్రదర్శిస్తూ, నిరసనతో పయనించాడు. ఆనాటి ఆమెలాలింపులు వినతులు, ప్రేమదృక్కులు యీనాడు మధుసంచితస్మృతులై హృదయాన్ని చిందులుత్రొక్కిస్తున్నవి. ఆనాటి తానవలంబించిన పరమపవిత్రము యోగ్యముఅయిన దీక్షలతో నేడు మసక గోచరిస్తున్నది. ఆనాటి తనవ్రాహలలోని శిఖరాలు నేడు శిథిలాలుగా గనిపిస్తున్నవి. ఆనాడు అయోగ్యంగా స్వార్థపూరితంగా సంకుచితంగా గనిపించినవే నేడు జీవిత పూర్ణపథానికి సోపానములవలె గనిపిస్తున్నవి.

అ హు తి

భిక్షువు సంఘంలోగాని, సంఘకార్యక్రమంలోగాని మనస్సునకు ఈషణ్మాత్రం శాంతిలభించుటలేదు మిశ్రానందకు. తననలెనే ఆమెకూడా తా నిలుమారితే, ఆమె అటు మారెనా, లేక తన ఆంతరిక యదార్థలోతులను పరిశీలించు పరీక్షయూ అను సందిగ్ధాలోచనలతో సతమతమవుతున్నాడు. మనస్సెప్పుడూ అస్పష్టవిషయాలలో ఆఖరినిర్ణయాన్ని తన కనుకూలంగానే చేసుకుని, సంతృప్తిని పొందుతుంటుంది. మిశ్రానంద్ మనస్సు అనుక్షణమూ ప్రభవైపుకే పరుగులెడు తున్నది. “బుద్ధభగవానునికి, ఆయన ఆశయాలకు ద్రోహం చేసి, స్వార్థానికి పాలుమాలినవాడివవుతావు. నీ జీవితం అలాంటి నికృష్టపథానికి గాదు, ఉత్కృష్టకార్యానికి” అని మనస్సులోని నో ప్రవృత్తి చైతన్యాన్ని గల్పిస్తుంటుంది. “పిచ్చివాడా, మానవజాతिसంతటిని తనుగీచినగీటుమీద నడువమని బుద్ధభగవానుని ఆశయంగాదు. సుఖప్రదమైన సర్వశ్రేష్టమైన, యీర్ష్యాద్వేషదుఃఖరహితమైన సమానత్వము సౌభ్రాతృత్వము సమష్టిక్షేమమే ఆశయంగాగల మానవ సమాజనిర్మాణమే వారిఆశయము. వ్యక్తిగతసుఖాలకొరకు వ్యక్తిగతసంపత్తికావాలి; ఆ సంపత్తిసంపాదనలో పోటీలుపడి, యీర్ష్యాద్వేషాలు మోసాలహద్దులను అధిగమించిరాక్షసత్వం పొందారు. కనుక, కాంక్షలను విసర్జించమన్నాడు; వ్యక్తిగతసంపత్తులకు తిలోదకాలివ్వమన్నాడు. సేవాభరితజీవితమే పుత్రృష్టమైందిగా భావించమన్నాడు. అందు జీవితసర్వస్వాన్ని సమాజ సేవ కంకితమొనర్చి, భిక్షువుగా జేరుట పరమోన్నతమార్గ

మన్నాడు. అయితే మానవులందరూ ఆమార్గాన్నే అవలంబించి, భిక్షువులయితే, మానవజాతే అంతమొందుతుంది గదా, కనుక బుద్ధభగవానుని ఆశయమర్థము అంతేకాదు. ఆ భిక్షుసంఘము తనవాంఛిత సర్వశ్రేష్టసమాజసమూహా ప్రతిబింబప్రదర్శన మాత్రమే. కుటుంబసుఖాలను పొందుతూ, పౌద్గమతావలంబిగా ఆదర్శరూపంలో ప్రదర్శితమవుతూ, సమష్టిసుఖాన్ని సమష్టిక్షేమాన్ని వాంఛిస్తూ, అందుకే తన యావత్ శక్తిని వినియోగిస్తూ శాంతితోను సుఖసౌఖ్యాలతోను పరస్పరానురాగాలతోను ఆనందానుభూతులతోను తులతూగుతుండు మన్మథమయసామ్రాజ్యాన్ని నిర్మించుటే బుద్ధభగవానుని ఆశయమైవుంటుంది గనుక, నీవు కుటుంబీకుడవైనపుడే సృష్టిలోని పూర్ణత్వాన్ని చూడగలవు, పొందగలవు. పూర్ణత్వంలోని నవసమాజాన్ని పూహించగలవు, నిర్మాణానికి కృష్టిచేయగలవు” అని మరో ప్రవృత్తి అన్నది.

ఆయన హృదయతంత్రులమీద యెవరో మృదువుగా మీటినట్లు మర్మములు విప్పారితమై సరాగసంబద్ధతలో చనలు తంతియలుతంతియలుగా పవనసవ్వడులను ప్రాకినట్లు వుతున్నవి. ఆనందస్పందనలలో సర్వాంగాలు పులకితమై తీయతీయని కూనరాగాలను చిందిస్తున్నవి. రోహిణియెండలకుబీటలువారిన పృథ్వి వసంతరుతువుతో హరితవర్ణమై ప్రకృతి సిద్ధ సుగంధాలను వెదజల్లుతూ మనోహరదృశ్యాలతో శోభించునట్లు మిశ్రానంద్ శరీరంలోని ప్రతిఅణువు నూతనోత్సాహాన్ని పొంది, విజయగీతికను ఆల్పస్తున్నది.

ప్రభకు తనయెడలనున్న సానుభూతి, శ్రద్ధాభక్తులు
 అపారమని తననుప్రేమిస్తున్నదని మిత్రశానందుని దృఢాభి
 ప్రాయం. ఆనాటిప్రయాణంలోని అనేకసంభాషణలు సంఘ
 టనలు ఆయనతలపులను ధృవపరుస్తున్నవి. ఈనాటి ఆమెవిము
 ఖత కేవలం తనలోని స్థిరత్వాన్ని పరీక్షించుటకేనని ఆయన
 సంతృప్తి. ఆమెలేని తనజీవితం నిరర్థకమని, అసంభవమని,
 సుస్పష్టరూపంలో, అభేద్యమైననిర్ణయంతో తెలియజేయు
 టకుకూడా నిర్ణయించుకున్నాడు. దీనత్వంతోను శుష్కత్వం
 తోను అనభిజ్ఞతలోనున్న ఈ సాధుజీవితంలో యదార్థశాంతి
 లేదుగనుక, స్వస్తిజెప్పనున్నట్లు ఆమెకు వినిపించ నిర్ణయించు
 కుని జాద్ధమతావలంబినియైన ఆమెతో తాను అన్నివైపుల
 నుంచినర్వతోముఖంగాకలిసిపోయి, ఈర్ష్యాద్వేషాలు, కక్షలు,
 కార్పణ్యాలు, కుత్రిమాలు, క్యారత్వాలు లేని ప్రేమాదరాల
 తోను, శ్రద్ధాభక్తిప్రపత్తులతోను, హృదయోన్నతిలోని అను
 భూతులతోను పూర్ణరూపాన్నిపొంది ప్రకృతితరంగాలలో
 వ్రాగుతూ సమాజంలోని ప్రతిఒక్కరిని ఆస్థాయికి, తన
 స్థాయికి పైకిలాగ ప్రయత్నిస్తూ సమాజంలోని సర్వప్రజలను
 తనస్థాయికి తెచ్చినపుడు, సర్వాంగసుందరంగా రూపొందు
 ఆదర్శసమాజాన్ని చూచి, బుద్ధదేవునిఆశయం నెరవేరిందని
 అనిపిస్తుందని అనుకుంటుంటే, ఆయనసర్వాంగీణము పులకిత
 మవుతున్నది.

మనస్సులోని యీ దాగుడుమూతలాటలో సమ
 యాన్ని దొర్లించుట దుస్తరంగావుంది మిత్రశానంద్కు. ఆమె
 లేకుండా యిక యీలోకంలో ఒక్కఅడుగు ముందుకు నడ

చుటకూడా, తన కసాధ్యమన్నవిషయాన్ని ప్రభకు తెలియ జేయాలని అంతర్గతఆందోళన చెందుతున్నాడు. ఆమెను యేకాంతంగా కలుసుకుని తనమనస్సులోని వివరాలన్నీ చెప్పాలని స్థిరంజేసుకున్నాడు.

దత్తమిత్రుడు గృహవెచ్చాలసేకరణకొరకు నౌఖ దుతో సంతకు వెళ్ళిపోయాడు. ప్రభతల్లి వంటశాలలో యేదో పనిచూసుకుంటున్నది. భోజనాదులు ముగించుకుని, నాటకశాలకు పోనున్న ప్రభ అశ్వఘోషాలు భుక్తాయాసంతో గాబోలు, హాలులోని తఖతాబల్లమీద వాలి, బోరగిల తిరిగి, శరీరభారాన్ని మోచేతులమీద మోపి, శిరస్సును పైకెత్తి, బుగ్గనున్న యెండుఖర్జూరకాయను దంతాలమధ్య బెట్టి నొక్కుతూ “అదిసరేగాని, ప్రభా, తానొకటితలిస్తే దైవం వేరొకటి చేశాడన్నట్లు, నీకు కనిపించకుండా నేను యెన్నిరోజులు యేది వ్రాయాలని ప్రయత్నించానో, అన్ని రోజులు నీవు జ్వరంతో బాధపడ్డావు. నేనువచ్చినపుడు నీ జ్వరంచూచి, అధీక్షణ్ణయిపోయాను. ఆతరువాత వెంటనే ఆకస్మికంగా తగిపోయిందెందుకని?” అని ప్రశ్నించాడు. ప్రభ కొంగుతో ముఖంతుడుచుకుంటూ వచ్చి, ప్రక్కగా బల్లమీద కూర్చుని, ఆయనచుబుకాన్నిబట్టి తనవైపుకు త్రొప్పి, మందహాసాలొలికిస్తూ “అయితే, జ్వరంవచ్చినందుకు చెప్పమంటారా, లేకపోయినందుకా?” అని యెదురుప్రశ్న వేసింది. ఆయన వుత్సాహభరితుడై “రావటానికి పోవటానికి, రెంటికీ కారణాలుచెప్ప ప్రభా” అన్నాడు. ఆమె మరింత మందహాసంచేస్తూ “ఆరెంటికీ మీరే కారణమంటే

విశ్వసిస్తారా?" అన్నది. ఆయన అలిగినవానివలె ముఖాక్రమి
చేసి "హా ప్రభా, యెల్లప్పుడూ వ్యంగ్యంపనికిరాదు. నిజానికి
స్త్రీకి వివేకము విజ్ఞానము అధికమైతే, పురుషుడు వేగలేడేమో
ననుకుంటాను" అన్నాడు. "అబ్బ! కవీ, నీవు మహాకవివి.
నీలోకూడా స్వార్థాలు పక్షపాతాలు వున్నవా? వినేకానికి
విజ్ఞానానికి స్త్రీపురుషవివక్షతనించుకు చెప్ప? అది ఒక జాతి
సొత్తు కాజాలదు కవీ!" అని పరిహాసరూపంలో కోరగా
చూసింది. "ఇష్టాలు అయిష్టాలు అనేవి కవిత్వానికి ప్రాణం
లాంటివి. స్వార్థప్రతిబింబాలే యిష్టాలు అయిష్టాలు. స్వార్థం
లేకుండా కవి కాజాలడు. అసలువిషయం చెప్పవుగదా
నీవు" అన్నాడు. "అసలువిషయం నీవే కారణమన్నాను
గదా!" అన్నది. పెద్దగా యోచిస్తున్నవానివలె నుదురు
రుద్దుకుని, పాలుబోనివానివలె "నీకు జ్వరమొచ్చుటకుగాని,
పోవుటకుగాని నే నెలా కారణంకాగలనో నా కర్థమవుటలేదు
ప్రభా. నిజం చెబుతున్నాను." అని దీనధ్వనిలో అన్నాడు.
వెంటనే ప్రభా యేదో చెప్పబోయిందికాని, కంఠము పెగల
లేదు; కళ్ళు చెమ్మగిలినవి. అధరాలు అదురుతున్నవి; ముఖం
జేవురించింది. చెప్పటానికి మరింత ప్రయత్నించినమీదట
మాటకుబదులు దుఃఖిరోదనలు పొర్లినవి; అశ్రువులు యేక
ధారగా వలుకుతున్నవి. ఆయన వెంటనే లేచి కూర్చుని,
ఆమెశిరస్సును తనవక్షస్సుమీదకు వాల్చి కపోలాలమీద
నిముసుతూ, ఆశ్చర్యాలొలుకుకంఠంతో "ఏమిటి ప్రభా,
విషయమేమిటో చెప్ప?" అని అడిగాడు. ఆమె దుఃఖాన్ని
దిగ్మ్రుంగుకుంటూ అస్పష్టశబ్దాలలో "నన్ను వంటరిగా

యెన్నటికీ విడిచిపెట్టకు కపి.” అన్నది. ఆమె అశ్రువులను తుడుస్తూ, కంఠాన్ని నిమురుతూ “భయపడకు ప్రభా, నిన్ను యెన్నటికీ వంటరిగా విడువను. జరిగినదానికి నన్ను తమించు. కాని అసలు విషయమేమిటి ప్రభా!” అని ప్రశ్నించాడు.

క్వీనయిస్ ను మ్రింగినట్లు ఆమె కంఠం నుంచి పొద్దుతున్న దుఃఖాన్ని మ్రింగినైచి, దుఃఖగీరలలో కలిసిన శబ్దాలతో, “మిశ్రాసండ్ బాద్ధమతావలంబనలో అకుంతితమైన దీక్షా పడుడు. తన సర్వస్వాన్ని సంఘానికర్పించిన నిరతుడు. అల సందాలో ప్రజామన్ననలబొందిన నిరాడంబర సంఘసేవ కుడు. మా కుటుంబాన్ని పుద్ధరించిన రక్షకుడు. ఆయన యెడల నా కేగాదు, మా కుటుంబానికి అపార భక్తిగలదు. వారిని నేను పూజించగలను కాని, ప్రేమించలేను. నా హృదయ మంతటిలోను నిన్ను నింపుకున్న సంగతి ఆయనకు తెలియదు కపి. ఆయన అమాయకుడు. తన మార్గమునుంచి లక్ష్యాల నుంచి జారిపోయాడు. నేడు దారిదర్పిన పథికుడు. నేటి ఆయన ధోరణి జూస్తుంటే, దయతోను, జాలితోను భయ భీతులతోను మిళితమై నా హృదయంలో ప్రచండతుఫాను చెలరేగుతున్నది!” అంటుండగా ధరింపరాని దుఃఖకంపనలు కుదిపి వేస్తున్న ఫలితంగా అశ్వఘోషపాదాలవైపు ఎరిగిపోయి రోదిస్తున్నది. అశ్రువులు ఆయన పాదాలమీదపడి తవస స్థాయిని తెలియజేస్తున్నవి.

అశ్వఘోష కళవళపాలుతో ఆమె శిరస్సును పట్టి యెత్తుతూ “ఏమి జరిగింది ప్రభా, విషయమేమిటో చెప్పు? నీకు జ్వరమొచ్చుటకు, ఆకస్మికంగా ఊణంలో అదృశ్యమవు

టకుగల కారణాల నడిగాను, వాటికిబదులుగా నీవు అసందర్భ మైనవిషయా లేవో తెచ్చి, దుఃఖిస్తున్నావు. ఏమిటో అర్థ మయేట్లు చెప్పు ప్రభా.” అని నోదాద్దుధోరణిలో ప్రశ్నిం చాడు. కాని ఆమె యీమాటలను వినగలిగేస్థితిలో లేదు. హృదయంలోని దుఃఖం పొంగి ఆక్రందనరూపంలో బయ ల్పడుతున్నది. రొప్పుతున్నది. అధరాలు అదుగుతూ వక్రాలు తిరుగుతున్నవి. అశ్రువులు స్రవంతలుగా స్రవిస్తున్నవి. సుధి రాన్ని పులుముకున్న శశిధరుని బోలివున్నది ముఖమండ లము. కాకుతున్న కన్నీటినితుడుస్తూ కరుణార్ద్రకంఠంతో “అబ్బ! యీ దృశ్యాన్ని నేను భరించలేను ప్రభా! లోలోన కుములుటతో సమస్యలు పరిష్కారంకాజాలవు. పరస్పరం వినిపించుకొనుటలో యెంతకఠినసమస్యలయినా పరిష్కృత మవుతవి. వుపశాంతియైనా లభిస్తుంది. ఏమిటో వినరంగా చెప్పు? మిశ్రానండ్ నిన్నేమయినా అన్నాడా?” అని ప్రశ్నించాడు. ఈ మాటలనుకూడా వినగలస్థిమితం ఆమెలో లేదు. ఆయన బాహువులనుధ్య అర్థంగాని ఆవేదనలో, కుమిలి కుమిలి విలపిస్తున్నది.

బయటివైపునుంచి కిటికీగుండా నావరాతిఫలకాలు రెండు ఒకేమాటుగా లోపలకు జారిపడినవి. అందు ఒక ఫలకం ‘ఫట్’ మని రెండుగా న్రక్కలయింది. ఆ రాళ్ళు అక్కడ యెందుకుపడినవో యేమో తెలుసుకోవాలని కుతూ హలపడుతున్నాడు అశ్వఘోష్. కాని తనచేతులలో సుధి లేనిన్యధతో పూగిపోతున్న ప్రభ వుండిపోయింది. అర్థంగాని

ఆందోళనలలో ఆమెను నోదారుస్తూ, ఆమెవైపు ఆ రాతి ఫలకాలవైపు చూస్తున్నాడు.

అరగంటఅనంతరం ప్రభ స్థిమితాన్నిబొందింది. అశ్వ ఘోష్ అరచేతిని తనముఖమండలానికివేసి మృదువుగా అదుముకుంటూ, “నన్ను క్షణంకూడా వంటరిగా విడువకు కవీ!” అని దీనంగా అన్నది. “అసలువిషయ మేమిటో విడ నుర్చి చెప్పు ప్రభా!” అన్నాడు అశ్వఘోష్. “సానుభూతిలో మనోదౌర్బల్యముంటుంది. మనోదౌర్బల్యంలో భయభీతిని బొందుట సహజం కవీ.” అంటూ ఆమె నెమ్మదిగా లేచి తనదుస్తులను దిద్దుకుంటున్నది.

అశ్వఘోష్ ఆత్రతతో వెళ్ళి హాలులోవల పడిన ఆ రాతిఫలకాలను ఒక్కటొక్కటిగా యెత్తి చూచి, ఆశ్చర్యాన్నితుడై అలానే నిలిచిపోయాడు. ప్రభ అనభిజ్ఞురాలి వలె “అలాఅయిపోయావేమిటి కవీ? ఆ రాత్తెక్కడివి?” అంటూ ఆయనప్రక్కగాజేరి, ఆ ఫలకాలను పరిశీలిస్తున్నది. రాతిముక్కతో ఆ రాతిఫలకాలమీద ప్రాకృతభాషలో యేదో వ్రాయబడివున్నది. అశ్వఘోష్ పరిశీలిస్తున్నరాతిని పైకియెత్తి తాను చదువుతున్నది.

“ప్రభా, నిన్నుచూడాలని, నా బాధను విశదంచేయాలని యింతకుముందే యిక్కడకు వచ్చాను. నీ మాటలను పూర్తిగా విన్నాను. నా భ్రమ దూరమయింది. కాని మనస్సు యీ మార్గంనుంచి మరలుట దుస్సాధ్యమైంది. సేవామత్తులోనిదీక్షలనుంచి లక్ష్యాలనుంచి బారి, సుఖస్వప్నాలలో విహరించినవాడు, ప్రేమసాగరంలో మునిగినవాడు

అగ్నిగుండానికి ఆహుతికాగలడుగాని, యిసుకయెడారిలో పయనించలేడు. నీ ప్రేరణే నన్నీ మార్గానికి మరల్చినట్లు పూహించాను. నేడు నిరాశ నిస్పృహలలో మునిగి, అన్ని వైపుల ఆనరించివున్న గాఢాంధకారంలో శోధిస్తున్న మన స్సుకు మరో మార్గము వెలుగు కనిపించుటలేదు. ఈ అంధ కారంలోకూడా అంతఃప్రవృత్తులన్నీ అటువైపుకే పరువు తెడుతున్నవి. అందుకనే యిందు నీ ప్రేరణాదోషము లేదు. ఇది కేవలం ప్రకృతిసిద్ధమైంది. కఠోరనిర్ణయాలతో నిర్మించు కున్న దీక్షలోని లక్ష్యాలు ఆశయాలు ఆదర్శాలు తుఫానుకు ప్రవేశ్యతో పెళ్ళిగిలిపోయినవృక్షాలవలె, కూలిపోయినభవ నాలవలె, చెదరినపుడు, చెరిగినపుడు కలిగే నిస్పృహతో నిరాశతో పయనించగలడు, నూతనవెలుగును సృష్టించుకో గలడు. కాని, ప్రకృతిసిద్ధంగా హృదయాంతరాళంలో అంకు రించి వికసించిన పవిత్రప్రేమ విఫలమందినపుడు అన్నివైపుల అంధకారంలోని శూన్యందప్ప ఏమీ మిగులదు. కర్కశ రూపమయిన యీ శూన్యంలో పయనించుటకంటె, విరమిం చుట మహోత్కృష్టమైంది. ఆత్మహత్య అసమర్థత్వంలోని నగ్నరూపమనునది శుద్ధఅబద్ధము. జీవితంలో విఫలంబొందిన వారు ఆత్మహత్యను ఆశ్రయింపజాలక సాహసంలేక తమ పిరికితనాన్ని కప్పిపుచ్చుకోను తమఅసమర్థత్వాన్ని మభ్య పెట్టను ఆత్మహత్య మహాపాపమని పిరికితనమని ప్రచారం చేశారు. వ్యధాభరితహృదయంతో ఊభిస్తున్న మనస్సుతో భరింపరానిబాధలతో నైరాశ్యతలోని శూన్యతలో చావుకు భయపడిన పిరికినాడుదప్ప పయనింపజాలడు. శిథిలంలోనే

నూతననిర్మాణాలు జరుగుతుంటవి. నీ జీవితంలో నేను అడుగుఅడుగునా కనిపిస్తూ హృదయంలో కలతలనుకల్పిస్తూ, అశాంతిని పెంచుతూ, దుఃఖాలతో మెలివేయకుండా, స్వేచ్ఛగా అశ్వఘోషకవితో కలిసి ఆనందజీవితాన్ని పొందుటకు ఆత్మహత్యారూపంలో నాజీవితాన్ని నీకు నిస్వార్థరూపంలో అంకితమొనరుస్తున్నాను. సమాజానికి నూతన సందేశాన్ని సమర్పించగల నీ హృదయాన్ని బొందిన కవి మహా అదృష్టవంతుడు. నీ ప్రేరణలో ఆయన అనంతశక్తిని పొందగలడు. మీ యిరువురిని హృదయపూర్వకంగా ఆశీర్వాదిస్తున్నాను.

ఇట్లు

మీ మిత్రశాసన్

వలుకుతున్న అశ్రువులను అద్దుకుంటూ, అతిప్రయాసతో ఆ రాశ్వమీదివ్రాతను చదువగలిగింది. అందులోని ఒక్కోవాక్యము ఒక మరశీలవలె తనగుండెల్లోకి గిరగిర తిరుగుతూ పోతున్నట్లు నిపించింది. ఊణఊణము ఆమెహృదయము ఆగిపోనున్నట్లు తోచింది. ఆ లేఖలోని ఆఖరిపంక్తులు చదివినక్షణంలో ఆమె కూలినకుప్పవలె పృథ్విమీదకు వాలిపోయి, అశ్వఘోషపాదాలను చుట్టవేసి కుములుతున్న దుఃఖంతో విలపిస్తున్నది. ఆమెశిరస్సునుబట్టి లేవనెత్తుతూ గ్లానిభరితకంఠంతో “ఆశ నిరాశలతోను, సుఖదుఃఖాలతోను వక్రకాలవలెతిరుగుతూ దాగుడుమూతలాడుతుంటుందిమానవ జీవితము. నిరాశలోనిస్పృహచేందినా, దుఃఖంలో అద్భైర్యం పొందినా జీవితమే వక్రిస్తుంది. దుఃఖంలో సుఖాన్ని సృష్టించు

కుని వెలుగును శోధించవచ్చు, అధీరతలో అజ్ఞానంపొడసూపి అంధకారం ఆవరిస్తుంది. లే, ప్రభా, ముందు మిశ్రానందుని ఆత్మహత్యనుంచి కాపాడుట మనక రవ్యము" అంటూ ఆమె హస్తాన్ని బట్టి బయటకు దారితీశాడు.

కాలకారామభిక్షుసంఘము, పరిసరప్రాంతాలు నెడికి హతాశులయ్యారు. ఇరువురూ ఒకరినొకరు పలుకరించుస్థితిలో గాని, ప్రశ్నించుస్థితిలోగాని లేరు. ఎవరిహృదయాలలో యేమి దొర్లుతున్ననో ఊహనవ్రతధారులై యిరువురూ ఒకరివెంట మరొకరుగా జాగ్రత్తవిహారంనుంచి సరియూపైపుకు వెళుతున్నారు. అది మూడవర్ణమునమయము. సరియూ తపతపలాడుతున్న తరంగాలతో రజితకాంతులను వెదజల్లుతున్నది. నదిఅంచులనున్న వృక్షరాజాలమీది పక్షిజాలాలు కునుకు తీస్తున్నవి. ఆ యిసుకతినైలమీదుగా పోతున్న ఊహనవ్రతధారులు యెందుకు పోతున్నారో యెక్కడికి పోతున్నారో వారికీ తెలియదు, ఇతరులకూ తెలియదు. అది స్వైరవిహారమూగాదు, పరిశోధనాపయనమూ గాదు. హృదయంలో ఆందోళనపెడుతున్న కలవరంలోని ఖంగారుతో ఆత్రుతలో అనభిజ్ఞులై అడుగులోఅడుగు వేసుకుంటూ ముందుకు పోతున్నారు. వారిఅడుగులసవ్వడి విని గాబోలు, నీటిఅంచున జేరిన మార్జాలాలు పరువులెడుతున్నవి. అనంతాకాశములో విహరిస్తున్న పక్షులు పుండిపుండి రివ్వన పైకిపోతున్నవి. హృదయాలను కంపింపచేసే దుఃఖపూరితవ్రాహలలో మునకలు వేసుకుంటూ, వ్రాపిరిసలువక అపుడపుడు పైకి ప్రక్కలకు చూస్తూ, తిరిగి అధోముఖం జేసి నడుస్తున్న వారి పాదాల

ముందు ఆకస్మికంగా కామాయవస్త్రాలకుప్ప, దానివ్రక్కన కమండలము గనిపించి, విస్మితులైనారు. కళనళపాటుతో ఖంగారుపడుతూ అశ్వఘోష్ అనభిజ్ఞునివలె, ఆ కమండలాన్ని వస్త్రాలను పెకితీసి పరిశీలనచేస్తున్నాడు. ఆ కమండలం ప్రభకు చిరపరిచితమైందే. ఆ గేవారంగుళాలువామిది మరకలముద్రలు తనకు బాగా తెలుసు. దొంగలబారిచిక్కినపుడు తనగాయాల గుధిరంతాలూకుమరకలే అవి. ముఖం పొర్లుతున్న కంఠంతో “ఎంతసని చేశావు మిత్రశానంద్!” అంటూ కుప్పవలె కూలబడింది. అశ్వఘోష్ దీర్ఘశ్వాసతో కర్తవ్యోన్ముఖుడై సరయూలో దూకి మునకలు వేసుకుంటూ, సుడిగుండాలలో పరిశోధించాడు. వడ్డులదూరంవరకు గాలించాడు. నిరాశతో తిరిగి ప్రభవున్న వోటికే వచ్చి, ఆమెస్థితి చూసి నొచ్చుకుంటూ లేవదీస్తూ, ముఖంమీద తడిగుడ్డ వేసి తుడుస్తూ “ఇంత అధీరతచెందినందువలన ప్రయోజనంలేదు. నదివడ్డున కొంతదూరం పోయి వెదుకుటవసరము” అంటూ ఆమెను నడువప్రయత్నించాడు. కాని తేలిపోతున్న పాదాలతో ఆమె తూలుతున్నది. పాలుబోనివాడై “సరే, నీ విక్కడే కూర్చునివుండు, నేను వెళ్ళి వెదికినస్తాను” అని బయలుదేరాడు.

సంధ్యాసమయంవరకు అశ్వఘోష్ నదివొడ్డులవెంట వెదుకుతూనేవున్నాడు. కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. అధికంగా యేమీ తెలుసుకోలేకపోయాడు. నిర్జీవిలావున్న ప్రభను తనవూతంతోను, సాంత్వనపుమాటలతోను తృప్తిపరచుకోవడానికి తిన్నెవరకు నడుపుకెళ్ళి విసగడతో “ప్రభా,

నీ స్థితి అర్థంగాని అసందర్భమైందిగా వున్నది. అన్నిటికీ అవధులుంటవి. కాని, నీ వ్యవహారం విచిత్రమైందిగా వుంది. నీకూ మిశ్రానంద్ కున్న సాంపర్క్యమేమిటో అసందిగ్ధంగా తోస్తున్నది. నీప్రక్కనుండి చీకాకును కలిగించుటవుతుందేమోననుకుంటాను. నీవు జాగ్రత్తగా యింటికి వెళ్ళు” అంటూ అశ్వఘోష్ తేలిపోతున్న అంగలువేసుకుంటూ నాట్యశాలవైపును పొదరింటిప్రక్కకెళ్ళి ఆసీనుడై నాడు.

ఆయనమనస్సు విరుద్ధధ్వనులతో కల్లోలపడుతున్నది. దూరంగా కనిపిస్తున్న పర్వతాలు కావుల్లుగ్రమ్మినపొగలనలె తిరుగుచున్నట్లున్నవి. అనంత ఆకాశంలో తేలియాడుతున్న మేఘాలు నడుకుతున్నట్లున్నవి. పశ్చిమాన కోరగాచూస్తున్న సూర్యునిలో నిరాశాదృక్కులు కనిపిస్తున్నవి. మయూరకూ జిత్తులు అపశ్చితులనలె కఠోరంగా వినిపిస్తున్నవి. పనన తెమ్మెకలకు రెపరెపలాడుచున్న చెట్ల ఆకులు అపహాస్యరూపంలో కరతాశధ్వనులు సల్పుతున్నట్లున్నది. పుష్పగుచ్ఛాలమీద స్వయంవరవిహారిగా తిరుగుతున్న మధూకంచేస్తున్న గాసంలో విలాపశ్చితులు వినిపిస్తున్నవి. అనాలోచితంగా ఆయన కనులనుంచి కన్నీరు కపోలాలమీదుగా స్రవిస్తున్నవి. లలాటంమీద ముత్యాలనలె శ్వేదబిందువులు మెరుస్తున్నవి.

దీర్ఘ వేడినిట్టూర్పును విడుస్తూ, ఫాలభాగంమీద చేయివేసి అదుముకుంటూ “ఈ లోకంలో మనస్సును పరాధీనంచేసుకొనుటకంటె హీనమైంది మరొకటిలేదు. పరాధీనమనస్కుడు మృతసమానుడు. మృతసమానజీవితంకంటె మృత్యువే ప్రత్యక్షమైంది. అందుకే మిశ్రానంద్ ఆత్మ

హత్యను స్వీకరించాడు. మిత్రశానంద్ ప్రభలసంబంధాలు
యెంత ఘనిష్ఠమైననో? అనుకుంటుండగా ఆయనమనో
నేత్రానికి ఆ రాతిఫలకాలమిగాది లిఖితపంక్తులు సుస్పష్టంగా
గనిపిస్తున్నవి. వాటిని చదువుతుంటే దీనతలోని ఆ సాధు
సజ్జనునిముఖం గోచరిస్తున్నది. ఆ అమాయక భిక్షువు ఆత్మ
హత్యకు, తన అసహనీయమైనవ్యధకు కారకురాలైన ఒక స్త్రీ
స్వరూపం అస్పష్టరూపంలో ఘృణితరూపంలో గనిపిస్తున్నది.
పుత్రేజితుడై అశ్రుధరితనయనాలను నులుముకుంటూ, వ్యధా
భరితకంతంతో “స్త్రీస్వరూపవ్యధాగ్ని! నిన్ను ఆ సృష్టికర్త
కూడా అర్థంచేసుకోలేడు. పురుషునిహృదయంలో వ్యధాగ్నిని
రగుల్చుట నీకు వినోదముగావచ్చుకాని, ఆ తాపం జ్వాలా
ముఖపర్వతాలకు మించినదని నీకు తెలియదు. నీ చంచల
త్వంచే పురుషహృదయాలు దడదడలాడుతూ, తపనలో
దహించుకుపోయి వినాశమొందుతుంటవి. కాష్టము పేర్చి,
కణకణ మంటజేసి, కనులవిందుగా జూచు స్వభావము
నీది. నీవు సర్వకాలాలకు అర్థంగాని వైచిత్ర్యానివి.” అంటూ
దీర్ఘ వేడినిట్టూర్పును విడుస్తూ, పృథ్విమీద వాలిపోయాడు.
కనుకొలకులగుండా జారుతున్న తాపంతోగూడిన కన్నీటి
బిందువులు కర్ణరంధ్రాలలోకి పోతున్నవి. రుద్ధరూపంలో
అంతర్గతంగా తనలో తానే గొణుక్కుంటున్నాడు. “నిన్ను
నిందించుట నా అవ్యక్తము ప్రభా, నీవు నా నాటకములోని
పూర్వశివిగానే వుండిపో. నీ వియోగములోని వ్యధాభరిత
భావాలనే అందు నింపుకున్నాను. నీవు నా హృదయంలో

శాశ్వతంగా ఆ వియోగరూపముద్రలతో వుండిపో ప్రభా” అని నేత్రాలుమూసి అనుకుంటున్నాడు.

అచేతనావస్థలోనున్న ప్రభ అయిదునిమిషాలఅనంతరం మూలుగుతూ లేచి అటూయిటూ పరికించింది. అశ్వఘోష్ కనిపించలేదు. ఆయన వెళ్ళిపోతూ అన్నమాటలు అస్పష్టంగా వినిపించినగుర్తు. తనను యీస్థితిలో విడచిపోవుట సామాన్యమైనవిషయంగాదు. అన్నివైపుల తన కాఘాతం సంభవించినట్లు, విధి వక్రించినట్లు, హృదయాందోళితురాలై అనభిజ్ఞురాలివలె ఆకాశమును వృద్ధిని పరికిస్తున్నది. ఆ రెండూ యేకమై యీ సర్వసృష్టిని లయింపజేయాలని ఆమె వాంఛ. ఇప్పుడు మిత్రశానందుని ఆత్మహత్యకంటె అశ్వఘోషుని అదృశ్యం ఆందోళనపరుస్తున్నది. మిత్రశానంద్ అశ్వఘోష్లు ఒకరితరువాత ఒకరుగా తనముందు దీనంగాను, మరుక్షణంలో హెచ్చరికజేస్తున్నట్లు క్రోధితరూపంలోను గనిపిస్తున్నారు. తాను అత్యాచారిఅయినట్లు తనకర్తారత్వాలకు వారు గురియైనట్లు, తాను వారిని భరింపరానిదుఃఖిరూపంలోకి దొర్లించినట్లు మనస్సులో అసందిగ్ధమైన ఆలోచనలు దొర్లుతున్నవి. హృదయఫలకం దడదడ కొట్టుకుంటున్నది. వ్రూపిరిసలుపుటలేదు. హృదయంలో కొండలు దూరినట్లు బరువెక్కిపోతున్నది. మనస్సు వేడితో తపనజెందుతున్నది. జిహ్వాపిడచగడుతున్నది. అశ్రుభరితనయనాలముందు అంతా అంధకారం ఆవరిస్తున్నది.

“నిశ్చలాతినిశ్చలము దృఢముఅయిన మనస్సుతో మార్గావలంబిగానున్న ఆ పవిత్రమూర్తిస్వగూఢయిన

మిత్రశాసన్దో ఆనాడు అలాంటి అసందర్భప్రలాపాలెందుకుచేశాను? అంతగా యెందుకు తర్కించాను? ఆయన్ను పతనోన్ముఖునిచేసి, ఆత్మహత్యకుగురిచేసిన మహాపాపిని నేను. ఇటు మహాకవినికూడా దుఃఖపెడుతున్న మూర్ఖురాలిని నేను.” అని వాపోతూ, పట్టరాని ఆవేశంలో పొర్లిన దుఃఖంతో తిన్నె మీదపడి దొర్లి గింతలు పెడుతూ పెద్దపెట్టున విలపిస్తున్నది. మానవహృదయంలోని దుఃఖము అవధులకు మించినపుడు పెద్దపెట్టున యేడ్చి కన్నీరు కాల్యలుగాకార్చిన గాని, హృదయం రవంత తేలికపడదు. ఆమె యేడ్చియేడ్చి కన్నీరు కార్చికార్చి సొమ్మసిలి, నేత్రాలు మూసింది. నిద్రావస్థలో ఆమె కలవరపాలుచెందుతున్నది.

ఆమె యెటుజూచినా మిత్రశాసన్ద్ గనిపిస్తున్నాడు. ఆయన కనిపించనిచోటికి పోవాలని ఆదుర్దా పైకి యెగసింది. యెంత పైకిపోతున్నా మిత్రశాసన్ద్ నెంటాడుతూనేవున్నాడు. “మానవపూర్ణత్వంలోని సుఖప్రదమార్గాన్ని చూపావు. కుటుంబీకజీవితంలో సమష్టిసుఖాన్ని సృష్టించు కళ్యాణకరమార్గాన్ని కనులముందుంచావు. మునుపటిమార్గం నాకిప్పుడు కంటకమైంది. నీవులేకుండా నేను పయనించలేను. నీ ప్రేరణతో నూతనజీవితాన్ని పొందాను. నా మనస్సు మారిపోయింది. హృదయం సుకుమారకుసుమరూపంలో వికసించింది. శరీరతత్వాలు మారినవి. నాలోని యావత్తునిన్ను వాంఛిస్తున్నవి. నీకొరకు తపిస్తున్నవి. నీ వానాడు నాలోని యీ మార్పేగదా కోరింది. ఇప్పుడలా పారిపోతావెందుకు ప్రభా.” అంటూ తనను ప్రార్థిస్తున్నాడు. ఆ మా

టలు సూదులనలె పొడుస్తున్నవి. వినజాలక యింకా వేగంగా పోతున్నది. “పరువులెత్తి ప్రయోజనంలేదు. నీవు స్త్రీవి. రెచ్చగొట్టుట నీస్వభావము. నీప్రేరణద్వారా రగిలిన మంట నిన్నూ ఒకనాడు మాడ్చివేస్తుంది. నా పూర్వశీవియోగ వ్యధతో అలవబడి, అందుతోనే ఆనందాన్ని శోధిస్తున్న నా ముందుకొచ్చి చెదిర్చి, విచిత్రానుభూతులనొసగి నటనా నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించావు. అమాయకుడయిన ఆ సాధు పుంగవుని హతమొనర్చావు. నన్ను కొరగానివానిగా చేశావు. నీ మాయమాటలలోని మాధుర్యం యెవరినైనా పరవశపరచగలదు. సరయూవిజయంనాటి ప్రభే నా పూర్వశి. నీవుమాత్రం కాదు. నీవు రెచ్చగొట్టి చిచ్చుబెట్టు మాయ లాడివి.” అన్నమాటలు పైనుంది వినిపించినవి. ఆమె విభ్రాంతితో ఆకాశమువైపు చూసింది. కుద్ధివర్ణ తమైన జ్యోతులలాంటినేత్రాలతో క్రోధావేశాలతో సుస్పష్టంగా గనిపిస్తున్న ఆ వ్యక్తి అశ్వఘోష్ మహాకవి. భరింపరాని విఘాతము సంభవించినట్లు భీతిలి, శక్తిలేనిదానివలె క్రిందకు జారి, పృథ్విలోని ఒక మురికికూపంలో పడిపోయింది. మురుగు కుళ్ళు మొదలగు నానాదుర్గంధాలతో గుబాళిస్తున్న ఆ పూబిలో మునిగి పైకిలేచింది. ఆమెసర్వాంగాలు జిగట లతో వాంతులనుజేయించు దుర్గంధాన్ని జిమ్ముతున్న పూబితో మెత్తబడినవి. తనచేతులతో ముఖంమీది పూబిని యెంత తుడుచుకోవాలని ప్రయత్నించినా సాధ్యమవుటలేదు. పూపిరిసలుపక గిజగిజ కొట్టుకుంటున్నది. శరీర మింకా బాడిలో దిగిపోతున్నది. ఆమె ఆశలన్నీ అడుగంటినవి.

విషాదమూ ఆయన కనుభవమే. అందలి అన్ని కోణాలూ అవగతమైనవే. అవన్నీ దుఃఖంతోనో ఆనందంతోనో విజ్ఞానకాంక్షతోనో సంఘాన్ని సంస్కరించులక్ష్యంతోనో వియోగవ్యధతోనో పయనించు సాఫీఅయినమార్గాలు. కాని నేడు తన ముందు నిలిచినది వాటన్నిటికీ భిన్నమైనది, సాధ్యంగానిది, విచిత్రమైనది. ఇది అవ్యాజమైన గాఢప్రేమలో ఊణికానికి నిర్ణయించుకున్న యెడబాటు. ఇది వియోగంగా తలంచి, వ్యధనుపొంది విలాపాన్ని చిత్రించుచుని ప్రభాజ్ఞ. కోరి కల్పించుకునే దుఃఖంలో విలాప మెలావసుంది! ఆయన యెంత ప్రయత్నించినా, అది అసాధ్యంగా తోస్తున్నది. చంచలత్వం ద్యోతకమవుతున్నది. ఆమెముందు నిలిచి, లాలింపులతో “ఈ కొద్దిసమయమేగా, అయినా యెడబాటును సహించగలుగు దృఢత్వం పొందాలి, అలవడాలి.” అన్నట్లు మనస్సుకు తోస్తుంది. “నన్ను వెర్రివాడినిజేసి, యీ 15 రోజులయినా బాధించుటెందుకు చెప్పి? సర్వవిధాలా నచ్చిన స్త్రీని పొందిన కవి, శృంగారగీతాలు వ్రాయలేడు. వాడి మనస్సు అనుక్షణము ఆ ప్రేమమూర్తితోనే ఆడుకుంటుంది. ఆత్మానందంలో మునకలు వేస్తూ, అలుపుసలుపులులేని ప్రత్యక్ష ప్రణయ వేడుకలలో వుక్కిరిబిక్కిరిఅయ్యే ఆ పూర్ణరూపంలోని ప్రేమనుగ్రోలు ప్రణయమూర్తి పరులకొరకు రచన తెలా సాగించగలడు?” అని మనస్సు వినిపిస్తుంది.

వెంటనే తనముందు గూర్చుని, దాగుడుమూతలాడుతున్న ప్రభ “అందుకే నీకు వియోగం కల్పించింది. ఇంకా జాగుచేయక, వ్యధావిలాపాన్ని సాగించు” అని హెచ్చరిక

చేస్తుంది. “పున్నధనాన్ని పెట్టెలోదాచుకుని, పోయినట్లు పదిమందిలో దుఃఖించాలంటే యదార్థదుఃఖ మెలావస్తుంది? నటనలాంటిదుఃఖాన్ని తెచ్చిపెట్టుకుంటే దుఃఖముయొక్క నిజస్థాయి యెన్నడూ రాదు. పేలవరూపంలో దుఃఖాన్నభినయించ పూనుకుంటే, మరుక్షణం నవ్వుతో తొస్సిబోనటంగద్దు. అంతేగాదు, యదార్థరూపంలో తనకున్న యేకయిక నిధి అదృశ్యమయినపుడు తనదుఃఖవిలాపాన్ని పదిమందికి వినిపించి, సానుభూతినిపొంది, సంతృప్తిపడుట అసాధ్యము. ఆ నిధి అదృశ్యమైనట్లు తెలిసినక్షణమే తన చేతనావస్థను కోల్పోతాడు. శాశ్వతంగా కనులుమూసి తనదుఃఖాన్ని తనను అంతంచేసుకుంటాడు. పరిపూర్ణప్రేమలో విఫలంబొందినవ్యక్తి తనవ్యధావిలాపాన్ని వినిపిస్తూ, బజార్ల వెంట తిరుగుట అసంభవము. విఫలంబొందిన మరుక్షణమే అతనియిష్టానిష్టాల ప్రమేయంలేకుండానే, అనాలోచితంగా ఆ క్షణమే సమాధిగా అంతమైపూనుకుంటాడు.” అని మనస్సు వినిపిస్తుంది.

తిరిగి యెదురుగానున్న ప్రభావతిమ “నీమూటే నిజమని రుజువుచేసుకోజూడకు కవి! ప్రేమవియోగంద్వారా ఆధ్యాత్మికప్రేమికులై, తన మనోఫలకంలో శాశ్వతంగా నిలిచిపోయిన ఆ ప్రేమదేవతకు నిష్కామంతో జీవితాంతం ఆరాధనలు సలిపినగాథ తెన్ని లేవు? ప్రేమవియోగంద్వారా బయల్పడిన నిష్కామంతోగూడిన ఆధ్యాత్మికప్రేమారాధన మహోత్కృష్టమైందిగా ప్రచలితం. దైవభక్తులుగా మెలిగిన వారికంటే యీ ప్రేమారాధనాస్తోత్రకులహృదయాలు విశిష్ట

మైనవి, అద్వితీయమైన శక్తి కలిగినవి. అలాంటి ఆధ్యాత్మిక ప్రేమదేవతారాధన సాగించు కవీ. ఆగూఢంలో నీవు లోకాని కందించు స్తోత్రంలో మనయిరువురము ధృవమవుతాము” అంటుంది.

“లోతునీటిలో యేమున్నదీ యెవరికీ తెలియదు. అగాధమని నదిలివేస్తారు. సాధ్యమైనలోతులోనే జరిగే విమర్శలన్నీ. ప్రేమానందంలో శిఖరస్థాయికిజేందినవారిహృదయాలలోని భావాలను యథాతథంగా యెన్నడూ వివరించలేరు. అందుకుతగిన భాషలేదు, వుండదు. ప్రకృతి యెంత అర్థంగాని అనంతమైందో ఆ పరిపూర్ణప్రేమలోని స్థాయి అలాంటిదే. పరిశోధనలకు సాధ్యమైనలోతుగల నీటివలెనే అనుగుణమైన క్రిందిస్థాయిలోని ప్రేమజీవులు వియోగం పొందినపుడు విలాపరూపంలో ఆధ్యాత్మికప్రేమస్తోత్రాన్ని వినిపించగలుగుతారు. ఆధ్యాత్మికప్రేమస్తోత్రంద్వారా వ్యధితునికి ఆత్మసాంత్యన, తృప్తి కలుగుతుంది. కాని ప్రేమలోని శిఖరస్థాయినందుకున్న ప్రేమికులస్థితి అలాంటిదిగాదు. అచట తృప్తికి సాంత్యనలకు అవకాశమేలేదు. మొదలులేని వృక్షము, గోడలు స్తంభాలులేని గృహము, భావములేని భాష వుండు టెలా అసంభవమో, అలానే అగ్రస్థాయికి చేందిన ప్రేమికులు వియోగవ్యధను భరిస్తూ స్తోత్రించుట సంభవము.” అని మనస్సు మళ్ళీ వినిపించింది.

ఈవిధమైన ద్వంద్వభావాలతో, విరుద్ధకంపనలతో చీకాకు చెందుతున్నాడుదప్ప, ఆశయసిద్ధికి అవకాశంకలుగుట లేదు. నిముసాలను లెక్కిస్తూ యీ తెలివితక్కువఆంక్షకు

ప్రభమీద చిరాకుచెందుతూ అనుక్షణము ఆరాటపడు
తున్నాడుదప్ప, రచనావిషయాలోచనేలేదు. గంటము చేత
బూని, నామాలని యెంతప్రయత్నించినా పట్టుదల వీగి
పోయి, ఆంక్షను అతిక్రమించి వెళ్ళి, ప్రభను కలవాలని
పుత్తేజతుడై, గంటాన్ని ఆవలవైచి, సరసర బయలుదే
రాడు. ప్రభపట్టుదలలోని కఠినత్వము సగ్నరూపంలో మన
స్సులో దొర్లుతుంది. అడుగులు తడబడుతవి. ఆమెలోని
కోరిక వేశాలను తా నెన్నమా చూడలేదు. అయినా కల
వరపాలుకలిగి ముందు కడుగిడలేక, వెనుదిరిగి నచ్చి దీర్ఘ వేషి
నిట్టూర్పు విడుస్తూ పక్కమీదపడి దొర్లి గింతలుపెడతాడు.
తిరిగి గట్టినిరయాలుచేసుకుని వ్రాయ నుద్యుక్తుడవుతాడు. ఆ
తాళపత్రంలో ఆమెప్రతిమ సుస్పష్టంగా గనిపిస్తుంది. ఆమెకు
గుచ్చుకుంటుందని తనప్రణయమూర్తిమీద గంటాన్ని ఆడిం
చుట ఆవివేకమని గంటాన్ని జారవిడచి, ఆ పత్రంలోనిప్రతి
మని యింకాస్పష్టరూపంలో చూడదలచి నేత్రాలునులుము
కుని చూస్తాడు. తిరిగి ఆమె కనిపించక, విసిగి అక్కడే గోర
గిలబడి వాపోతాడు.

ప్రథస్థితి అంతకంటె అధ్వాన్నంగా వుంది. ఆమె
మనస్సు అశ్వఘోషకొరకు నీటిబయటపడిన మత్స్యమువలె
కొట్టుకుంటున్నది. కర్తవ్యజ్ఞానముగల స్త్రీకి పట్టుదలతో
నూడిన ఆత్మశక్తి అడుగుఅడుగున పెరుగుతుంటుంది. అశ్వ
ఘోషించనాశక్తి తనద్వారా తనప్రేమద్వారా మృగ్యమవు
టను ఆమె సహించలేకపోతున్నది. ఆయనప్రకాశానికి తాను
అడుగా నిలిచినందుకు ఆత్మ తోభిస్తున్నది. అందుకే తనపట్టు

దలను నిబిడికృతంచేసి నిష్టలోమునిగి జపిస్తున్నదానివలె
 తపిస్తూ రోజులు దొర్లిస్తున్నది. అశ్వఘోష్ కోపంతో అల
 కతో ఆవేశంతో చురుకుగా వ్రాస్తుంటాడని, రోజూ పది
 పత్రాలనైనా వ్రాస్తుంటాడని, ఈ తభా యీ అనుభవాలన్ని
 టికో, ప్రత్యక్షంగా అభినయంలో తానుపొందిన అనుభ
 వంతో అత్యద్భుతంగా వ్రాస్తుంటాడని, ఆ వ్రాసిననాట
 కాన్ని రేయింబవలు ప్రయత్నించయినాసరే, ప్రదర్శించా
 లని, అది ప్రదర్శించినపుడు తమను నిర్లక్ష్యంతో వ్రాహిం
 చినవారంతా పరితాపపడతారని, దుష్టప్రచారాన్ని సాగి
 స్తున్న నందా అందరికంటెముందు సిగ్గిలి పాదాలంటి,క్షమా
 భిక్షవేడుతాడని, అలాచేయించే, నందా కీ నూతననాట
 కంలో పాత్ర యివ్వాలని, ఇప్పటివరకు నందామాటలు
 విన్నందుకు సౌమ్యకూడా మరింత విచారపడుతుందని, పట్ట
 ణంలోని ప్రతిఒక్కరిమన్ననలు దక్కినపుడు అంతటికీ కారకు
 రాలు తానేదైనట్లు అశ్వఘోష్ తనయెడల ముగ్ధుడవుతా
 డని మొదలగుఆలోచనలలో మునిగి, తననుతాను మరచి
 సమయాన్ని దొర్లించుకుంటున్నది.

అది 14 వ రోజు. ఆంక్షలోని ఒక్కరోజుమాత్రమే
 మిగిలివున్నదని, మరునాడే తాను ప్రభను చూడగల అదృ
 ష్టంకలుగుతుందని, సంవత్సరాలతరబడి జైలుశిక్షననుభవిం
 చిన ఫైదీవలె ఒకప్రక్క ఆనందంతోను, మరోప్రక్క ఒక్క
 పంక్తియైనా వ్రాయకుండావున్న తాను కలసినపుడు యేమి
 చెప్పటా, యెలా ఆమెను వోదాద్చుటాయని భయముతో
 బాధపడుతున్నాడు. కొంతైనా వ్రాసివుంటే, తాను ఆంక్షను

నిర్లక్ష్యంచేసి వెళ్ళి కలిసివుండేవాడు. తను యెంత ఆదుర్దానో వ్రాయప్రయత్నించినా సఫలంపొందలేదు. తనలోని రచనా శక్తి నేడు లోపించింది. తాను నేడు అసమర్థుడు. ఆవిషయాన్ని ఆమె అర్థంచేసుకునేట్లుచేయు ప్రపాయమేదో వెలియుటలేదు. రచనలో విఫలమందుతున్నట్లే ఆమెను యదార్థాన్ని నమ్మించుటలోకూడా విఫలమందుతున్నాడు. జీవితంలో యింత విచిత్రసమయమొస్తుందని తా నెన్నడూ ఆశించలేదు. సర్వసంపదలున్నా జీర్ణశక్తి నశించి బాధపడుతున్నట్లు, ఆకలితో అలసుటిస్తున్నరోగికి వైద్యుడు లంకణ ఆంక్షపెట్టినట్లు తనహృదయం పరితపిస్తున్నది. ఒక్కరోజులో ఆంక్ష తీరిపోబోతున్నదన్న ప్రత్యాహానికిబదులు, అర్థంగాని పిరికితనంతో వుక్కిరిబిక్కిరిఅవుతున్నాడు. క్షణక్షణము వ్యధతో మనస్సు నలిగిపోతున్నది.

గడువు మరొక్కరోజేనన్న ఆనందభరితప్రత్యాహంలో గంతులు వేస్తున్నది ప్రభ. తనకోర్కెమీద అశ్వ ఘోష వ్రాసేవుంటాడని, పూర్తిచేసికూడా పెట్టినగడువు వ్యవధి వున్నందున అలకతో ఆగివుంటాడని, తాను వెళ్ళి కలిస్తే వుప్పొంగిపోతాడని ఆలోచనలుచేస్తూ కొతూహలంతో పయనమయింది. ఖైదునుంచి నిముక్తిపొందినదాని వలె అంతర్గతఆనందం వుబికి పరువులెరుగుతున్నది.

అది అపరాహ్న సమయము. శీతకాలపుతిమ్మరులను కలిపించు మూగయెండ కాస్తున్నది. అనంతఆకాశమంతా నగ్నపర్వతాలను, మంచుపర్వతాలను, మలినంతో పూర్వభాగాలను పులుముకున్న మంచుపర్వతాలను బోలిన

మేఘగుచ్ఛాలతో శోభిస్తున్నది. దినకరుడు మబ్బుదొంతకు లలో దాగుడుమూతలాడుతున్నాడు. అంతములేని ఆలోచనలతో విసగడచెందిన మనస్సుతో వక్కమీద మాగన్నుగా నిద్రిస్తున్నాడు అశ్వఘోష్. పడకప్రక్క గంటము, తాళపత్రాలు వున్నవి. లోపల ప్రవేశించిన ప్రభ మెలకువగా పిల్లి అడుగులు వేసుకుంటూ దగ్గరగా వెళ్ళి, ఆ తాళపత్రాలు తీసి పరిశీలించింది. అవన్నీ అలిఖితపత్రాలు. క్షణపాటు వెల వెలబోయి, వ్రాసి పూర్తిచేసినకట్టను దాచివుంటాడని, తిరిగి, యేమయినా వ్రాయను యీ నూతనకట్టను సంసిద్ధపరచు కునివుంటాడని వ్రాహించి, ఆగదిలో పరిశోధన ప్రారంభించి, విఫలురాలై తిరిగి ఆయనప్రక్కగా వెళ్ళి కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నది.

ఈలోకంలోని తుచ్ఛవాంఛలను ఆందోళనలను విస్మరించి, సర్వజనులకు సమానసుఖాన్ని ప్రసాదించు నిష్పక్షపాతియైన నిద్రాదేవతవడిలో అశ్వఘోష్ విశ్రమించి “కుర్రు కుర్రు” మంటున్న శబ్దము వినిపిస్తున్నది. నిద్రలోనున్న ఆయనముఖకవళికలను పరిశీలిస్తున్నప్పుడు గొప్ప అలసటలోని నిద్రగా తోస్తున్నది. ఆయనఫాలభాగంమీద ముత్యాలవలె మెరుస్తున్న స్వేదబిందువులు ప్రక్కలకు జారుతున్నవి. ఆ దృశ్యాన్ని జూస్తున్న ప్రభ కరుణావిగళితురాలై నొచ్చుకుంటున్నది. “కర్తవ్యమోహంలో వెర్రిలో నిన్నంత అలసటకుగురిచేశాను అశ్వం. ఇక యెప్పటికీ యింత బాధకలిగించను. తాత్కాలికసుఖాలకులోనై శాశ్వతకీర్తిని మృగ్యం చేసుకోరాదు కవీ! నీ నీడలాంటిదానిని నేను. నీ సుఖంలోనే

సుఖాన్ని, నీకీర్తిలోనే కీర్తిని పొందగలదానిని నేను. నీకు ప్రేరణనిచ్చుటే నాకు జీవములాంటిది. నీకీర్తిలోనే నాకు ఆనందము ఆత్మత్వపి వుంటుంది. నాద్వారా అదృశ్యమైన నీ అమరత్వాన్ని పునరుద్ధరించుటకే యీ బాధను కల్పించాను” అని మనస్సా అనుకుంటూ, చెంగుతో ఆయన నుదురుమీది స్వేదబిందువులను అద్దుతున్నది.

అశ్వఘోష్ వులికిపాటుతో లేచి, ప్రభనుగాంచి వెలవెలబోతున్నాడు. ఆమెదృక్కులలో యెంత సానుభూతి గనిపిస్తున్నా నుమకారాలొలుకుతున్నా ఆయనమనస్సు భీతితో కలవర పాటుచెందుతున్నది. ప్రభ అణచుకోజాలని ఆదుర్దాతో “నీవువ్రాసిన వెక్కడ దాచావు కవి?” అని ప్రశ్నించింది. ఆప్రశ్నతో ఆయనముఖం మరింత చిన్నబోయింది.

తాను యెంతప్రయత్నించినా ప్రయోజనంకలుగ లేదని, తనలోని కనసశక్తి నేడు లోపించిందని, తనద్వారా రచలుసాగుట యిక దుస్సరమని, తాను అసమర్థుడనని, యిక తనద్వారా ఆశించుట నిష్ప్రయోజనమని అశ్వఘోష్ దుఃఖభరితకంఠంతో వేణీయ జేసినపుడు, ప్రభ నిర్విణ్ణురాలై దీర్ఘ ఆలోచనలో మునిగి వేడినిట్టూర్పును విడిచింది. “ఈ యేకాంతసమయంలో నేను గుర్తురాలేదా కవి?” అని ప్రశ్నించింది. కవి నిర్దిష్టమైనధ్వనిలో “నీవు అనుక్షణము నాముందే కనిపించావు. నీస్వర్ణలు పొందాలని, ముద్దులాడా లని, గిలిగిలింతలుపెట్టాలని మనస్సు నాపొయింది. కల్పించు కున్న వియోగంద్వారా ప్రేరణ యెన్నడూ కలుగదు ప్రభా,

వ్యధలోని అగ్రస్థాయికిచేరినపుడే మనస్సు దుఃఖావేశంలో పరువులెడుతుంది. మనస్సులోని ఆ దుఃఖపరువంతా స్వభావ సిద్ధ కళాత్మకరూపంలో కవిత్వంగా ప్రభాసిస్తుంది. అది వివేక హృదయాలన్నిటిని ఆకర్షిస్తుంది. దుఃఖాభినయంద్వారా హృదయంలోని మర్మతంతువులు విలపించవు, మ్రోగవు, శ్రుతిని ప్రేరేపించవు. హృదయతంతువులు జలజలలాడనిదే తానములో మాధుర్యములొలుకు సరాగము, తాళము, యమకము కుదురదు. వృధాప్రయాసలే అవుతవి. కట్టలు తెగి పారు నీటివలె దుఃఖముదొర్లిన హృదయా వేశము కవనరూపములో పరువులెడుతుంది.” అన్నాడు.

ఆమె కళనశపడుతున్న మనస్సుతో “కవీ, నీలోని శాశ్వతస్వరూపాన్ని మృగ్యంచేశాను. పై పెచ్చు అననసర శ్రమను ఆంక్షతో కల్పించాను. నన్ను క్షమించు కవీ. నాట్యశాలవైపు మనం పోనందుకు నాటకప్రదర్శనలు జరుప నందుకు నందా, సౌమ్యులు దుఃఖితులై క్రోధితులై మనమీద వ్యంగ్యప్రచారంచేస్తున్నాను. వారిప్రచారాలు వినలేక వారిని ఆశ్చర్యంలో ముంచి వేయాలనే కుతూహలంతో, మంచి నూతననాటకరచనకొరకు మీకు బాధలను కల్పించానుదప్ప ప్రయోజనంలేకపోయింది. నేను నిన్ను ఒక్క వరమడుగుతున్నాను కవీ; అది ప్రదానం చెయ్యి. నాకు చాలు. ఇక యెన్నడూ నీకు యింత అసందర్భమైనబాధను కలుగనివ్వను.” అని ఆయనచుబుకాన్ని పుణుకుతూ కాంతౌభరితదృక్కులతో చూస్తున్నది. ఆ దృక్కులలో వైరాగ్యంతాలూకురేఖలు కొన్ని కనిపిస్తున్నవి.

అశ్వఘోష్ ఆమెవంక మరీమరీ చూస్తూ, ఆమె
 అరచేతిని పట్టుకుని, కపోలాలమీదపెట్టి అదుముకుంటు
 న్నాడు. ప్రభ అవ్యాజమైన అంతర్గతప్రేమను ప్రదర్శిస్తూ
 “కవీ, నాకొరకు నేను యెన్నడూ అర్థించలేదు. నేడు ఒక్క
 వరం ప్రసాదించమని వేడుకుంటున్నాను.” అన్నది. ఆమె
 శిరస్సును బాహువులలో బంధిస్తూ, కరుణాభరితకంఠంతో
 “అంత బేలపోకు ప్రియా. నా సర్వస్వాన్ని నీ కర్పించుకున్న
 వాడిని. నీవు యేదికోరినా సంసిద్ధుడను ప్రభా. నీవు కోర
 వలసిన అవసరంలేదు, ఆజ్ఞాపించవచ్చు.” అన్నాడు. ఆమె
 వెంటనే తనచేతిలో చేయివేయించుకుని “అయితే, నీమాట
 నెగ్గిస్తాను, అక్షరాలా పాటిస్తాను అని అభయమివ్వు
 అశ్వం.” అన్నది. అశ్వఘోష్ హర్ష ధ్వనినిచేస్తూ హస్తాన్ని
 వూపుతూ “ఒక మాటగాదు, ప్రభా, సహస్రమారులు అభయ
 మివ్వగలను.” అంటూ అభయమిస్తూ “నీవుకోరనున్న దేమిటో
 చెప్పు ప్రభా.” అని ప్రశ్నించాడు. “ప్రభాదృశ్యంలో
 అశ్వఘోష్ స్థిరచిత్తుడై రచనసాగించాలని ప్రభకోర్కె.”
 అన్నది. తడబాటుపడుతూ అతను గొంతుపెగలక నతనత
 లాడుతూ- “ఇది ఘోరఅన్యాయం ప్రభా ! ఇది నావల్ల
 జరుగనిపని. ప్రభావిహీన అశ్వఘోష్ క్షణంకూడా
 యీలోకంలో నిలువజాలడు.” అన్నాడు.

ప్రభ నేత్రాలుపెద్దవిచేసి, అధరాలమీద వేలుబెట్టు
 కుని “పొరపాటు, అలాంటిమాట లనగూడదు కవీ! ఇచ్చిన
 అభయాన్ని జనదాటగూడదు. ప్రేమికురాలికిచ్చినమాట

సామాన్యమైందిగాదు. ఆ మాటను నిర్లక్ష్యంచేయుట యీలోకంలోని అనాచారాలన్నిటికంటే హీనమయింది. నన్ను శాశ్వతంచేయుటకై, నా ప్రేమకు అమరత్వాన్నిచ్చుటకై, కావ్యాలువ్రాయుటకై నీవు వుండితీరాలి కవీ! నీ విచ్చిన అభయాన్ని విస్మరిస్తే ప్రభ ప్రేమను త్రుణీకరించినట్లే!” అన్నది.

అశ్వఘోష కుమారిల్లుతున్నవానివలె, ప్రభహస్తాన్ని విడువకుండా “ప్రభా, అంతా కళవళపరిచేవిషయాలే మాటాడుతున్నావు. నేను అసమర్థుణ్ణి. నీవులేని నాకు యీలోకమే శూన్యం. నన్ను మధ్యపెట్టి, మయిదుచేయజూడకు.” అని వినమ్రధ్వనిలో వినిపించాడు. ప్రభ నాట్య సమితివిషయాలలో ఆయన్ను మరిపించింది.

ఆమకునాడు నాట్యసమితి తిరిగి శోభితమైంది. జనం కిటకిటలాడుతున్నారు. హాలునందు అలంకారాలు సజ్జింపబడుతున్నవి. సౌమ్య అందరికంటే వుత్సాహితురాలై అలంకారఆధిపత్యాన్ని వహించింది. నందా కుతిదీర పట్టణమంతా ప్రచారంసలుపుతున్నాడు. ప్రదర్శింపబోవునది ‘పూర్వశీవి యోగమే అయినా, నూతనవిధానంలో వుంటుందని, మరింత ఆకర్షణీయంగావుంటుందని, తనపాత్రను తానే మార్చి సరిక్రొత్తసంభాషణలను పెట్టినట్లు అభినయాన్ని సృష్టించినట్లు మొదలగువిషయాలతో విరామంలేకుండా పట్టణమంతటా తిరిగితిరిగి ప్రచారంసలుపుతున్నాడు నందా.

ఎంతవుల్లాసంతో నందా నాటకప్రదర్శనగురించి ప్రచారంసలిపివచ్చినా, సఫలతబదులు విఫలతకలిగింది.

నూతనవిధానాన్ని ప్రదర్శించాలని ప్రయత్నించిన నందా అభినయం వికృతంగానున్నందున ప్రేక్షకులనుంచి కేకలు వినవచ్చినవి. అశ్వఘోష అభినయంకూడా అంత తృప్తి కరంగా జరుగలేదు. ప్రభమాత్రం అందరికీ మిన్నగా, పూర్వప్రదర్శనలకంటే మిక్కిలిగా అభినయించి ప్రశంసలు పొందింది.

వ ర దా నం

“అశ్వఘోష, నీ పీరోజు చాలా తలవలపులు తెచ్చావు. అడుగుఅడుగున అంత తడగాటుపడ్డావేమిటి? అసలే మీకు పరధ్యాసెక్కున. నేడది తననగ్నరూపాని ప్రదర్శించింది. మనయిరువురి మూర్ఖతవలన యీ కళం శాశ్వతఅశ్వఘోషకు ఆవాదితమవుతుంది.” అన్నది ప్రభ. అధీరతాస్వరంతో “నీవు ఒక నెత్రిఅభయంద్వారా నన్ను భయాందోళనలలో ముంచివైచావు. నీకంటే నేనే ముందు అదృశ్యమవునమయమొచ్చింది. ఈ సందిగ్ధాలలో సతమత మవుతున్న నాకు అభినయసాగుర్థ్య మెలావస్తుంది చెప్పు!” అన్నాడు. “అలా చిన్నవిషయాని కంట గాభరాచెందుతా వెందుకు కపి! జీవితంకంటే కర్తవ్యం గొప్పది. కేవలం సుఖాలకొరకు కలలుగన్నా నదికీ దుఃఖాలే అధ్యయనం తెలి. కర్తవ్యసిద్ధిలో మునిగి తననుతాను మర్చిపోవాలి. నీవంత గాభపడుతున్నావు. నేనయితే అంతగాభవడను. నీవు లేకపోయినా, నేను ఆత్మసాత్యచేసుకోను. జీవిస్తాను. జీవితం

సాఫీఅయిన ఒకేవిధరాజబాటలాంటిదిగాదు కవీ. అనేక అంతస్తుల సమ్మేళనము. చీకటివెలుగులు అందనేకవిధాలుగా ప్రతిబింబిస్తవి. ఒకరు పోయినంతమాత్రాన రెండోవారు ఆత్మహత్యకు పూనుకోరాదు. చేయవలసిన నిరీషకార్యక్రమముంది. మీరులేకపోతే నేనేమిచేస్తానో చెప్పనా?" అంటూ ప్రక్కకుతిరిగి దీర్ఘశ్వాసను విడచింది.

అశ్వఘోష్ పిడచగడుతున్న గొంతుకతో "చెప్ప చెప్ప?" అన్నాడు. ప్రభ కంఠాన్ని తీక్షణంచేసి "ఆత్మహత్య అసమర్థత్వంతో గూడిన మూర్ఖత్వమని బుద్ధభగవానుడు నిర్వచించాడు. నేను యీమధ్య వీణమీద పాడుట బాగా అభ్యాసంచేస్తున్నాను. అశాశ్వతఅశ్వఘోష్ నానుంచి వెడలిపోయినపుడు యుగయుగాలకు కవియైన శాశ్వతఅశ్వఘోష్ యొక్క ఆరాధనచేస్తాను. నీ వీణమీద నీ పాటలనే పాడుకుంటూ కోసలదేశంబయటకూడా తిరుగుతాను. తిరిగి యేలోకములోనైనా. యేదేశములోనైనా మనయిరువురము సాకారరూపంలో యేకమయ్యేవరకు నేను నీగీతాలను నీవీణమీద పాడుకుంటూనే పోతుంటాను కవీ! ఇందు భయపడవలసినవనేమిటి చెప్ప? నేనులేనపుడు నీ వేమిచేస్తావు చెప్ప?" అని ప్రశ్నించింది. ఈమాటలు వింటున్న కవి శరీరసర్వస్వము కంపించింది. మాట్లాడాలని ప్రయత్నిస్తున్న కంఠము శుష్కించి, స్వరము పెగులుటలేదు నేత్రాలు ఎరించనున్నట్లు జలజలలాడుతున్నవి. పెద్ద ప్రయాసానంతరము హీనస్వరంలో "నీవులేని ఆ ఘడియలు మహావిషాద

మైనవి. అయినా, నీకిచ్చిన అభయంప్రకారం నేను ఆత్మ
హత్యచేసుకోను. జీవితాంతమువరకు నీ ప్రేమ ప్రేరణలోని
గీతాలను పాడతాను. నేను నీ శాశ్వతఅశ్వఘోషే...”
అంటుండగా అతనికంఠం నుద్ధమైపోయింది.

చిత్రలేఖనము

సంద్యాసమయ మది. పుదయంనుంచి నిర్బంధా
వస్థలోనున్న అశ్వఘోషే కింకా విముక్తికలుగలేదు. దత్త
మిత్రునియింటిలో ప్రభగదియందు ఒక ముక్కాల్లిపీటమీద
ఆసీనుడై కదలికలుమెదలికలులేని బందీవలె నిగ్రహంతో
వున్నాడు. ఎదురుగా గోడకుప్రేలగట్టిన కాన్వాస్మీద
కుంచెలో ఒక గ్రీకుచిత్రకారుడు అతినైపుణ్యంతో చిత్ర
స్తున్నాడు. ప్రక్కనున్న శయ్యమీద అటూయిటూ దొర్లి
పరికిస్తూ, యీయిరువురకు మిన్నయైన జాగ్రత్తతో చిత్రం
లో జీవత్వంవచ్చుటకు సలహాలిస్తూ ఆనందంతో మురిసిపో
తున్నది. ఆ చిత్రపటంలోని అశ్వఘోషేకురులను ప్రభ తన
స్వహస్తాలతో దిద్దింది. “ప్రభా, ఇక నేను కూర్చోలేను.
నోప్రక్క ఉక్కబోస్తున్నది, మరోప్రక్క శరీరం శిమ్ముకు
లెక్కుతున్నది.” అన్నాడు అశ్వఘోషే ప్రభ నుండహారం
చేస్తూ “తొందరపడితే ప్రయోజనంలేదు మహాశయా. తమ
కీ అవస్థనుంచి విముక్తినిచ్చుటకే యీ యేర్పాటు జరుగు
చున్నది.” అన్నది.

“సాకారసజీవిని విడచి, ప్రతిమతో తృప్తిపడుట సాధ్యమా?” అన్నాడు.

“మానసికతృప్తి ఆనందాకి మూలం కవీ!” అన్నది. “అది సందిగ్ధహృదయంలోని రాజీసూచనమాత్రమే కాగలదు. అయినా, యిలాంటి ప్రతిమలతోను, స్ఫటికమూర్తులతోను తృప్తిపడు రాజీస్వభావం హిందువులది. నీవు బౌద్ధ మతావలంబినివిగదా?” అన్నాడు.

ఆమె చిరునగవును చిలికిస్తూ “మతమేదయినా నేను స్త్రీసన్నవిషయాన్ని విస్మరింపకండి. స్త్రీస్వభావ మెప్పుడూ మూఢత్వాలవైపు నడచుట నైజము కవీ!” అన్నది.

పోరపాటుమాటాడినవానివలె చిన్నబుచ్చుకుంటూ “స్త్రీలై నా మీలో మూఢవిశ్వాసాలుండవని, విశేషవిజ్ఞానంతో వుంటారని నాకు తెలుసు. నే నలా మాటాడినందు కన్యభా భావించకండి.” అన్నాడు.

చిత్రకారుడు వెళ్ళిపోయాడు. ప్రభ అశ్వఘోషులు బౌద్ధవిహారాల్లో నడుస్తున్నాయి. ప్రభాకరుడు పశ్చిమకనుమలను చాటుచేసుకుని తొంగిచూస్తున్నాడు. గగనంలోని మేఘాలలో అక్కడక్కడ మేలిమిసువర్ణ కాంతులతోను, గేవారంగుతోను రంగితమై శోభిస్తున్నవి. శీతలపవనతేమ్మెరలకు వృక్షరాజదళాలు కరతాశనృత్యంసలుపుతూ తమ ఆహ్లాదాన్ని ప్రకటించుకుంటున్నవి. వుండివుండి మయూరకుంజితాలు వినవస్తున్నవి. నదిహోరు సప్తరాగసమ్మేళనా కూపంలో వినిపిస్తున్నది. ప్రభనడుముచుట్టూ తనహస్తాన్ని పెనవేసి, అడుగుతోఅడుగు వేసుకుంటూ పోతున్నారు.

ప్రథ మధ్యలోనే ఆపి, సదివైపు తదేకంగాచూస్తూ, ఆహ్లాదాన్నిగ్రోలుతూ “ప్రియతమ్, సరయూనది యెంత చక్కటి అనురాగంతో పిలుస్తున్నదో చూడు! ఏ నది నిన్ను పరిచయంచేసిందో, ఏ నదీతరంగాలతో మనం పరస్పర స్పర్శానుభూతులనుపొందామో, ఏ జలప్రతిబింబాలలో అంత సుషుంగా ప్రభావితమైనామో, ఏ నదీప్రవాహం మనలను శాశ్వతప్రేమికులనుగా బంధించిందో ఆ సరయూ నన్ను పిలుస్తున్నది అశ్వఘోషే. ఆ నదియొక్క గలగల ధ్వనులభావం నన్ను పిలచుటే” అన్నది. అతను అమాంతం ఆమెను కవుగిలిలో పైకియెత్తి, అధరాలమీద చుంబిస్తూ “నీవు నా ప్రాణానివి. నన్నువిడిచి యెన్నటికీ పోలేవు ప్రభా!” అన్నాడు.

గ్రీష్మకాలపురోజు లవి. అశ్వఘోషేతల్లి సువర్ణాక్షి అస్వస్థగానున్నది. ప్రథ రేయింబవలు రోగిసేవలో నిమగ్నమైయుంటున్నది. అశ్వఘోషే బయట అడుగుపెట్టకుండా ప్రథకు చేయూతగావుంటూ, ఆమెచేస్తున్న సేవలో కించిత భాగాన్నయినా పంచుకుంటూ సమక్షంలోనే వుంటున్నాడు. రోజురోజుకు రోగిస్థితి నీగసిస్తూ నిరాశవైపుకు మొగ్గుకున్నది. వైద్యులందరూ ఒక్కొక్కరుగా, రోగిస్థితి ఆఖరి దశలోనున్నదని, ఇక మందులవలన ప్రయోజనంలేదని, ఏక్షణంలోనైనా ప్రాణంపోవచ్చునని జవాబిచ్చి వెళ్ళిపోయారు. చిక్కి శల్యమై మంచానఅతుక్కుని మూలుగులకు కూడా శక్తి లేక బాధపడుతున్న సువర్ణాక్షిని చూడజాలక భర్త దేవునిగదిలోనే వుంటున్నాడు. తను తనయింటికోడ

లుగా స్వీకరించుటకు యెవరిని హేయంగా పరిగణించాడో, యెవరిద్వారా తనవంశప్రతిష్ఠ సర్వనాశనమవుతుందని భావించాడో, యెవరు స్త్రీచ్ఛురాలుగాను, యెవరిపాదముద్రలు తన పవిత్రగృహంలో పడితే నరకతుల్యమవుతుందనుకున్నాడో, తరతరాలుగావస్తున్న తన వంశవిశిష్టత, జాతిస్వచ్ఛతలోని పుచ్ఛత విచ్ఛిన్నమవుతుందనుకున్నాడో ఆమెసేవల నందుకుంటున్నది, తనధర్మపత్ని సువర్ణాక్షి. ఆమెనడిలో విశ్రాంతిని పొందుతున్నది. కన్నబిడ్డకు చేసినట్లు సేవలుచేస్తూ, వడిలోని రోగిపడుతున్న బాధకు సానుభూతిరూపంలో గాబోలు కన్నీరుకారుస్తున్న ప్రభను నోరగా చూచినపుడు, గంగా ప్రసాద్ నేత్రాలుకూడా చెమ్మగిలుతున్నవి.

రోగిప్రక్కన చూస్తూవుండినవానికికూడా రోగమొస్తుందన్నట్లు సువర్ణాక్షికొరకు ప్రభ, ప్రభకొరకు అశ్వఘోష వరుసగావున్నందున, అతనిమనస్సు బండ పారిపోయి, తానూ రోగివలె దూరంగా పనలించి, తల్లికి సేవజేస్తున్న ప్రభవైపు విసుగులేకుండా చూస్తుంటాడు. అటు రోగిసేవతోపాటే, అశ్వఘోషకు ఆహారము, విశ్రాంతి మొదలగువిషయాలోకూడా ప్రభ శ్రద్ధవహిస్తున్నది.

“ప్రభా, అమ్మకంటెముందు నీప్రాణాన్ని కోల్పోయేట్లున్నావు; కాస్తయినా విశ్రాంతి తీసుకోకపోతే యెలాచెప్పి? అమ్మ సేవజేయటానికి నాకుకూడా కాస్త అవకాశాన్నివ్వు ప్రభా.” అంటూ లాలించాడు ప్రభను. ఆసమయంలో సువర్ణాక్షి మరింత విషాదరూపంలో గనిపిస్తున్నది. శ్వాసకూడా అతికఠినమీద ఆడుతున్నది. అందువలన

ప్రభాతికి ర్యంకూడా అడుగంటింది. గంభీరమైనకంఠంతో
“ఈరాత్రికి బాధ్యతంతా మీరే వహించండి. ఇక నేను వెళ్ళి
తాను” అంటూ అలసటతో అశ్వంపాదాలమీద వాలి
పోయింది. అత నామెశిరస్సుబట్టి లేవదీసి, తలనిము
రుతూ “చాలా డస్సిపోయావు పోయి. విశ్రాంతిదీసుకో
ప్రభా. అమ్మసేవవిషయం నేను చూస్తానుగా!” అన్నాడు.

“సరే, నేను వెళుతున్నాను, మాట మరువకండి!”
అంటుండగా ఆమెకనుకొలకులగుండా అశ్రుబిందువులు జల
జలలాడుతున్నవి. అశ్వహేమ్ కలపరపడుతూ అశ్రువులను
తుడుస్తూ “ధైర్యాన్ని సడలనిన్వరాదు ప్రభా. ఏంపరవా
లేదు, నీవు పో.” అని ఆమెను బయటివైపుకు పంపాడు.
ఇచట ఆమె విశ్రాంతిపొందజాలదు. కనుక చాలారోజులకు
బలనంతంమీద యింటికి వంపుతున్నాడు. నే డామె
ముఖంలో అన్ని వైపులనుంచి అధీరత ప్రస్ఫుటమవుతున్నది.
అధోముఖంచేసి సరసర వెళ్ళిపోయింది.

ప రి తా ప ం

గగనచుండలంలోని శశిధరునిఅంగడి అతిశోభాయమా
నంగా అలంకరించబడింది. పృథ్వియంతటిమీద క్షీరాన్ని
చిమ్మినట్లు, పాలనుకుగుతో కప్పకున్నట్లు శీతలశ్వేతకాం
తులు ప్రతిబింబిస్తున్నవి. అనయవసౌష్టవాలనంతటిని విశేష
ఆభరణాలతోను, శిరోజాలను పుష్పాలతోను ముప్పెరగా
అలంకరించుకున్న జవరాలినలె నక్షత్రకూటమితో ప్రభాసి

స్తున్న జాబిలితో ఆకాశం అద్వితీయమై అలరాకుతున్నది. ఎసారావైపునుంచి కనిపిస్తున్న వెన్నెలవెలుగును జూచిన సువర్ణాక్షి “నాయనా అశ్వం, ప్రభ యేదీ?” అని ప్రశ్నించింది.

.. అశ్వఘోష :- బడలికతో యింటికెల్లిందమ్మా.

సువర్ణాక్షి :- నన్ను మిద్దెపైకి తీసుకెళ్ళు తండ్రీ.

అతను ఆమెను నెమ్మదిగా తన భుజస్కంధంమీద వేసుకుని మిద్దెపైకి తీసుకెళ్ళి పరుపుపరిచి పడుకోబెట్టాడు.

సువర్ణాక్షి :- (తడబడుతున్న మాటలతో) అశ్వం, ఈసమయంలోనే బిడ్డను బయటి కెందుకుపోనిచ్చావు బాబూ ?

అశ్వఘోష :- వారిఅమ్మగారింటి కెల్లిందమ్మా. వచ్చినప్పటినుంచి విరామంలేకుండా నీకు సేవచేస్తూ నిద్రాహారాలులేక డస్సిపోయిందమ్మా ! అందుకని యీరాత్రి విశ్రాంతితీసుకోమని పంపాను.

సువర్ణాక్షి :- ప్రభ కుల మత మేదయినా, దేవత లాంటిపిల్ల నాయనా ! మహాసాధ్యులకుండులక్షణాలే దాని కున్నవి. దాని నెన్నడూ నిర్లక్ష్యంచేయకు అశ్వం. దాన్ని బాగా అర్థంచేసుకున్నరోజు మీ నాన్నగారి కీనాడున్న దుకిఖం వుండనేవుండదు. ప్రభద్వారా పోయే వంశప్రతిష్ఠ మర్యాదలు వున్నందువలన కలిగే ప్రయోజనమూ వుండదు నాయనా. ఆమెద్వారా మనవంశం శాశ్వతంగా వుద్ధరింప బడుతుందని నా కిప్పుడు ఆత్మవిశ్వాసం కలిగింది.

అంటూ గుండెలమీద హస్తాలు వేసి అదుముకుంటూ, దంతాలుబిగబట్టి “నాయనా, గుండెలమీద చేతులుంచి అదుము. పగిలిపోతున్నదిరా,” అన్నది. అశ్వఘోషమన స్సెక్కడో విహరిస్తున్నది. తనసన్నిధిలో మెలిగిన వస్తువువిలువ తనపూహకుఅందని అతీతమైనవిలువగా తోచి, మన స్సెక్కడికో తేలిపోతున్నది. కాతూహలచాంచల్యంతో దాగుడుమూతలాటలాడుతున్నది. ప్రభ తనపాలిటి దేవకన్యగాను, పరదేవతగాను, తనసర్వస్వంగాను తలంచుట ప్రథమంనుంచివున్న పూహలలోనివే. కాని నేడు అవసానదశలోని తనతల్లినుంచి వస్తున్న ప్రశంసలతో స్తుతితో, మున్నెన్నో చిత్రపిచిత్ర అమూల్యఆభరణాలను సృష్టించి అంతఃపురాల కందిచ్చిన విశ్వకర్మ తనకొరకని సృష్టించు సున్నవాని అందాన్ని అవలోకిస్తూ విస్మితుడై, విభ్రాంతుడై దానివిలువను నిర్ణయింపజాలక చూస్తూనేవుండిపోయినట్లు పొంగి పులకితమైన పుల్లంతో ప్రభఅంతస్తును అంచనగుణకారాలు వేస్తున్నాడు. ఆకాశానికి అంతములేనట్లే ఆమె అంతస్తు అంతకంతకు మించి, అసంతమై, అద్వితీయమై ఆశ్చర్యాన్వితునిచేస్తున్నది. అందుబాటులోనున్నది మొంత అమూల్యమైందయినా దానిస్థాయి కొరనగానే కనిపిస్తుంటుంది. అందకుండాపోయినదానివిలువ పెరుగుట, అందుబాటయి, సన్నిధిలోకిచేరినదానివిలువ తరుగుట మానవస్వభావం. అశ్వఘోషమహాకవి విలువలను, అందిచందాలను తూచినట్లు వర్ణించగల నిపుణుడు. కాని నేడు తన తల్లిద్వారా ప్రశంసలుబొందిన ప్రభవిలువ తనహృదయగళకం

లోని గీటురాయికి అందక అతీతమై కనిపిస్తున్నది. విలువ తెలియని తన అపజయ సూచకంగా ఆమెముందు మోకరిల్లి ప్రణమిల్లాలనిపిస్తున్నది. తల్లి ద్వారా నేటికి గుర్తింపబడిన, ప్రశంసింపబడిన ఒక అమూల్యరత్న సమానమైన ప్రభను బొందినందుకు అశ్వఘోషహృదయము గర్వంతోను ఆనందంతోను కావుర్లుకమ్మి ఆనందబాష్పాలరూపంలో నేత్రాల వెంట వెలువడుతున్నవి. పరువులెత్తుకెళ్ళి ఆమెను కవుగిటిలోబంధించి, ఆముఖమండలంలో ప్రజ్వరిల్లు తేజస్సును స్పష్టరూపంలో చూడాలని, అమృహృదయంలో ఆమెకు కలిగిన ఆదరాభిమానాలను వివరించాలని, నాన్న గారుకూడా ఒకరోజు తప్పక అలానే వశ్చత్తాపపడతారని మొదలగు హృదయజనిత వ్రాహలలో వుక్కిరిబిక్కిరి అవుతుండగా, గంగాప్రసాద్ ప్రవేశించి, అధీరతలొలుకుకంఠంతో “ఎలా వుంది?” అంటూ సువర్ణాక్షి శిరస్సుప్రక్కగా కూర్చుని, ఆమెముఖాన్ని పరికిస్తున్నాడు. సన్నని ఆమెహస్తాలు వృద్ధిమీద వెదుకుతున్నవి, భర్త పాదపద్మాలకొరకుగాబోలు. అలిసిపోయినకంఠంతో, హీనస్వరంతో “మీరు మహావండి తులు. నిష్టలు కఠోరదీక్షలు మీ నియమాలు. తనకంటె తనబిడ్డ భ్యాశినిబొందుట పూర్వజన్మపుణ్యఫలితము. మన బిడ్డ అశ్వం లోకంలో శాశ్వతకీర్తిని పొందుతాడు. వాడి మనస్సుకు యెన్నమా కష్టాన్ని కలుగనివ్వకండి. ప్రభ మన వంశానికి వెలుగులాంటిది. ఆవిడలోని అవిచ్ఛిన్నమైన సరళ త్వము, సాధుత్వము, వినయ సేవాభావము హిందూవున్నత మహిళస్థానాన్ని స్థిరంచేస్తున్నవి. జరిగినది మరచి, ఆమెను

కోడలుగా స్వీకరించండి..." అంటుండగా ఆమెకంఠం కుద్దమవుట, అదేసమయంలో గంగాప్రసాద్ హస్తం నోటిమీద చిన్నగా తగులుట జరిగినవి. ఆమె తనస్వరాన్ని స్పష్టంచేసుకుని "ఇక నా నోరు మూయజూడకండి. అది మిమ్ము మీరు మోసగించుకొనుటే కావచ్చు. నే నిక జీవించను; కొన్ని క్షణాల అతిధినిమాత్రమే. ఈదేశములోని హిందూస్త్రీలందరికంటె ప్రభ వృత్తమురాలు, యోగ్యురాలు అనునది మరువకండి. దాన్ని కోడలుగా స్వీకరించిననాడే నా ఆత్మ యేలోకంలోవున్నా శాంతిపొందుతుంది." అంటూ వెదికి భర్తహస్తాన్నిబట్టి తనశిరస్సుమీదుంచుకుని గాద్గదికంగా "దానివిషయంలో నాకు మాటిన్వండి. ప్రభ పరమవృత్త మోతమురాలు. అలాంటి యువతిని కోడలుగాపొందుట మనఅదృష్టం. దానిస్వీకారంతో పోయే కులమతాలు, వంశ ప్రతిష్టలు పోవుటే మంచిది. ప్రభను కోడలుగా స్వీకరిస్తానని, ఆదరిస్తానని నాకు మాటయివ్వండి." అంటూ తనశిరస్సుమీదున్న భర్తచేతినిబట్టి కుదిపింది.

గంగాప్రసాద్ ద్వితీయహస్తంతో కన్నీరద్దుకుంటూ గల్లె పోయినకంఠంతో "నేటికి పగాజయంపొందాను ను: రాక్షి ! సీమాటే నెగ్గుతుంది; నీవు ఆరోగ్యంపొందు." అంటూ చీత్కారంచేస్తూ పూజాగదిలోకి నెళ్ళిపోయాడు. ఈలోకంలో ఎట్టుదలలు పంతాలు క్రోధావేశాలు యెరిలో యెక్కువగావుంటనో, వారిలోనే హృదయశౌర్యమిక్కూడా విశేషపూపంలో దాగివుంటుంది. అది బహిష్కరమై వుండు సాంగిక నదీ ప్రవాహంనలా వుంటుంది.

అవసానదశలోనున్న తనతల్లి వినయవిధేయతలతో ప్రార్థించి తనతండ్రిద్వారా పొందిన అభయాన్ని వింటున్న అశ్వఘోష్ విచిత్రానుభూతులనొందుతున్నాడు. భగవంతుడు తనసంకల్పబలంతో యాయావత్తును స్వర్గధామంజేసినట్లు, తనతలదండ్రులు దేవత్వంబొందినట్లు వారిఆత్మలు పరమపవిత్రమై ప్రేమవెల్లువలై వలుకుతున్నట్లు మధురానుభూతులలో పూరిపోతున్నాడు. తనహృదయదేవతయిన ప్రభ ప్రభావం విశేషమై, విశిష్టమై, అద్వితీయమై అనంతమై ప్రతిబింబిస్తున్నది తనహృదయంలో. ఇక ఆమెను యదివరకువలె సాధారణరూపంలో చూడరాదని, వంటరిగా నడువనీయరాదని, లేశమాత్రపు కష్టాన్నయినా కలుగనీయరాదని, ఆమె సుకుమారసౌందర్యాన్ని చూచు అవకాశమహద్భాగ్యాన్ని క్షణానికయినా కోల్పోరాదని, రూపరాశిలోను, గుణగణాలలోను, విజ్ఞాననిఘంటువులోను ఆమె అపారనిధియని, ఆమెలోని ప్రతిభ, ప్రభావము, నైపుణ్యము, స్నిగ్ధసేవానిరతి తనతలదండ్రుల పాఖండత్వాన్ని పరిమార్చిననని, నరకాన్నే స్వర్గతుల్యంచేయగలయోగ్యవతియని మొదలగు మధుమాయపూహలలో పూగుతూ తల్లిముందు నిలిచివున్నాడు.

సువర్ణాక్షి అస్పష్టంగా గొణిగిన సవ్వడి విని, పులికి పాటుతో నంగి “ఏమిటమ్మా?” అని ప్రశ్నించాడు. ‘నాయనా, గొంతు యెందుకుపోతున్నది. కాస్త జలంతాగించు.’ అన్నది సువర్ణాక్షి. రాగిపాత్రలోని నీటిని తాగించి, ఆమెకెదురుగా ఆసీనుడై ఆలోచనాదొంతకులలో మునిగిపోయాడు. దత్తమిత్రునియింకికి పరువులెట్టాలని

మనస్సు పరవశ్యత్రొక్కుతున్నది. కాని ప్రక్కనున్న తల్లి అవసానస్థితి అడ్డులాగుతున్నది. ఆయన అక్కడే కూలబడి వున్నాడు గాని, మనస్సు విసుగువిరామంలేని విహారంసలుపు తున్నది. ఇప్పటివ్రాహాలలోని ప్రభ వినూత్నరూపంలో శోభిస్తున్నది. నూతనానందం అనుభూతమవుతున్నది. రేయి మూడవజాము నడుస్తున్నది. కాని తల్లిస్థితిని చూచు సుధి కూడా ఆయనలో కలుగలేదు. మధుపానమత్తులో మునిగిన వానివలె మృదుమధురస్మృతులను సృష్టించుకుంటున్నాడు.

పూజాగదిలో దేవునిముందు పడి అలసటలో నిద్ర చెందిన గంగాప్రసాద్ వేకువకు మెలకువపొంది, సునర్ణాక్షి కలావున్నదోనని గాభరాచెందుతూ, మిద్దెపైకి అడుగిడుతూ అశ్వం, ఓ అశ్వం! అమ్మకెలావున్నది?" అని సన్నించాడు. ఏలోకంలోనో విహరిస్తున్న అశ్వం వ్రలికిపాటుచెంది, తత్తరబిత్తరలాడుతూ తల్లివైపు తిరిగి, ఆమెమీద చేయివేసి "అమ్మా, అమ్మా!" అంటూ పిలుస్తున్నాడు. కాని జవాబులేదు, కదిలికమెదిలికలు లేవు. శరీరం చల్లగాతగిలింది. ఆత్రతతో ముఖంలోముఖంబెట్టి చూశాడు. ఆమెముఖం ప్రశాంతంగావుంది. నేత్రాలు శాశ్వతంగా మూసుకున్నవి. నిర్మలమైన ఆమెముఖంలో నుంచి యింకా యేవో దివ్యసందేశాలు వినవస్తున్నట్లే వున్నది. పట్టరానిదుఃఖంతో "అమ్మా." అంటూ ఆమె వక్షస్సుమీద పడిపోయాడు అశ్వఘోష. నిష్ఠనియమాల లోని గంభీరమూర్తియైన గంగాప్రసాద్ చెంగుతో అశ్రువు లను అద్దుకుంటూ ప్రక్కనున్న టిట్టగోడను పట్టుకున్నాడు.

ఆ గోడనున్న పై రాళ్ళు పూడి, చేతిలోకివచ్చినవి. ఆయన సరసర క్రిందకు దిగి పూజాగదిలో సాష్టాంగపడి విలపిస్తున్నాడు.

ప్రాణదానం

దుఃఖసాగరంలో మునిగిపోయిన అశ్వఘోష్కు తల్లి అంత్యక్రియలనుంచి విముక్తుడగుసరికి పగటిరెండోజాము దాటిపోయింది. ప్రభకొరకు కలవరపెడుతున్న అంతస్తమ ఆదుర్దాను అణచుట యిక సాధ్యంగానిపని. అభిజ్ఞనివ శిరస్సువంచి బయలుదేరాడు.

ప్రభ అశ్వఘోష్తోనే వుంటుందని నిశ్చింతయై యున్న దత్తమిత్రదంపతులు అతనిద్వారా విన్నపాఖంగారుతో కళవళపడుతూ, అటూయిటూ వెదుకసాగారు. ప్రభ అశ్వఘోష్తో వుండివుంటుందనుకున్నారు వారు. తండ్రియింటికే వెళ్ళిందనుకున్నాడు అశ్వఘోష్. భవనమంతటను, చుట్టుప్రక్కల వెదికి నిరాశతో భీతిజెందుతూ వెదికినచోటే వెదుకుతున్నారు. అశ్వఘోష్ ప్రభగదిలో ప్రవేశించి, ఆమెశయ్యను, పెట్టెను, టేబులును మతిబోయిన వానినలె పరిశీలిస్తున్నాడు. * గోడమీద కప్పివున్న పరదాను తొలగించాడు. జీవత్వముటిపడు తనచిత్రపటము ప్రవేలాడుతున్నది. ఆ చిత్రపటలేఖనకొరకు ప్రభఆజ్ఞతో తాను ఖైదీవలె యెన్నోమారులు కదలకుండా కూర్చున్నాడు. ఆ పటం ప్రక్కగా కుంచెలున్నచోట ఒక తాళపత్రం తాడుతోచుట్ట

బడివుంది. అశ్వఘోష్ మితిమించిన ఆదుర్దాతో ఆ తాళ పత్రాన్ని తీసిచూశాడు. చుట్టినదారంమీద తడిమట్టి అదిమి దానిమీద ప్రభవుంగరముద్ర వేయబడివున్నది. ఆ మట్టి యింకా పూర్తిగా యెండిపోలేదు.

అశ్వఘోష్ ఆ దారాన్ని వూడబెరికి, మడతవిప్పి పత్రాన్ని చదివాడు. “ప్రియఅశ్వఘోష్, ప్రభ నీనుంచి సెలవుతీసుకుంటున్నది. నన్ను సరయూనదీతరంగాలు రమ్మని పిలుస్తున్నవి. నీవు నా కిచ్చిన అభయాన్ని యెన్నటికీ మరువ వద్దని నాప్రార్థన. శాశ్వతమైన యవనత్వంలోని సౌందర్య రాశియైన ప్రభప్రతిమను నీ హృదయఫలకంలో వదిలి వెళ్తున్నాను. కాలమార్పులకుగురిగాని, చిరతాదుణ్యప్రభను మీకు ప్రదానంచేసి వెళ్తున్నాను. నా ప్రేమ, నా శాశ్వత మవ్వనము నీకు ప్రేరణనిస్తుంటవి. కాని యీప్రేరణను అవ హీనచేయనోకు కవి. నీ కావ్యప్రేరణకుమాత్రమే నా అక్షుణ్యయవనాన్ని నీకు ప్రదానమొనరుస్తున్నాను. నాప్రేరణతో నీ అభయాన్ని నిలుపుకుని, మనప్రేమకు శాశ్వతకీర్తి లభించు కావ్యరచన సాగించకపోతే, నేనుచేసిన యీప్రాణదానము, ఆత్మహత్యగా పరిణమిస్తుంది. ఆత్మహత్యను నేను యెంత ఘృణీకరించుకుంటానో నీకు తెలుసు. కనుక నా నిర్వాణాన్ని ప్రాణదానంగా గూఢాంధరించు నీ భారాన్ని నేను విశ్వసిస్తున్నాను కవి.”

వలుకుతున్న అశ్రువులను అద్దుకుంటూ, అశ్వఘోష్ పుత్రరాన్ని సమాప్తంచేశాడు. కాని అది చేతిలోనుంచి జారి పడిపోయింది. మంచంమీద కూలబడిపోయాడు.

హృదయం దడదడలాడుతున్నది. హృదయగతి ఆగిపో
నున్నట్లు బంధనశ్వాసలో నేత్రాలు తేలవేసి వెత్రిచూపులు
చూస్తూ శిలాప్రతిమవలె వుండిపోయాడు. వెలుపలి పరిశోధ
నలు ముగించుకుంటూ వచ్చిన, దత్తమిత్రదంపతులు
యీస్థితిని జూచి నివ్వెరపోయారు. అశ్వఘోషలో ప్రాణ
మున్నదో లేదో అని వారు శంకించారు. ప్రక్కగా పృథ్వి
మీదపడివున్న తాళపత్రాన్ని తీసి చదివి దుఃఖావేశులై
విలపించారు. ప్రభతల్లి పృథ్విమీదపడి దొర్లి గింతలు పెట్టింది.
దత్తమిత్రుడు కార్చిన కన్నీటికి అంతులేదు.

గొప్పదుఃఖంలో ఆలోచనలు అంతరించి, ఆక్రంద
నలుమాత్రమే మిగులుతవి. సమయంజరిగినకొద్ది విచక్షణా
జ్ఞానం పొడసూపుతుంది; దుఃఖం సన్నగిలుతుంటుంది/
ఆరాతంతా కదిలికలుమెదిలికలులేకుండా అశ్వఘోష
చైతన్యహీనునివలె అలానే వుండిపోయాడు. ఆమరునాడు
సంధ్యాసమయంలో చూచినపుడుకూడా అలానే వున్నపుడు
దత్తమిత్రుడు చకితుడై వాపోతూ, నోదార్పప్రయత్నిం
చాడు. కాని మాట పలుకు లేదు. శ్వాసఆడుతున్నది.
శరీరవేడి సాధారణరూపంలో వున్నది.

ఆమరునాటిపుదయం జ్ఞానోదయంకలిగినవానివలెఅశ్వ
ఘోష వుత్సాహోద్వేగంతో లేచి దత్తమిత్రదంపతుల
ముందు సాష్టాంగపడి, “నన్ను ఆశీర్వదించండి. ప్రభ
నాద్వారా కోరిన కార్యసాధన ప్రారంభిస్తాను. ఆమె నాకొసం
గిన అమూల్యమైన ప్రాణదానాన్ని విస్మరింపను. రాగంతో
గూడిన తానాన్నికల్పించి శాశ్వతస్థాయిని నింపుతాను.

నాకర్తవ్యాన్ని గుర్తుజేసి ప్రేరణనుకల్పించి వెళ్ళింది ప్రభ. నాలోని ప్రమత్తతను తొలగించి తన ప్రాణదానంద్వారా నాలో వుత్తేజననుకల్పించి వెళ్ళింది ప్రభ.” అంటూ వారి ఆశీర్వాదాలు పొంది, హాల్లోకి వచ్చాడు. ఎవరికొరకో యెదురు చూస్తూ హాలులోని బల్లమీద కూర్చునివున్న ధర్మరక్షిత్ భిక్షుమహాశయుని జూచి అశ్వఘోష్ శరీరం కంపించిపోతున్నది. అనభిజ్ఞునివలె ఆయనముందు మోకరిల్లి పంచప్రతిష్ఠిత్ వందన మాచరించి, పాదాలమీదికి వరిగిపోయాడు. ధర్మరక్షిత్ ధైర్యాన్ని పూరిస్తూ “దుఃఖం అంధకారంలాంటిది నాయనా, సుఖం వెలుగులాంటిది. ధైర్యంతో దుఃఖాన్ని యెదుర్కొన గలిగినపుడు తప్పక వెలుగుకనిపిస్తుంది. అధైర్యపడరాదు.” అన్నాడు భిక్షువు.

“నా కార్యభారాన్ని ప్రభ నిర్దిష్టరూపంలో సూచించి పోయింది. అందుకుతోడుగా నేను చేయదలచిన కార్యరంగం మొత్తాన్ని నిర్ణయించుకున్నాను. నన్ను వెంటనే తమ సంఘ భిక్షువుగా స్వీకరించండి భిక్షుభగవాన్.” అని ప్రార్థించాడు.

“అశ్వఘోష్, నీవు దారుణమైన దుఃఖంలో వున్నావు...” అన్నాడు భిక్షువు.

అశ్వఘోష్:- నా దుఃఖం దారుణమైందే, కాని ఆకారణంతో నేను భిక్షుసంఘంలో చేరగోరుటలేదు.

ధర్మరక్షిత్ భిక్షువు:- అయినప్పటికీ, భిక్షుసంఘం అంత తొందరపడదు. కనుక కొంతకాలం వేచివుండాలి.

అశ్వః:- సంఘశరణులోవుంటూ, నేను శాంతిపొంద గలను. సంఘంలో వెంటనే మీరు స్థానమివ్వజాలకపోతే

ఆతరువాత అవుసరమేవుండకపోవచ్చు. సంఘశరణ్యంలో నాకుకావలసిన శాంతి, ప్రభప్రేరణకు ప్రోత్సాహము లభ్యం గావచ్చు.

ధర్మరక్షిత్ :- తలదండ్రుల అనుమతిలేనిదే, భిక్షసంఘంలో చేర్చుకొనే అధికారం మాకులేదు కుమార్.

అశ్వఘోష్ :- అయితే, నేను తప్పక ఆజ్ఞతీసుకునే వస్తాను.

అశ్వఘోష్ తన ఆత్మలోని ఆందోళనాఫలితంగా తండ్రిని వత్తిడిపెట్టి, ఆత్మహత్యకు ద్యుక్తుడై భిక్షసంఘంలో చేరుట కనుమతినిపొందాడు.

మహాస్తవీర ధర్మసేన్, ధర్మరక్షిత్ మొదలగు బౌద్ధ భిక్షనాయకుల ఆధ్వర్యంలో అశ్వఘోష్ బౌద్ధమతాన్ని స్వీకరించాడు. ప్రభకు విశ్వస్తమైన ఆమెమతాన్ని స్వీకరించుట ద్వారా తన ఆత్మకు తృప్తిని శాంతిని కల్పించుకున్నాడు.

వేమన పంచాయతీ
గ్రంథాలయం,
తెలహోలు :: కృష్ణా జిల్లా.

మహిమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA121B128
పుస్తకం పేరు	ప్రవాహం
తారీఖు	28/10/24
మొదటి అడ్డు	No
వెనుక అడ్డు	No
మొత్తం పేజీలు	291
పెద్ద సైజు పేజీలు	No
ఖాళీ పేజీలు	No
లేని పేజీలు	No
తయారు చేసినది	Habeela
పేజీలు విడదీసినది	Rohith
స్కాన్ చేసినది	Ch. Ramya
పరీక్ష చేసినది	ROHITH
పేజీలు పరిశీలించినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good